

Душан Иванић
П(Ј)ЕСНИК И П(Ј)ЕСМА
ХРЕСТОМАТИЈА
Српска п(ј)есма о п(ј)есми
(од барока до реализма)

Издавач

Завод за унапређивање образовања и васпитања
Друштво за српски језик и књижевност

За издавача

Златко Грушановић

Изабрали и приредили

Жарко Војновић,
Јелена Журић,
Душан Иванић,
Наташа Кљајић,
Данијела Николић Ђорђевић,
Марија Слобода,
Милица Ћуковић

Уредник

Душан Иванић

Техничка обрада

Срђан Мијалковић

Штампа

Штампарија „Терција” ДОО Бор

Тираж

600

Београд, 2017.

Душан Иванић

П(Ј)ЕСНИК И П(Ј)ЕСМА

ХРЕСТОМАТИЈА

Српска п(ј)есма о п(ј)есми
(од барока до реализма)

Београд, 2017. године

САДРЖАЈ

Предговор	17
-----------------	----

ХРЕСТОМАТИЈА

Кипријан Рачанин (друга пол. 17. и почетак 18. в.)

Запис, Стихологија	44
--------------------------	----

Захарија Орфелин (1726–1785)

Сјетованије	45
-------------------	----

Доситеј Обрадовић (1739–1811)

(Запис на псалтиру манастира Драговића)	47
(Григорију Трлајићу)	48
(Дотле ћу се са ...)	49

Алексије Везилић (1753–1792)

Утјешеније печалнија души (Одломак)	50
---	----

Јован Дошеновић (1781–1813)

Мој пролаз	52
Моје покајаније или Започетак новог пјенија	53

Еустахија Арсић (1776–1843)

Пјесн позиванија	58
Песн	59
Лето	60
Јесен	61
Зима	62

Павле Соларић (1779–1821)

Моја самвика	63
Нек се Пиндар по строме виси Хеликону	64
Ковчежић небогога Павла	65
Посланица Михаилу Витковићу	66

Који звезде прстом врти (одломак)	67
Пјесна о гозби 1807 (одломак)	68
Пјесна на гозби (одломак)	69
Ко што воли нека пјева	70
О љубови пјесне нигда остарити неће	72
Весна (одломак)	73

Сава Мркаљ (1782/3–1833)

Мадригал за нову годину	74
-------------------------------	----

Лукијан Мушицки (1777–1837)

При подношенију стихова дјевојци Хлоји	75
При подношенију пјесана двјема дјевојкама	76
Андреју Волному (Volny)	77
Пријатељем	78
Утјешеније моје	79
Сочиненија Державина у Шишатовцу	80
К самом себи	82
Љубитељима серпске лире	83
Везиличу	85
Глас арфе шишатовачке (одломак)	87
Ода	88
Песма	89

Јован Пачић (1771–1849)

Претпјеније	90
Всујно дело	92
Музики	93
Пјеније	94
Повест песне	95

Сима Милутиновић Сарајлија (1791–1848)

Од добра боље	96
Отпјев на Давидово	97
Спомен са горскога извора	98
На питање шта све сам радим, одговор	99

Сербијанка (Побуд)	105
Мазда	107
Опомен	108

Јован Хацић (1799–1869)

Моме духу	109
Српском поети	110
Моја Муза	113
Опет моја Муза	114
Зора и поезија	115

Јован Стерија Поповић (1806–1856)

Мојим песмама	116
Похвала слику	118
Српском стихотворцу	119
Опроштај с читатељем	120
Моја тежња	121
Миловану Видаковићу	123
Надгровије самом себи	125

Никола Боројевић (1796–1872)

Глас родољупца	126
Славеносрпски језик	127
Сјени Мушицвког	128
Болесни крилаш	129

Василије Суботић (1807–1869)

Мелпомени	130
Стихотворство	131
Поезији	132

Никанор Грујић (1810–1887)

Усамљени пјевац	134
Идеалу	136
Мој гроб	137

Петар Петровић Његош (1813–1851)

Свободијада (одломак)	138
Нова пјесна црногорска	139
Мојему друштву на Петровдан	140
Ко је оно на високом брду	141
Вјерни син ноћи пјева похвалу мислима	142
Нелажни знак памети праху народољупца	144
Мисао (одломак)	145
(Тројица вас насамо, један другог не гледа)	146
Посвета С. Милутиновићу (одломак)	147
Спровод праху С. Милутиновића (одломак)	148
<i>Из Горског вијенца</i>	149
<i>Из Лажног цара Шћепана Малог</i>	150

Ђорђе Малетић (1816–1888)

Певцу	151
-------------	-----

Јован Суботић (1817–1886)

Претпев	152
Песма	154
Поток	155
Срећан пут музама	156
Како песна постаје	158
Поноћна песма	159
Суд песнама	160
Цел песана	161
Сила сонета	162
Отац и кћи	163
Хексаметер	164
Политика	165

Огњеслав Утјешеновић Острожински (1817–1890)

Сретно цвијеће	166
Намјена (к првом издању Виле острожинске)	167
Виле и умјетници	169

Мач и лира	171
Попутница сроку	173
Злотворима пјесниковијем (нови псалам)	175
Припјевке (поскочице)	177

Петар Прерадовић (1818–1872)

Пјесник	178
Пјесникова коб	180
Пјесмица	181
Радост и мука пјесникова	182
Роду о језику	183
Језик рода мога	186
Славјанству	188

Васа Живковић (1819–1891)

Ода... ..	189
-----------	-----

Бранко Радичевић (1824–1853)

„О красна ти певања сјајна висо“	190
Молитва	191
Кад млидија умрети	192
„Певам дању, певам ноћу“	193
Пут (одломак)	194
Петру Петровићу Његошу, владици црногорском	195
Гојко (одломак)	196
Безимена (одломак)	197

Медо Пуцић (1821–1882)

Народна пјевачица	198
Пазар	199
<Сонет>	200

Матија Бан (1818–1902)

Извор мојих пјесама	202
Моје гусле	203
Заноси (2)	204

Љубомир П. Ненадовић (1826–1895)

Ал'	205
Песник и перо	206
Смрт српског песника	207
Својим песмама	209
З. Ј. Јовановићу	210
Влад. М. Јовановићу	211
Све и свуда	213
Лази Костићу	214
Једна ноћ (мозаик посвећен старом другу Јови Илићу)	216
Путем, ждрале	217
Последња песма	218
У споменицу Војиславу Илићу	220

Милица Стојадиновић Српкиња (1830–1878)

Ђорђу Малетићу	221
Из Дневника (36, 64, 66, 80)	222
Једној Српкињи са књигом Ј. Поповића Стерије	224
Песнику „Кресницах“	225

Ђура Јакшић (1832–1878)

На Липару	226
Зора	227
Кнезу српском Милану М. Обреновићу IV	229
Још једна убојна	230

Јован Јовановић Змај (1833–1904)

Легитимациона карта (Уместо предговора)	232
Песма о песни	235
Песник и песме	239
На гробу Мушицковом	240
Химна панчевачког српског црквеног певачког друштва	241
Мој позив	242
Светли гробови	243
Ја и смрт	247

Ја бих био	250
Не пева лабуд	252
Ђулићи (11, 15, 17, 24, 26, 27, 34, 37, 38, 39, 41, 47, 53, 67, 73)	253
Ђулићи увеоци (1, 8, 17, 18, 28, 31, 33, 35, 52, 68, 69)	262
Ја и песма	271
Мач и перо	272
Омладини целој и једном делу њеном (одломак) VIII	275
Гусларева смрт	277
Јеси л' гледô	281
Дружина	282
Ђури Јакшићу	283
Стара песма	284
Збогом!	285
Побри Стеви В. Каћанском	287
Побри Стеви Каћанском (Опет, после тридесет и толико година)	289
Бранковим песмама	290
Побри Стевану Каћанском тужна и последња	291
Прва пријатељска суза на глас о смрти Мите Поповића	293
Петру Прерадовићу о преношењу мошти му из Беча у Загреб	294
На гробу Филипа Вишњића о подизању споменика му	295
Поздрав Николи Тесли при доласку му у Београд 1893.	297
Пробе пера (37, 66, 86, 122)	299
Из ништа – нешто	299
Кубура с пером	300
Ода ономе, који би ове године (1877) знао написати шаљиву оду ...	301

Јован Драгашевић (1836–1915)

Моје песне	303
------------------	-----

Лаза Костић (1841–1910)

Питач и слепац	304
Корнелију Станковићу	305
Над Корнелијем Станковићем	306
Љубомиру П. Ненадовићу	308

Српски пој	309
Међу звездама (Вилованка)	310
Иза сна	316
Виле	318
Српкиња	319
Снове снивам...	321
Погреб	322
Рајо, тужна рајо...	324
Међу јавом и мед сном	325
Постанак песме	326
Побри Ј. Ј.	327
На парастосу Вука Ст. Караџића	329
О Шекспировој тристагодишњици	331
Певачка имна Јовану Дамаскину за српско певачко друштво панчевачко	335
Беседа (Клетни благослов)	336
Спомен Јовану Андрејевићу	339
Спомен на Руварца	341
Моја дангуба	346
Дон Кихоту	351
„Прерано!“	353
Пролог за „Горски вијенац“	354
Santa Maria della Salute	355

Милан Кујунџић Абердар (1842–1893)

Мала је изба...	358
Хај!	360
Једну чашу...	361
Срце	362
Вила у ланцу	363
Ја волим сам...	364
Замислим се...	365
На сињем мору	366

Мита Поповић (1841–1888)

Што ти тако...	369
Песма ми је...	370
Вило моја...	371

Милорад Поповић Шапчанин (1841/42–1895)

Поезији	373
Хвалиш ми песму	374
Украденим песмама	375
Вечна песма	376
Страним песницима	377

Јован Грчић Миленко (1846 –1875)

Пламенови (одломак III)	379
Песникова срећа	382
Мозаик (први део)	383
IX Ласте	384
X После кише	384
XIX Одложена песма	384
Мозаик (други део)	385
I У гори	385
У болести	385

Милутин Илић (1856–1892)

Моје песме	386
Судба	387
Ђеније	389
Орао	390
Суђаје	392
Стиходељац	393

Јаша Томић (1856–1922)

Прут	394
------------	-----

Драгутин Илић (1858–1926)

Песнику	395
---------------	-----

Химна слободи	397
Својој музи	399
Песми	400

Војислав Илић (1860–1893)

Тибуло	401
Моме Гарику	403
Оргије	404
Песнику	406
Анђео туге	408
Из бележника	409
Један монолог младог Слеччевића	410
Два песника	413
Овидије	415
Данијел	416
Песник	417
Пријатељу	418
Мраморни убица	429
Мојој музи	421
(Досада, магла и тама...на слаба колена своја)	423
(Под покровом снежним природа почива)	424
Реалиста	425
Клеон и његов ученик	426
(Заробљен Прометеј српски)	427
Ниоба	429
Песник (посвећено пријатељу Илији Вукићевићу)	430
* (Хтедох да певам Кадма и дела Атрида мужа)	431
(Кад се угаси сунце...)	439

Милорад Митровић (1867–1907)

***	440
Песник	441
Ненаписана песма	442
Трубадур	443

Милета Јакшић (1869–1935)

Весело је	444
Песник и песма	446
Сеоски песник	447
Савет музи	449
Рђави тренуци	450
Без посла	451
Старим путем	453
Чувари Парнаса	455
Моја досетка	456
Антиквириран	457
Песници, извори, коментари	458
Речник мање познатих речи, назива и имена	503

ПРЕДГОВОР

Хрестоматија *П(ј)есник и п(ј)есма* је настајала током консултативних часова на докторским студијама, на Катедри за српску књижевност са јужнословенским књижевностима (Филолошки факултет у Београду), негдје од 2012. до 2016. године. Општи циљ је био да се идентификују аутопоетички искази у српској поезији од Орфелина до Војислава Илића и Милете Јакшића (од барока до реализма и границе са модерном), да се одреди њихова природа у опусима аутора и у историјској поетици српске лирике. Изгледало је да се описом реторичких, стилских, семантичких, жанровских и других чинилаца ових исказа, с поређењем различитих аутора (и епоха), могу описати мијене поетичких норми, како би рекао Јан Мукаржовски. Контекст тих исказа од кључног је значаја за њихов смисао (нпр. „проговори“ у пјесничким књигама С. Милутиновића Сарајлије, Ј. Суботића, Ђ. Јакшића, Ј. Ј. Змаја, Л. Костића). Степен изричитости и тенденциозности, степен конвенције и поетика епоха подједнако су важни њихови аспекти. Појединачан став се једном страном уклапа у поетике аутора, праваца или епоха, успоставља однос према тзв. иманентној поетици, а то обухвата и индивидуалну поетику, која све постојаније обиљежава нову српску поезију од Захарије Орфелина, такође у извјесним периодизацијским круговима (барок, романтизам и сл.).

Аутопоетички искази у пјесничким дјелима тичу се текстова у којима се налазе, али могу да се тичу и збирке ауторових пјесничких дјела (књига пјесама) или опуса у цјелини, као и пјесничког дјела уопште (поезије). Поријекло аутопоетичке пјесме је у далеким временима. У *Антологији светске лирике* (1982) Војислав Ђурић је први круг дао пјесмама о поезији, од Хомера до Мајаковског. Аутопоетички искази у српској поезији новог вијека трају, слободније говорећи, са првим знацима њеног настајања. (Узгред, ни стара српска књижевност није била без таквих исказа: Силуаново слово светом Сави, „Слави одбегнув“, поступак и смисао стварања пјесме обједињује посљедњим стихом, „Слова слави Саве сплете Силуан“, Радојичић, 1960: 93). У записима на почетку 18. вијека, у оквирима жанрова старе књижевности, у ритмизованој прози са елементима риме, појављује се ауторска порука преписивача туђег текста: једном је то помињање слабости и старости, суочавање са пролазношћу (Кипријан Рачанин); други пут су спољашње околности, мушица, словце, крилце (Јовановић, 2013).

Права **пјесничка самосвијест** (у пјесми или у другим облицима излагања) текстуализује се са изласком пјесника из манастирске ћелије и придворних оквира у грађански свијет, у штампу, у јавност. Однос према сопственом дјелу се укршта са односом према читаоцу, друштву, наручиоцу текста, пригодној прилици, личности. Први знаци тог односа долазе од Орфелина, Доситеја, Везилића у 18. или Дошеновића и Мушицког у 19. вијеку. Пјеснички облик постаје вриједност по себи, барем од Орфелиновог „Привјетствија Мојсеју Путнику“ (1757, у рукопису до 1959), церемонијалног става аутора према оном коме је пјесма посвећена. И у првој пјесничкој збирци нове српске књижевности (А. Везилић, 1788) препознаје се априорна вриједност облика (нпр. сапфијска строфа), а тако ће остати дуго и у 19. вијеку. Касније се претпоставка о вриједности облика схематизује и тривијализује, пародира или искоришћава у хумористичким врстама (Ј. С. Поповић, Ј. Ј. Змај).

У пјесмама **3. Орфелина** аутопоетички став се тек навјешћује у мотиву ученог младог човјека. Пјесничко ја се прекрива општим појмом (учени млади човјек): *пјесник* на хоризонту српске културе још није чињеница као ни књижевни рад. Доситеј даје друштвену вриједност спремности да писање и читање буду лични животни избор (у запису на примјерцима манастирске књиге); узгредним опаскама касније издваја из српске баштине примјере који су њега „обајавали“, Жефаровић, Орфелин, Кнежева клетва из народне поезије (у *Етици*, Обрадовић, 1803). Гдјекад се још, у маниру анакреонтске традиције, оправдавао што пише стихове.

Прва збирка српске поезије, *Краткоје написаније о спокојној жизни* (Беч, 1788) Алексија **Везилића**, такође нема правих аутопоетичких исказа, уколико их не изведемо из наслова збирке и тема пјесама („спокојна жизн“) или пак из саме оријентације на пјеснички облик, строфу и стих. Међутим пјесма „Утјешеније печалнија души“ (1788) као да је први отворени дијалог пјесника са сопственом (само)свијешћу, не као самосвијешћу о поезији, већ о односу према искушењима гријеха, стању душе опсједнуте сјетом или печали: „серце очајано <...> скорбно тресе се и тужи безнадежно“. (Срце, са хришћанским и психолошким атрибутима, усељава се у српску лирику, гдје ће постати једно од средишта емотивности, љубави, јунаштва, инспирације.) Пјеснику је излаз у вјери и порукама и поукама старозавјетних списа о спасавању грешника. Међу пјесницима нових генерација Везилић је више помињан као зачетник српске лирике: чињеница да је аутор збирке пјесама (Мушицки); сапфијска строфа као облик (Ј. С. Поповић,

„звук сафијске јошт детенце младо / љубити стадо“), несумњиво утицајна форма у српској поезији до новијег доба. Кругу ране, неразвијене аутопоетичке свијести припада и Еустахија **Арсић**. Она је поучно-пригодне пјесме, стихом и језиком у маниру барокне традиције, уоквирила конвенционалним мислима о природи пјесничког дјела и односа према њему. У циклусу пјесама о годишњим добима проговорила је, међутим, о зими свог живота и жељи да је љубимци муза спомену у пјесмама („Не остајет от суштества / токмо хладни прах“). Заслужила је да се издвоји и као прва књижевница у Срба.

Лукијан Мушички раним пјесмама претходи групи српских пјесника из Хрватске (Дошеновић, Соларић, Мркаљ). Они су пјесничко дјело и живот окончали раније него Мушички, иако су се дјелимично нашли у полемици с његовим стихом и језиком. Помињемо их заједно и због њихових међусобних веза и блискости поетичких ставова и поступака. Међу поменутом тројицом издваја се Јован **Дошеновић**, преводилац и имитатор италијанских пјесника 18. вијека, програмским поетичким текстом, огледом „Предисловије о пјеснотворству“ у збирци *Лирическа пјенија* (Будим, 1809), гдје помиње главне митове о пјеснику, пјесничке теме и одређује смисао поезије.

Начална упражненија пјеснотворства јесу: славословије Создатеља, величество добродјетелеј, славопјеније храбрости и мужества, милородно срца услажденије, и красоте јестества разновидно посејате. (Дошеновић, 2005: 141)

На то ће, у уметнутој пјесми, именовати пјесника као пророка-пјеснотворца (антички, библијски, свети оци), додајући прилике у којим се поезија појављује код Италијана.

При сваком весељу, или сожаљенију, при женидби како високи, тако и ниски честних лица; при возведенију на достојнство кога, или духовно или мирско; при похвали ревнитеља кога отечеству; при торжеству празника царскога, или књажескога; при жалби на смрт једнога знаменитога, добродјетелнога и свакога поштенога муржа. (Дошеновић, 2005: 148)

Ставовима о рими, броју слогова, синтакси, о себи – да пјева „природно“, да пази „на согласно везање речи, и равноје число слогова“, с циљем да се постигне слаткогласност ријечи у стиху, употпуњава аутопоетички низ тема (Дошеновић, 2005: 150–151). Кад

обликује текст пјесме, Дошеновићева аутопоетичка ријеч оправдава или именује жанр (један циклус је насловљен „Анакреонтике“). У посмртно објављеној пјесми склапа се каталог обиљежја пјесничког идентитета, готово пјеснички програм: изолација од средине, усамљеност (град) > жеља за самоћом (природа), љубав као највиша вриједност. Постављајући пјесника у идиличан простор, смисао његовог живота је „да одрешен сваки брига“ – пјева пјесме, слави Бога и буде у непорочном свијету („Мој пролаз“). Неке од ових слика поновиће се и у другој пјесми из Дошеновићеве заоставштине („Моје покајаније или започетак новог пјенија“). У првом дијелу пјесник извјештава шта је чинио с даровима које му је муза дала: љепота природе у свим њеним видовима, дјевојке, љубав и вино; у другом дијелу муза га прекоријева и позива да пјева „пјесноборке“: „Народ ти се узволновао / И чудесно дјело чини.“ Ово је један од првих наших аутопоетичких текстова у стиху, с јасним контрастирањем двију поетика као двају периода сопствене поезије. Чак и дијалогска структура одговара овом типу пјесама у српској књижевности. (Касније ће се такав поступак наћи у Мушицког, Његоша, Змаја, Костића, Војислава Илића.) „Моје покајаније“ свједочи о пјесниковим еволутивним раскршћима и недоумицама, о настојању да од идилично-аркадијског пјевања по туђим обрасцима уведе актуелне теме и нов стил: опредјељује се за родољубиву реторику и тематику, које ће обиљежити нову епоху српске поезије (сила, жестина, народна слава), мада је ова реторика, с мање патоса, снажна и у Орфелиновој и Везилићевој поезији. Поменуте Дошеновићеве пјесме су одјек Карађорђевог устанка: пјесничка ријеч митизује савремени живот, ослобађа се старих тема и трага за новим жанровима. Муза, друго име за поезију и пјесничко надахнуће, од пјесника тражи да пише „пјесноборке“, борбене буднице, да се постави на национално тло, што ће постати преовлађујуће у дјелима готово свих пјесника, од Мушицког надаље. Пјеснички искази и програми више говоре о могућим путевима поезије, о преузетим конвенцијама, него што обавезују пјесника; њих по правилу треба везати за извјестан тренутак/период стварања, готово најчешће за дилеме, заокрете и преокрете. Често су сажетак претходних и најави нових поетичких начела.

Првих деценија 19. вијека српска поезија је на размеђима укрштених и симултаних поетика, барока, класицизма, сентиментализма (предромантизма) и романтизма. Као у неком калеидоскопу, појављују се дјела поетички разнолика, повезана са различитим традицијама и могућностима оновремене пјесничке

ријечи. Смисао поезије се у основи секуларизује, чак и код оних који су у клерикалним установама (Мушицки, Његош, Н. Грујић): ради се о овоземаљском животу, о улози пјесничке ријечи у свјетовним стварима или у стварима поезије. У исто вријеме постоје и настају неподударне, разнолике пјесничке праксе. Готово сваки бољи пјесник има свој глас, а повезује их (или контрапунктира) однос према језику, пјесничким облицима и улози поезије.

Пјесничко дјело Павла **Соларића** је један од најбогатијих извора за изучавање аутопоетичких исказа у српској поезији овог периода. Мисао да су небеса пјесмом ублажила људску судбину на земљи („Пјесна о гозби“) дозива „Песму о песми“ Ј. Ј. Змаја, 60-ак година касније. Такав статус има и повезивање поезије с вољом Творца, дио дуговјеке традиције митизације и сакрализације пјесничке ријечи (обнова паганских, античких мотива на хришћанској подлози). Напушта или одбацује античку баштину (Пиндар, Вергилије, Хорације) и успоставља нове мјере вриједности: (1) дружење са српским дјевојкама (изнад маште „парнасидски чед“), уз мисао да је живот јачи од пјесничке имагинације; или да (2) „о љубови пјесне нигда остарити неће“, насупротив епским мотивима, које његова „самвика“ одбија; (3) Соларић васељенски поредак срањује с поретком пјесничког дјела: „Јест свуд њеко грјаденије у вселене вешчма, / К'о у пјесне сличне гласу и сплетеним речма.“ Давање својстава космоса пјесничком ткиву, мјерење пјесничког дјела мјером космоса, а пјесника мјером Творца, врхунац је пјесничке самопохвале, која ће у Његошевој поезији досегнути још веће размјере.

Насупрот класицистичком репертоару тема, мотива и поступака пјесник афирмише лично расположење (љубав, пријатељство) и природу (пејзаж, космичке слике, годишња доба, вегетацију). Међутим, напуштање старих средстава пјесничког говора није потпуно: дио пјесама насељавају имена античких пјесника и богова (примјера, образаца или персонификација одређених мотива/идеја), али је лирско ткиво (синтакса, тематика, идеје) изван поља класичне традиције. Кад одбацује „стару“ пјесму, Соларић истовремено уписује нове мотиве и теме: природа, љубав, вино, знакови конкретног савременог живота (задовољство живота се ставља изнад пјесничких дјела и њихових образаца). У малој пјесничкој причи („Ковчежић небогога Павла“) дјевојке краду пјесников ковчежић (љубавних) пјесама, али он ће пјевати и даље, „док се која жртвовати за пл'јен не усуди“ (Соларић, 2000: 47, 30). Живот и пјесма, пјесничко дјело и животне вриједности, постају дио нове поетике, мада Соларић задржава неке од клишеа

класичне традиције, повезује с музама оно што ће романтичари звати надахнућем или трећим стањем (Л. Костић): „Ове мене пјети уче, слоге саме вежу, / Из свог гаја са мношћом тајно устају и л`жеју.“ Зазива музу да му помогне да опјева златно доба старих времена кад су богови с људима славили („Пјесна о гозби“). Пјеснички чин рашчлањује у метафоре или метонимије по инструментима или по њиховим дијеловима (самвика, лира, гусле, струне, жице), или по гласу (човјека, птице). У једној пјесми „пољска муза“ је описана као дјевојка „без убора златни и сребрни“ („Пјесна страсна на градску молву и селско спокојство“), несумњив знак наглашавања поетике једноставности, природности, свакодневице, идиле сеоског живота (што се одавно из римске класике преселило у европску поезију новог доба), праћено зазивањем музе *сељанке* да погледа на пјесника, новог *сељака*.

Претеча Вукове правописне реформе, Сава **Мркаљ**, био је у полемици са савременицима не само око слова потребних српском језику, већ и око поезије (стиха и језика). Рјечито је његово „препјевање“ „Гласа народољупца“ Л. Мушицког: алтернације оригинала подударују се са Мркаљевим полемичким напоменама о поезији других аутора или о начелним питањима српске поезије (рима, метар, језик). Посредан став о пјесничком стварању долази из односа према сталним пјесничким облицима. У малом збиру Мркаљевих пјесама међу насловима су сонет, мадригал, ода, „божићна песма“, „побожна јутрења пјесна“, што подразумева да се пјесник подређује нормама у стиху, облику (жанру) и/или смислу. У „Мадригалу за нову годину“ (1827) реторички сложена похвала Мушицком развија се не позивом вили (замјена за музу), већ чуђењем да се она јавља „чак с Капеле“, „кад реже оштра стужа“, па прелазећи у топос скромности: не пјева велике пјесме као што је *Арфа* (*ишишатовачка*, чувена пјесма Л. Мушицког), не пјева ни њега (митроносца), ни постављање митре, знака влаичанске титуле. Али вилу позива да узлети к небу и изведе тражену пјесму, па будући спора, да је испреде. Напор око стварања пјесме се реторизује, добија свечан тон; пригодна похвала појачава вриједности оптерећивањем сваког стиха алузијама, паралелама, уклапањем у традицију жанра, са разуђеном римом и промјенљивим стихом. Лична стваралачка воља, да се сачини пјесма поводом одређеног догађаја (постављање Лукијана Мушицког за плашчанског владику), добија митски свечан лик.

Више по раздобљу кад је формиран и изишао у јавност него по годинама рођења, овој генерацији припада и Јован **Пачић**. Формиран под утицајима италијанске поезије, описан је

као маниристички петраркист, у духу класицистичког стила, од класициста се разликује стихом (метар), свијетом пјесме и ставом према средини, другачијим ликом пјесника (С. Петровић, 2007: 157, 159, 160). Класицистички талас у његовом стиху (инверзије, анаколути) и у његовим ставовима о поезији ипак је врло јак. У „Претпјенију збирци“ иде према брду које се у даљини плави; љепота природе га привлачи и одлучује да бере „селске цвete“ браћи Србима у „устројеном венцу“. Међутим, на гори види славна имена српских пјесника и пада, не може досећи врх (топос лажне скромности), па даје ово просто цвијеће (*Сочиненија песнословска*, 1827). Пјесма је конвенционалан, пригодан аутопоетички став, али и знак другачијег укуса (поетике), пошто говори о селским пјесмама, док класицистичке пјесме имају општије, етичко-националне теме, узвишен стил, стих и језик. У извјесном смислу аутопоетички став има и Пачићева пјесма „Шеви“: шева је симбол пјесме и њен извор, а ауторова пјесма је средство дјеловања на драгу. Чиниоци „природне пјесме“ (пјев птица) постају обрасци „умјетној“ пјесми: птице пјевачице (шева, славуј...) упоређују се са пјесником, што ће се проширити у лирици романтичара (Јакшић, Змај). Повезивање поезије и музике такође има јасну поетичку поруку: музика је небески „пјеснотвор“; она пуни радосно срце, а њему, пјеснику, дошла је као радост послје горке жалости (најава других романтичарских мотива, нпр. Јакшићевог или Змајевог повезивања пјесме и бола). Пјесму „Музике“ М. Павић сматра програмском пјесмом српског предромантизма (Павић, 1991: 79). Пачићева „Повјест пјесне“ говори о осјећањима као изворима пјесме (родила се од жеље и наде; иде уз весеље, љубав, ријеч, чувство, што се могло наћи и у Дошеновићем предговору *Лирическим пјенијима*). Али поезија бива такође утјеха, пратилац живота, благост, мудрост природе/морала, рајски глас („Пјеније“), као и у Лукијана Мушицког, Соларића или касније у Змаја. У афоризму „Списатељем“ пјевати треба да се искоријени зло и покор, што потврђује да је просвјетитељско виђење поезије и даље живо.

Велико поглавље српске пјесничке аутопоетике изградио је Лукијан **Мушицки**. Сљедбеник Доситејев, повезан са водећим славистима свога доба, узео је на се улогу књижевне савјести и постао темељна личност нове књижевне школе. У српској књижевности од барока до модерне нема аутора који је толико усредсређено говорио о поезији и о себи као пјеснику, и то у основним областима ове теме (дужност пјесника, улога пјесме у националној заједници, околности њеног настајања, језик пјесме,

пјесма и живот, морал, слобода). У раним љубавним пјесмама сладост поезије и језика се дижу до звијезда („При подношенију стихова дјевојци Хлоји“); у другој пјесми “мили српски језик“ (језик пјесме) слађе точи из уста драге. У Лукијановој поезији учвршћује се, до нерашчлањивости, веза ауторског гласа и аутора у обликовању националне етике и националне самосвијести, уз велики круг посебних поетичких тема и мотива. Косовски јунаци и њихова слава потврђују значај пјесника (барда) и поезије у свјетској култури (пјеснички подвиг слади „укус бесмертија“). Хиперболичан смисао добија у „Гласу арфе шишатовачке“: пјесник рачуна на вјечност своје поруке, тражи пјесму „која ће живит док је сербска / Племена под јарким сунцем“). То је исти онај глас који објављује Доситеј у *Писму Харалампију* (1783), налазећи смисао свог постојања у писању ради просвјешћивања српског народа; тим ће гласом говорити и Бранко Радичевић, у нади да то што је пјевао неће пропасти. Мотив преузет од Хорација или Овидија, суочио се са поетиком модерне (ако је разумијемо као настојање да се исказ повеже са савременом темом и тренутном емоцијом (Радичевић и „Кад млидија умрети“).

Лукијанову поезију опсједа **поетизација живота**: ода „Андреју Волному“ (1809) извјештава шта се у кругу пријатеља читало или како се говорило о пјесничком језику, о ритму и метру. Догађај у животу се обликује као догађај поезије: живот подстиче пјеснички текст, а пјеснички текст „поетизује“ живот. Пјеснички живот постоји чак и кад музе ћуте, како се жалио у оди Копитару (1816): дневне невоље и самоћа саопштавају се у маниру свечане пјесме. („Опет ме ево сама у пустињи; / Свјетилник не би овде Диогенов / Нашао, с ким би мисли моје / Дневне соопштио, ил' да с чела / Ја мрачну сенку облакше растерам; / Ил' златни наук' предјел распространим; / ... / Сад видиш, да су само мечта / Твоја желанија жит' здје Музам!“, Мушицки, 1838, с. 41). Слика грмљавине око манастира у Фрушкој своди се на захвалност Музи што ће пјесмом моћи да узвиси догађај до неба.

Мушицки се често обраћа себи као пјеснику: пјесмом се узноси, а живот опјевава као патњу и посвећење поезији. У писму Григорију Гершићу поручује да је „превращен мислено у стену морску“. Требало је проћи неколико деценија да од такве слике, паралеле животном ставу, настане Јакшићева „Ја сам стена...“, ма колико је та слика далека од Јакшићевог експресивно рашчлањеног личног стања. И кад говори другим, та лица су пјесниково ја („Утјешеније Драгутину“: „Утеху ти ми у себи тражи“ (2015: 33). Да ли пјесник одговорност пребацује на „ти“, које се објективизује,

ослобађа зависности од егзистенцијалнога ја (?) и упућује сваког на општије норме, на сопствену снагу (стоички), независно од животник прилика. Општа су мјеста класицистички мотиви (Пиериде – музе поезије пјесника лијече: „Глас лире ваше балсам нежном серцу; / С песном вашом јачи дух. / При тихој ноћи бриге с ризом свлачим; / Вашом целбом сан ми лак“). Пјеснички живот (живот с поезијом и у поезији) надилази и савладава свакодневне бриге, писање пјесама је узвишенији смисао од обичног живота. Мушицки је изградио подлогу да поезија добије статус најзначајније духовне (културне, националне) дјелатности у епоси романтике, мада је та епоха поетички и генетички на супротној страни од његове поетике.

Опсједнут очувањем равноправног положаја српског језика и језика словенске традиције (славјански), Мушицки је неке пјесме писао као расправе о филолошким, етичким и националним питањима („Глас арфе шишатовачке“, „Љубитељима српске лире“, „Димитрију Давидовићу“ и др.); језик је кључни дио идентитета (у оди Михаилу Витковићу: „Ти језик љуби, / Он је сокровиште мислеј рода; / Њим силно буде певац и витија / Ко красним силам дремљуште духове; / Српски ми варвирон узми и певај“). Он српску пјесму помиње као циљ („Малом кругу...“, „Пријатељем“) и као дио другарског расположења (што дјелује готово као инцидент, појединост која се пјеснику „отела“). Мушицког је занимало дјеловање пјесме у националној култури (родољубље, језик, васпитање...), у градњи пјесничког идентитета и идентитета поезије. И он ће пјесничку ријеч, као и Соларић, а потом Његош и други, везати за вишње силе („Поезија јест дражајша / вишњих наперсница; таја ж’ јест / и Богов подлуних“, “Ода Стефану Стратимировићу“, 2: 39), као ставу или тврдњи, не индивидуализујући их и не рашчлањујући мисао у слике.

Пјесници рођени крајем 18. и почетком 19. вијека у књижевност улазе различитим ритмом и различитим поетикама (Симо Милутиновић Сарајлија, Милош Светић, Јован С. Поповић). Школовани на античкој подлози, а захваћени препородном идеологијом, усвајају народну поезију као једну од могућности израза. Милош **Светић**, рођењем Јован **Хаџић**, стасавао је уз поезију Лукијана Мушицког; превешће Хорацијево *Писмо Пизонима* у два стила и стиха, у античком размјеру и у народном десетерцу. Отворен је према народном стиху и жанровима

народне поезије (римовани и неримовани десетерац; балада), те према њемачкој класици. Поезију и природу узима као божанско послање, остајући највећим дијелом у класицистичкој реторици и стилу. Аутопоетичке пјесме су му низ објективизованих исказа о природи поезије и личном стању, док апстрактним појмовима (Муза) неспретно даје антропоморфна својства, што је изазвало Бранка Радичевића (још више Хаџићев сукоб с Вуком око правописа и језика) да пародира његове пјесме (у поеми „Пут“). Хаџићева програмска пјесма, „Српском поети“ има јасну поруку, да српска поезија треба да буде у народном духу („Дај милу руку, дај да летимо там` / Међ` сродну браћу.../... срце јуначко којима/ Баш српски куца. Послушај Вишњића/ Глас како т` трза слух?...), али тај дух није у његову лирику унио ни емотивну супстанцу ни стилску гипкост. Хаџић не напушта класицистичку основу своје поезије нити поруке о чувствителности (осјећајности) ослобађа чисте апстрактности и општости.

На лири згласи срца са жицама,
И чувства нежна, чиста, утањена
У уши младе лиј, но слично
Уму и срцу твог брата, сестре.

Позив да се срце „згласи“ са жицама на лири, само је реторичка фигура, без посљедица у садржини и стилу Хаџићевих пјесама. Његова лирика је изразит примјер сукоба између начелних увјерења (о предности народне поезије, о емотивности пјесме) и књижевне школе у којој се огласио.

Овом правцу је близак и Јован Стерија **Поповић**, високих етичких и националних идеала. У аутопоетичким рефлексима изриче циљ своје лирике („Моје је лечити род“), говори о извору лирског расположења („Мога чувства мила чеда“, „болне груди“, „туга“, „И са тугом у прсима/ Зачиње се спев и стих“), о дјеловању артистичких својстава стиха на публику. Обраћајући се читаоцима *Даворја*, надао се да ће његов „цветоплодни рукосад“ као естетска творевина („дражест и крас“) бити дјелотворна, освјешћавајућа поука.

„Побер’те с’, речи, глатке и стројне,
Сљубите дражест и крас,
Да Српство, сазнав беде безбројне,
Ревњиво појми се вас .”

Чешће пародира или травестира пјесничке конвенције (стих, рима), с јасним односом према њиховим клишеима, наговјешћујући (сатирично-пародијски) како се смисао пјесме подређује формалним чиниоцима, или како тобожња пјесничка вјештина служи само личном интересу. Не остављајући много аутопоетичких мисли у стиху, индиректно је потврдио да дискурзивна (рефлексивно-дидактичка) грађа превлађује у настајању његове лирике, док је бол, који се помиње у пјесмама, бол над људским и националним слабостима. Посредно се пак из његовог односа према српској пјесничкој традицији (Везилић, Соларић, Видаковић) наслућује и један од извора грађе сопствене поезије.

Преображавање српске лирике између класицизма и романтизма дуго је трајало. Требало је одбацити здраворазумско-дидактичке конвенције, усредсредити се на лирско ја као средиште пјесме, ослободити се апстрактне лексике, класицистичке слике и реторике класицистичких фигура, те персонализовати емотивност. У романтичарском поимању пјесничког дјела први је био Сима **Милутиновић Сарајлија** (1791–1848). У његовој лирици се све разликује од „геометријских“ стихова Л. Мушицког – пјесничка ријеч, стих, ритам, тематика, положај пјесничког субјекта. Дивинизација и сакрализација поезије и пјесника није више била новост: класицисти су поезији дали највиши смисао у индивидуализацији пјесничке улоге, али нису везали пјесника за самог Господа, осим уопштеним тврдњама. Милутиновићу је пјесник изасланик божанске душе, кћерце Господа Бога, од које добија налоге и посебну, тајну улогу („Увјери се да је ретка душа / У тебе се водворила сретног“). Пјесма је за пјесника-патника средство савладавања невоље („Божју искру тад из себе јави, / Кадно пјесном свлада невољу“, „Отпјев на Давидово...“). Издваја мотив самоће („самосам“), околности примјерене пјесничком чину: поистовјећује пјесничко ја и космичку душу („На питање шта све сам радим, одговор“), сакрализује пјесника и гусле, као домаћи (фолклорни) симбол класичне лире (у пјесми „Мазда“, 1827). Висок смисао поезије у друштву као да се повезује са класицистичким идејама („Пјеснам’ крећу с’ позни нараштаји, / Кано тјема што с’ данашњи диче, / И у срца прељевају с’ крви; / Пјеснопјевцам’ приклањајмо слухе, / Браћо Срби! незалуд су дари / Узображат ишчезњива уму, / Ил’ предличат божественост дјел’ма, / И смртника Вјечну сприцјеplјати“) и отвара сакрализацији

пјесничког чина, пјесника и човјека („и смртника Вјечну сприцјепљати“, *Сербијанка*). Душа, а не муза или вила, постаје извор поезије и опјевавања славних дјела антике и хришћанства: „Њина л’ дјела мном су опјевана“) („На питање шта све сам радим, одговор“, 1899: 47). Душа саопштава пјеснику да му је намијењена улога отворена непознатој будућности („Бог од тебе особито нешто / Ал’ што иште – то ти казат’ не смем“). То што душа не смије казати пјеснику, неће ни пјесник казати својим читаоцима: поље имагинације (и пјесничке судбине) оставља слободним или неизвјесним као што је неизвјесна и будућност пјесничке инспирације. Иако се чини да је душа дошла намјесто муза (у први мах има исту улогу у оквирима пјесничког дјела), она је у бићу пјесника, посредник између пјесникова ума и божанске моћи и воље. Душа је гласник и унутарњих (пјесникових) и спољашњих (божанских) сила. Формално, оквирно, у улози музе, душа нема њених атрибута ни њеног декора, те постаје супстанца саме пјесничке ријечи.

Непосредни сљедбеник С Милутиновића Сарајлије и његов ученик, **Петар Петровић Његош**, исказао је аутопоетичке идеје и слике претежно у лирици, дјелимично у еповима (*Свободијада*), посветама (*Луча микроkozма*), пригодницама, фрагментима *Горског вијенца* и *Лажног цара Шћепана Малог*. Пошао је од класицистичких орнамената пјесничког чина и дјела, па је постојано ишао према романтичарском исказу. Понегдје са живим траговима „простонародне лирике“ (грађанска, народна), прошао је кроз класицистичку школу и ушао у романтичарски дискурс, и у предсмртном писму Франклу, дао синтезу своје мисли о поезији и о себи као пјеснику и човјеку. У том писму, ни мјесец дана прије смрти, Његош као да сабира ставове које је расуо у флуидним пјесничким сликама, називајући их „сновидјењем“, „привидним творенијем“, необавезном свијету стварности. Његош потврђује расјелину (а често јој се враћао) између „земне катедре“, с које се поезија сматра „вјетреним наступом“, и положаја кад се „попне више себе самог“, те постаје „жрец олтара свесвјетија“ (свемира, васионе), „крик смртнога с бурнога нашега бријега, ... глас вопијућега у пустињи“, кад „сања о бесмртију ... и за њим се топи“; „он силом воображенија изводи из блатне земље клицу небеснога живота – трулину боготвори“; па додаје да је он лично „за границом просвештенога свијета“, закључујући: „Човјеку је готово, кад му дође, слатко плакати као пјевати. Ја овако нашу пјесну разумијем.“ (*Писма*, 210–211).

У Његошевом дјелу поезија је твораство људског ума и твораство Господа Бога (стварање васионе је „општега оца поезија“, *Луча микроkozma*, 172–76). Перо Слијепчевић мисли да је Његош овим ставом учинио умјетности комплимент „већи него ико икада“ (Слијепчевић, 2013: 130). Међутим, идеја о Богу као ствараоцу је уграђена у прве реченице свете књиге. „Општега оца поезија“ је стварни, видљиви свијет, откинут Божјом вољом од мрака непостојања, а дјело пјесника је сведено на ријечи, на њихов смисао и ефекат у читаоцу/слушаоцу („но привидна њина творенија / бјежаху им од слабога вида, / ка што куле сновидјења бјеже“). Постоји такође и „весело царство поезије“ у *Горски вијенац* (993–995), небеска поезија вјечности, поезија душа које су се узнијеле на небо; а постоји и „ватра поезије“, стање пјесничке обузетости, кад се опажају чуда свијета, али се не добија одговор на питања о њиховом почетку и крају (*Пјесме*, 161: 108–110). Тврдње да „Свемогућство светом тајном шапти / само души пламена поете“, да је космос ништа друго „до општега оца поезија“, те, „Званије је свештено поете, / глас је његов неба влијаније, / луча свјетла руководитељ му, / дијалект му величество творца“, све то смјењује класицистичке паганске фигуре (музе, лира, Аполон). Пјесма је истовремено и медиј и апологија „величества Творца“. С друге стране, у *Лучи* се, у више махова, појављују реминисценције на трагове класицистичке поетике („лађица“, „кормило“, „море“, „руковођа“). Овај прелаз између класицистичке традиције и раноромантичарских мотива у Његошевој поезији остаје дуго отворен. У пјесми „Црногорац к свемогућем Богу“ (1834) мјеста класицистичке пјесничке реторике додирују се и мијешају с хришћанским елементима. Као и други пјесници тога доба, Његош усваја старе обрасце или их замјењује новим обрасцима, који се такође укључују у извјестан поетички систем. Процес је нарочито видан у *Свободијади*, насталој прерадом *Гласа каменштака* (ЦД, 1974/2). Учесталост класицистичких фигура слаби у Његоша с годинама, али тај процес нема равномјеран ритам, већ се диференцира жанровски. Доста трагова остало је, нпр., у *Лучи*: испрва активне старе музе, сада се помињу као фигуре за одбацивање, док душа постаје водиља пјесникове имагинације или знања. Могло би се тврдити да неки од класицистичких идеала посредно обликују и представу о космичком поретку (у варијацијама ријечи „правило“, „правилно“: Бог поставља правила и ређа новостворени свијет у правилним порецима); топос немоћи пјесничке ријечи да каже нешто о величини божјој такође припада класицистичком наслеђу („да у једно перо слију / силу мисли највишијех, / не би знале черте повућ / нити р'јечи уписати / о твојему величанству“).

Аутопоетички сегмент је укључен и у општију тему пјесме „Мисао“ (1844). „Ватра поезије“ ове пјесме је она из које се читају велике космолошко-религиозне идеје *Луче*. Пјесма „Тројица вас насамо, један другог не гледа“ садржи каталог пјесничких тема: природа у њеном промјенљивом годишњем ритму, љубав, танана осјећајност, химне Господу. У „Спроводу праху Симе Милутиновића“ мисао о природи пјесничке сензибилности биће предочена необично живом „природном“ сликом: „Појетина душа што је? Што и жива у кристалу; / степеном се спушта, диже и премјену ћути малу.“ Класицистичке пјесничке фигуре смјењују се у *Лучи* новијим, хришћанским (ЛМ, 1: 37–40), у основи романтичарским фигурама, које ће махом губити религиозни оквир, или га барем неће стављати у први план. „Бадава ти ватрене поете / сатварају и кличу богиње: / ја једина мраке проницавам / и допирем на небесна врата“; наредни стихови су обраћање души да опјева свој пад („Пој ми дакле, бесамртна твари / страшно твоје с неба паденије“ и своје „времено заточење“). Поред мале аутополемике са класицистичком традицијом, враћа се једном од њених честих средстава, инвокацији као мотивацији за концепцију дјела. Шалив коментар тривијалних или чак здраворазумских представа о поезији („Будалама кад би вјеровали, / Поете су покољење лудо“), завршиће узношењем пјесника („Свемогућство светом тајном шапти / Само души пламена поете“) и поезије као космичког начела (свемир није ништа друго, „до општега оца поезија“, 176). То је одлучно мјесто Његошевог поимања пјесника и поезије.

Од круга пјесника који се појављују прије Бранка Радичевића једни су остали претежно у класицистичким засадама и афирмисали се књигама као значајне књижевне личности (Стерија, Хаџић), други су објављивали по периодици, стичући име и после Бранкове ране смрти, не и убједљив пјеснички глас. Најстарији међу њима, Никола **Боројевић** почео је објављивати у зрелим годинама те се уклопио у тзв. „трагично покољење“ српских пјесника, потиснуто поезијом Бранка Радичевића. Јавља се од 1838. године, плодан и идућих деценија. Вршњак раста и зрења романтизма у српској књижевности, остао је близак предромантично-просвјетитељском пјесничком говору. Пјесмом „Славеносрпски језик“, раскошне риме у хетеросилабички организованој децими (односно одској строфи), свједочи да је опсједнут језиком, као и остали из круга крајишких Срба (Дошеновић, Мркаљ, Утјешеновић-Острожински, Прерадовић). Језик народне поезије/српски народни језик, схваћен као језик Срба и Хрвата, чак и словенских народа Балкана, постаје

основна тема, уз доста конвенционалну метафорику за пјеснички чин и функцију поезије (виле, гусле, слобода, народ). Поезија је овдје у општијој улози облагорађивања укуса и његовања националне културе, у видокругу Лукијана Мушицког. Иначе склон хумору и сатири, Боројевић је улазио у полемику с новим пјесничким генерацијама и са кризом поезије, ослањајући се на старе реторичке подлоге (Пегаз и сл.).

Други је Василије **Суботић**, свештеник, брат славнијег Јована Суботића. Неколико пјесама је посветио поезији, пјеснику и стиху („Стихотворцу“, „Мелпомени“, „Младом поети“, „Стихотворство“, „Певац“, „Поезији“). Идеја о моћи поезије да сачува од пропадања (заборављања) личности историје, а небеским тијелима и боговима даде јарко свјетло, у вези је са Суботићевим рационалистичко-класицистичким погледима на естетичка питања и питања улоге књижевне ријечи. (Овом тематском кругу припада и његов превод Шилерове пјесме „Сила песме“. Тај смисао, **сила пјесме**, могла би бити једна од етикета пјесничких илузија или пјесничких самообмана.) Суботићева пјесма „Мелпомени“ је заправо опис пјесничке имажинације, али се може тумачити и као оквир сопствене поезије и њене улоге. Уводећи апстрактне појмове као парадигму објективизованог смисла пјесничког дјела, он у њему тражи силу уздизања ка идеалима истине, правде, слободе, љепоте природе, ослобађање од ниских страсти („чувства гудуре“). његовање укуса, ослобађање од „прашнога пука“; пјесник („пјевац“), „Одбијајућ сву сујету свјета, / Са надземним напојен воздухом, / Даје живот бесмртнога цвијета, / И красоту која с прашним пуком / Овдје дружбе нема, / Већ за љепши с' спрема, / Који ће познат је род, / И вјерни свуд јој друг / Презрјевши тај ниски круг, / С њом на вјечни узлетити свод.“ Та мисао о надземаљском поријеклу поезије, њеној моћи да дјелује на етичко и естетско уздизање појединца (паи рода), на познавање идеала правде, слободе, истине остаће жива и у наредним деценијама, али ће бити индивидуализована и емоционализована, а прије свега ослобођена апстрактне, објективизоване лексике и рационалне слике.

Суботићев савременик Никанор **Грујић**, такође метрички и тематско-мотивски близак класицистима, постепено се приближавао (језички и стилски) добром народном језику, не лишавајући се снажне дискурзивности и интересовања за метафизичко-егзистенцијално и алегоријско-симболичко као вид израза, до антологијских пјесама („Нашој старој смоковници“, „Идеалу“), пуних импресивне реторике и необичних слика. Осим везе са Стеријом и класицизмом, у лирици овог пјесника препознају

се додире са грађанском и народном поезијом („Прстен“). Грујић пун умјетнички резултат има у мисаоно-алегоричним пјесмама, у пројекцијама романтичног („Идеалу“) или душевног немира („Сива магло“) и клонућа („Очајање“). Исказ о сопственој лирици уоквирује класицистичким сликама (муза, кимвал, Олимп), кроз које се пробија проторомантичарски став о усуду пјевања и биједи (за пјесника) као рају („Усамљени пјевац“), упоредо с класичним уздизањем недосегнутог идеала, чије су сјенке тек у поезији.

Од свих њих је романтичарском току најближи Јован **Суботић**, књижевник и политичар, доктор филозофије и правних наука, уредник *Летописа Матице српске*. Како констатује Марија Слобода, пјесме су му под великим утицајем народне поезије. По њој, „управо аутопоетичка свест у његовим песмама најрадикалније га одваја од вуковске оријентације. О томе сведоче већ и наслови појединих песама: 'Како песна постаје', 'Суд песнама', 'Срећан пут музама', 'Хексаметер' и други. Испољава свест о жанровским и метричким појединостима; музе проналази на националном поднебљу, а у појединим песмама препознају се ставови ентузијастичке поетике ('Како песна постаје')“.

Аутопоетичка тежишта Суботићевих пјесама су уочљиво промјенљива. Ослобађајући се класицистичког метра, он се приближава народном стиху (осмерац, седмерац), али још чува извјесне лексичке и поетске елементе класицизма (Муза=Богиња, Аурора, Флора, Еол и сл.), везујући, међутим, пјесничко надахнуће за природу и за ритам дана и ноћи („Претпев“), или пак за анакреонтске оквире, с елементима одбацивања старе поетике („Песма“, „Срећан пут музама“), до визије пјесника ослобођеног земаљских страсти, преданог идеалу пјесме („Поток“). У неколико пјесама Суботић казује о пјесничком надахнућу и настанку пјесме, претходећи у том Јакшићу, Змају и Костићу. Рашчлањује процес настанка пјесме, у поређењу чувства „у њедрима“ са сјеменом које клија и развија се у цвијет („Цел песана“). Друга страна Суботићеве аутопоетике тиче се књижевне традиције: подсећање на Петраркине сонете Лаури, у пјесми „Сила сонета“, ствара сонет посвећен супрузи Савки. Уз циклус „Бечких елегија“ испјеваће апологију хексаметру кајући се што га је био презрео.

Колико је дух предбранковске (класицистичке и сентименталистичке) традиције био снажан потврђује још неколико пјесничких имена. Васа **Живковић**, пјесник, свештеник као и Василије Суботић, културни и политички радник. „Песничке мисли о поезији и песницима налазимо пре свега у раним пригодним песмама, посвећеним знаменитим савременицима, С. М. Сарајлији и Ј. Хаџићу, али и необјављеним касним – Ј. Суботићу. Следећи

Мушицког, песника види као љубимца муза („Горских вила дивотниче”), „спроводника Парнаса” („Ти си сунце које сипа на све стране зраке”), али и као националног делатника, који ствара на корист рода (класична метафора обрађивања земље и плодносја), и тако стиче и сопствену славу и бесмртност („С наградама дружећ се вечности / венчава се са потомства славом.”) (Жарко Војновић).

У поезији Огњеслава **Утјешеновића Острожинског**, из исте пјесничке генерације, чести су мотиви пјесме, пјесника и виле као пјесничке инспирације. Извјестан објективно-дидактичан став, естетичко-филозофска тематика („Путовање богиње умјетности”), поучност и сатиричност, те повремена класицистичка орнаментика, преплићу се с романтичарском имагинацијом и романтичарским фантазмама, лексиком и фразеологијом народне поезије, гдје се издвајају пјеснички циклуси посвећени пастирима и варијације на мотиве поскочица, искоришћених за шаљиво-сатиричне слике нарави и карактера, али и поезије и пјесника. У алегоријској епопеји *Недељко* (1860/1888) Вила Равијојла је „покретно начело“, оличење српског духа и српске народности, синтеза српских народних пјесама и борбе Српства са исламом и западњачким сплеткама, како је напоменуо сам Утјешеновић. Пјесничка идеја и пјесничка слика још су неразлучиве и говоре више о општем него о личном, али у широком распону, обухватајући естетичке категорије и категорије различитих умјетности, фолклорне елементе (гусле, вила, јавор), формалну страну поезије (срок, тј. рима) и њене различите врсте, све до шаљивих коментара на природу пјесничког дара и пјесничке фантазије.

Матија **Бан**, такође из ове генерације, у јавност је као пјесник изишао пригодницама, 1844. године, послје преласка у Србију са Блиског истока (гдје је ступио у везу са пољском емиграцијом). Условно је аутопоетичка пјесма „Узори мог живота“, аутобиографска исповијест о животним циљевима (идеалима: узорима) који су остали неостварени: посвећење Богу, љубави, Српству, Словенству. То су дијелом и Банове пјесничке теме, утолико је ова пјесма аутопоетичка. У другим пјесмама („Извор мојих пјесама“, „Моје гусле“) поетичке мисли су одвећ јасне и тривијалне: стварна љубав се претаче у пјесме љубави; драга је и вила и гусле („Твој је поклон гусле, ти си / Моја вила.“) Занимљивија је пјесма „Пјесников дух у љубави“, утолико што садржи неку врсту жанровско-емотивне динамике: расположење се мијења, а тако се мијења и пјеснички глас. Такође пјесма „Заноси“, садржи развијен опис пјесничких стања и пјесничке судбине, однос поезије (пјесничке ријечи) и живота. Колико је изричито, толико је разнолика и добро казана мисао.

У српско-хрватским пјесничким приликама судбина и положај Петра **Прерадовића** унеколико су особени. Потекао из српске граничарске официрске породице, у војничким школама се отуђио од матерњег језика, а ради официрске каријере прешао је у католичанство. Под утицајем Вукових народних пјесама, Коларових славенофилских идеја, те илирског круга (Иван Кукуљевић) вратио се домаћој књижевности. Почео је писати на матерњем језику буднице, алегоријске слике свога животног пута („Зора пуца – биће дана“, „Путник“) и љубавне пјесме. Дјеловао је претежно у хрватском књижевном кругу, али је рачунао на књижевно, језичко и национално јединство двају народа, многим темама и мотивима потврдив везе са српском традицијом („Браћа“, „Хрват или Србин“, „Косово поље“, „Цар Душан“). Опсједнут идејама словенског месијанизма, у великом Словенству је видио носиоца обнове клонуле културе Запада. И по томе, и по дидактизму (едукативности) и идеализму, Прерадовић је близак посткласицистичкој школи тзв. објективне лирике у српском пјесништву. Циклусом сонета „Милим покојником“ сјећао се и српских пјесника (Његоша, Бранка), посредно исказујући и мисли о поезији. У писму Вразу, 1845, исповиједа се и жали: „Све што ја пишем, то као да из сна вадим, из сна првих љета мога живота, гдје нијесам друге гласе него материне слушао. Превећ су ме туђи обичаји, туђа чувства, туђе мишљење надрасли, за да би ја могао изворни, домородни списатељ постати; ја ћу увијек у сумраку басати међ туђом ноћи и домородним даном.“ То басање, као компромис, захватило је и Прерадовићев језик, дијелом књишког поријекла, дијелом у тијесној вези с народним пјесмама. Његов однос према језику је из политичког (јужнословенског) става прешао у лични, аутопоетички став. И његово осјећање националне историје је у духу романтичарског панпоетизма („Сва је наша повјесница / Велик само збор пјесама! “), као што је у тој оди језику рода све варијација опште идеје о језику као духовном завичају појединца и народа: свијести о бићу, услову опстанка и сталног подстицаја самосталности, баштини, посебности, пјесничком искону, у спрегу афористичког исказа и сликовитог коментара. С Прерадовићем су ишли и романтичарски топоси о немоћи пјесника да се ослободи земних веза, о усуду везаности за трновиту земаљску стазу с погледом на небо („Пјесник“); такође о пјесми (поезији, пјевању) као средству побједе земаљске коби и утјехе души („Пјесникова коб“, „Пјесмица“). У пјесми „Радост и мука пјесникова“ као нов мотив издваја се тешкоћа језичког уобличавања идејне представе („Узор стоји пред њим јасно, / Али тужан не достиже, / Да му рјечју облик схвати, / Крпеж мора у свјет слати!“).

Превратник у српској поезији, Бранко **Радичевић** ипак носи трагове традиције, како потврђује његова рукописна заоставштина, са класицистичким зазивима и школским хексаметрима. Касније пародирање Светићевих пјесама говори о непосредном отпору класицистичким клишеима. „Радичевић изражава став да је песма дар од Бога („Молитва”), чиме се прикључује заговорницима ентузијастичке поетике. Поред лирског субјекта који се аутофигурише као песнички, чест је и лирски субјект оличен у путнику који пева у гори. Користи низ метафора за песничко дело: срце, гусле, коло... Често апострофира саму песму. На више нивоа изражава веру у смисао, лепоту, значај и вечну снагу песме, што доприноси свеколикој ’распеваности’ поезије овога песника.“ (Марија Слобода)

Међу Радичевићевим аутопоетичким пјесмама најпотпунија је она писана 13. марта 1844. године. Пјесниково стање и животно окружење алегоризује се у слици орла у руци („ол’ пусти га да лети, оли га утуци”). За романтичаре је јунак пјесничког текста (или пјесничко ја) створен за виши и љепши свијет, а осуђен на скучене просторе свакидашњице („Ето, татице, мог живота”, писао је Радичевић оцу уз ову пјесму.) (Сличне мисли су опсјеле ране пјесме Петра Прерадовића, који је могао и утицати на Радичевића.) Поменути пјесму уоквирују класицистички шаблони (обраћање – „сјајна висо”, с романтичарском противношћу небесног (поетско) и земаљског (свакодневно-животно). Драгиша Живковић је издвојио ову пјесму с обзиром на поетичку садржину, али и на конвенционалну блискост романтичарској традицији. Егзистенцијални гест ће опстати и у новом језичко-стилском комплексу („Да ми срцу одлане у грудим”, „Ко да гледне чарне очи твоје, / Па у срцу да му не запоје”, „Ал’ што певах неће пропанути”), у нади да пјесма надилази трошност земаљског живота. Визија умјетнички недовршеног чина, из посљедњих стихова пјесме „Кад млидија умрети” („Хтедо дугу да са неба свучем, Дугом шарном да све вас обучем”...) говори о природи овог чина, о пјесниковој реторици/стилу, гдје се хиперболичне, митолошке слике народних пјесама алегоризују као обрасци недосегнуте љепоте; пјесма стапа животно и пјесничко биће, живот и дјело. Еквивалентност између чари живота, чари народне поезије (или њених слика) и замисли о чарима сопствене поезије овдје је очигледна. Како се види из концепта полемике са Људевитом Штуром (1852), Радичевић је формулисао и понеко своје начело, понављајући оно што је већ рекао

стихом, наиме да је поезија ствар осјећања/срца и да пјесништву још није истекло вријеме. Међутим ако се упореди рана пјесма „О красна ти певања сјајна висо“ и пародична поема „Пут“, па и уводна пјесма незавршеног романа у стиховима *Безимена*, очито је да се Радичевић одваја од једне и прихвата другу традицију, ослобађа се класицистичке реторике и искоришћава је у пародичке и полемичке сврхе, те да везује поезију за савремене прилике („земљица је царство твоје“). У том процесу је у своју лирику укључивао елементе фолклорне поетике („гусле моје“), стављао народну поезију над учену („Пут“), жалио што пјесничка ријеч не може савладати физичке законе („Певам дању, певам ноћу“) и свој пјеснички дар доживљавао као Божје послање („Молитва“).

Поезија Љубомира П. **Ненадовића** такође потврђује поступно стварање поетичког видокруга под утицајем разноликих струја у српској поезији 30-их и 40-их година. Он се јавио прије Бранка у периодици, а после њега збирком пјесама (1849). Данијела Николић Ђорђевић је, између осталог, записала да је Ненадовић увјерен у дидактичку и естетску дјелотворност пјесме и да је то „основа његове поетике укрштених стилова у распону од сентиментализма и романтизма, школе објективне лирике и бидермајера до ... реализма“. Указујући на мјесто Ненадовићевих посланица у његовом аутопоетичком дискурсу, издвојиће аспекте романтичарског панпоетизма – да поезија, окренута идеалима, оном лепом, добром и узвишеном, омогућује људски напредак уопште. „Поетички опис стварања означен је као разговор са елементима у кретању и представљен је као жеља за даљинама и сопственим кретањем и стварањем са дефинисаним (сазнајним или дидактичким) циљем, те се тако у песми „Путем ждрале“ песник идентификује са крилатим путницима.<...> Аутопоетичко у поезији Љубомира П. Ненадовића открива напор да се повежу мишљење и певање, да се допре до суштине и постојања и стварања. Лирско (аутопоетичко) сазнање света је у кретању, вечитом преображају / (ра)стварању елемената и бића и света и песме о песми у настајању.“

Иако чвршће везана за сентименталистичку подлогу, Милица **Стојадиновић Српкиња** поезију доживљава „као животни идеал, а Српство као позив, надахнута Русоовим *Исповестима* и романтичарским тежњама за ослобођење нације. Песникиња је танано биће, окренуто стварању, природи и 'хладу горе Фрушке', надахнута вилама, страствен читач. Њено стваралаштво обележено је смрћу ближњих, али и 'тамним облацима' неизвесног уметничког позива“ (Наташа Кљајић). Дискретни изазов живота поезији у њеним дневницима свједочи о околностима писања, као што

посвете пјесницима или њиховим дјелима потврђују неку врсту књишке инспирације. У два катрена из дневника *У Фрушкој гори* ауторка у коментару биљежи: „Мени се наметало то искуство да човек развесели ово што га опкружава, а не то човека.“ Много дискретнија од својих млађих савременика (Јакшића и Змаја), она није стигла да својој интими да снажан, непосредан исказ, можда спутана и својом женском природом и оквирима који су тој природи наметани у јавности.

С **Јакшићем** и **Змајем**, којима ће се убрзо прикључити и **Костић**, мијења се видокруг и српске поезије и српске аутопоетичке мисли. Једни од њих снажно дјелују самом поезијом (стил) и новом конструкцијом пјесничког субјекта (Јакшић), други разгранатошћу пјесничких жанрова и аутопоетичких идеја (Змај), трећи спојем естетичко-филозофске и пјесничке праксе (Костић). У новим културноисторијским околностима (народна поезија као књижевна класика, утицај Бранка Радичевића, национални патос после 1848/49, европске пјесничке вриједности), са новом поетичком самосвијешћу и нарочито са новом емотивношћу, они су у српску поезију унијели жестину и динамику личног стања и става.

Ђура **Јакшић** постаје врло брзо, од средине 50-их година, водећа личност романтичарске лирике. Аутопоетичке ставове не саопштава често, мада се они могу препознати у сликама и симболима његове интимне лирике и у исказима који се више тичу односа према свијету него настајања књижевног текста. Кад је изричит, онда је ангажован у ослободилачкој мисији поезије, разочаран у њену моћ и у одјек међу сународницима („Још једна убојна“). Не само природу свог лирског говора, већ свог живота и свог опуса, сажео је у именовању сликарским и жанровским појмовима (збирка пјесама као књига „живота бурног“, писана „бојом драстичном“, „са болном душом“, у њој: родољубље, освета, бој, платонска љубав, кајање). У другим пјесмама дешавало се да помене свој пјеснички статус („с пером у руци“), не улазећи у однос према сопственом дјелу, које је великим дијелом исказ о огорченој усамљености и везаности за свијет („О срце моје, болано чедо! / Цели сам свијет из тебе гледо“).

О Змајевој аутопоетици, посебно о „Песми о песми“ и „Светлим гробовима“ већ су настале цијеле књиге. Ове пјесме нису, строже узев, аутопоетичке, али се и за једну и за другу може рећи да говоре о мјесту поезије и великог пјесника у људском животу и националној култури. Иво Тартаља је закључио поводом „Песме о песми“ да је она „лирски резиме песниковог књижевног

искуства“, једна „етички обојена апологија поезије као животне потребе човекове“ (Тартаља, 2013: 80) Исцрпан поглед на овај крупан аспект Змајевог дјела дала је Милица Ћуковић у припреми за нашу хрестоматију, а приређујући једно популарно издање, у посебну групу је издвојила његове аутопоетичке, мисаоне и пригодне пјесме (Ј. Ј. Змај, 2016). Често се ради само о назнакама аутопоетичности, о ставу према жанру, односу према публици, али у великом броју пјесама и о емотивном стању из којег настаје пјесма. Код Змаја се, како сам једном написао, пјесма стално мијеша са животним реалијама, које такође стварају вриједност аналогну тексту: еквиваленције и паралеле између текста и живота, смјенљивост пјесме и живота као истоврсних вриједности или давање предности животу над поезијом/пјесмом.

Милица Ћуковић је такође поставила координате Костићевог аутопоетичког видокруга, истичући пјесникову потрагу за „основним начелом“ у природи и у умјетности (начело укрштаја) и указујући на основне лајтмотиве (везиво, предиво, ткање, плетисанка, вила, пјеснички занос „међу јавом и мед сном“). Што је у Јакшићевој и Змајевој лирици егзистенцијално стање, у Костића, „хладнокова“ и „студенклепа“, како је именовао себе у стваралачком процесу, прелази у артистичку конструкцију која се заснива на широко схваћеном поступку метафоризације (метонимија, синегдоха, катахреза, персонификација, амфиболија, алегорија и др.).

Међу савременицима великих романтичара, само без њиховог самосвојног стила и темперамента, има више пјесника. Издваја се продуктивношћу Милорад П. **Шапчанин**, који ће бити више цијењен као приповједач. Идући у поезији за Радичевићем и Змајем, извор својих пјесма налази у срцу и драгој („Какве ли су песме моје?...“, Шапчанин, I : 15-16), али се истовремено суочава са кризом поезије и њене функције у друштву. Више него на лични однос према сопственој лирици, његове аутопоетичке пјесме се баве статусом пјесничке ријечи у друштву које до ње све мање држи. Вршњаци су му Мита **Поповић** и Милан **Кујунџић Абердар**. Карактеристично је да се од Радичевића, Змаја и Јакшића, па до Мите Поповића или Грчића понавља персонализација пјесничког чина као личног чина, повезаног са самим бићем, егзистенцијом, животом. У извјесним периодима радост живота (љубав) стапа се са лирским чином, у другим болест и слутња смрти, или искушења живота и поезије у том стању, постају сталне теме. Не одричући се пјесме, пјесници јој отварају нове емотивно-егзистенцијалне просторе и видике. Данијела Николић Ђорђевић

издвојила је неколика важна момента за Абердареву аутопоетику. „У аутопоетичким исказима о слободи, било националној, било личној и стваралачкој, највише користи топос виле. Вилинско коло окупља словенску браћу („Мала је изба“), да би у другим родољубивим песмама будио, позивао у бој („Хај“, „На сињем мору“). Аутопоетички искази показују да настанак, облик песме зависи од беседе са вилским пером и боја са срцем: „Кад загрми – а ти слушаш, ропче, / Ћутиш... певаш... хтео ил’ не хтео! („Срце“).“ Очито је да у његовој поезији нема нових аутопоетичких идеја и да су подређене преовлађујућим клишеима романтичарске подлоге. Упркос томе, Кујунџић се упорно враћао мотивима виле, слободе, гусала, срца и „абердара“, што је брзо наишло на немилосрдне критике генерације реалиста (Светозар Марковић).

Након ове генерације дошло је вријеме прозаика. Једино значајније пјесничко име је, све до Војислава Илића, Јован **Грчић Миленко**, па је и он дочекан нетрпељивом критиком, срачунатом више на критику поезије уопште. Појавио се крајем 60-их година, у вријеме отпора лирици, стиху и романтици и почетка реализма у српској књижевности, дајући томе правцу и лириком, а посебно прозом, веома видан прилог. С продором поетике реализма неутралише се субјективистичка, а појачава друштвено-политичка пројекција. Стари оквири пјесничког чина (музе, виле) појављују се тек као реминисценције (В. Илић) или као чисте метафоре. Покушај присталица програмског реализма да неутралишу или одстране субјективност био је више идеолошке природе: и у критици и у поезији тражи се одстрањивање личног ја и интимистичких тема (љубав и сл.); пјесме почињу да служе непосредној конфронтацији нове са старом поетиком (Јаша Томић према поезији постромантичара), претварајући се у мање или веће политичко-поетске трактате (тј. програмске тезе писане у пјесничком облику). Грчић је у раним пјесмама усредсређен на општи симбол слијепог гуслара и душевне подлоге његове пјесме о слободи („Пламенови“). У касним пјесмама појавиће се и мотив слагања текста из ријечи (симбол разбацаног камена) и, што постаје за њега особено, пјесма као одјек једноставних догађаја из природе или из живота, до стања пјесника у болести, гдје егзистенцијална стрепња постаје основ смисла и поруке.

Пјесници епохе реализма (изузев Војислава Илића) неће у српску аутопоетичку пјесму унијети већих новина. Обнављаће се мотив пјесничког послања у лирици Милутина **Илића** („Бог и пјесник“), или ће се обликовати нова сижејна основа односа пјесника и љубави („Ђеније“). Међутим, пјесма почиње да се пројектује као

социјално-слободарска порука обесправљеног народа (М. Илић). Нове политичке околности прелазе у мотивацију пјесничког гласа. То ће најјаснији исказ имати у пјесми „Прут“ Јаше **Томића**, а може се, не тако непосредно и увјерљиво, наћи и у других пјесника овога смјера (Коста Арсенијевић, Коста Абрашевић). Милутинов и Војислављев брат, Драгутин **Илић**, објављује пјесме од средине 70-их година, под снажним утицајем романтичара (Змај), а потом и свог брата Војислава. Обликује визију пјесничке судбине, која умјесто стварности пјеснику даје само „призраке“ („Песнику“), или персонификује пјесму као заштитницу и утјеху у јадима (слиједећи унеколико Змајеву „Песму о песми“), или је изједначаје са судбином гоњеног пјесника.

Међутим, Војислав **Илић** намирује мања каутопоетичких идеја других пјесника свога доба. Често маскиране персонификацијама, алегоријама и сликама, ове се идеје тичу природе пјесничког дјела и стања пјесника у односу на дјело. Рано ће се у Илићевим пјесмама појавити занос љепотом умјетничке творевине („Тибуло“). Попредмећивање осјећајности постаје нов пјеснички мотив, а умјетничко дјело (скулптура) – прича о генези умјетничког свијета и статусу умјетника („Мраморни убица“). Јелена Журић примјећује да се у Илићевим аутопоетичким мотивима издвајају „они који се тичу улоге песника у друштву (политици, историји), сврхе уметности и судбине уметника, као и односа уметника према сопственом делу („Песник“, „Тибуло“, „Мраморни убица“, „Ниоба“, „Мојој музи“, „Химна векова“, „Елегија на развалинама куле Северове“, „Клеон и његов ученик“)“, посебно „полемички односи према песницима који, без дара, епигонски и извештачено истрајавају у писању друштвено ангажоване поезије – била она романтичарска или реалистичка („Оргије“, „Мојим пријатељима“, „Новост о полуделом песнику“, „Два песника“, „Пријатељу“, „Мојој музи“, „Реалиста“, „Чудно доба“, „Један монолог младога Слепчевића“, „Из бележника“)“. „Илић ће се кретати од песама које третирају различитост два песничка усмјерења до оних које исповедају крајњу индивидуалност и усамљеност („Овидије“, „Данијел“, „Песник“, „Заробљен Прометеј српски“)“, што ће се испољити, наставља Јелена Журић, „у изразитој субјективизацији песничког израза („Анђео туге“, *Досада, магла и тама... На слаба колена своја, Под покровом снежним природа почива*, „Запуштени источник“, *Кад се угаси сунце и тама на земљу сађе*). Не само тематско-мотивски, лексички, версификаторски него и полемички – Илић је тиме започео нову епоху у српској поезији, опомињући је на (не само парнасо-симболистичку) стваралачку самосвест и самопромишљање“.

Илићеве пјесме су већим дијелом условно аутопоетичке. У духу свог објективизма или десубјективизације пјесничког става; естетско (пјесничко, лирско) оваплоћује најчешће сликама спољашњег свијета или умјетничких дјела (скулптура, слика), инсистирајући на односу умјетника и израза („Ниоба“, „Мраморни убица“). Такође га је изазивао однос пјесничког исказа и свијета стварности, који почиње све више да дјелује тајанственошћу и непознатљивошћу („Клеон и његов ученик“: „Све је само симбол што ти види око“) и афектима језе (у касним пјесмама). Али некако у исто вријеме је настао и дијалог *Песник*, у апологији поетике ока и ува и душевне узнесености. Илић више говори о пјесничком стању у којем настаје пјесма него о њеном стварању. На другој страни пише аутопародичне или пародичне пјесме, које заправо говоре о односу према другим пјесницима и личним „пробама“ („Хтедох да певам Кадма и дела Атрида мужа“).

Период реализма је почео оштрим полемикама и програмским чланцима, које слиједи полемичност аутопоетичких пјесама. Осим тога на прелазу у модерну критика преузима водеће мјесто у књижевности, изазивајући пјеснике које неповољно вреднује на реакције у стиховима. Оспорен у критици Љ. Недића, Милета **Јакшић** је према поезији и сопственом дјелу заузео ироничан став, с мотивским комплесима као што су живот/поезија, пјесничко стање и пјесничка воља, социјални статус *сеоског пјесника* и „савет музи“ да се уда за трговца. На граници авангардне иронизације пјесничког чина и поезије као социјално-интелектуалне чињенице, то је готово посљедњи траг повјерења у поезију као вриједност, али је, готово томе успркос, пише и објављује. Јелена Журић је, у коментару за избор Јакшићеве лирике за ову хрестоматију, поменула његове кључне аутопоетичке ставове о пјесми и пјесничком стварању, стрпљивом чекању да пјесма сазри, о пјеснику као божјем ствараоцу и као славују што пјева у средини која га не разумије; о положају скрајнутог пјесника, усамљености, сиромаштву и несхватању, често хуморно.

Савременик Милете Јакшића, Милорад **Митровић**, реагује полемички и сатирички на савремене прилике, наглашавајући бунцијску природу своје поезије. Оставио је, међутим, траг и о односу према природи свог пјесничког рада („Ненаписана песма“), што је изазвало Јована Дучића да дио критички писаног огледа о пјеснику посвети овој пјесми, тврдећи да се из ње, „више него и из целе књиге“ види „песникова способност за танчину, за виши узлет, за финију реченицу, чак за дубље унутрашње доживљаје“, увјерен, „да је и код највећих песника њихова најлепша песма

остала ненаписана“, да је то „баш она основна, битна, свеобимна, сверешавајућа“ (Дучић, 1982, 5: 33, 34, 35). Тако наша хрестоматија може да се оконча не пјесмом о пјесми, већ пјесмом о ненаписаној пјесми, мотиву који ће бити чест у пјесништву 20. вијека.

ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА И ИЗВОРИ*

*Остали подаци о изворима и литератури у коментарима.

Дошеновић, 2005	Јован Дошеновић: Сабране песме, приредио Душан Иванић, Gensis International: Београд
Дучић, 1982	Јован Дучић: Књижевне импресије / Изабрана дела. Књ. 5, приредио Стојан Ђорђић, Слово љубве: Београд
Јовановић, 2013	Стара српска поезија, записи и натписи, аренге, приредио Томислав Јовановић, Издавачки центар Матице српске: Нови Сад
Јовановић Змај, 2016	Песме, приредила Милица Ћуковић, Каирос: С. Карловци
Мушицки, 1838	Лукіана МушицкогЪ Стіхотворенія. КнѢ. 1 /Издана ГеоргіємЪ МушицкимЪ ДокторомЪ Медіцине. - У Пешти.
Павић, 1991	Милорад Павић: Предромантизам, Досије : Научна књига : Београд (Историја српске књижевности ; 4)
Петровић, 2007	Светозар Петровић: <i>Списи о старијој књижевности</i> , Фабрика књига: Београд
Радојичић, Ђ. Сп. 1960	АНТОЛОГИЈА старе српске књижевности : (XI-XVIII века), избор, преводи и објашњења Ђорђа Сп. Радојичића, Нолит : 1960 (Библиотека Антологија југословенске књижевности)
Слијепчевић, 2013	Перо Слијепчевић, Сабрана дела, књ. 3: Огледи о српској књижевности, приредио Радован Вучковић, Б. Лука - Београд.

Соларић, 2000	Павле Соларић: Гозба, приредио Здравко Крстановић, Српско културно друштво „Зора“: Београд
Тартаља, 2013	Иво Тартаља: Песма о песми : широм књижевности, Српска књижевна задруга : Београд
Шапчанин	Милорад Поповић Шапчанин: Целокупна дела, I, за штампу приредио Урош Џонић, Народна просвета : Београд

Душан Иванић

*Перо се поби,
ум изнеможе,
лист с'нетева*
старост достиже.*

**опада (прир.)*

СЈЕТОВАНИЈЕ

Младије лета скоро преходе,
у мени бједном жалости плоде
што бесполезно
жизн своју слезно
прекраћавам,
прекраћавам.

Никакву службу, ето, ја нејмам
и срцем падам к жалосним бједам,
ако учих се
али лиших се
све надежде
све надежде.

Јербо је сада наука пала,
а на мјесто ње богатства стала,
пропало злато,
згажено в блато,
људеј умних,
људеј умних.

Но ја богатства не хоћу знати
баш да без мјеста будем згибати,
здјелал би тако
а не инако
как ћу јавит,
как ћу јавит.

Оженил би се, да женат будем,
но мислим: зашто да ланац узмем
на моју главу?
Јер хоће с' праву
њену свагдар,
њену свагдар.

Био б' монахом, отрекши с' свјета,
али бојим се што млада лѣта
лажљиве сирене,
љепотне жене,
превариће,
превариће.

Празно у свјету живит овако,
свак скажет лудо за мене тако:
ето, учил се,
к чему годил се
с науком он
с науком он.

Ето наука: богатим бити,
свак мудар таков, и мож јавити
да новцов плоди
дајут с природи
науку свим,
науку свим.

Јавил би с' двору, но има замку,
која чест ловит а не науку,
богата добрим
кажет и умним
без Палади,
без Палади.

Пошел би к простим, но и там бједа,
не знајућ скотов, згигну без слѣда,
Палади мјесто
јест тамо пусто
до конца
до конца

Ја само жалост буду имати,
јер нејмам свјета полак гледати,
без служби дому
гдјегод мојему
с науком ја
с науком ја.

(1764)

(ЗАПИС НА ПСАЛТИРУ МАНАСТИРА ДРАГОВИЋА)

Писма света тко не чати,
Он многа зла пати,
Јер по ноћи увек ходи
И без тимуна броди.
Када се тужан не нада,
Онда смертно пада.
Што су, брате, птици крила,
То је нам' писмена сила:
Благо брату ком су мила,
Таком и у рају душа била!

(1764)

(ГРИГОРИЈУ ТРЛАЈИЋУ)

Умилно је видит зору с високих планина
И умилно рођај сунца из морских дубина.

Умиљато стадо пасе у весели часи
И свирале умиљати одзивају с' гласи.

Умилно је видит коло каквог нигди нема
И девицу кад се њему с другарицам спрема.

Ал' је мени најмилије рећи име твоје,
У ком блага и дарови српском роду стоје.

Твоје име – Српству дика одсад и довека,
Певај, друже, до самога живота свршетка.

Певај песму и опевај са дарови Мусу,
По најлучшем, јединственом, Терлајича вкосу.

(1804)

(ДОТЛЕ ЋУ СЕ...)

Дотле ћу се са стихови играти, и с Омиром,
Док ме љубов и винце не оставе с миром.

УТЈЕШЕНИЈЕ ПЕЧАЛНИЈА ДУШИ
(Одломци)

Что ти венеш у лицу, јако трава заклана,
Која лежит на сунцу, свим под ноге бачена.
Что у срцу ти тужиш, о душе печалнаја.

Да би могао внутрено серце моје видјети
Ти би престао истино мене за то питати,
Добри совјет совјести ја слушати не хотјех
Зато многе напасти у животу претерпјех.
Ја имјети не могах од младости покоја
Нити срећно проведох јако многи дни своја,
Ја сам богу згрешила и сад јесам несрећна.
Мене болест постигла, зато лежим печална.
Помошт чловјеческа мене спасти не может,
Травна крепост јест кратка, да ме опет воздвигнет.
Смерт веће приближа се, мене во гроб вселити,
Време моје скрати се даљше овде живити,
Что со мноју по самрти тамо будет, ја знају
От отровне совјести јоште овде све чују.
Серце моје јест скорбна мрачност тешко покрила
Кров тјелесну већ тавна туга сосвим попила.
Кад на моја сад позно злаја дјела помислим,
Како јесам порочно поживила расудим,
Јадна сутон спусти се на серце очајано
Које скорбно тресе се и тужи безнадежно
Срећна овде живити нисам грјешна достојна
Дакле морам умрети с тешким страхом печална.

Что јеси несрећна у животу бивала
И сад тебе напрасна болест јест постигла,
То све јест од вишњаго бога на те послано,
Јербо ништа без јего воље бити јест можно.

<...>

Погледај ти пророке, и свете угоднике,
Који свето живиша, много опет трпиша.
А како би ти могла све по вољи имати
И безумно желала всегда срећно живити.
То ти добро расуди и печална не буди,
Јербо печал сујетна јест болест досадна.
Терпјеније смирено конач срећни имјејет
Јест vsјакому полезно који бједно здје живет.
Знај што многи посташа чрез несрећу похвални,
Вјечно имја добиша преже бивши презрјени.

(1788)

МОЈ ПРОЛАЗ

Затворен сам у крлетки
Овог града живовања,
Гди је извор свакој сплетки,
Што за мене не приања.

Није моје место туна,
Пуштите ме оном миру,
Гди гласнија бит ће струна,
И гди слађе је пастиру.

Што ће мени тужна песма
Од птичице притужене,
Ценим таку љубве весма
У шуми незасужене.

Ја не иштем празне славе,
Нит дворове телу моме,
У највише тек врове
Муње бију, па и' ломе.

Нема славе изван праве
Љубве што нам душу поји,
Сврх велике сваке главе
Дамоклеса гвозје стоји.

Зиждитељ ме створи вечни,
Да одрешен сваки брига
Певам песан медотечни,
И да славим увек њега.

Идем, идем оном свету,
Гди је живот непорочни,
О песнице љубви, цвету,
Што си почео, то и дочни.

Ноћ је прошла, зора светли,
Та не спавам, восторг неки
У мени се живо буди.
Нетко куца на прозоре
Собе моје, и ја скочи;
Али Муза познаница,
У одећи без одеће,
На прозоре дошла моје,
Па унило чека мене.
Знам сад што ћу! па се брзо
К познаници Музи спустим.
И за руке узесмо се.
Па весело играјући
Отидосмо у горицу,
Из које се сунце јавља.
А у гори код извори
Место лепо п питомо,
Ту се пастир одмарао,
Кад је своје стадо чуво,
Дању пастир свирке свира,
А по ноћи беле виле
При месецу танац воде.
Ту остасмо сами двоје.

Муза:

Сад ми кажи, о песниче,
Шта си редом све чинио
Са дарови, што ти млада
Још одавно некад дадо?

Ја:

Фала теби на милости,
Казат ћу ти све одреда,
Ал' се немој расердити,
Немој ми се намрштати,
Јер тако ми оног дана
Када си ме пољубила
И у чело и у очи

И кад си ми гусал струне
Ти у моје дала руке,
Ја ћу теби казнвати
Све како је било право.
Један дар ми, Музо, даде
Да очима живим видим
Све што лепо и умилно
Натура нам претпоставља,
И ја пева све што виде;
Пева цвећу, пева трави,
Пева небу, пева сунцу,
И овакој пева гори,
И потоку змијевидно
Што се кроз њу краде тајно,
На коме се напајају
Многа стада јагањаца.
И набира свакојако
Цвеће лепо мирисаво,
Са ког пчеле мед усишу,
И којим се радо ките
Млади момци и девице.

Муза:

Ха! девице! О том казуј
Без прекида све по реду!

Ја:

Казивати, Музо, оћу,
Јер ме нука серца волна.
Млади мома јато лепо
Певао сам меки гласи,
Гледао сам девојчицу
Окићену са венчићем,
Од зелене вите гране,
И са цвећем ишараним.
На глави јој венац стоји,
А под њим су власе меке
Пустиле се све до паса,
Сребреним се опточила
Појасилом дикла млада.
У руку јој кип блаженства,

А у другој пуни бехар,
Па ми каже: Певај, љуби,
Играј, живи, пиј нектара,
И уживај божје даре.
Анакреон радио је
У древности тако увек.
Па га сада сви језици
У божанства подобију
Величају, прослављају.
И Ирене бесамртни
Песник тако свеђ чинно,
А сад чини — певај и ти!
И ја онда гусал струне
Пустио сам, да одјечу
О љубови беспорочној,
Са којом нас роди мати,
И с којом ћу вазда млади
Свет будити, и красити.
Сад опрости, моја Музо,
И даруј ми целов опет
На полазу, кад ти воља
Буде самог оставит ме.

Муза:

Јошт је рано за то, певче.
Јоште нећу одлазити,
Нисам јоште ни све чула,
Нисам теби ни ја рекла
Што ти сада оћу рећи:
Зар у теби нема више
Чуства другог, до природе
Попевати о лепоти,
И диклица окићени
Самим цвећем све у цвеће
Обајати и красити ?

Ја:

Прости, Музо! младост моја
Не познаје чувство друго.
Ниси ми га песмом дала,
Ниси мене окитила
Другим даром — — —

Скочи Муза!
Увређена мојом речи !
У очима разгоре се
Светао пламен срџбе љуте,
У образи зарумени,
Па ми силно зборит поче:

(Муза:)
Није, није! Ја ти дадо
Јоште једно чувство красно.
А ти си га утрнио.
Ово сунце, што се сада
Из дубине ноћи диже,
Све крваве луче сипа,
А ти не знаш и не видиш!
Кам' ти песма за род мили?
Камо струне од гусала,
Којим сам те даровала.
Да се чују за слободне
Твог народа све синове?
Народ ти се узволновао.
И чудесно дјело чини;
Камо твоје пјесноборке,
Гди је твоји гусал струна
Да тим јечи и одјеча!
Гди је твоје песме снага
Да прославља прослављено
Име рода који пати!
Кад народи у свим царствима
Волнују се и движу се
Шта ти чекаш! кајаније !
А ту струну на гуслама
Задрмај је и возгласи.

Ја:
Опрости ми, пјеснотворства
Музо љупка и сердита!
Ја гусала кидам струне
Што су мекост возгласиле.
И начињем песму нову.
Дај ми моћи испевати

Гласом јаким као звоно,
Да надвичем сердечија
Страствености сва пјенија!
Да ми песме гласи буду
Пламени и освештени,
Као што је из мог срца
Кајаније преглубоко,
И из душе; о даруј ми
Гуслам снагу, мени моћи
Издржати подвиг нови,
Покајника с кајанијем
Прими, Музо, ти под крило,
И воздигни у висине.
Да се песма нова чује
На четири стране света,
Гди се српско име срета.
И надежде гди је врело !

Нов ми пољуб Муза даде,
И одлете у висине.
А са новим благословом
Започињем песму пети...

(Послије 1809.)

ПЈЕСН ПОЗИВАНИЈА

Три Гратије лепо поју
И богињу своју зову.
Ходи к нама ревнитељу,
Рода свога љубитељу.
Вертоградов дјелатељу,
Мусе славне садитељу.
Ти невјесте украшаваш,
Славу роду умножаваш.
Већ и тавна зима пројде,
И пролеће љупко дојде.
Тавна ноћца ишчезава,
Бјели данак осијава;
Солнце жарко земљу греје;
Царско око том сљедује:
Јер испушта своје зраке
Рубинт сјајне кроз облаке.
Натура се преоблачи,
Черну ризу с себе свлачи.
Вселенују украшава,
Царско серце возбуждава
Певат песн от радости:
Јер чувствујем сад сладости.
Муза се је потрудила
Докле те је одојила,
Нацијам те поклонила,
Име твоје прославила.
Ти си сада роду познан,
Име твоје бесмртно је.
Младе младе вјенце вијте,
Дјевојчице пјесне појте.
Млада јуност воскликните,
Тимпан гласни ударајте.
Тимпан гласни ударајте,
Бога в тројцје прослављајте,
Да сподобит стално бити,
Во вјек вјека пребивати.
Живи, живи славо многа,
О УРОШЕ узрок тога.
Сердечна ти хвала буди,
Господине здрав нам буди.
Много љета надзиравај,
Препаранде просвештавај.

ПЕСН

Мили Боже, велика ти хвала,
Земљеделцев ти си многа слава.
Радост гледам са четири краја,
Како владаш солнцем и месецом,
И планетам мудро располажеш.
Солнце жарко земљу угрејава
Јупитер ју влагом напајава.
Светли месец ноћом укрепљава,
Тихи зефур љупко прохлаждава.
Душе моја, ти се наслаждавај
И у рају земљанском уживај.
Не завиди високога срећи,
Већ помози мањем у слабоћи.
Нек се краси царска дијадема,
За тебе је вертоград зелени,
Гди ружица тебе украшава,
Љубичица слатко наслаждава,
Славуј птица лепо разговара.
Пролеће сваком драго време,
Ти си радост и старом и младом.
Ја сам јутрос рано уранила,
У верту сам солнце дочекала.
Венус гледи с високога трона,
Умножава радост сердца мога.
Меркуријус мени проговара:
Весели се, душо моја драга:
К јесени ћеш собирати блага
Док ти роди вино и пшеница,
Чим се пита јунак и птичица.
А Сатурнус мене угрожава
И жестоко сада обличава.
Да не штедим пролетњег труда
Уживат ћеш, вели, јануарја тада.
Слишатељем пјесни усаждење
От Бога ја желим здравље и весеље.

ЉЕТО

Из вјечнија страни етира исходит
чадо солнца,
Блистателноје љето, гордо шествујет
оно;
Природа јего чувствујет в самој
глубини својеј,
Спровождајет јего жари и вјетри
јужни,
Отвраштајет весна лице своје
румено,
Отдајет воздух и земљу управленију
љета,
Се аз спјешу во хлад дресес
густјејших,
Гдје једва лучи солнечни проницајут
мрачност,
И седим на зелених брегах
при тихој рјецје,
Воспјевају Штедрог, и славу
љета,
Сије вдохновеније! рјетко смертним
находимоје,
Озари лучем свјета твојега чувства
серца всјакаго.
Дух творчески человјечество
веселит,
Душевнија сили в восторог
приводит,
Ах ви, јуности, другињи музи,
красоти человјечества,
У којих јавна истина спокојни
дух,
Нежност серца непритворнаја
честност,
Блистателни свјет и душевнаја
свобода,
О љубимаја јуносте! внимајте
простој пјесни мојеј,
И не почтите мене недостојноју
благоволенија вашего.

ЈЕСЕН

Плодами увјенчанаја јесен весело
идет на поља наша,
Она совершајет труди зими,
весни и лета.
На цјели год снабдјева нас
пиштеју и веселијем.
Вам всегда посвјаштени и
пјесни моја,
Питомци Грацији и Музи,
Ох љубезнаја јуносте,
Да возвеселяјут оне њежнаја
серца ваша,
И да возбуждајут вас во вниманије
к дјејствијам природи.
Она штедро награждава
примјечателеј својих.

ЗИМА

Возљубленаја нежнаја сердца
 Јуности,
Пјевала сам вам радости
 весенија,
Веселоје красно љето и влажну
 јесењ,
Сад воспјевам сердцама вашим
 грознују зиму,
Посљеднују пјесн моју
 јегда умолкну.
Спјешит, спјешит бједна зима
 жизни мојеја.
Хладњејут нерви моја, вјештајут
 конец,
Скоро, скоро смрт грознаја
 Сразит мја косом,
Не остајет от суштества
 токмо хладни прах.
Споменте мја со пјесни
 Љубимци музи,
Се суштество, нам пјевала
 пријатни пјесни,
Ту ја жртву потребујем,
 благодарности.

МОЈА САМВИКА

Ја сам хтјео Југовиће, хтјео пјети Јанка,
Славу сербски обновити с' старине јунака.
Али струне, кад се машин до моје самвике,
Вострепећу о љубови, њежне звекну лике.
Ја пристројим нове струне, согласим самвику:
Начнем Марка Краљевића, храброг вјека дику;
Душанову величати станем силу рубов,
Но самвика возглашаше опет само — љубов.
Збогом дакле витезови — кад самвика неће,
Ја ћу пјети што је мило, љубве брати цвјеће!

НЕК СЕ ПИНДАР ПО СТРОМОМЕ ВИСИ ЕЛИКОНУ

Нек се Пиндар по стромоме виси Еликону
Вергилиј музе снуби по Темпеа лону,
С Ипокрене нека пије Овидиј струје,
Нек воздуси од Пегаза с Орацијем зује.
Нек се рву досјетљиви с Фамом пјеснословци,
Јуродиви нек се муче за стих стихотворци.
Ја, кад шећем по холмови рујнолозни гора,
Превише сам, за окладу, олимпијски двора!
Кад се шалим у дружеству сербски дјевојака,
Ја судбини руке вежем, са мношћом је нејака.
Каде цједим душевне влаге из винова града,
Ум мој жали мечтанија парнаидски чада.
А кад љубу моју грлим, благујем на крилу,
Сву обумљем превиспрени Емпиреја силу.

Нит је коме лучше пјесан тада благоволна,
Нит вјечности извјеснија, него мени волна.

КОВЧЕЖИЋ НЕБОГОГА ПАВЛА

У мене је био спретан сандучић од дрвета,
Но од дрвета кедарскога што воњу изјева;
Вериге су златне биле, ил' подобне злату,
Кљученица и преручи, све чест своме млату;
Рогљеве је све китило изрјадно камење,
По странами увајани образа знамење.
Једним словом, кô у чем се свете мошти хране,
Но светиње друге овде бијаху собране,
Што сам пјево о љубови, о занату Дида,
Ту је ишло што је тајно, да му није вида.
Јастучић је горе лежо од голубња перја,
И на њему Дид сједио посреди иверја:
Иверија сирјеч своји већ сатрени стр'јела,
Колико је у ковчешцу испјевани дјела.
Не знам откуд, пронре Молва (за њу нејма чавла!),
Не излети а већ изда небогога Павла.
Дјевојке се договоре (а шта нису кадре!
Овакове светотатце негди зову ладре!) -
Договоре да украду пак да хитро врате,
Ако би што поквариле, да сторишно плате.
Дођу, узму, да отворе – но како без кључа?
Зграбе од стра' ц'јел са собом, побјегну без луча.
Кад обију, све се презну од дјетиње стр'јеле,
Брже-боље, да читају пјесне си под'јеле -
Узнаду све и освету одма ми закључе:
Да сандучић већ не врате и дубоко муче.
Но нек знаду, ако сада већма нег' пре љубе,
Да ја умем и јошт већма наоштрили зубе,
И да неће труда бити дотле мојеј груди,
Док се која жртвовати за пл'јен не усуди.

ПОСЛАНИЦА МИХАИЛУ ВИТКОВИЋУ

Мили,
Ди је покој, ди је љубов,
 ди јагањци пасу,
Сербске моме ди је чути
 умиљате гласе,
Там де поток бистросјајни
 кроз травицу греде,
И ди нема (изедено) стари
 и ди није беде,
Ди Милица венце вије
 и цвјеће залјева,
Ди се чисто срце сербско —
 Радоје осмева,
Там' би, друже, жеља моја
 из ови узина,
Там би она у дружество
 такови милина,
Там' би она да запева
 песну милу, лепу,
Удес ови, што се јоште
 прича по свијету.

КОЈИ ЗВЕЗДЕ ПРСТОМ ВРТИ
(одломак)

Запјево би велегласно и к неситој души,
Да ме св'јети, да ме вј'еци, да ме глухост внуши!
Летио би на молније небопарном крили,
Возвјештаја преизбитну твари творца силу.
Казао би незабвено и свјету и вјеку,
Еј, вјечна је то истина, да ми свуда реку!“

(Стихови 1-6)

ПЈЕСНА
О ГОЗБИ 1807.
(одломци)

Чудеса се пјесном славе, људи пјесне љубе
Слова могу обветштати, нигда сличне трубе.
Ја би пјево, дрзни музо, чудо сви` чудеса,
Тим су штедра ублажила живот нам небеса“

Трисвјето је коло што ме данас к тому буди,
Пој што волиш, љупко вјешта, нитко те не суди.
Брјацајте ми чтене гласе прсти с разних струна.
Из ц`јевница гортана мог јасност златног руна.

Сприп`јевајте, мили друзи, огњу моје груди,
Жар у п`јелу, то су неке превиспрене ћуди.
Овидиј се пјеснеј каје, пјесне пјесном тужи,
Приклад даје да и б`једном пјетиј вопљ служи.

(стихови 1-12)

*

Мила музо, сад ми пристрој дивне твоје гласе,
Празнуј са мнош, чим се пири твога двора красе:
Низови ми древна љета часом златног в`јека,
Да ускипи и нам р`јеком стољ меда и млека.

(стихови 113-116)

Мене неки подилази свети трепет, друзи,
Душа моја оков трза, мни Бог бит у узи.
„Ти си с неба по пореклу“, све ми нешто каже,
„Та и с т`јелом вознешени горе, што се блаже.“

(стихови 127-128)

ПЈЕСНА НА ГОЗБИ
(одломак)

Дан се клони, друзи, време настоји,
Да се поје о чем' гостом пристоји!
 Пристоји се о свем томе, што весеље даје,
 Дајте зато сличне гласе, да нам слађе траје.

(Стихови 1-4)

КО ШТО ВОЛИ НЕКА ПЈЕВА

Ко што воли нека пјева и гласе пребира
 На ц'јевници седмозвучној, ил' у свирјел свира.
Није сваком једна жеља, нити игра ума:
 Шта би било да друг другу у свем равно дума?
Нит' би мого искуснога поучити мудри,
 Или да су сви невјеже, ту би ишло: удри!
Свуд би сами свеци жили, или љути зв'јери,
 Разно пјети не б' умјеле бога пјевца кћери.
К чем ко стреми, тамо жарко нек срце воспари,
 Тамо завјет', тамо љубве нек му иду дари.
Јаворове иште л', ево! (гусла звонко скрипи),
 Ко осећа да му уз њи бољма груд ускипи,
Има који на стерн поју и од сламе писак,
 Славуј слаже благогласје, сова љуби врисак.
Не варај се, чадо земље, што ти неки кажу,
 Да су људи равни били; ловка, слова лажу!
Од ребра је жена своме мужу покорена,
 Научи се оца бојат д'јете из малена.
Племенује отац први, достојно владика,
 А синови ил' срамота ил' дружине дика.
Ово је већ првородни отац сјетовао,
 Кад је Авељ под Каина брата мишцом пао.
Што је пао, који веле: зло с' је припетило,
 Зар не вједу да је тако богу Виду мило?
Што су древни гди плакали, то ми сад пјевамо:
 Брјацајте нам ветхо, ново, дајте лике, дајмо!
Нек воздуну, који љубе, у рожане трубе,
 Нек подиму тимпан с кликом на небесне клубе.
Шум градова, тихост села, непогоде мора,
 Ил' витежство, славу људи и пишност код двора,
Позоришта и чудеса всесилне природе,
 Ил' куд виле ил' куд волхви, волкодлаци ходе;
Нека пјева ком се рачи и како зна слаже,
 Што год хоће (све се може) нека браћи каже.
Моје врсте виспр иду у својој главизни,
 Внушите ми (ја знам ко ће), вкушеније жизни.
Та ужиће, велим, вита свагда и посвуда,
 Шта је зато у ком виду овуд, у ком туда?

Ужива се и по горама вису до облака,
И житеље пренебесна 'рани звезда свака;
Ужива се, правда теби, у глубини мора,
Што нам умре, престави се, новом жићу зора.
Југ и восток, како и ми, запад и лив дишу,
Сваком своја нужна учас, как' орлу и мишу.
Да гди живот попрестане ил' да се истреби,
Масна би неба стала, сало више не би;
Версе се разглавиле би пространоме миру,
Дуж и преко звезде стрле по вселене виру.
Ужива се и кад с' стужом свуд скрежеће зима,
Кад пасњачиј зној припече, и тад гође има.
Ко јесени не зна полнос, ко радости весне?
Овде буди моји крила, доља моје пјесне.

О ЛЈУБОВИ ПЈЕСНЕ НИГДА ОСТАРИТИ НЕЋЕ

Како ново што поникне, немирни су људи,
Ако ли се жена тиче, јошт с' оштрије суди.
Пјесне моје читају се, онај оно каже,
Намрштени, знам, да веле, не лукавнуј враже!
Има, који горе мисле, и готове зубе,
Но тим чине да ми други пјесне већма љубе.
Заљубљени кад ме чита, све то више тражи,
И кад нађе, гди се грли, гди се љубов дражи,
Домишља се, је л' то и то, што и није било,
Криви мене, криви пјесне затегнуто крило.
За то ласно, но друга се на ме чета спрема,
Жене ишту да дам узрок, испричања нема.
Да дам узрок, зашто свака љубви ми прип'јева,
Свака пјесан име носи снаха или дјева.
Ја би рекла, он је добар, не дај му одавле,
Друга на то у свом срцу: заљубљен си Павле!
Ја сам чеко до најпосле то слово одавно,
Што сам такав, ево буди свему св'јету јавно.
И слушати и пјевати свакојаке лике,
Мило ми је од сказаљке било и кавике.
Станем и ја пробирати, запну струне прсти,
Начнем прву, љубов нађем већ у другој врсти;
Вратим пјесну, вјештајући да се од ње чува,
Ако ступа с љубвом, глува, ако слуша, сува.
То ми каже да с' пјесана источници разни,
И збитија и сновидно ухиштрене блазни.
Но да љубов, ко под гором шумарице јела,
Све далеко превосходи, пјело избрјела.
Возраст пјеснеј наше жизни најлепши су дани,
Младенчество чека љета, старост своје брани.
Сви народи баш у в'јеку јуношества свога,
Пуни снаге и љубови, витештва свакога,
Највише су и пјесана оставили красни,
Всегда више умиљати неголи ужасни.
Сад' нек суди тко му драго и на коју страну,
Љубов мора све побједе одржати грану;
Више има, који љубе, млада и јунака,
Него дјеце с дрјахли старци и матори бака;
И весели чада више у силног Перуна,
Нег' угрјуми мудричара и свети моргуна.
Пак ево, што срце моје всегда љупко креће:
О љубови пјесне нигда остарити неће!

ВЕСНА
(Одломак)

Ал' кад отац дана на праг с колесницом сине,
И пробледе сви собори страхом са висине,
Како сунца предитече прве блесну луче,
Златна румен гора врхе љепотом обуче.
И к празденству јутра буде све од свуда спремно,
Пригваждајућ све к истоку очи своје стремно:
У прољетној Весна ризи, што је Цв'јета везла,
Ту предстаје на сreteње вјетвом у знак жезла.
Сунце сване, огњеварне остави чертоге,
Но ниски су људски гласи, што је пјет' за боге.
Високо је позориште весне стиху моме,
Прољетнога јутра, признај, Пиндаре, и твоме!
И да су се, кад Даница од двери одступи,
Велељепје с' земним своје небо совокупи,
Проспе сунце по тли себи невечерне жаре,
Проспе и тља освјештена неисчетне шаре,
Све што дише, тамо лебди, Вида завјет хвали,
Љубве искром и радости травка травку пали,
Свега света к предпразденству пјевци скупа стекли,
Све да реку што умеду, нису ништа рекли.
Свим потомком остаје се о том струке плести,
Бољма могу осећати нег бесједу вести.

МАДРИГАЛ ЗА НОВУ ГОДИНУ

Чак с Капеле ти, Вило,
Кад реже оштра стужа?—
Ал' бесмртну мал' Арфу ја не појем,
Ни Митру горду придобитком чести,
Ни главу златна Мужа.

Узлетив к небу, избирај са знојем,
Желећи песму искану извести,
К том спора, или прести;
А немо реци: Десница ти света!
Свог Шедијуса љуби *млога љета!*

ПРИ ПОДНОШЕНИЈУ СТИХОВА ДЕВОЛЦИ ХЛОЈИ

Музо, не косни,
Тољ ожидајема!
Но возми пјесни
Својима рукама.
Красној Хлоји их поднеси:
Са клавиром јеја гласи
Пјеснеј нискост будут знати
До звјезд возвисити.

(Вук, 1815/1965: 336)

ПРИ ПОДНОШЕНИЈУ ПЈЕСАНА ДВЈЕМА ДЕВОЈКАМА

Мали сут дарок,
Пјесни јаже дају,
Ваш обач` гласок,
Кога обожају,
Можег јего украсити,
Више облак возвисити,
И достојним красноџежних
Сотворит рук ваших.
Во дјевских њедрах
Волшебнаја сила,
Јакож` и в устах
Лежати обикла,
В њедрах ваших љубичица
Много љепша и ружица;
Сладше течет из уст ваших
Мили серпски језик.

(Вук, 1815/1965: 336)

АНДРЕЈУ ВОЛНОМУ (VOLNY)

Зар, Волниј, милиј, мудрошћу, тихосћу,
Ти с` крепко сумњаш, сербска да Муза већ
Правилно може хор, как` римска,
Играти, мешати слично песме?

Не може л` отац привити кћер,
Ко свему витку, искусан ако је,
Смеј, љубов, скок и радост мерит`,
Зглашати с Флаковом лиром ухо?

Далеко л` пада свога от стабла плод?
Сад нек ти кажу Гершић и Живковић,
Гледавши јуче игру Музе,
Убором Сербкиње, ходом Римке.

23. феб. 1809.

ПРИЈАТЕЉЕМ

Различни в мирје стихотворци;
Различни су и стиси их;
В том равни, што сут пјеснољупци.
Источник пјеснеј искусих.

Једини Флаку подражајут,
Свјатују добродјетель зрјат,
Серца во чиста ту вливајут,
Цвјетами подвиг благ красјат.

Им добродјетель јест названа
В честних обичај дјелех тврд.
Не лстит' их лиру вњешност сјајна,
Раскошни ниж' једин објед.

Други завивше лири цјену,
Јуже ошчутивше жар,
И чермну повнимавше вину,
С восторгом славјат давца дар.

Рука их многоблагодарна
Желајет оплести вјенец
За чело благодјеја славна,
Но нишче поље в сеј конец.

Ја вас собрав, љубезни друзи,
Не жаждушчих, не алчних чту.
Не ја богат, не ви убози.
Дружевни чтим сојуз сњед ту.

25. маја 1811.

УТЈЕШЕНИЈЕ МОЈЕ

Днеј радостних, печалних,
Сопутнице моја;
Днес, лиро, даре вишних,
Љекарства лиј твоја.

Течет ден мајски красно;
Во љес зовет Зефир;
Гремит Гргетег силно;
Творит Крушедол пир.

Вторично обоамо
Позвани многи сут.
Дружаштиј сја мнимо
Јављају хладну груд.

Се аз једин, оставшиј,
Без дружеских бесед.
Никогда не варившиј,
Дне мње варил објед.

Но аз не сам с тобоју,
Содружнице моја,
Држат тебе рукоју,
Не беспокојен ја.

Терпјенија жељезна
Оболксја во броњу
Легко сношу всја тужна,
И в цјел моју смотрју.

28. маја 1811.

СОЧИЊЕНИЈА ДЕРЖАВИНА У ШИШАТОВЦУ

Державин, спутник верни Хорацијев
И стрелотечна Пиндара, душе мој,
По среди нас у Шишатовцу!
Бриге некњижне отвергни црне.

Које нам власе рано посребрише,
И лака крила свезаше мислима,
Под којим серпски лавр нам вене.
Истини другови наши туже,

За гласом чезну серпскога варвита!
Више се пењи славе на лествицу.
Препона тму тих љутих сеци,
К дверма бесмертија спеши бодро.

Обитељ трудом жељезним цвета већ,
Ближе ју к светој цели приведосмо.
Не средство рабско другим више,
Бићемо конач високи себи.

Но силам нашим потпора нужна где?
Ах, ту от силних не можеш тражити.
Из себе узми! Знаш што ј' мени
Серце и душа дојако било.

Не лажну хвалит Сербљина заслугу,
И чесност, правду, добру ко општем
Тежење храбро; златну казат
Истину! Дизати серпску лиру: —

На лиру нашу цвећа от сопственог
На пољу браног радосном руком там'
Јунаци гдено бритким мачи
Немање простиру стару славу,

Харите њежне жар чувствованија
Из чиста серца в пјесне преливају,
Потока поред среброзрачних,
Којим' се диве Вијена, Касел.

Небесни огањ то да нам буде сад
Не твојом, душе, дуго унившиј ми
Кривицом! Вижд и Феб к нам склонан,
Славу Петропољу давшег певца

К нам даљним посла. Потпора друга он!
Как венусински лабуд, он лети горд,
И хитролетне стреле к мети
Као исполин тивијски баца.

5. марта 1816.

К САМОМ СЕБИ
У ман. Шишатовцу, 4. ноем. 1816.

Musis amicus, tristitiam et metus
Tradam protervis in mare Creticum
Portare ventis.
Hor. I, 26.

Пијериде! дајте лек!
Напрегну вражја рука љуту стрјелу,
Изненада јазви нас.
Зар мисли да ћу пасти жертва злобе?
Чија носи броњу груд
И дању, ноћу, в дому, пољу, радњи?
Каква војна око нас?
Полк черни нек се множи; в срам ће пасти.
Чиста совјест нама штит.
Терпјење крепко груди нашој броња.
Пијериде! лек *Ваш* скор.
Глас лире *Ваше* балсам њежном серцу;
С пјесном вашом јачи дух.
При тихој ноћци бриге с ризом свлачим;
Вашом цјелбом сан ми лак.
На нови подвиг ум већ спремам сутра.

ЉУБИТЕЉИМА СЕРБСКЕ ЛИРЕ
У манастиру Шишатовцу, 23. дек. 1819.

Nichts ist nationeller und individueller als das Vergnügen des Ohrs. Хердер

Та нећу, Музо, укора трпити
Ја више моји` вјерни` другова. Ти с`
Им равно дала чист и танак
Вкус. А и Титан им ули свети

У перси огањ. Серпска и` одоји
Премила мати. Серпски нам бесједе
Већ трипут десет љета. Серца
Бољ`ма отварају серпској пјесми.

«Та зашт` нам веле, Сербљине, серпски ти
Не појеш? Вјеруј! Горњи у свјет нам ум
И серце лети, кад нам серпски
Варвитон узмеш и серпски певаш.

Читамо Флака, Клопштока, Пиндара,
Час Ханријаду, час Одисеју. И
Слушамо радо туђе људе.
Радије Сербљина Сербљин слуша.

Ми разумемо мудра Державина
И твоје пјесме ризи у славенској,
Скројеној красно старим кројем;
Пишту ал` налази ум, не сербско

Нам серце! Чест ми дајемо
Славенском нашем језику (наш је да!
Отцева наши` свет останак;
Штит нам у цркви и штит по свјету!)

Серцу је нектар језика серпског вид.
Јунаком чини Сербљина серпски глас
Са лире серпске жарка пјевца.»
Укору ко ће с` противити томе?

Уступам, музо, варвит ми управљај.
Дај милој браћи, сестрама утјеху;
И самог врага серпске лире
Сладошћу твојом покори данас.

О, добри суци! Мислити дајте и
Судимим. Ко ће сопствен одметнут ум
У светој струки општа блага?
Зар да ми Витковић враћа зајам?

Да м' јавно пита: кад ћеш ми Сербљин бит?
О, пријатељи! Спешим на сусрет вам!
С вама м' је слађи пламен жизни
Бједној у пустињи; дух ми је јачи.

Докле ће борба језик за матерни
Међ браћом владат? Гордијев чвор зар он
Да једним нама буде вјечно?
Катедро језика серпског! Ти нам

Ту борбу смири; Гордијев чвор намах
Расеци. Добре житеље градске нам
У већи скуп збор преда се;
К језику обојем сложи љубов!

Подај у руке младима Сербљима
Двојаки варвит: серпски и славенски.
Дај старом најпре чест, а после
Новом! Не побједу, мир ти тражи!

Умиру томе Сербљин ће пожњети
Са тешком класом људску сву славу, чест.
Двојак нам пут, двојака крила;
На вољи пут нам и крила к цјели.

ВЕЗИЛИЧУ

Часто на ум мње приходиши, пјевче *спокојнија жизни!*
Часто забава мње ти:
Не толико самаја лира, аште и хвална,
Серце, јелико и дух.
Давно тебе не чтох; совјети помњу златија.
Помњу и Сербов хвали.
Серца и духа пилајет ми се твојего пред очим`
Пламен. А тјем мој растет!
Умни тебе обнимају и купно пјетих јунаков.
Живи тобоју они,
Нами љубим ти јеси. Живот даја, тој пријемљеш`:
В прасје трогајет пјевец!

(2, 1840: 59)

К ЛИРЕ МОЈЕЈ
(27. маја 1820)

Днеј радостних, печалних
 Сопутнице моја;
Днес, лиро, даре вишних,
 Љекарства лиј твоја.

Течет ден мајски јасно;
 Над Новим Садам днес,
Над Карловцима равно,
 Људ радостен им вес.

Над Шишатовцем облак,
 Згустивсја, черн грозит
Лозам, страшит слаб класак;
 Гром древа близ разит!

Не аз страшу с` тобоју,
 Содружнице моја!
Держа тебе рукоју,
 Не беспокојен ја.

Терпјенија жељезна
 Облексја во броњу,
Легко сношу всја тужна,
 И в цјељ моју смотрју.

„В какују цјељ?“ Не в тајну
 Вње рода не летит
Мој дух. Избрав полезну
 Всјем, к неј летјет горит:

Хранит јазик и вјеру;
 Пјет сербско имја, дух;
Обичај, храброст стару;
 Љубов взаимну всјех;

Творит добра толико
 Снародником мојим,
Минерва, Феб јелико
 Мње даша. Болше чим?

Гром аште мње не темја
 Падет; вјенец сплетут
На тоже Музи; имја
 До неба возведут.

ГЛАС АРФЕ ШИШАТОВАЧКЕ
Лиро-дидактичка песма, дар на Ново лето
народној серпској јуности.
(Одломак)

I, bone, quo virtus tua te vocat: i pede fausto, Grandio laturus meritorum proemia.
Horatius*

О, ако сам ти икада, Музо, ја
Са песмом серпском, земни, удио
(У самој бједи с тобом срећан),
Варвит ми сладошћу обли данас!
Приведи струне побједоносно у
Согласје. Данас пјесму ниспошљи ми,
Која ће живит док је серпска
Племена јарким под сунцем! Младим —
Виш! — готовим се пјевати Сербљима,
Семена сјејат њежна у срца и
Душе, по светој вољи твојој!
Пјевцима име и славу дајеш.
У теби гледим, серпска о јуности,
Млад народ серпски. Потом си надежда
Оцева. Потом силна брига
Њихова, умом и тјелом здрава
Да будеш! Потом своја сокровишта
Подашном руком радо отварају,
Да вјечну срећу теби, милој,
Створе, и народној чести дигну
Стуб! Ти си мени њива жалајема,
На којој желим, док је у тјелу дух,
Сјемена чиста Доброг, Красног,
Истиног сјејати теби, Роду,
За златну жетву! Труд је тај једини
На општем пољу свију најслађи, и
Свободан от клевете подле,
Кивна угризања, грозних стрјела.

<...>

*Иди, добра песмо, камо те зове твоја одважност, и нека те прати срећа да би
добила велике награде за своје заслуге, Хорације (Мушицки, 1938)

ОДА

Ти се, варвите мој, к песмици готовиш:
На мој благи поглед трептиш и дајеш глас.
Рад си је жицама, срца
Мога ти жице згласити.

(1821)

ПЕСМА

Ја Србин српски читам, пишем
 У духу српским духом дишем,
 Па песмом српском дижем род.

Свој језик сваки народ чува:
 Зашт' њиме својим родом бива,
 Њим слађе куша ума плод.

(1826)

ПРЕТПЈЕНИЈЕ

Тежим, наглим, не знам куда,
Преда мном је друм широки,
Обзирем се, гледим свуда,
Из далека брег високи
Кроз маглу се златну плави.

Ступам измежд' вертограда,
Цветја пару гди мирисе
Плодоносних, многих сада;
Воњ кроз љес и простире се
Већег јошт на берда глави.

Небо ведро, солнце сјајно
Цјели предјел украшава,
Чуствовање мене рајно
Пут окончат возбуждава,
Храбри серце, пали вољу.

Раскош полну нрав излива
Свак на предмет окол мене;
Штедру благост распрострива
Потоке на пролирене
Испод љеса и по пољу.

Благом ових опојени
Смислих брати цвјетке селне,
Смјерно вјенац устројени,
Пјесне сирјеч весел' телне
Мојим братјам Сербом дати:

Претпријат`ју у том стигох
Гори, пут ми што препречи;
Сад освјешћен очи дигох,
Ужасно ми серце бречи;
За оданут морах стати.

Тој на гори Хеликону
Лавром видјех увјенчане
Сјајном дворит Аполону
Пјеснотворце изабране,
Што су роду свом познати.

(... набраја имена српских писаца...)

Блист ми очи засенуо,
Ја без снаге, без крепости
Те с` у муже забленуо;
Изнемогах од слабости
Украј берда високога.
К њим` се попет ја не могу,
Што м` је жеља неописна,
Нек дозволу просту слогу
Цвјетја селна, безмирисна
Да подјелим труда мога.

ВСУЈНО ДЈЕЛО

Љубу полну пријатности,
Дивну шаром подражности
Ја описат начах пером,
Стократ всује ломих персте,
Списах, збрисах тисјашч версте
Недовољан рјечми, мјером.

Кто би чертеж њеног шара,
Љубезности полног дара,
Знао исправно так` описат?
Дјеву хвалит најцјенију,
Сјајност ока најмилију,
Иљаду би знао издисат.

Сви то хотјашч покушати,
Пренуждени су признати:
Да је можно тек Омиром.
Обожавам свим предивну,
Плачем судбу ми противну
Ја нељубљен смутном *Лиром*.

МУЗИКИ

Благи, слатки и пречисти,
Свјати неба разговор
Ти си, дивни рај као исти,
Смјеран твој сам пјеснотвор;
У радости красном цвјету
Раскоши ја пијем сласт.
Музико! Теб', увјек свету,
Хвалит, славит узох власт!

Кад у серцу не мож' чувство
Тјесном од весеља стат,
Дај му пјесне, свирке, друштво,
Сласт ће взајмно теби дат!
Али тебе свјату чтити
Ја научих невољом,
Морала је радост бити
Горком преже жалостом.

На противност без роптања
Рад си тужит, плачан бит;
Слова можеш ти плакања
Музике у складност лит;
Мож' исказат муке твоје,
Пак испјеват серца бол,
Музика ће струње своје
Глас поклонит њежни хол.

Зуји пјесне глас пресвјати
Дирне л' пјевчик у клавир,
Мир се тако мора сјати,
У соглас'ју лежи мир;
Мир да свагда ми снујемо,
Мир там', овде буде с нам';
Мир у пјен'ју да чујемо,
Мир и гласи одзив сам.

ПЈЕНИЈЕ

Пјеније нам живот краси,
Љуб`те дакле пјеније;
Многе туге пламен гаси,
Нрави дичи зрјеније:
Болна серца обајава,
Благост у све улије,
Мудростију поучава:
Весело кад вопије.

Слатко јесте подражење
Нравно слово пјенија;
Чувства благог изјасњење,
Толковање мњенија;
Братољуб`ју напреткују
Складних пјесна чтенија,
Народи сви почитују
Љупкост пјеснотворија.

Нрав и весна с` радујушче
Пјење птица слушају,
Хвала богу пјевајушче
Што свједочит кушају;
Вјечне љубве њежна чада
Добродјетељ пјевају:
Што из раја сјајног пада,
Мзду од које чекају.

ПОВЈЕСТ ПЈЕСНЕ

От надежде, и от жеља
Стидна пјесна родила се,
Од сталности, и весеља,
Дојила се, учила се,
Љубве, што је способнија
Дух, и серце образити,
Словеса је најњежнија
Уч`ла најпре бесједити.

Чуство њојзи приписива,
Пјев, и отпјев безазлени,
Које њежне све одзива
Слухом одзив удовљени,
Проплити све њежностију,
Њој вјештину нрав је дала;
Све примамит љубовију,
Дружба властној даровала.

Учитељи под избрани
Венчана је од Апола,
Взајмно с`от ње вјенци дани
Љубимцем јој обог пола;
Свак је, она као што поје;
Всује пјеват удешао;
Тек љубавник вјеран своје
Пјет је чуство тако знао.

Њежном тако мамностију
Љубјашче пре жарила је,
Слаткопојном складностију
Њиове гусле пратила је;
Њежна љубов и содружна
Вјере откад али нема:
Тог от доба смутнотужна
Тек уздише пјесна нема.

ОД ДОБРА БОЉЕ

Ја тако ти бога великога,
Чуј, бијела у горици вило,
Зачув добро, уразумиде ме:
Изближег се неба мајке машаш,
Поизближег бога светост сматраш, —
Дај ми кажи, а по твојој души:
Што је управ на свијету добро,
Што л' је боље од истога добра?

„Мучи, жељан, нит досађуј себи,
Заклетва ти није од потребе;
Посо ти је то свијету јављат.
И до сад сам често престављала,
Ал' одскора не слуша ме нитко:
Нејма старих Јелин', Римљана ли.
Сад небесно заточено земним,
Сваког уши свјетске хуке пуне,
Неће чути из даљина гласа,
А са горских овршина цвјетних,
Ливада ли премудрости светлих.
Тебе једва да ме питаш десих;
Зато, жељни, на мом срцу читај,
Ево добро на свијету овом:
Сваки смртни за живота кратка
Вјерно ради, а у свјетску слогу,
Уза свијет слоге платом проћи, —
То је добро обичнијех душа.
Ал' 'во боље од истога добра:
Трудити се без икакве враће,
Сам у себи л' наклањено наћи, —
Јесу ћела особитих душа,
Величином пренебесним равних,
Међ које се сподобљају најзад.“

У Видину 1817. год.

ОТПЈЕВ НА ДАВИДОВО
„Господ возводит низврженија...»

Колику л' ти, Боже наш и оче,
Сва небеса славу јављају,
Млого већу само срце моје
Фалу теби вазда подноси!
Горко ти је правој страдат души,
Дично л' јој је богом крепит се!
Божју искру тад из себе јави,
Кадно пјесном свлада невољу.
Несретници, а без кривде своје,
Само управ Бога познају,
Тјешећи се дневи-ноћи њиме;
Уздишајим` срца потајни
Најближи су с Вишњим разговори:
Из њег', Бога, срећа истиче, —
Вјечно л' траје када веће почне!

СПОМЕН СА ГОРСКОГА ИЗВОРА

Извор чува момче нежењено
У далекој земљи прекоморској
Гдје змајеви с вилама другују
И у бајки за Марком тугују.
Извор чува, јер његује смиље,
Па пре сунца водом га залива;
Па кад би га самог оставило,
Не би воду змајеви испили,
Нит' би виле купком га смутиле,
Већ би Ката овце дотјерала
Па на јањце воду испљускала —
Лепа Ката, љепша од Фатиме,
А милија и од Анђелије.
Извор чува момче нежењено,
Нит' га пије, нит' се с њега храни:
Равијојла, пјесмом посестрима,
Од искона што пјеснике доји,
И њега је из њедара своји
Белом дојком — пјесмом задојила
А са муњом с неба напојила,
 Па сад пјесма из њега избија,
Муњевина са срца склицива:
Зато му је пушка омилила
Ко Милутин ил' ко Анђелија.
Док је пушки адски млаз на усти
И ситнијех склица под кременом,
Док је момку својте сарајевске
И познанства биоградских ага,
Неће, јадно, смиље заливати,
Нит', неуго, босиљак копати,
Нит' сирити за Катом чобанком,
Да му шаком извор не испљуска,
Већ ће с пушком у јуначкој руци
Загрмјети у земљи шчезнутој.
Као вихор што је потресао
На Јордану маслинову грану,
Потрешће се од вапаја тога
Адске але и гладне аждаје.

НА ПИТАЊЕ ШТА СВЕ САМ РАДИМ, ОДГОВОР

Расвит самоће први

Кад ме једном запитао нетко
У Видину, а у турском граду,
Шта ли свагда у самоћи радим,
Мучањем сам одговор му дао.
Мук за собом вазда важно има,
Муком оним ево исказано:
Сам кад год сам, у својем сам свету,
Собом слушај, собом заповедам,
Без насиља што год хоћу бива, -
Нема жалбе, нема расправљања.
Цару л' боље икаквоје свјетском?
Ништа ти су преда мноме силни!
Ниско л' ти су под ногама мојим!
Часом глупе ја са стола збацај,
Ласно л' стављам, место гóрда, Нуму, -
Расплакано нека тјешка људство.
Од самоће ништа слађе нејма:
Већих душа у њојзи је пића,
У њој нађем што у вани не бих,
Чег'но царе, а код свега, жели,
Нити мишца прибавит му дуга
Нити може купит му га злато —
Мир унутри и познанство себе,
Задовољство л' с крајњим потребама.
Земна блага спроћу тог су ништа.
Сва л' им праска ни за длаку оне
У самоћи питајуће сласти.

Кад ме годе ко затече сама,
Полу мене очима ме нађе:
Душа л' моја невиђени крили
Дијели се, у небеса лети,
Облијеће сунце, мјесец, звезде,
Протитра се с Влашићима ситним,
Изгрили се са сунчани зраци,
Пак разигра своје силе хитре
По небесном препространу плавну,

Тад се спушта ниже облацима,
Најтавније и најгушће она
Скроз пролети, тек да види шта је
И у њину густо-мрачну дробу.
Неће о лед та удари главом,
Гром и огањ каднакад је срета,
Сн'јежна брда и летећа мора:
Ни то јој се успријети не мож' —
Сва ти она: зиму и врућину,
Биће муња и стријеле грома
Петам' снаге та прегази своје.
Свуда ходи, свашто л' ново тражи,
Чему би се радовала више.
Кад ли нађе памучни облачак,
Или неки од вунице мрке,
Прокупа се капљицама росе,
Жутилом се приогрне дуге,
Немарно се на облачић сложи;
Проваљка се доклен отпочине,
Пак се диже опет на криоца
К Даници ли милој други својој:
Прогрли се у чистоти ш њоме,
Позабалка с' њеним лицем сјајним,
Пољубе се, опросте се, пође...
Још не доли, већ навише — к Богу.

Нађе ти га насред њиве: ради!
Њиве су му сви свијети неба,
Сјеме људи он по њима сије,
Чисто л' зрно пожање ти себи,
А остало у гнојиште смеће. —
Како дође, приступи му руци.
Милим оком погледа је најпре,
Пак упита: „Како си ми, ћерце?
Једа ли си одољела земним?
Скоро ли ћеш у њедарце оцу?“
Њојзи радост из очију бризне:
„Твоју мене доста муче земна,
Али руком добићу их твојом.“
Причести је свога духа пивом,
Ким слободу понови јој прву,
Силно своје да јој оружије,
Укрепи је против страсти срца,

Рекав: „Памти да си моја ћерка;
Огледај се о свог мила оца, -
Свем ћеш земству успријет се моћи
Досади л' ти већ се борит с њиме,
Право к мени уврх сунца ходи,
И без звања добродошла оцу!”
Затим почне опет пословати,
Куда гледне, све у натјеч ствара:
Шира неба, нове земље многе,
У њи људе на четири ноге,
Какијехно и међ нама доста
(Још је нама дуге уши дао
Ал' и вољу збацити их моћи).
Куда макне, око њег' и слава,
Намршти л' се, светови се тресу,
Све звијезде и сунашца стрепе,
Анђели се под стопе му свиру;
Муњам' шиба прегрдобе пакла,
Громовима сатире их у прах,
Длаком махне: проломе се бездне,
Своје у њи заточава кривце –
Док је Бога, нека онди јече.
Приказав се, јарост своју свлачи,
Одене се у божество свето;
Што му силе свјетови се страше,
Толико му блакости се диве.
Херувими, сви л' небесни чини.
Њега вољи сви пјевају лица,
Душам' гове препрославу собом,
Да их не би веће препадао.
Крв сунашца и тавнину збаце,
Из скровишта, из облака мрачних
Путем опет запливају својим,
Сјајна лица поданима јаве,
Горке труде свега-видцу шаљу.
Срцем желе не заходит веће,
Вјечно би му посред неба сјала;
Ал' их оком до запада пошље:
С усердија он не квари закон
Наложени премудрости самом,
Када тајне свијех ствари гледа
Поизближе, нег им срце знаде.

Тих чудеса нагледав се душа,
Препуни се пренебесног знања,
К мени с њиме, с најбогатим даром,
Успавану шљезе, пробуди ме.
Ја се пренем из дубине снова:
-Пуна памет очевидних чуда,
Обликова л' изумљивих сваких:
Ван је ништо при у себи свету!

Расвит самоће други

Моја душа, кад се врати једном
А од даљна обосвјетског пута,
Овосвјетског и небеса горњих,
Прво време и садашње мјерећ,
Бога вољи крај и конач тражи.
Како л' г' нађе, посред двора сједа,
Пак се пружа на постељу мозга,
Намјести се мрве починути.
Робом рекне не шушкати ничим,
Сваки на свом да се стиша мјесту,
Да јој слатка не разбију санка,
Да л' јој свете не покваре ћуди.
Добри мудра ласно послушају,
Још ли лашње кад је мудри властан!
Мало прође, пак се од сна диже,
Превеликим засвијетли оком,
Двор јој сине кано од сунашца:
Све јој слуге на ноге се скачу
Радо примит сваку заповијед;
Ал' све она опрема их надвор,
Само срце при себи задржи,
Пак му стане расказиват давна
Свог вијека ђела и смишљења:
Ја сам, вели, што ми је и отац
Што је саздо видна и невидна,
Земљу, море и звијезде светле,
Дрвље, травке и пијеска неброј:
Мен' почетка ка ни њему нема,
Ни свршетка нити умалења,
Њега воља у мојим је рукам',
Своје силе мени даровао,

Ја му радим а он само шета:
Што ли хоће, истом ти ми зада,
Већ ти бриге дјеловањем нема,
Савршено само оком гледне,
Пак ти на ме осмјехне се мрвку, -
И то ти ме више обрадује,
Нег'ли праска сваколика свјетска,
Јер божеска нејма мјере милост,
Нити земно њену сладост чује.
Ђегођ дођем посо неки свиђет,
Ја се јавим, да ме знаду тко сам,
Нехотица да ми не згријеши,
Слуге л' нове да ме добро служе:
Није шала општег творца искра:
Незамјерна, али много силна!

Ја сам она што је прво перо
Мојсеовом заоштрила руком,
Те сам стара мога оца дјела
И почетак незазнани свега
Њиме лили даровала просто,
Што се данас златних слова чита,
И за мудрост пренебесну држи.
Ја сам образ на земљици божји,
Ја ти живот и по смрти дајем.
Ја сам бога прослављала негда
Цар-Давида вјечногласним гуслам'
И гроцем медоточних усан'.
Пред мном паде Соломона раскош,
К мудрости сам ја га упутила.
Колика л' је божја моја сила –
Сампсон срцем, Мојсеј жезлом свједок.
Ахилесу владала сам миш'цом,
Одисеју знањем и оружјем, –
Њина л' дјела мном су опјевана.
Мном је Исус син се Божји прозво;
Ја сам ти га с Богом упознала,
Вишње царство испросила у дар,
Моје л' њему постојанство дала,
Те је ногам' погазио земну,
У небесну л' подиго се славу,
Поред мене и обог нам оца.

Шта л' сам јоште починила чуда
Елинима у прослављу првим,
Римљанима л' свијет разорившим,
Разорившим пак га сазидавшим,
А познанством и управом мојом!
Ја сам вишња сваштоможна сила,
Ништа без мен' нит' би нити бива!
Из Катона на небеса пођем
Тога фалу поднијети оцу;
Он ме опет Кастриоту пошље,
Њиме владат, њему припомоћи
Бранит земно, да би стеко небо.
Истом дане што Кастриот сврши,
С дјелима ме пред судију посла,
Да му образ освијетли славом, -
Ал' ме отац још на путу срета,
Прими труде пак ме врати опет
Тебе чекат, с тобом ли се наћи,
Снашавши се шљубити се смртно,
Свету вољу тобом извршиват,
Њега л' име препоновит свету.
Бог је могућ оцарити црва
И нијемим гласно пропјевати!
Та ти смјерно, мој и његов престо,
Истом влади пошљедуј ми вјерно,
Нит' се старај и о чему даље,
-Моја брига, а твоји су ради;
Само нек си дневи-ноћи будан:
Кад те зовнем – да се не устежеш,
Док ти речем – да је поса свршен!
Бог од тебе особито нешто,
Ал' што иште – то ти казат не смем;
Већ ме слушај, – ет' толико т' јављам,
Ја л' ћу т' радит одговорит твојој
Славних труда богомилој жељи.
Увјери се да је ретка душа
У тебе се водворила сретног;
То сад узнај од све жеље твоје, -
Изненада л' слађа бива радост.

СЕРБИЈАНКА

Побуд

Цјенитељ'ма сердац' безлобија,
Свештениц'ма природнога твора,
Завјерцима л' светости сушчега,
Та божица појавну се кадшто,
Пак и мени, објетнику њену;
Сјем тежења к ње сушчеству јарке,
Најкрепчег ми од раздражја сваког,
Захтјех чувством оживотит својска,
Мила, жаљна Серпства дјејствовања
Што век ови сприознатнила су,
И нравствену Венус оличила;
О Сербаку л' свременици чесни,
И потомство, сва недеждо љепша,
Буди стало незаборављиву!
Утјеха је спомињати претке,
Пробитачно верлости се грејат,
Што поноса чоечија зубљу
Сама ужди усуђењем ретким;
Та узајми који нејмаш уши,
А десиш се на свијсту игда,
Пак обрати с' ка збиљости хук'ма!
Ти л', Сербијо, једвице нам жива,
Кад васкрсну од прађедска гроба,
Тљен вјекова кад отресе тешки
С прекрасна ти велебнога лица,
Унапредак окова се не бој,
А још мање озрачија лишит;
Све забаци леле и јауке,
Разигравај мишце и срдашца,
Призир' синке материнским оком,
Осмјехуј се Титоније лицем,
Новачине л' громогласјем дремна
Најмлађе нам, али најславније
Смјерноумно пјевушкај витезе,
Бранитеље права и поштења,
Откако с' их исплакала роду,
А у фалу свемогућства вишња,
У заштиту л' и појављај дике,

Свс до краја, и новог нам ропства;
Шта л' је из тог слѣдовати могло,
Кад и мртвост развијањам цибри,
Свијет уди извјештења жели
О нашему давно пригњављену,
Пак о једном, свјема л' изненада
Вешчествену ставшу серпску духу;
Та о дјел`ма што милине срца,
И цјенила сваког нараштаја.

Пр<имјетка>. Баснословје своготов је у Телемаху, лишње ми га је овди опета
повтораваги.

(1826)

МАЗДА

<...>

Кад најслађе смртник спава,
И уснива да ј` у рају,
Тад ви оцу малутака
Гривном свијен луч сунашца
На главу дер устакните.

Преда њ став`те гусле пјевца,
Како с` прене, да их ведне,
Кад их видне, нек и дигне,
К мени путем да с` њим` бави.

А љуби му отмјенијој
Влашиће дер снес`те звјезде,
Припојте их њојзи скромној
Баш на чело радоведро,
Нек јој свјетле ход у вјечност,
У спасиште л` рода људска.

Пак им скупа сви се јав`те
Изненада с пуним лик`ма
Нек се спреме све оставит –
Ништа ј` земно прам овдашњем!

Дјецу дивну безлобијем
Ка омлатке нека узму
Свако двоје за ручице,
А повеће нек им двоје
Пред њим` иде а за вама,
Све их собом ви окруж`те,
Да не виде куда ходе,
Да се пута не упуде,
И висине и нискости,
И даљине и новости.

Ја ћу дугу опружити
Ев` одавле до на земљу,
А ви да их на криоцма
Изведете, узнесете!

(1827)

ОПОМЕН

Ој!

Стари знанче, мили пријатељу,
Господару Мићићу Јоване,
Добра воља завјерена ерца
Тебе тражи, вазда л' с тобом живи,
Смрт јој тврђу погазити неће.
Ако случај присађује пелин,
Ако трње у здрав табан боде, —
Нек безумје проигра се с људством,
Нек ли вјетар по мом мозгу хучи
Све ће доспјет, прић' ћу и ја крају;
Још сам једним прогледао оч'ма,
Врх сазрења назрео сам веће,
Једа бога те ме како спасе!
Немогућност иструхнути мора,
А од росе повећега духа!
Доћ' ће време кад ћу и ја пјевнут,
Богу фала на страдањ'ма мојим!
Богзна кад сам намјерио гусле,
Ал' сам скоро удесио струње:
Гудим, кликћем, поднебје се ори,
Па се чуде заглушени краји;
Муком до сад, од сада ћу јавом.
Кад ми шкрипа гудала занеми,
Света уши испунићу пјеснам', —
Можда сад сам умро пријатељству,
Ал' се уздам васкрснут му вјечно.

МОМЕ ДУХУ

Groß, unverstennbar groß ist der Einfluß Griechischer Dichtkunst auf Griechische Sprache und Rednerkunst: und unbezweifelt bleibt es, das *Griechenbildung* eigentlich mit *Dichtkunst* begann. D. Jenisch*

Певај ми, Душе! Докле нам топла крв
Кроз жиле тече нагло, и ружица
 На лицу цвета, док нам с` мили
 Образе стварати красне. Старост

С руком `ладном, немилом доћи ће,
Чело ће сабрат, очи замутити,
 И лака крила сили створној
 Жаркој ах! Свезат ће, тужан! Жице

На лири згласи срца са жицама,
И чувства њежна, чиста, утањена
 У уши младе лиј, но слично
 Уму и срцу твог брата, сестре.

Знаш! Да су мисли мудре са чувствама
Довека венац лавров добијале.
 Добротом љупком, тихом пак и
 Мудростју прси укрепи, стрела

Не бој се злобе, зависти; право им
У очи гледај! Многу су раниле
 Високу душу једом. Лице
 Грозно им пиши о! гнусном бојом.

Храм човечности зидај ми Роду ти;
У њега води руком га радосном,
 И цвећем красним, српске мајке
 Млеком подрањеним, чистим, слатким,

Росом и умом душа узвишени
До звезда сјајни правом баш заслугом,
 Обилно порошеним, срце
 Кити и душу му, нека с` дичи

И слави међу народима славнима,
И сам ћеш с њиме блистати, летити
 На лаки крили, брзи, орлу
 Подобно к Фебу високо, гордо!

(У Пешти, 1821.)

* Велик, несхватљиво велик је утицај грчке поезије на грчки језик и говорништво: и несумњиво је, грчка култура почела с поезијом. Д. Јенис

СРПСКОМ ПОЕТИ
(Л. Мушицком)

Profecto studia nihil prosunt perveniendi aliquo, nisi illud, quod eo,
quo intendas, ferat deducatque, cognoris.
Cicero de Oratore

Пун жара љупка к роду свом милом, кој
Увис нам летиш, благе и надежде
По срцам` добрим`` и лепоте
Жељнима сејеш обилне, о Ти

Са силногласном лиром из китњасте
Те горе свете, Певче уцвељени!
Већ давно диви с` око м` младо
Полету твоме том вештом, силном;

Срце ми чувством кипеће нежним там`
Потрза с` силно. Дух м` ал` ненаучен
За другим (прости сумњи жаркој!
Природа усели ту, на правац

Да води верно) везаним очима
По тами мутит: „Прави ли полета
Пут преки л` к цељи“ пита. Крила
Горда Лабуда нам венузијског*

Глас силни, красни т` уши у српске там`
Превешто, брзо носе. Но дира ли
Слух згодно, пак у срце српско
Слива л` се удесно? Томе л` сродан

Игра л` им оно, чувствама киви ли,
И тежи л` тамо, куд те поведе тек
Ум, лако, силно? – – Иста крила
Носише Рамлера, мили` Муза`

Љубимца красног; Клопштока виспрени
Глас лети, стрелам` подобно немачке
У уши, срца на тим` пак ће
Слава им остати, сијат` по том

* Horatius – cygnus Venesusinus

Пространом свету, докле год огњено
То сунце светле зраке на земљицу
Ту црну просипало буде.

Равно и твоја и слава и чест,

И љубов жарка нашим у срцама
Дубоко корен пуштају, који ће
Узрати, семе сипат там` у
Векове позне унука` наши`.

У твоје духу цена је силна та.
Он собом диже себи високи стуб,
На ком оснива силни, светли
Споменик, тамни да сија у век,

Но дај, утврди, управи смели тај
Успар твог гласа, основ нам постави,
Образац дигни на нелажни,
К цељи кој безбедно, право води.

Жар сумње пали, распиње дух ми. Он
Лабуду диви с`, перје му сјајно, пак
Високу главу, леп лик његов
Гледи прерадо, милином, сластју

Облива с`. Лака крила му* згодна за
Глас, срце, уши римске. „За српске ли?“
Ту пример Немца не помаже,
Нити је снажан привољет` срце.

Дај милу руку, дај да летимо там`
Међ сродну браћу, праведни мачеви
Што секу врага, сложно бране
Невиност, срце јуначко којима

Баш српски куца. Послушај! Вишњића
Глас како т` трза слух? Тек што зазвони,
А час јуначка срца кипе,
Готова бојна улетит` међу копја,

Час грозне сузе лију низ образе,
Чуј, миле сестре како преливају
Огања срдачног чувства жарка
Песне у гласне на бистрој води,

* Размер Хорацијев.

Код белог стада, танког и повесма.
Как` лети згодно уши у наше глас
Им, чисто с` слива к срцу српском,
Слатком залива г` милином. Пољу

На нашем цвета цвета цвеће нам красно,
То доликује грудима нашијех
Сестара нежни`, браће снажне.
То ли заливат нам ваља соком

Прекрасним, чистим умова грчки`, пак
И римски`, тако неговат, плодити,
И својим цвећем красит прси?
Везати словом са својом ползу

Нам драгог рода праведно, мерит пак
На једној мери обоје мудро је.
Де` дреши сумњу! Пре не ширим
Платна нит` с` пуштам у море сиње.

(У Бечу, 1823.)

МОЈА МУЗА

Верна Муза наслонила нежне главе кротак лик,
На прси ми пала мила, боравила сладак сан.
Тихо, тихо, нека спава; умору је покој сласт;
Сном се нектар душе лије, и небесни крепи глас.
Кад се Муза пробудила, у башчу је шетала,
Росом је се јутра мила, руже цвјетак узбрала,
Да њом с чела зној ми утре, и разведри ума труд.
Кад је била под јабуком, дуну ветар, шушну лист;
Да је Муза преспавала пуни десет лета век.
С тужбом иде укорена, носећ руже нежан цвет;
Ал јој суза оку дала лепоте нам виши свет.
С чела зној ми утирала, беседила м` дивећи с`:
„Нисам ли ја подносила с тобом брига стотину,
За десетак ови лета, што ме коре с ветром лист;
На свештеном, светском суду верно правду бранила;
Српску младеж управљала на свог рода славе пут;
Врсна Ђорђа Летописца заменила у час љут;
Цару Францу венац плела, дижућ Србма чувства жар;
Свог језика танке жиле српској браћи јавила;
Лукијана оплакала, с Уранијом ранила;
Јошт утеху теби дала за жертвама срца твог:
Саву воду пребродила, Србу руку пружила,
А сад теби зној тарући од умора заспала?“
Доста, Музо, здрава била, на груди ми спавала,
Јутром ружу лепу брала, браћи нашој пружала,
Руменија враћала се, нове певце будила;
Јошт им љупко беседила, да је ружа од нас дар,
Нека само згодно узму, неће бости бодља прст.

(1838)

ОПЕТ МОЈА МУЗА

Моја муза цвеће брала, па се нешто смутила.
Кад је песму гласом вила, венце роду сплетала;
Онда гором вук заурла, ружу паук поплета.
Иде Муза узверена с плаховитом беседом:
„Како да ми с` песма диже чисто, јасно, удесно,
Кад урлање вучје смета, пунећ страхом лугове?
Како ли ће нежна ружа у венцима сијати,
Кад је мрачи паучина, ватајући мушице?“
Ах! Не цвели, Музо мила, кад је вишња воља то:
Да у свету борба влада, сила сили супротна:
Сунце сија кроз облаке, коба вата голуба,
Гуја пузи у травици, гди јагањци скакућу,
Вепар оштри љуте зубе, гди Адонис пролази;
И ос бode слатко воће, врани гачу с славујма.
Нема љубве без мрзости, без зависти врлости,
Нема вере без невере, ни Милоша без Вука,
Ни блажности без љутине, без жалости радости;
Нит сладости љупка гласа без вучија урлања,
Ко ни нежна зрачна цвета без икаква налета.
Па у гори јесу вуци, на ружици пауци.
Ал урлање престанут ће, о стене се разбити,
Плаха киша ударит ће, паучину сапрати;
И ружица просинут ће лепша сунцу на углед,
Као струјом што времена добро, красно стално јест.
Песма твоја нек се диже у небесне висине,
Где вучији не допиру урлајући гласови;
А ружица синут ћ` лепша, зачинит ће венца сплет:
Да се српска рода краси навек име, слава, чест.

(1839)

ЗОРА И ПОЕЗИЈА

Кô невеста украшена Зора мила устала,
Од лепоте њена лица небо, земља синула;
На обали бистре воде Поезија седила,
Гласном песном напунила поља, горе, лугове,
Венац плетућ` кликовала од истока Зорици;
„Лепа Зоро, лепа ти си! Ја сам лепша од тебе;
Јер без мога венца теби не`ма праве лепоте.
Земљу, небо осијаваш, све ти будиш иза сна.
Но ја крећем и камење, свему живот уливам,
Мрачни тартар осветљавам, земљу к небу подижем.
Са мнош јарост Ахилева у пламен се развила,
И богови олимписки са мнош јесу беснртни.“
Кад то чула красна Зора, од жалости клонула,
Сузамма се обливала, сузам` траве полила,
Од стида је црвенила спонижене лепоте.
На Олимп је одлазила, тужбу Зевсу носила,
Што потреса небо, земљу, и муњама сипа страх.
Громовник се осме`нуо, нежно њу је тешио;
Десном Зору пригрглио, Поезију са левом:
Обе сте ви красне кћери мога неба високог,
Обе миле боговоима, кô под венцем невест,
Краснозрачна лица обе, ока пуна радости,
Једним путем ви ходите и богове изводите:
Зора јарка Аполона, Поезија Паладу,
Зора сунцу преходница, песна крутој мудрости.

(Песме, 1: 149)

МОЈИМ ПЕСМАМА

Одлазите, песне моје,
Мога чувства мила чеда,
Колко ћете л' трпит вреда
Од несташни зоља многи!

Кад љубовно љубов блага
Свом породу прашта мане,
Строге јесу очи стране,
И спев худи мраком казне.

Но нек само Српство траје,
Макар били ваши дани
Заборавом претрпани,
Ил' песништва смешна брука.

Нек' судбине стрела свака
О вас боље вр отупи,
Да кад Српству злим приступи,
Не узможе ране дати.

Наглост, раздор и неслога,
Праотачне наше клетве
Нека у вас траже жертве,
Кад се њима род зарази.

Нека Српство буде славно,
Ма се хвала од вас крила,
Та наша је гордост била
Само рода глас узнети.

Нек весело Српство буде,
И тако су болне груди,
Гди се чувство к песми буди,
И туга је певцу друга.

Ако л' њежно какво срце
Ваш песмице звук усхити,
Нека само лепим кити
Своје прси, своје нрави.

Нек се прође венце слати,
Певца жеља та не дражи,
Колико ли слава важи,
Кад се брза смрт пријави!

Подизати рода цену,
Један спомен нек вас прати,
Пак и тај ће током спрати
Повремена нагла река.

(1854)

ПОХВАЛА СЛИКУ

Немој друже навлаш себи ружну славу тећи
Безобзирно из песама сликове гонећи.
Тко ће ползе избројати, које слик нам носи;
Зато веле, без сликова стихови су боси.
Када перо зубма грискаш, мучан, шта ћеш рећи,
Слик запитај, пак ће мисли као река потећи.
Хоћеш песму да саставиш, не знаш каквом грађом,
Каквим цвећем да искитиш, слик ти вели „крађом».
Пишеш оде меценату, сумњаш, шта ту треба,
Слик за леђи проговара „стихотворцу леба».
Кажеш ли му да је врли српски родољубац,
Слик потајно уздишући вели „родогубац».
Он је прва нашег века уважена глава,
Кој' се стара за свој народ, и – слик вели „спава».
Куда желе родољупци, он примерно тежи,
Зато на све, што је добро – слик толкује „режи».
Мисли су му многостручног благостања стројке,
Јер он љуби, слик то знаде, карте и девојке.
Кад млад писац по новинам' мудре сеје речи,
И правила прописује, слик говори „кречи».
Ал он знаде, које стазе к срећи воде прече,
Зато тако – слик наставља „лепо кукурече».
Кад девојка као грација по типару хода,
И невино поглед баца, слик говори „мода».
Ал' кад красним лицем стреља, лепша него Хлоја,
Каква дражест, каква румен! слик додаје „боја».
Кад ти други, ласкајући, да си мудар каже,
Слик за леђи опомиње „пази да не лаже».
Тако мисли растројене слик удесно крпи,
Те из њега невешт певац песме ласно црпи.

(1854)

СРПСКОМ СТИХОТВОРЦУ

Какво чудо обузе ме, о љубезни друже!
Ил' су стиси ил' китњасте са Парнаса руже,
Ил' су песме, што припеваш, ил' хиблејске сласти,
Којим муза своје госте на имендан части.
Шта су стари стихотворци, шта нови певачи?
Спроћу тебе сви су ови тек прости ковачи.
Омир ћути, кад ти гудиш, а Пушкин се мршти,
Флак је шегрт, сам Мушицки од љутине пршти.
Критичари врте главом, запушују уши,
Јер од силне дух твој ватре као Везув се пуши.
Када прне у висину, тресу с' неба врата,
Кад се спушта у дубину, несвест сваког вата.
Твоји стиси опљачкаше пријатност од цвећа,
Лакост ветра, меда сладост, дивоту пролећа.
Јоште траже сјајност сунца, рогове од луне,
Да прелесне тако буду различности пуне.
Благо роду, кој' те има прва на Парнасу,
Гди се виле чаролојке твоме диве гласу.
Певаш лирски? сваки виче: то шева попева,
Пишеш епос? од твог гласа чак се љуља Нева.
Је ли драма? карактери суштено излећу,
Нит' се лутке од њи лепше по жици окрећу.
Тко би знао за род српски, да тебека нема?
Сва Српштина споменик ти од воздуха спрема.
И кад буду почивале онде твоје кости,
Стихови ће из њи ницат' нама, мили гости –
Зашто теби ово пишем, питаш мили друже,
Да отпеви сада твоји и мене послуже.
Хвала иште равну хвалу, дружи спомен дижу
Један другом, – знаш, узајам говеда се лижу.
Ако сумњаш, гледај многе наше српске певце,
Онај хвали, овај њему лепше враћа венце.

(1854)

ОПРОШТАЈ С ЧИТАТЕЉЕМ

По китнастој башти лепој
С умилењем шета свет,
Овај ружу, овај сасу,
Овај други бере цвет.
Свак по вољи забавља се,
Младој руби весни чар,
И љубимом своме носи
Лепог врта њежни дар.
С каквим трудом негован је
Цветоплодни рукосад,
Ко ужива, не разбира
Туђу муку, туђи рад.
Читатељу, носи л' за те
Моја збирка какав цвет,
Узбери га, уживај га,
Твој је овај стихоплет.
Кад весела други траже,
Певац љуби покој тих,
И са тугом у прсима
Зачиње се спев и стих.

(1854)

МОЈА ТЕЖЊА

Хоће л' ми венце светица плести,
Славним ил' малим звати,
Кад живот чист је од злости и лести,
Друго не тражим знати.
За сјајно име, што титуле вреба,
Чин се не јурим ни власт,
И, жудњом мањи од лишни потреба,
Крезову не знам за страст.
Гордиње блеска и раскош и праска
Заноса смешна су плод,
Нек сен рогушцем у одама ласка,
Моје је лечити род.
Теку л' ми речи бујиству по страсти,
Захтев бујиства је прек,
Лекар не тражи у биљкама „сласти»
Место врлина за лек.
Куде, што перо зна моје жећи,
Лаж ли да мисли спучи?
Кој' преза роду истину рећи,
Худ је да народ учи.
На лађи светској кормила два су:
Срца чистоћа и ум,
Без њи` је раван клепала гласу
Свак` красноречија шум.
И глуп наставник кад напредак спрема,
Злосрећу сади и вред,
Пожар му ревност, у благости дрема.
Успех: кајање и јед.
Ком знано није, какву са ћуди
Преци нам сплеше жалост?
Безјак свој тако, кад страст га успуди
Странца надвишује злост.
Док младост цвета, мисли нам траже
Игри и глуми се дат
Мој цвет већ прође, и озбиља каже
Ствари озбиљске искат.
Што мислим, учим, што песмом сазрева,
Народну ползу слови,
Сам смех куд прође, нежно као дева
Погрешке пука лови.
Да л' тко словесем љуби да внуша?

Истине мрзак је звук;
Што добрим дише, немарно се слуша,
Пагубном јачи је ук.
Касандри бози несташно даше
Тајну идућка сазнат,
Ал' дар залуду, кад свакога плаше
Поверу речма јој дат.
И коњ кад спрема Тројанцима квара,
С ускликом прима га пук;
Где очи Лаокон слепоти отвара,
Јарљиво дави га смук. —
Све глуп увиђа, ал' позно, и жали;
Згода од луда бежи,
Кад памет дође глави будали,
Глава у врежи лежи. —
Профирит успех кадре и сходне,
Разложне мисли моје,
Приљуб'те звуке песмама згодне,
Ревност што Српству поје.
Ил' чаром самвике тронувши груди,
Дижите, дижите глас,
Да с' једном Србин умом пробуди,
Већ једанајсти је час.
Нек стрелџа злобник ваздан и губац,
Мудру не сплете пропаст,
Безумном смета и залац и љубац,
Кућна јер дави га страст.
Поберте с', речи, глатке и стројне,
Сљубите дражест и крас,
Да Српство, сазнав беде безбројне,
Ревњиво појми се вас.
Ил' чувство к добру где нађете блазно,
Јед нек вам звуци кану,
Да спев, мртвољце кад буди напразно,
Отвори живу рану.
Што трава не зна, гвожђе ту вида,
Огањ над гвожђем је лек;
Нек с болом глупац проказе скида
Ладан спрам свога и прек.
Нек кара, песни гњеви се љутој,
Само нек совјет чује;
Да ум, кад пође глави надутој,
Главу не тражи всује.

(1855)

МИЛОВАНУ ВИДАКОВИЋУ

Мртва као жива презрена, и тавна,
Грувана бедом, код славе беславна,
Музе те траже, да ти гроб озраче,
Старче Видаче.

Давно је било, кад ми прса млада
Рајском милином Велимир овлада,
Здружи се повест Љубомира стара,
Дух да очара.

Прнуше жудњом непознате страсти
Ревњиво тражит' у књигама сласти,
Плод пера твога к Минервином храму
Шчисти ми таму.

Самог ли певца, Миловане, плени?
Свуд твојих дела поврвише цени;
Младеж и стареж, и деца нејака
Знаду Видака.

Дух славе српске учмао б'јаше давно,
Зависним бесом чупан морадавно,
Устаде Рајић, ал' су одвећ крила
Виспрена била.

Ти сада дође, друг младежи витке,
Народног чувства негујућ' избитке,
Ускликну љубов и к народној чести
Пут благовести.

Врну се опет заслужена цена
Накиту српских презрени имена.
Тако нам цвеће, после зимне студи,
Пролеће буди. -

Заслуге несташ твоје већ не рази,
Пређоше Херу заклету му врази,
Звуци славенски нит' нам јесу, друже,
Нагрде чуже.

Бедно умрши! за толике труде
Изливи песне нек ти спомен бљуде.
Мирно почивај: где не трче лести
Навете плести.

Дух рода српска, судбином печаљен,
Гроб нек ти чува немарно удаљен,
Сињи ах! гроб твој, и леден и таван,
Чувству нам раван.

(1855)

НАДГРОБИЈЕ САМОМ СЕБИ

Ништа из ништа
Згрувано у ништа
Даје све ништа;
Шта желиш више
Од ишчезлог ништа?
Пламен кратко траје,
Вечно гаси се.
Стихотворац, ретор,
Професор, правдослов,
У књигама име
Вечно остаје ти;
Но тело нам ништа,
Ум такође ништа,
Све је дакле ништа,
Сенка и ништа.

(1856?)

ГЛАС РОДОЉУПЦА

Ој пјевај, вило, посестримо моја,
И свуд разноси родољубни глас
Да с' чује како славна сека твоја
У Пешти гоји златне сјетве клас,
Из којег мана небеска без броја,
Нас питајући даје укусу крас;
Прем ладни да су јоште сунца зраци,
Но пролећа су барем красни знаци.

Ал' кад на Пинду цикне данак б'јели,
Припознат ћемо боље њежну страст,
Кроз коју општој она дружи ц'јели
Свог доброг духа соразмјерну власт
Да Србин Србу ново цвеће д'јели,
Ког само српски плоди стари 'раст,
А кој' од њега в'јенац плести неће,
Тај сам нек' себи чупа туђе цв'јеће.

Кад малодушност пужљива устрепи,
Кад роб Мамонов тражи гњусни кут,
Кад слабоумност за сујетом хлепи,
Кад тврдокорност кочи врбов прут
И кад завист оће да као слепи
Сви одстранимо свој сопствени пут,
Тад настојање сложно к совершенству
Јест крепки темељ народном блаженству.

(1840)

СЛАВЕНОСРПСКИ ЈЕЗИК

О премили језик, одавно се слави
Твој слатки и глатки и виспрени глас,
Из дубоког чувства и смирене нрави
Ти стројиш и гојиш свог суштества крас;
И зато све веће
Јест торжество среће
Што разгониш мрак,
Јер звезде ти сјају
И утеху дају
Да јеси нам слоге и поноса знак.

Твог народа песме свак жељно већ поје,
И Немац ко Сремац, и Енглеz и Гал,
Јер дивна красота бесмртне ироје
Ту пева ко шева и разгони жал;
Нит нужда ти јечи
Чрез туђе да речи
Изражаваш жар,
Кад сопственог врела
Јест сладост ти зрела
Ко качество духа и природе дар.

Но цену му познај и очи отвори,
О друже, јер руже је твоје то цвет:
Све језике учи, ал' својим говори,
То жели и вели сав паметни свет.
Ко сваки да своје,
И ти се за твоје
Не штеди, но дај:
Све више сведочи
Да благослов точи
Твог имена језик ко небесни мај.

(1841)

СЈЕНИ МУШИЦКОГА

О дођи ми, премила вило,
С висине велебитских гора,
И удеси танане жице,
И даруј Орфеов им глас,
Ког` Клио небесна разуме,
Кад плете са сестрицама` дивно
Неувели в`јенац љепоте
Да слави човечности крас.

Да опјевам веселим срцем,
Јер оном не пристоје сузе
Кој` с Минерве тврдијем штитом
Величија дочека дан,
Да с Клопштоком, Шилером славно,
Са торжеством српске му музе
У лоно бесмертија језди
Кад оставља тљености сан.

Да опјевам српскога духа
Л`јеп памјатник Палас Атини,
Мушицкога виспрену лиру
У свјетлост што претвара мрак.
Прем тога да достојан нисам,
Ал` његовој блаженој сјени
Тко може одољети жељи
Да љубави жртвује знак.

Мушицки, о мужу нам свети,
Ниспусти с рајске висине
У свакога Србина срце
Твог духа несравњени взор,
Восхиштено да се ражеже
Свеопштем у напретка жеља,
По твојему основу крепком
Узвисити музама двор.

(1841)

БОЛЕСНИ КРИЛАШ

Оболио крилаш са Парнаса,
Већ не може ни репом да миче,
А камоли лиром српског гласа,
Да му десно крило опет ниче.

Питали га – од шта тако гине,
Ил' од боли, или од зле коби;
Зато јер му мјесто дјетелине
Дају сламе, а ни зрна зоби.

Таковог се сламеног жара
Уклањају виле пјевачице,
Откад коло умјесто нектара
Заудара духом шљивовице.

А је ли нам и честити Раде
Оглуноу већ на једно уво,
То баш не знам, јер он боље знаде
Зашто му је затворено руво.

Само желим да се младеж жури,
Увидити како нас то пече,
Што нам крилаш немило кубури,
Па да се већ о том не лелече.

(1858)

МЕЛПОМЕНИ

Свог, висока! Изводиш пљеника
Ти из чувства гудуре,
Притиснуте густом помрчином,
Да с` не види прста пред очима;
И дајеш га белом дана свјету,
На радости пењеш га холмове
И пролећа дојиш мирисима.
Ти с брижљиве топлом негом мајке
Напојаш га усхићења слашћу,
Узмућено бистриш му срдашце,
И безбриге веселом ведрином
Разгаљено чело му вјенчаваш;
У ладу твоје сјенке
Невољни страсти бич
Не горчи лепог дана;
Снажеће струје вкус,
Живота гласна лира
Сладак издаје тон,
И љупка Ехом гласа
Чела му слади зној.

(1839)

СТИХОТВОРСТВО

Честито, добро који пази, љуби,
Поштује, тога нити Сатурн стари
 Прогутат икада може, нити
 Љута Ате досадит спомену;

Јер њега брани Мелпомена својим
Штитом, ког лако пробити не могу
 Ништожеће стреле злотвора,
 Који гледи помрачит му сјајност.

Вараш се, драги! Ком по глави с` врти,
Да она празну свом љубимцу пружа
 Чашу, и опсјеном вара га,
 Да га лакше у санак уљуља.

Све што се људству даде да му живот
Заслади, дане разведри, и бољу
 Олакша срца, то све је дар
 Ове чесне Олимпа отрасли.

Ахил је чрез њу и у дан данашњи
Са њим и Хектор жив, и од заборава
 Отет Енеј, Август и Хајнрих;
 Васко, Роландо од трулежа спасен.

Она извуче из пропасти јавне
Стефана, Ђорђа; свећу неугасну
 Зажеже Јосифу и Марку;
 Вјечност справи Леополду благом.

Уранус, Геја, Јупитер, Минерва
Од ње светлијег величества чести
 Добише; и Херкула она
 Попе горе у богова друштво.

Она на вјеси правде мјери дјела
Сваког тог ком је људи срећу дана
 Судба у руке; ту не помислити
 Еда она немарљива бити.

Може, на све да забаци дјело:
Сви(х) корачић оштрим оком гледи
 Она, и преда суцу –
 Историји – да га он исплати.

(1844)

ПОЕЗИЈИ

Что в мирје златострунаја лира?
Јазик чувствителних срдец. (Граф Хвостов)

Поезијо! Чедо са небеса,
Виновницо меденог усхита,
Одушевљен од твоји чудеса,
Кличе пјевац, а не тражи мита,
Пљенен од милине
Твоје и врлине,
Глас диже, пјева умилно,
Груд пуну у жицу слива,
О бољем ком дару снови,
Свјету о том збори силно.

Он са тобом у истине дворе
Смјел улази, и правду испита,
Љуте власти он отпјева створе,
А за оштре зубе јој не пита;
Високу слободу,
Кад је гди убоду
У своје јак прими крило,
Њој гледи дат круну сјајну,
И пјесму спјеват јој бајну,
Не хаје, шта б` се збило!

Одбијајућ сву сујету свјета,
Са надземним напојен воздухом,
Даје живот бесмртнога цвјета,
И красоту која с прашним пуком
Овдје дружбе нема,
Већ за љепши с` спрема,
Који ће познат је род,
И вјерни свуд јој друг
Презрјевши тај ниски круг,
С њом на вјечни узлетити свод.

Твој напрсник на боље се спрема,
Нег да само добави се власти,
Буди оно што не зна да дрема,
У љепше га упути области,
Гди се нектар пије,
Гди се орли вије,
Нискога нестане трага,
Гаднога престане блага,
Високог не гаси свјетлост,
Чистог не налази блестност.

(1847)

УСАМЉЕНИ ПЈЕВАЦ

Досад се благом питало росицом
Златни часова весело срце ми,
 Лијући сушчеству по бреном
 Невине радости неба, земље; –

И снажна дружба дјејствија дизала
Жизнени огањ к узајмној намјери
 Обшчества људског; – скорб и туга
 Вјечно уступала миру благом; –

У ведром зраку довољства слетале
С Олимпа чистог Грације, – утјехе
 Љекарство носећи надземно
 Сливале са земним у согласје. –

О! Каквом струји сладосћу с овима
Избране њедро забаве; – виспреним
 Весељем как` душу нелестне
 Дружбине светиња обајава! –

У важној точки времена лиши ме
Тренуће страшно свег` тога! – умукну
 Навјек милина глас! – расу се
 Утјеха живота кô дим празни! –

Ком ћеш одсад` пјеват` усамљена
О Музо!? – Нема стјени на леденој
 Пропаст гди вјечна, и надутог`
 Волна бесни мора, звук одзива! –

Ни гласа не да Лира, гди самоћа
У грудма тесним живот загушује, –
 Бори се с надањем уморним
 Сурова јачина црне слутње. –

Тамо, – гди блиста дружебне слободе
Вјенац, чувством чувство се рукује, –
 Тамо нек љубезни другога
 Кимвали веселом пјесмом брује! –

*

Теб` густе облак плаветна небеса
Закрили; – муње с громовма сјевају; –
 Подножје тесно т` виор љуља; –
 Није л` ти пристојна туга бједној? –

Ал` гле! – од бистрог` истока заблиста
У зраку мајског` јутра необична
 Свјетлост; – са златном граном мира
 Ведро ми Муза показа лице; –

„Не тужи, Пјевче“ – веселим виче ми
Гласом, „не стрепи! – У часу највећег`
 Ужаса дух мудрог` у грудма
 Свјетове сам себи ствара миле. –

У свакој бједи живота, шчастија –
Помен` се, да ја над тобом са штитом
 Спасења лебдим: под окриљем
 Неба пропасти не бој се земне!

Све нек ишчне, служи што промјени,
Моја ти дружба остаје вјечита; –
 У мени сматрај свег` губитка
 Замјену: рај ће т` и бједа бити.

Под тавном судбе завјесом будућност
Од смртног ока скривена с веселим
 Чека те лицем. – Стазе вјерне
 Ево ти. – Спутница вјерна ја сам.“

То рече – скоро ишчезну. – С мојима
Обвлада пламен божества прсима; –
 Обвлада жар к Роду нелестне
 Љубови; – свјет ми се нов појави. –

У овом свјету желим ти, о Роде!
Развитак славе росом заливати
 Чисти пјесама! – Нећу с тобом
 Сам бити. – С тобом и Муза живи. -

(1841)

ИДЕАЛУ

Полету мисли виспрених, танког из
Облачка дивно, сјајна кô зеница,
Трепћеш одозгор, пут блистањем
Зрачка светлаш му кроз магле мутне!

Дижу се жара из чистијег силе
Земника умног тамо куд ји мило
Позива поглед твој; дижу се,
Ал' бадава! Све више летиш ти.

Земном се руком ником додирнути
Не даш. И сам дух ретко те домаше.
Бежиш од руке, ума бежиш
Од хитленог; к себи мисли мамиш.

Каткад им светлиш кô вишег живота
Светилник; јављаш стазе к бесмертију;
Пружаш на славе вековечне
Храмове сјајности твоје зрачак.

Ближе ли ступе к теби, у висоту
Узлећеш од њих навише; но опет
Блеском се твојим рад осменеш
Натраг, да за тобом жељно блуде.

Бајној то често траже по пустињи,
Траже по чувства широком простору, —
Ни сенке твоје без изумљења
Свести земне не могу да нађу.

Вара ји каткад дивна Поезија,
Да твој у недру светиње своје лик
Носи; — поврви к њој све живо, —
Зраке ти нађу, — не тебе самог.

(1842)

МОЈ ГРОБ

Биће па ће проћи све то кано сан,
И суђени једном освануће дан.

Биће па ће проћи и жалост и вај,
Побледиће звезде — спомену је крај.

И на гробу моме, вечном дому мом,
Дићи ће се дрвце у расцвету свом.

Рашириће гране, осенчиће лад,
А њему ће прићи путник неки млад.

Оставиће терет, с лица отрт зној,
У мислима тражећ он завичај свој.

Запеваће песму, одјекнуће гај:
„Завичају мили, одмора ми дај!”

Узабраће, можда, још и који цвјет,
Па одморан ићи све даље у свјет.

А кад падне вече и вечерњи мир,
Зашумиће јаблан, протећи ће вир.

Причаће ми тугу у путника тог
Што му душу тишта са удеса злог.

Причаће ми многе радости и јаде.
Саломљену веру, покошене наде.

Тешко ће ми бити слушат причу ту,
у тренућу једном снесећ судбу сву.

Ја сам давно путник тај што носи јад,
Ја сам онај који жићу бежах рад.

И крај гроба свога, берућ стручак цвјетка,
Пјевам пјесму своју немилог свршетка.

СВОБОДИЈАДА
(О, висока неба кћери)

О висока неба кћери,
Којом вјечност види човјек,
Која увјек свјазу храниш
Међу малим чојка умом
И виског неба духом,
распусти ми крила умна
да с` у ове стихе моје
види дара вишња сила,
величаство душе твоје.
Дај ми пјеват славна дјела
отачаства бранитељах,
њих јунаштва казат славна
од нестања српског царства,
који крвцу како воду
вјечно лише, и сад лију,
за обрану и слободу
непрестано боје бију... (...)

(1854)

НОВА ПЈЕСНА ЦРНОГОРСКА
о војни Русах и Тураках почетој у 1828. году

Бјела вило, моја дивна друго,
сведи, друго, све у гусли гласе,
твоје гласе а у гусли јасне,
да их чује који разумије,
разумије драго ако му је.
Србаљ брате, ова< пјесна за те;
ти ћеш чути, ти је разумјети
понајприје од осталих свије.
(...)

(1837)

МОЈЕМУ ДРУШТВУ НА ПЕТРОВДАН

Је ли љевше штогођ на свијету
ал` милије описат поету
од дружества мила и учтива
у ком влада благородност жива?
Коме не да светост у прсима
што рђаво мислит о људима,
већ од срца сваком добро дуже,
тога мисли просвештене нуфе.
Шта ћу слијеп на Олим ходити,
житеље му умом находити,
да ми сваке мисли буду глава,
како да је то сва моја слава?
Не, ја више на Олимпу нећу,
већ се крила к њему ми не крећу,
већ предметом поезије моје –
најсветије мојој души што је –
човјек добар, душе благородне,
који има дарове природне,
биће вазда почетак и дика,
моја дика и слава велика

(1837)

(КО ЈЕ ОНО НА ВИСОКОМ БРДУ)

Ко је оно на високом брду –
попео се на крутој литици,
смјело сио на висину страшну
и весели са ње поглед бача
пут пучине мора кипућега,
гледи море ка се узљуљало,
ка валови за валовма трче,
стењу исти са ужасном хуком
по простору немирне равнине,
устрашени Еоловим бичем,
ломе своју силу непрестано
о окружне скале и брегове?
Тај ти исти бистро око бача
пут престола свемогућег творца,
погледима таму просијеца
те прекрила поља подуранска
како муња дебеле облаке.
Он свуд очи веселе окреће,
тражи с њима, никад не престаје,
веља дјела творца великога
да у пјесне славу њему поје,
са тим пита и весели душу.
Оно ти је син природе – поет,
творац мали најближи божеству;
од другије свије умни твари
он најближе са могућим творцем
има својство те га са њим зближа,
јер он може саздати свјетове
у идејам' високолетећим,
кано што их отац премогући
дјелом сазда и ево их каза.

(1833?)

Лакокрила божествена шћери,
 престижнице дјела свакојега,
 преставнице ума високога,
 огледало људске ваљатности,
 основнице великијех ђелах,
 уздижнице високог Олимпа,
 породнице Сатурна и Реје
 и њихова умнога порода,
 која даде у рукама Зевсу
 свемогуће владателство св'јета
 и огњене стр'јеле и громове, —
 без тебе би у мраку плакала
 породница мудрости Минерва!
 Славна ђела Јунонина сина
 без тебе би у незнаност била,
 мрачна би их р'јека занијела.
 Твоје хитре и крилате руке
 уграбише стр'јеле огњевите
 и огњене луке и тетиве
 баш из рукама грозна Јупитера,
 да не иду куд их он пошаље,
 већ ће речеш и ће им наречеш —
 онђен хитру силу да разбију.
 Ти си лака хитра посредница
 међу људством и међу божеством;
 ти божеске с неба сносиш мисли,
 предајеш их земље житељима,
 а житељах с земље мисли носиш,
 предајеш их свега владјетељу
 и житељма неба високога.
 Ти си вргла стубу како зраку,
 како зраку сунца огњенога,
 која с земље на небо досеже,
 тер се низ њу сноси и износи
 оца крјепког брига о синовма
 а синових к оцу благодарност.
 Ти највише завјес мрачну дижеш
 и испод ње мож назријет мало
 божествену силу и могућство
 и красоту небеснијех странах.
 Каткад твоме хитроме полету
 преузан је простор океана
 и дубине мрачност преплитахна;
 чак до кола летиш сунчаног
 уз његове сјајне и шиљасте

из чела му излазеће зраке;
у бистру му круну загледиш,
па отолен по простору летиш
и наводиш велика свјетила
те спавају под завјес Фебову.
Теб' се дневи, ноћи равно види,
не може те ништ' обично смести —
мрачне ноћи, мрази, ни сњегови,
ни грмњава грома огњенога.
Тебе свагда сунце умно сјаје,
путе твоје зраке освјетљају.
Ти у тренућ често основајеш
други свијет и биће природе
и течење стварих видимијех,
само кад си у храму поете.
Ти надежду рађаш и подижеш,
са њом живот људски продужајеш,
а каткад је здражиш и подигнеш
и заплетеш у беспосличење,
да рањена једва на крај дође
и у бездну пане тугујући.
Ал' је јопет ти брзо исправиш
и дадеш јој ново препитање,
ал' је свеђер шећеш и колебаш
како вјетар на гори младику.
Ти с љубављу владаш и управљаш;
куд год иде, ти си њојзи вођа,
прави папир њезина својства
у који су уписате право
све каквости и њезине жеље.
Ти си мати свакога заната,
све науке и свег просвјештења;
без тебе би мртво људство било
и живјело ка друга животна,
не би ове имало цијене.
Твоје силе премјењују вољу
у човјеку часа свакојега:
часом поје, игра, весели се,
часом плаче, кука, јадикује;
часом чиниш те му протијече
мирно вр'јеме краткога живота,
а часом га сметеш и колебаш
ка вјетрови сиње океане,
и бачиш га јадна и сметена
како море жива топјеника.

НЕЛАЖНИ ЗНАК ПАМЕТИ ПРАХУ НАРОДОЉУПЦА

Плач`те ви, музе, паде гениј рода!
Лица сада српска кваси сузах вода.
Шишатовца лире струне слаткогласне
више неће Србу родољубјем звучат —
страшна их је Парка престригнула нама!
Виш' Аполон сина не види очима;
храм се српских музах разруши навјеки,
увехнуше в`јенци пастира и пјевца;
паде ступац снажни отеческе цркве;
катедра је пуста, а лира пребјена, —
Мушицога нема, началника њина!
Његове су искре престале лећети,
трести чувства Србу отечествољубјем —
својим силним, вјештим електризмом умним.
Машина је пала, ватра угашена;
глас је умукнуо Србина учити
вјештим гласом лире род како љубити.
Мушицки нам паде ка орај крилати,
житељ надоблачни, високолетећи,
кад устрељен буде стрелом Јупитера,
как дуб велики на високој гори
на којег буре јарост своју мећу,
и вјечно се с њиме силама упиру
доклен завидљиве њега не положи.
Тако су на тебе злост своју бачале ...

.....
Теб' је рука моћна у покој увела;
покој нам се вјечно у пристану тихом,
рода свјетилниче, напрсниче Феба!
Српско ће се срце са твојим именом
доклен Српства траје восхишчават вјечно.

(1837)

МИСАО
(Одломак)

Кад ми заждиш душу ватром поезије,
тад у гимне славе к своме створитељу
душа ми се топи и заигра лира;
тад ми се појаве гомиле чудесах,
међу њима станем и почнем их питат
откуд су постале и ће им је конач.
Али све нијемо мимо мене иде,
твори свету вољу, не даје отвјета.
У нечем је збиља све нама подобно:
свјетови се крећу и свјетлости лију,
а не знаду начин којим се окрећу,
њин не знаду огањ како се заждио,
не знаду постања нити свога конца.
Зна ли сиње море што манита лудо?
Зна л' вјетрина ишта шта безумно хучи?
Зна ли ишта смртни куд ће и откуд је?
Један знаде за све, он са знањем влада;
он причине знаде, ми их не ишtimo!
Да му закон твори – пут је дао сваком,
свијетњаку исто ка свијетлом сунцу.

(1844)

Ко си ти? – Филозоф.
Ко си ти? – Астроном.
А ко си ти? – Поета.
Чудновата друштва!

(ТРОЈИЦА ВАС НАСАМО, ЈЕДАН ДРУГОГ НЕ ГЛЕДА)
(Одломак)

«Ево моје дјело: писање, писање!
А дужност је моја да лијепо пишем.
Природа је мене богата одбрала
да рођења дивна сјајне зоре појем,
да свијетло сунце внимателно пратим
од истока свога до свога запада,
да на ведрa чела играјући зв'језда
читам веља чуда великога творца,
да прољећа прелест с појањем сусретам,
да се питам пјесном цара од дубраве,
да играње слушам и жубор потоках,
да храмове зиђем вјетреном Амору,
којему су круну на главу ставили,
прса снијежна и уста малена,
да пучину пазим ка се вјечно њиха,
како јој се ваље сребрно разлама,
да ледене круне планинама гледам
и свијетле зраке како из њих ничу.
Ал' су мога чувства струне деликатне:
ја кад виђу цв'јетак ноћу порођени
под жалосним свјетом плачуће планете,
он ми душу зажди чувства рођенијем;
ја кад листак чујем ђе бл'јед к стаблу падне,
он ми душу троне својим паденијем.
Ја сам предан слуга матере природе;
њезина је књига, таине пунана,
ради мога ока вјечно отворена.
Ја појући идем кроз мрачну гробницу
у предјеле св'јетле вјечите радости
да глас моје лире с гласовима слијем
лика бесмртнога код престола вишњег.»

(1844)

ПОСВЕТА С. МИЛУТИНОВИЋУ
(Одломак)

Будалама кад би вјеровали,
поете су покољење лудо.
Нашу сферу да ноћ не полази,
би л' овако лице неба сјало?
Без остријех зубах ледне зиме,
би л' топлоте благост познавали?
Без будалах тупога погледа,
би л' умови могли блистат св'јетли?
Свемогућство светом тајном шапти
само души пламена поете.

Све дивоте неба и небесах,
све што цвјета лучем свештенијем,
мирови ли ал' умови били,
све прелести смртне и бесмртне –
што је скупа ово свеколико
до општега оца поезија?
Званије је свештено поете,
глас је његов неба влијаније,
луча св'јетла руководитељ му,
дијалект му величество творца.

Дивни пјевче српске народности,
бич си судбе веће испитао, –
свијет жељи не зна угодити.
Судба ти је и моја позната;
мислим, нејма подобне на земљи:
до вратах сам изника тартара,
ад на мене са проклетством риче,
сва му гледам гадна позоришта;
ал' на судбу викати не смијем –
надежда ми вољом творца блиста!

Ја од тебе јоште много иштем:
да поставиш у пламтеће врсте,
пред очима Српства и Славјанства,
Обилића, Ђорђа и Душана,
и јошт кога српскога хероја;
да прогрмиш хулом страховитом
на Вујицу, Вука, Вукашина,
богомрске Српства отпаднике –
злоћа њима мрачи име Срба,
тартар им је наказа малена!

СПРОВОД ПРАХУ С. МИЛУТИНОВИЋА
(Одломак)

Појетина душа што је? Што и жива у кристалу;
степеном се спушта, диже и премјену ћути малу.
Ће се силни полет мјери, међу прве ти си, Симо;
трудно те је и зазрети, камоли те проћи мимо.
На простоме трговишту алмаз ц'јене нема праве
нити гениј међ' незнањством може дужне имат славе;
младе душе у повоју не чувствују потресање
небеснога нарјечија, то л' му виде сијевање.
Ја сам теби много дужан, – дужности су ове свете,
ка олтару признателности нека вјечно оне лете.
Ти м' уведе поглед први у зрачнијем просторима,
у којим се зв'језде тиће и шетају харовима;
показа ми св'јет без бусла, бусло исто без полуса,
-то је б'једна земља наша, то је вјечна ова дуса.
Споменик се теби хоће – Славенство је проста маса,
јошт га зраке косо гледе, јошт по таме оно баса.
„Што је наше – све је лоше», – све гудимо сами собом.
Народности ће нам олтар? Туђега смо свагда робом!

(1848)

ИЗ ГОРСКОГ ВИЈЕНЦА

Вук Мићуновић

Што су момци прсих ватренијех,
у којима срца претуцају
крв уждену пламеном гордошћу—
што су они? Жертве благородне
да прелазе с бојнијех пољанах
у весело царство поезије,
како росне свијетле капљице
уз веселе зраке на небеса.

(Стихови, 990-997)

Игуман Стефан

Што је човјек, а мора бит човјек!
Тварца једна те је земља вара,
а за њега, види, није земља.
Је ли јавје од сна смућеније?
Име чесно заслужи ли на њој,
он је има рашта полазити;
а без њега — у што тада спада
Покољење за пјесну створено,
виле ће се грабит у вјекове
да вам в'јенце достојне саплету;
ваш ће примјер учити пјевача
како треба с бесмртношћу зборит!

(Стихови, 2329-2340)

ИЗ ЛАЖНОГ ЦАРА ШЋЕПАНА МАЛОГ

Караман–паша

Мусафа ми рад бих био знати
за вас те сте наши књижевници,
Је л` на срцу ка на језик вама,
Вјерујете л` томе што зборите,
Али само дубару бацате,
Да бјешите безумну фукару.

Мула Хасан

Та нијесмо ни ми од челика,
јер искрица најмање опржи;
ал` са собом уредбу чинимо,
Лијечимо себе и остале,
А без тога што би инсан био?

(V, 34-44)

ПЕВЦУ

Чудиш се, певче о чудни, што т' певци оставише самог
Пољу на умноме? То чудом називаш зар ти?
Неустројена свирка, која нам уши пробија,
Може ли мамити нас да се насладимо с њом?
Струне удеси на лири ил гулама, – шта ли су – твојим,
И одговарају нек душе хармоније све.
Најпре просвети твој ум, и познај с' с тајнама Муза,
Пре нег што ступиш у храм прави ко свештеник њин.
Ко проповедати с амвона жели нам мудрости слово,
Мудар тај нека је сам, добар у слогу и вешт,
Ил нека слази са амвона, врати с' у азбуку натраг:
Муза нам рађа се жрец исто ко народа цар.
Преправан тако на гори позлаћеној српскога света
Будеш кад певао ти, скупиће с' певаца хор;
Лепа ће онда тек жеља у прсима букнути нежним,
Следоват примеру твом, певати роду на чест:
Онда се праведно надати можеш заслужити венац
Славе и бесмртија среди у народа твог.
Донда ћеш певати дечици малој кад немају санка,
Трошити време и труд свака без успеха баш.
Докле ће такви нам певци, ах, гајеве пунити српске,
Жалост на велику свим општу возљубившим целъ!
Докле ће рођени српске им браће на славу им дику
Мрачним по пећинама мучати тамна ко ноћ!
Неће, о неће нам презрети гласа молбеног више;
Пренуће с' радосно сви, славе узвисиће глас;
Њовој ватреној песни ћ' приклањат усхићена младеж
Жељно и уво и дух, следоват славе на вр.
Прен'те се, мили о певци! Укаж'те се српском на небу,
Венце вам спремио је род, награду знојни за труд.

(1841)

ПРЕТПЕВ

Децо жарке фантасије,
Лакокрили птичићи,
Из матерњег прн'те гњизда
У сродничке лугове,
И у њиов лад пријатни(ј)
Ове речи понесите:

Тело су вам дали нежни
Љупког јутра санови,
Дух живота заданула
Моћна песме Богиња,
Нек вам смерност умиљати
Љупкост здружи са нежношћу.

Не диж'те се гордим летом,
Титаниду огњену,
Нису ваша слаба крила
Том узвисју дораст'ла,
Нит вам њежна тела строгост
Горње сфере поднет' могу:

Већ у лишћу кипресовом
Спрам прозора старости,
У тишини глувог доба
Покој гроба певајте,
И умилност вечне зоре
После позног преобраз'ја.

Кад румена Аурора
Росно поље поздрави,
Са пастирком бодно стадо
Мекој паши терајте,
И с њоме се по зеленој
Ваљушкајте травичици:

А кад тихо вече стане
По долина шаптати,
И невиност преварена
Бледој Луни тужит се,
И купати трепавице
У бисерној суза струји;

Онда љупке ви надежде,
И слаткога слутења
У рањене ли(ј)те прси
Целителне балсаме,
И одзиве из умилне
Пређашњости волшебствујте.

Кад се младо Сунце њежно
На ливаде осмева,
И бисером зрачним круну
Белог крина посипа;
Онда песмом ви веселом
Небу добра срца диж'те:

Врлог грдни падеж тужним
Уздисајма жалите,
Кад се срдит' за облаке
Феб сакрије громовне,
И кад муња плаовита
Чам поносни у пра сатре.

Док се Флора накићена
У извору огледа,
Док пролеће по чотови
Зелен милу простире,
И несташни Лаорићи
С мирисом се руже гоне;

Дотле и ви испод цвећа
Танки гласак пуштајте,
И радосни по мирисом
Етиру се витлајте,
Веселите бодро стадо
И пастирку умиљату:

А кад Еол намрштени
Чисти извор замути,
Кад с' у бледом покривалу
Збиљска Веста укаже,
И Дунава бистру течност
Тврди кристал заустави;

Онда и ви као лабуд
На волнама језера,
У море се заборавка
С тихом песмом спустите
И у светој хармонији
Првом вашем стању плов'те.

ПЕСМА

Зашто да се ја бринем
Зашт' да се печалим,
Зашт' овај свет рђави
Још већма да кварим,

Та нисам ја дошао
На овај свет бели
Да у туги несносној
Век проведем цели!

На радост је човека
Створила судбина,
Зато му је сладости
Поклонила вина;

Зато му је веселе,
Песме дала гласе,
Да разведри облачне
Овог света часе.

Нека плаче ко воле,
Ја ћу да попевам,
И са старим Матејцем *
Ведре прси згревам;

Куцнућу се с' комшијом
И с десна и с лева,
Ја ћу њему певати,
Он нек ми отпева.

* Име једног грунта карловачког (ауторова напомена).

ПОТОК

Тихо, с миром у светлим недрама,
Кроз весели ти жубориш луг,
Ваљаш лако несташне таласе
Кроз умилни росног цвећа хлад.

Разјарени свирепим дисањем
Север горди изваљује храст,
Огледало Нијагаре гладко
У прождрљив преобраћа гроб:

Ти безбедан у бродишту плитком
Мирно гониш прописани пут,
У пријатном пузиш жуборењу
Кроз умилни росног цвећа хлад.

Море урла, страшни Еол риче,
Етна грозна модар бљује дим,
Земља стрепи, цепају се поли,
Пуца јаки плавог неба стуб:

Свети певац под лавровом граном
Чисти пушта уз варвитон глас,
У пријатним срца одзивима
Миран чека да с' отвори гроб!

Њега брига не достиже светска,
У ког недри песне живи бог,
У чистоме идеа пределу
Вечни гледа он красоте лик!

1835.

СРЕЋАН ПУТ МУЗАМА

Нећу више музе звати,
Које српски неразуму,
Већ су оне остариле,
А не вољу бабе песме.
Нека други њих дозивљу,
И пимплејску струју пију,
Мени оне не требају,
Нити вода Пегазова.
Нећу певат' Римљанима,
Ни свирати Латинкама,
Већ Србљима неженатим,
Србкињама неудатим.
Танкоструке о Српкиње,
Похитите амо к мени,
Ви ћете ми вољу дати
Слатке песме изводити.
Јер из вашег бистрог ока
Светли огањ од љубезни
Више диже фантазију
Нег угасло око муза.
Ал' и ко је кад видио,
Да је младић с бабом игрô
Или да је трезна вода
Грло к песми отворила?
Није Србин никад певô,
Кад чобању нагне тешку,
Већ кад му се црвеника
У бокалу осмехује.
Ид'те дакле бабе музе,
Пијте саме струју пимпле,
Ја радије гледим глатки
Образ младих девојчица,
И радије пијем струје
Зеленкастог беочинца.
Нит ми штогод ви требате,
Кад код мене Мила седи,
Која сама на свом красном
Телу цео олимп носи:
Образ лице Венерино,
Очи факља Аморова,

Чело престол Јупитеров,
Грло бело врат Јунонин,
Устне чаша нектарова,
Речи стреле Аполона,
Груди прси Дијанине
Стас Минерва поносита,
Игром, песмом, несташлуком
Девет муза надвисила,
И грације надмудрила.
Оди к мени, Мило моја,
Наша песма биће вечна.
Јер кад кондир ти ми пружиш,
Богове ће твоје око,
А богиње жеља знат' те,
Старе музе старо вино
Са Олимпа домамити. —
Нећу више музе звати,
Које српски неразуму,
Већ ћу звати лепу Милу
Са кондиром беочинца!

1836.

КАКО ПЕСНА ПОСТАЈЕ

Знате л' како с' ведре песна
У песничкој глави рађа?
Који мисли, с тешком муком,
Тај промаша, не погађа.

Јеси л' гледô ведро небо
Кад се јарко сунце смири,
И на нашу милу земљу
Мрачно крило рашири?

Је с' видио, како звезда
Умах сјајна у мрак скочи,
И за тили час Орион
Пред наше се пружи очи?

Тако мисао уједаред
У песничкој глави плане,
Севне друга, сијне трећа,
И готова песна стане!

23. нов. 1856.

ПОНОЋНА ПЕСМА

Ви читате моје песне,
И с њима се веселите,
Је л' вам једна лепа, другу
Јоште лепшу ви желите.

Ја у глухо доба ноћи,
Кад тишина свуда влада,
Будан ходам, чедо ношам,
Што ми болно љуто страда.

Па кад чујем да ми чедо
На рукама лакше дише,
Онда дижем очи к небу,
И за вас се песна пише.

23. нов. 1856.

СУД ПЕСНАМА

Једни вољу моје песне,
Мргоде се на њих други:
А што ћу му, кад је тако
И код других било људи.

Једни псују моје песне,
Што им капу ја нескидам;
Другима су песне криве,
Што им тобож перје скидам;

Овај чупа једну песну,
Да му сотим скочи цена;
Онај грди сиротицу,
Што му није дар донела.

Ал' нек ради, што ком драго,
Једна моја то је брига,
Да ми буде како ваља,
И што може боља књига.

А кад једном склопим очи,
И на прси скрстим руке,
Онда ће се пресудити
Права цена моје муке.

26. фебр. 1857.

ЦЕЛ ПЕСАНА

Не певам вам песну, браћо,
Да м' у звезде ви кујете,
Нит вам, браћо, пишем књигу,
Да ми књигу купујете,

Него ми је срце пуно,
Па се песна рађа сама,
И не да ми дотле мира,
Док јој не дам отић' к вама.

Кô што оно ситно семе
У земљици бубри, клија,
Па се онда у зрак пружа,
И у цвет се ту развија:

Тако чувство у недрима
Све ми бу(ј)и и долива,
Док у глави вид не прими
И у песни не исплива.

А и што вам не бих пево,
Кад не иштем за то плате:
Све, што желим од вас, то је,
Да ми вашу љубов дате!

26. фебр. 1857.

СИЛА СОНЕТА

Петраркову сонет Лаурету
Међу златне звездице постави;
С њега с' она и дан-данас слави
По васцелом читајућем свету.

И ја ћу се молити сонету
Да ми славе сјајни венац справи,
На главу га мојој Савки стави,
И име ми прослави детету.

Савка вреди да у песни живи,
Јер је млада, лепа и невина,
И сва цвета као младо пролеће.

Два синчића, соколови сиви,
И девојче пупољак од крина,
Ките мајку неувехло цвеће.

На Божић 1856.

ОТАЦ И КЋИ

Ко ушчита ове песне
Заплакати нек с' не стиди,
Нек поклони коју сузу
Мојој милој малој Види.

Ове песме зову с' песме,
Али праве песме нису,
Отров има сјајно лице
Ал' се позна по мирису.

Из пера су текле песме,
А из срца крв се лила
..... ?
У речи је сет избила.

Ако вам је кадгод коју
Слатку песну песник дао,
Кад га туга мори, ваља
И вам` мало да је жао.

И кад оца покрај кћери
Буде црна земља крила,
Тиха суза мајке нежне
Радост ће им бити мила.

13. јул 1857.

ХЕКСАМЕТЕР

Дивни хексаметру, дико Омирова, римска челенко!
Дирнуо сам ти у част, али се љуто кајем.
Сад ти клањам се до земље, признајем ти дивну красоту,
И пред светом ево скидам ти, бане, капу.
Истина воље своје си, и по свом ћефу корачаш,
Сад си дужи, а сад с шаке се јављаш краћи;
Сад размахнеш ногом кô родски т' побратим колос;
Сад уситниш опет као на леду гуска:
Ал ти све то ништа не смета; баш стога и можеш
Свакоме чувству дати боју и силу своју.
И како те пазим, и какву веру у теби
Имам, из тог видиш, шта ти предајем, и где.
Овде у Бечу, где толико има стихова,
Колико Фрушка има птичих песама гора,
Све и дуже и краће, и наше одбијам и туђе,
И тек само теби отворам врата своја.
Пак што ми баш из срца иде и у срце смера,
Дајем га теби, да га чуваш и носиш у свет;
И што сачувано видит' желим и унуку дати,
Дајем га теби, да га унуку моме предаш,
Теби и твом равно извртном пентаметру брату;
Што понесете вас два, до неба то се диже.

6. марта 1857.

ПОЛИТИКА

Нећу да чујем ни речи о њој, ни имена њена.
Нек о политици суд други продају вам свој.
Рат и политика, то су вештине славне и страшне:
Но тек сина ти син може изрећи им суд.
Песник даје слову, певач дух гласу улива;
Свирац из танке жице изводи тајни живот;
Код других боја мисли облачи, видове камен:
Човеку служи све ту, њега не дира ништа.
Рат и политика граде чудеса и грдна и славна,
Сами су људи им глас, реч, боја, жица, камен.
Све, што год се гради, на људма бива и с њима.
Највеће прати дело крв, сузе, клетва и дим.
Други тек векови, други сазнају родови цену,
Кад им завршено већ дело пред очи стане.
Кад ветар пепô разнесе, и киша крвцу сапере,
Онда с' обнажује лик, онда с' распирује зрак;
Кад срца притисне земља, и уста навеки занеме,
Онда тек ново ухо прави дознаје за глас.
Онда се тек види, шта је што, и колико вреди?
И је л' човека дух свој дао свету образ,
Или је бурна река, од људи светом незвана,
Трудни провалила гат, свој свему дала облик;
И је л', што се хтелo и свршило, славно и сјајно,
Или на лице отца печат притискује црн.
Нећу да чујем ни речи о њој, ни имена њена;
Нек о политици суд други продају вам свој.
Ко ме љуби, нек ми о деци говори људи,
Које им жена роди, или небесни им дух.
Каква луча гори у црном оку девојке;
Или каква јој се сласт с росне пресипа устне;
И шта доноси ноћ пребдивена с милом насамо;
И шта је лепше: та ноћ, ил' јој брат рођени, рај!

10. марта 1857.

СРЕТНО ЦВИЈЕЋЕ
(у име намјене к овој књизи)

Цвјеће брала на Дунају вила,
Ал није га у вијенац вила,
Нити га је од милоште дала,
Већ у хладну воду га хитала. —
Пливај, пливај, ој румено цвјеће!
Штоно си ми на срцу узрасло,
Често росом од ока залито.
Кад би, цвјеће, било добре среће,
Хладна би те вода однијела,
На бијеле руке нанијела.
За тобом би у воду посегле,
На свилено крило т' изнијеле.
Ондје би те у вијенац виле,
Срећа би ми вјенац донијела. —
Ако л', цвјеће, нјеси добре среће,
Заман вјенац вит ће вилске руке;
Хладна ће га вода однијети,
И никада мени не донјети.

(1871)

НАМЈЕНА
(к првом издању *Виле острожинске*).

Ја сам вила
Сваком мила,
Из горе зелене.
По оправи
И забави
Познати је мене.

Одорица
Копреница
Мени од облака,
Обашвена,
Навезена
Од сунчаних зрака.

Моји двори
У тој гори
Под облак се дижу,
Око који
Перивоји
У вјенац се нижу.

Славуљ птица,
Косовица,
Пјевају по гају;
Миле селе
Вите јеле
Мени се клањају.

А имадем
И познадем
Свога побратима,
Бјела вила
Ја сам мила
Њему посестрима.

Од јавора
Мојих гора
Гусле сам савила,

Гусле јасне
Милогласне
Побри намјенила.

Он ми пјева
И припјева
Пјесне пуне шале;
Пјесне мале
Пуне шале,
Ал пуне и хвале.

А имадем
И познадем
Своју посестриму:
Њежну вилу,
А премилу
Моме побратиму.

Њој су миле
Пјесне миле,
Зато их намјени'
Да их пјева
И припјева
Посестрима мени:

Да је вила
Намјенила
Драгој-пјевалици
Пјесме оте,
О немојте
Замјерит, пјесници!

(1871)

ВИЛЕ И УМЈЕТНИЦИ

Кад богови земљу оставише,
Остадоше на утјеху свјета
Умјетници и бијеле Виле,
На њихових да на жртвеници
Старе славе пламен не угасне.

Пјесник пјева пјесме виловите,
Вила му их посестрима слаже
Изненада, када њојзи драго.
Те ка преља хитра на вретено
Мехку свилу, на клупко их мота;
Нађи конац, сама се одмота.
Он пребира гусле своје дивне;
Ал су гусле од зелен јавора,
А Вила је под јавором била,
Слатке гласе у јавор улила.
Само дрво јасним гласом звечи,
А сва гора дивном јесом јечи.
Ту је Вила учитељка била,
Она га је тому научила.

Када стоку пастири напасу,
Жарко сунце за гору замиче:
У коло се састану играчи,
Дјевојчице хватајућ о пасу.
Дјевојке су посестриме Вила,
И воде их за ручице Виле
Стога вију у поскоку вјенце —
Уз глас мили свирале пастирске —
Од цвијећа од младе момчади,
Ка од смиља и ситна босиља.
Ту су Виле учитељке биле,
Оне су их тому научиле.

Сликар слику омиљелу душе
Бојом слика на танану платну.
Али му је у срдашцу Вила,
Бјела рука покрај срца жива,
А у руци кист му домишљати.
Махне њиме по танану платну,
Кад ал ето слике и прилике,
Зоролике умјетника дике.

И красна је, да јој није пара,
Дивно чудо што не проговара.
Ту је Вила учитељка била,
Она га је тому научила.

Вјешти вајач из мрамор камена
Теше длјетом подобу узорну.
Ал је Вила на камену била,
Живот дала мрамору леденом.
Вјешти вајач с тога у камену
Зри подобу узориту душе,
Па длјетом само кору љушти.
Ту је Вила учитељка била,
Она га је тому научила.

Неимари бјеле зиђу дворе,
Бјеле дворе, узвишене храмe.
То се вози, реже, теше, носи,
Врти, струже, диже, ниже, зиђе
И врста се камен за каменом,
Све на своје мјесто основано.
Наоколо свјетина се слјеже,
Те се чуди твору каменому,
Што тихано у висине расте,
Да постоји на много кољена. —
Ту је Вила мајсторица била
Вјештом руком основу сновала.
Неимари, силни аргатари,
Сви ти раде, по основи граде.
Ту је Вила учитељка била
Она их је тому научила.

Глумиште нам огледало вјека,
Свјетле каже слике прошастности,
Ту из гроба живот ускрсава.
Вјешто глумац улогу развија,
И свјетину њоме подучава.
Сви се диве са бесједе живе.
Ту је Вила учитељка била,
Она га је тому научила.

Веле мудро стари људи кажу:
„Благо оном, ком Виле помажу.»

МАЧ И ЛИРА

Бритка сабља сама проговара
У бјелој двору јунакову:
„Није сиња Перунова муња,
Нит је стрјела из облака мутна,
Што мач бритки у руци јунака.
Кад десница Даворова сине
Свјетлом сабљом посред поља равна:
Чини ти се да пламен огњени
На сред поља запалила муња,
Гдје окове робовске растапа,
Из окова бритке маче кује,
Те ка птица за злотвором лети.
Мач је славан, и да му је слава!»
То слушала лира седмогласна,
Јасна лира сама проговара:
„Не будали, сабљо окована!
Већа слава лире седмогласне,
Која сужњу од слободе гласе
Милом пјесмом у срце улјева,
Докле јунак витешки се нађе
Који сабљу припасати знаде.
А кад сврши, што му Бог наручи,
Тко му слави дјела та витешка?
Бритка сабља пјеват не умије.
Тко му носи славу од јунаштва
У пјеснама од уста до уста?
Тко би знао сад Краљевић Марка,
Тко витеза Милош Обилића,
Да не бјаше у гори јавора,
Да се творе гусле јаворове,
Да се пјесма о јунаци пјева?
Тужан слјепец шта би без очију,
Да не чује гусла јаворових.
Лира ј' славна, и да јој је слава!»
То у двору јунак саслушао,
Те он паше сабљу оковану,
И узимље лиру седмогласну,
Па одлази у ту силну војеку.
Лиру јасну разигра на пољу

О слободи домовине своје,
Те он маши мача пламеного,
Бритком сабљом у десници махне,
Равно поље живим огњем илане,
Без обзира бјеже јадни Турци,
А слобода већ сужњима гране.
Здрав се јунак повратио двору,
И до двора пјесму испјевао
О јунаштву уза лиру јасну,
Не о своме, него сабље своје.
Слава ј' твоја, витеже пјесниче!

(1871)

ПОПУТНИЦА СРОКУ

Отче сроче, старче вукодлаче!
Ти си веће од кад се излеже
На западу, гдје се свашта леже,
Вита крила топлог усхићења
Саломео многому пјеснику,
У вериге пјесму оковао.
Гле, ево ти сломљених верига!
Пјевао сам у оков'ма твојим,
Трипут боље од кад их не носим.
Велиш да је вјештому пјеснику
Лахко носит срокове окове.
Велиш право; али јоштер даље
Полећети духу слободном
На слободну криоцу умноме.
Од отале, старче вукодлаче!
Твоје славе Славену не треба;
Кад ме рочи умјетница Вила,
У том часу душевнога жара
Кад надахнут пјевам надахнуће:
Је ли доба да помњиво бирам
И срочивам ријеч према рјечи?
Јадан старче, зар си полудио!
Ил нијеси нигда рочен био
За младости од мдађане Виле,
У добри час, крилат, опредјељен,
На крилима, жалан, ту се лети!
Крилате су пјевачице Виле,
Несмиљене, чудновате ћуди
За онога, тко их не познаде.
Тко на крил'ма не лети за њима
Када му се изненада јави,
Никада је достигнути неће.
Шта би рекла гиздава дјевојка
Да јој момче на огледе дође,
Па да своју бесједу срочива
Којом хоће да јој срце гане?
Од отале старче вукодлаче!
Твоје славе Славену не треба;
Нос' је, носи, куда теби драго.

Ал ако те када изненада
На путићу олимпскоме сретнем,
Ти од тудa, а ја од овуда:
Пружит ћу ти пријатељску руку,
Питат ћу те за лијепо здравље.

(1871)

ЗЛОТВОРИМА ПЈЕСНИКОВИЈЕМ (Нови псалам)

Гле, Господе, како осилише
Ненавидни непрјатељи моји!
Како ли се помамише мамом,
Како ли их бука стоји тешка!
С узгорности њихове охоле
Узносе се небу над облаке,
Са небеса укидају звјезде,
Свете правде срце им не знаде.
У грјех пишу дјела праведника,
Измишљају лажи свакојаке,
На њег своје наваљују грјехе;
А зулум им благодат велика!
Оскврнише грешнијем рукама
Ловор-вјенце наших покојника,
Који своју испунише дужност.
Цвјећем ките славолуке своје,
А ти луци наша грађевина,
А то цвјеће наша сађевина,
Крвљу нашег срца порошена.
Намјенише освету бездушну
И пјеснику рода угоднику.
Ал заман се тако уносите;
Пасти ћете с вашијех висина;
Пасти хоће, ал устати неће.
Пјеснику је Господ уточиште;
Он га чува, он га утјешава,
Перјем свога крила осјењава,
Те му надом срце напуњава,
Вратит ће им жао за срамоту.
Е је пјесник момче видовито,
А његово срце виловито,
Тога лако савладати није.
Бијеле га обалјећу Виле,
Којима су на горама двори,
Савијају магле у облаке,
Облацима мећу своје стрјеле.
Чувајте се, не поуздајте се,
Да вас љута не удари стрјела.

Свакога су наказиле Виле
Тко уврједи доброга пјесника.
Е је пјесник момче видовито,
А његово срце виловито,
Тога лако савладати није.
А ти луци наша грађевина,
А то цвјеће наша сађевина,
Крвљу нашег срца порошена.
Намјенише освету бездушну
И пјеснику рода угоднику.
Ал заман се тако узносите;
Пасти ћете с вашијех висина;
Пасти хоће, ал устати неће.
Пјеснику је Господ уточиште;
Он га чува, он га утјешава,
Перјем свога крила осјењава,
Те му надом срце напуњава,
Вратит ће им жао за срамоту.

(1871)

ПРИПЈЕВКЕ (поскочице)

<...>

32.

А пјесници виловници,
Саме су вам паралаже:
Тога хвале тко их маже.
Обмана им пјесме красне,
А лагала гусле јасне.
Вавјек им је пјесни ора
И уз гусле разговора.
Златне куле зраком снују
И с вилама ашикују.
Муке су им пуне сласти,
Мада нјесу пуне масти.
Ал пјесници виловници
пророци су свога вјека.
Рода јаду траже лјека.
Не поњате л' пјесне миле
Свога рода мудре виле,
Тад за срећу не питајте,
Већ се живи закопајте.
Пјесници су кано хале;
Нећете ли да опале
И збијају с вама шале:
Не дајте им да се посте,
Пустите их нек се госте.
Гладан славуљ пјесме пјева,
Сит по вас дан само зјева.

(1871)

ПЈЕСНИК

Пјеват ми се опет хоће,
Али не знам ни сам како:
Би ли пјево од веселја,
Пјевајући би ли плако!

На прозор ми јутрос дође
Био соко невиђени,
Кљује стакло на прозору,
Док прокљује санак мени:

»Откуд теби тврди санак,
Да још спаваш, кад су пјетли
Трипут зору већ прозвали,
Трипут зору и дан свјетли?

Међу земљом и међ небом
Твоја цеста још је дуга
До сјајнога оног храма,
Гдје ће т' љуба бит супруга.

О дижи се, путуј смјело!
У ходу те ништ' не смета,
Љубимац си земље своје,
Познаник си цјелог свјета.

А красна је цеста твоја:
Свуда равна и једнака,
Уз њу поља пуна цвјећа,
Над њом небо без облака.«

»»Мој соколе, мој анђеле!
Са висости твоје зрећи
Ти друкчије пут мој видиш,
Нег' по њему ја ходећи.

Твом се оку земља чини
Звјезда јасна и округла;
Из даљине ти не видиш,
Да је пуна јаза, угла!««

»А ти дигни се на крилих
Над земаљске неравности,
Спужа, кој' по земљи пузи,
Мора сваки трн убости.«

»»Не имам крила ја да летим,
Нит би оставит земљу мога';
Синак љуби и злу мајку,
Мајка и зла сина свога.««

»Ој пјесниче несретниче!
Сух си листак ти на гори,
Кој' од сунца небескога
Не сазрије него изгори.

Небо вјетром уздиже те,
А земља ти лећет не да;
Међу земљом тако и небом
Твоја душа увјек преда.«

(1845)

ПЈЕСНИКОВА КОБ

О немила коби!
Зашто свеђ на мене?
Зар још нјеси сита
Уз толике плјене?

Сузе си ми веће
До мозга испила,
Крв до задње капи
У жуч претворила.

Под небом без звјезде,
По земљи без цвјета
Водиш мене сужња
Већ толико лета.

Гдје постељу нађем,
Не даш ми починка,
Гдјегод мајку сретнем,
Свака је туђинка.

У самоћи тужан,
У друштву без друга,
У весељу сваком
Жалосна поруга!

Нада као лептир
Крај мене се роји,
Ниј' на лицу цвјета,
Зато не постоји.

Преда мном је стаза
Будућијех дана
На пол пута гробом
Веће прекопана.

Али ипак једно
Не можеш ми благо
Отети, немила,
Чини, што ти драго.

У пустињи сухој,
На камену голу
Пјеват јоште могу
Пјесмицу охолу!

Вјетри ме слушају,
Јека се одзива,
По широком свјету
Пјесан се разлива!

(1849; 1851)

ПЈЕСМИЦА

Празан часак када ми се даје
Иза дана мучног пословања,
Махом душа заборавља ваје,
А дух опет к пјесмици приања;

Као дјете, кад школа престаје,
Првим скоком из немилог стања
Заборавља, претрпјело шта је,
И лептира опет свог нагања.

Ој пјесмице, мила друго моја,
Вјеренице од Бога ми дата,
Које гласом за јадом удата

Одахива душа иза боја,
Ти једина, а друга никоја,
Утјеха си души обилата!

(1851/52)

РАДОСТ И МУКА ПЈЕСНИКОВА

Мајка има лјепе кћери
На удају успоредо,
Кћери су јој сан и бдјење,
Свеђ их пази и огледа,
Љуби, мази и његује,
А у срцу већ нагађа:
Како која удат ће се,
Јер не двоји ни најмање,
Да ће свјет се јагмит за ње.
То је радост сретне мајке.
Али мајка убога је,
Не има свиле ни кадиве.
Не има реса ни накита,
Да би кћерке одјенула
И пристојно изводила
Бјелом свјету на угледе,
Веће мора јадна мати
Прњами их одјевати.
То је мука тужне мајке.

Има пјесник лјепих мисли,
Узнешених чувства има,
У њих му је сан и бдјење,
Свеђ их пази и његује,
Мази, љуби, обожава
И високе смјере снује:
Како ће се допаднути,
Кад изиђу у свјет бјели
И развију чар свој цјели.
То је радост пјесникова.
Али пјесник оскудјева
На изразу, на одјеву
Својим мислим, својим чувством.
Узор стоји пред њим јасно,
Али тужан не достиже,
Да му рјечју облик схвати,
Крпеж мора у свјет слати!
То је мука пјесникова.

(1860/1869)

РОДУ О ЈЕЗИКУ
Die Wahre Heimat ist eigentlich die Sprache.
W. v. Humboldt

О језику, роде, да ти појем,
О језику милом твојем и мојем!

О преслатком гласу оном
У коме те миле мајке
Усниваху слатке бајке,
Кога шаптом и ромоном
Души ти се свијест пробуди,
Те ти спозна и увидје
Да ти боље није нигдје
До на твоје мајке грудих!

По њему те свијет познаје жива,
На њем ти се будућност оснива,

Зато увијек к њему тежи,
У његово јато хрли,
Око њега ми се грли
И у чврсто коло вежи,
Па ти неће временити
Бурни тријеси да нахуде;
По језику док те буде,
И главом ће тебе бити!

Љуби си га, роде, изнад свега
У њем живи, умирај за њега!

У њем све си благо славиш
Што ти оста од старине,
Немаш љепше ни баштине
Потомству си да оставиш.
Алем-камен он ти буди
Ког да чуваш као око,
Ког да браниш као соко,
Кому да си вјеран свуди.

Свака звијезда својим свјетлом сијева,
Свака птица својим гласом спијева,

Ти језиком својим збори!
Слатким гласом материним
Одликуј се међу иним!
Бог бо мили с њим те створи,
Њим да будеш свој својему,
Њим да срцу одолијеваш,
Њим да плачеш и попијеваш,
И њим да се молиш њему!

Туђ туђину, теби твој доличи,
Туђи поштуј, а својим се дичи!

Дичити се можеш њиме:
Њим цареви цареваху,
Њим краљеви краљеваху,
Славне му је лозе име,
Славан пук га својим зове,
И док буде слави вијека,
Бит ће и он њојзи јека
Од вјекова у вјекове!

Од Стамбула града до Котора,
Од Црнога до Јадранског мора

Њег`ву царству простор пуче.
Туј по горах и долинах
Преко девет покрајина
Свуд га мајке дјецу уче;
Соколова, соколића
Његовијех гнијездо ту је,
Свуда туд се пјеват чује
Пјесан Марка Краљевића!

Јуначкијем гласом у њем поје
Јунак народ успомене своје.

Уз гусле се у њем оре
Кроз све вијеке нам доли
Све радости и све боли
Нашег свијета – пјесни творе
Утрнулих наших плама,
Освјетланих наших лица,
Сва је наша повјесница
Велик само збор пјесама!

Он ти свакој тузи и радости,
Он ти душе цијелој нутрности

Једин прави тумач бива.
У њем ти се жалост топи
Да ти суза лице шкروпи,
У њем с чувства радостива
Твоје срце ватром гори,
У њем само потпунома
Љубав милог твога дома
Јасно, красно теби збори.

Љуб' си, роде, језик изнад свега,
У њем живи, умируј за њега!

По њему си све што јеси:
Своје тијело, удо свијета,
Бус посебног свог цвијета
У народа силној смјеси,
Без њега си без имена,
Без дједова, без унука,
У пошаста, сјена пука,
Убудуће нити сјена!

(1860)

ЈЕЗИК РОДА МОГА

Као вјечно море сиње
У крету си гипком, лаком,
Подаје се даху сваком,
И мрешка се и пропиње,
(Каква моћ је вјетра кога) –
Зуји, звечи, звони, звучи,
Шуми, грми, тутњи, хучи –
То је језик рода мога!
Колико се хвале пуци
Сваки својим тобож славним,
Кад их с њиме дивним сравним,
То су мени мртви звуци;
Нијесу срцу сладост медна,
Нит су духу крилна сила,
Нит букте кроз сва била,
Ко што његва ријечца једна!
Силе му је глас олујне,
Њему ријечи те се оре,
Као муње кад се боре,
А ко вали ријеке бујне,
Проваљују кроз све узе,
Листом дижу срца, душе,
И собом их тамо руше
Куд им струја течај узе.
Молитве су када силом
Узнесени у мах диже,
Он узносом небо стиже
И омили богу милом;
Јер му тад је кротка сила,
Сладост њежна, ватра света,
С којих оцу од дјетета
Једино је молба мила.
Туга, жалост, бол и мука
Са вајом си и лелеком
На њем јече живом јеком;
Кад зацвили ил закука
Које сласти милој сјени,
Удеса ли црној стопи,
У сузе ти ћут растопи,

Ил ти срце окамени.
У радости на сто струка̂
Сретном чувству израз нађе
И лијева га понајслађе
У милине свога звука,
Пробуђује све духове
Добре воље, благе ћуди,
Шири руке, шири груди
И у коло љубав зове.
Славуљ-птицу слушај ситну
Кад захлади љетно вече,
Како њојзи гласак тече
На уgodу недохитну;
То је његва њежност права
У гласила другој слици –
Откуд име славуљ-птици,
Његвом гласу отуд слава.
Љубу питам: је ли моја –
А она ми слатком ријечи
Сваке сумње сјен препријечи
Велећ: Твоја, увијек твоја!
О та радост превелика
Још се већом мени чини
По сладости и милини
Премилога мог језика!
Њиме милим, красним зато
И одијевам своје пјесме.
Ој! спјеву су њему чесме
С којих тече обилато
И пут неба силно штрца,
А одозго росом благом
По роду се сипље драгом,
И увела кријепи срца.
Ој! рода ми славни гласе,
Разлијежи се на све стране
Земље тобом опјеване
И усхићуј срца за се!
Грозно као с божје трубе
Увјери их тврдом вјером
Да ту вриједе само мјером
Ком по теби дом свој љубе!

СЛАВЈАНСТВУ
(одломак)

Скидам капу и до црне клањам ти се земље,
Ступив на твој видик, на чудовило читава свјета,
О велико, силно, преславно, свеможно Славјанство!
Дух ми трепти усхитом и силно раскриљује крила
И смионим оком хвата се неба високо,
Хоће да теби на част високо данас полети.
Ми гдје ми је глас дорастао твоме на свјету,
Гдје ли ми гусле прама теби јакe, да ми не пукну,
Кад ми спјев, муњом успламтив твојега жара,
Стане грмљети уз њих. Ој по жељи да могу,
Да си испредем жице из злата сунчанијех зрака,
Да их од брјега до брјега препнем сињег преко мора,
А гудалом сјајна да је мени небесница дуга,
Па кад загудим, да ми затутње мора дубљине
Огромним шумом сила си тајних, а вали
Горе оно ми природе милиње да слажу,
Којим њој зује повјетарца и птичице поју,
А да све то јеком стостручи свод ми небесни
И опет величајним све уједињује складом:
Тада би само, о тада једино удесити мого
Пјесму онако, ко што врједи ти сила и слава,
Прошаст и још већа будућност!

<...>

(1865)

ОДА Г. МИЛОШУ СВЕТИЋУ

С оне стране зелене обале
Мутни Саве коју кваси вал,
С оне стране валовитог Истра,
Где Србије блиста дични стан,
Глас се ори удаљена певца,
Арфе звони очарани звук,
Отечество радује се сину
Тронут песму прислушкује Срб.
Од нас даљним растављен простором,
Душом тесно с родом припојен,
Са Авале браћи одзивље се,
Громки плесак предусрета глас.
На Парнаса позлаћеном врху,
Откуд ретки чује с' песме лик,
Светић, муза достојни љубимац
Рода диже славу, име, чест!
Не мож' варвит божеског Пиндара
Храбри Срба обајати дух,
Та у жаркој чеда свога песми
Крепителњи тражи мелем он.
После тужног у вечност одласка –
Кад нам славу црни покри гроб –
Света лира ђурђевачког певца¹
Свет аманет оста Светићу.
Синула је лепа Роду зора,
Лепша радост чувства обасја,
Велича се слава Срб-јунака,
Песмотворца коју диже клик.
Ти узвишен српски Песмотворче,
Којег песму жељно слуша род,
Ти спроводник Парнаса нам буди,
Који краси твој велики дух;
Топли Срба свакога уздисај
Искрен срцу награде је знак,
А на пољу рода лаври т' ничу
Славни т' дела вечно зелен цвет.

(1839)

(О КРАСНА ТИ ПЕВАЊА СЈАЈНА ВИСО)

О красна ти певања сјајна висо,
Ка мени амо како сјајеш лепо,
Мене<к>а око младо није слепо,
Но везана ми стоји лака мисô;
Тебика стиже ока врли пламен,
А прекована мисô је о камен,
О камен сињи тужна, бедна, гладна,
А рана јој је земљичица ладна,
О, земља ладна нема никва сока
Да мисли да живота ведра смока.
Кад орла имаш ти у твојој руци,
Ти њега ома самртно утуци,
Но круто њега немој да обараш,
У тавно место њега да затвараш,
За њега није, веруј, ова тама,
Висина њега јер весели сама –
О немој, немој јоште крући бити
И лако њему крило саломити,
И пустити га одити по дољи,
У жудења преголемој бољи, –
Ол' пусти га да лети, оли га утуци,
У твојој тако не држи га руци.

МОЛИТВА

Месец јасни, звезда јато,
И сунашце умиљато,
Зору што нам небо шара,
А и муњу што га пара,

И ту силну грома буку,
И олује страшну фуку
Ти сатвори, вељи Боже,
Ко овако јоште може!

Цвеће љупко и долину,
Стадо, врело и планину,
Тију реку, силно море,
И под небом орла горе,

И над орлом шарну дугу,
И славуја у том лугу,
И још његов глас умилни
Ти сатвори, Боже силни.

Осим другог овде свега
Мене створи из ничега,
Дуом својим ти подуну,
У менека душу суну;

Па ми, Боже, јоште таде
И у душу нешто даде,
Та и моја песма ова
И њу мени ти дарова.

Фала, Боже, на дар ови,
О помози, благосови,
Да ми како с права пута
Душа млада не залута!

(1844, на Ускрс)

КАД МЛИДИЈА УМРЕТИ

Лисје жути веће по дрвећу,
Лисје жуто доле веће пада,
Зелено га више ја никада
Видет нећу!
Глава клону, лице потавнило,
Боловање око ми попило,
Рука ломна, тело измождено,
А клеца ми слабачко колено:
Дође доба да идем у гроба.

Збогом, житку, мој прелепи санче,
Збогом, зоро, збогом, бели данче,
Збогом, свете, некадањи рају,
Ја сад морам другом ићи крају.

О, да те тако ја не љубља жарко,
Још би гледо твоје сунце јарко,
Слушдо грома, слушао олују,
Чудио се твојему славују,
твојој реци и твоме извиру —
Мог живота вир је на увиру!

О песме моје, јадна сирочади,
Децо мила моји лета млади,
Тедо дугу да са неба свучем,
Дугом шарном да све вас обучем,
Да накитим сјајнијем звездама,
Да обасјам сунчаним лучама.
Дуга била, па се изгубила,
Звезде сјале, па су и пресјале,
А сунашце оно огрејало —
И оно је са неба ми пало.
Све нестане што вам дати справља,
У траљама отац вас оставља. —

(1845)

(ПЕВАМ ДАЊУ, ПЕВАМ НОЋУ)

Певам дању, певам ноћу,
Певам, селе, што год оћу:
И што оћу, оно могу,
Само једно још не могу:
Да запевам гласовито,
Гласовито, силовито,
Да те дигнем са земљице,
Да те метнем међ звездице.
Кад си звезда, селе моја,
Да си међу звездама,
Међу својим, селе моја,
Милим сестрицама.

(1847)

ПУТ
(одломак)

Прокте ми се једном путовати,
Бела света малко огледати,
Бела света, земаљски чудеса,
Па малчице прнут у небеса.
Те ти онда започе мислити
Како ли ће понајбоље бити:
Кола немам, немам ни парипа,
А пешице рђаво се ђипа,
По равни ће бити доста лако,
И по брди ајде којекако,
Али како да се латим неба?
Ту ми барем јоште нешто треба —
И тако ти посред јада свога
Коњица се сетим некаквога:
Име Пегаз, а кљусина јака,
На рамени до два крила лака,
Кљусе, брате, наочито, красно,
И штавише, додати ласно:
Само ваља позват Аполона
Ил' деклицу какву с Еликона,
Само викни, па тек што с' умукô,
Лети Пегаз, јер мора ма пукô.
Зинем дакле, па што могу дрекнем,
А уз дреку овако набрекнем:
Бре, овамо, ви момице младе,
Не шал'те се, помозите саде!
Бре, Аполо, голаћу убави,
Пегаза ми што пређе набави!
Ао гољо, да ти кажем право,
Тебе млада жао ми је здраво:
Једно момче — девет мома млади,
Чу ли, драги, то су вељи јади!
Помоз', Поло, ти сада менека
Па ма после ја морô тебека.
Тек што ово бија изустио,
Ал' већ Пега с неба се спустио,
Док длан о длан, до менека стиже,
Мени с' коса од милине диже,
Па довати с главе шушљајицу,
Па је лупи доле о земљицу,
Узја Пегу, а он макну крили,
Па под облак за час одо тили.

(1847)

ПЕТРУ ПЕТРОВИЋУ ЊЕГОШУ,
владици црногорском

Ој владико, Црној Гори главо,
Наша дико, наша веља славо!
Ево тебе једне књиге беле,
Чеда мила моје крвце вреле, —
Крвца врела, а чедо несташно,
На весеље свако је попашно,
А душа му и ноћу и дању
Сваку празну разбити лубању.
Ох, опрости, ако с права пута
Кадикада млађано залута,
Та боље је спреда оберучке,
Него страга ударати мучке;
Боље чедо и пређаволасто,
Нег богаљче и слепо и кљасто,
Да уз туђи корак нарамује,
Да га туђа рука зарањује!

7. јануара 1848.

ГОЈКО
(одломак)

Гусле моје, овамоте мало,
Амо и ти, танано гудало,
Да превучем, да мало загудим,
Да ми срцу одлане у грудим',
Та пуно је и препуно среће,
Чудо дивно што не пукне веће.

Зоро бела, сунце огрејано,
Лисна горо, поље обасјано,
Цвеће мило, росо, бистро врело,
Па ти јоште, моје чедо бело –
Ко да гледне чарне очи твоје
Па у срцу да му не запоје!

Ао свете, мио и премио,
Красно ли те Вишњи удесио,
Само, само, да још мрети није,
Ал' већ нека, кад инако није.
Данас-сутра час ће ударити,
Јарко сунце мени заклонити,
Из руку ми јасне гусле тргнут,
Моје тело под земљицу вргнут.
Ал' што певах неће пропанути,
Након мене хоће останути,
Док се поје, док се винце пије,
Док се коло око свирца вије,
Докле срце за срцем уздише, –
Е па дотле, а куда ћу више.

(...)

(1848, у пролеће)

БЕЗИМЕНА

(одломак)

III песма

1.

Горе, песмо лакокрила!
Ал` не вод` ме на небеса,
Ниже пусти своја крила,
Нису за ме та чудеса,
Пут је тамо студен, ладан,
Мога би се смрзнут јадан.

2.

Милтн, Клопшток, зле им среће,
доше отуд промрзнути,
О носеви, ледне свеће –
Страота и и гледнути!
Ниже, ниже, чедо моје,
Земљица је царство твоје!

(1848/49?)

НАРОДНА ПЈЕВАЧИЦА

Сред ливаде цв'јећем накићене
Породи ме слободна природа;
Бистри ваздух, шумице зелене,
Ситна трава и сребрна вода
Која свуда зрцало ми бише.
Прењежно ме младу одојише.

С њиним гласом гласи моји
Дигоше се вишњем Богу:
Благосов ме божј' одгоји,
Подаде ми крјепост многу,
Да народе својом сласти
Ослободим од пропасти.

Ја једнога међу свих изабрах,
У њега се млађахна заљубих,
Лицем проста, искрена, а храбра,
Штоно славу и слободу љуби;
Па од тада српске пјесме с' оре
По врсима од горе до горе.

Љепоту му од нарави
Свуд показах ја помњиво,
Чаробијом од љубави
Уљуљах му срце живо;
У самој му с' души жице
Озивљују тамбурице.

А кад црни дани нападнуше
Невоља се на нас оборила,
За спасење љубљене ми душе
Вилињу сам памет наоштрила,
Док му справих гусле јаворове
Да нариче јуначке јадове.

Хоће на те успомене
Играт срце у јунака,
Хоће мислит да из сјене
Маркова ће чврста шака
Јопета се слободити,
Образ среће пром'јенити.

Вјеруј, вјеруј, невољниче пуче!
Вјера ће ти олакшат несрећу;
Премда вихар бјесни т' око куће,
Прем небеса смртне стр'јеле мећу...
Вјеруј, вјеруј, није празна варка,
Просинуће лице твога Марка.

Ви пјесници божанствени
Подуприте оту вјеру;
Светим духом надарени
Оставите туђу л'јеру:
Већ се гуслих прихватите,
Глас народу посветите.

Стари ваши њекуд заведени
Гиздом, бљеском туђе им красоте,
Странпутице пођу засл'јепљени
Не марећи просте ми љепоте;
Па накратко простријеше крила
И нестаде сва њихова сила.

Ти мудрија, моме скуту,
О младости, сад полети,
Твоју пјесму надахнуту
Своме роду сад посвети,
Народ сам ти може праву
Вјековјечну подат славу.

Зелен ловор сред ограде моје
Младе гране у висину тира,
Славуј тица међу лишћем поје,
Жубор вода с кладенца извира,
У тишини најгушћега хлада
ја вас чекам, ђевојчица млада.

Благо томе когаћ буде
Ловориком вјенчо чело!
Ко запусти св'јетске нуде
За пјевање то весело,
Ко те воде напоји се,
Мене младе наљуби се.

(1844)

(СОНЕТ)

Заман кварим ове бијеле листе,
Како земља мами ме горућа
Само огњу тим намећем пружа
А самога мене р'јечи тиште.

Њих ће гледат твоје очи чисте
Без да душу н'једна ћут не хмућа;
Ко свирале којим не знаш кључа
Свећ ће н'јеме остати, свећ исте.

Шта да радим? Ће су мени Виле
Које би ми биле у помоћи?
Ће су мени све небеске силе?

Но да предам своју тајну жељу
Коме ћу се молит у немоћи?
– Сл'јепој срећи и сл'јепоме Љељу.

(1851)

ПАЗАР

Ој пјесниче, сулудњаче, пошто су ти пјесме?
– Скупе синко, врло скупе пјесме су постале,
Много зноја, много труда оне су ми стале,
Па свјетина достојно их наплатити несм'је.

– Ој пјесниче сулудњаче, не брини се за то,
Бабо ми је оставио небројено злато;
Нећу дуго водити се са тобом, ујаче.
Само реци, па не марим да окрпиш гаће.

– Прођ' се, синко, мојих гаћа, прођи се ината,
Држи злато, за мене се хоће друга плата:
Кад споменем модрооке љубав и милину
Да уздахнеш с живог срца, сузе да т' отплину;

Кад припјевам наших часних прађедова славу
Да ти крвца узаврије, да т' напуни главу;
Кад ти кажем на невољу српске домовине
Да ускокнеш голом сабљом на ње душманине.

Скупе, синко, врло скупе постале су пјесме,
Бог их не шље да се пјесмом дангуба напита,
Пјесме само подажижу чувства племенита,
Па свјетина достојно их наплатити не см'је.

(1852)

ИЗВОР МОЈИХ ПЈЕСАМА

На крилима златним
Пчела одлијеће
Куд год мирисом је
Мама премалеће.
И с цв'јетка на цв'јетак
Скачућ' сок им пије,
Да у слатком меду
Затим га излије.
Так' примамљен чаром
И мој дух обл'јеће
Око ње која је
Слађа него цв'јеће;
Те јој из њедара
Са уста, из очи
Срчућ сласт, у пјесмама'
Љубави је точи.

МОЈЕ ГУСЛЕ

На врх горе, гдјено виле
Коло воде,
Поникнуо ловор покрај
Врачне воде.
Вила ловор одгајила,
Па узбрала,
И од њега мени гусле
Истјесала.
Својом их је б'јелом руком
Угладила,
Па стопљеним зраком сунца
Позлатила;
Бич свилених својих власи
Тад ј' упрела,
На гусле ми златне струне
Разапела.
Па и гусле и струне је
Дивна вила
Својим врелим уздасима
Опточила,
Да кад, трептећ', струне ваздух
Ударају,
Сладак њени уздисаји
Звук издају.
Приповјетка ј' истинита,
Маро мила:
Твој поклон су гусле,
Ти си моја вила.

(1838/1851/1892)

ЗАНОСИ

2.

Нашто занос? довијека занос?...
Ну пјеснику то и јесте живот;
Кад са својим заносима клоне,
Сам је легло у свој цв'јетни ћивот,

Ка и оро што с висина падне
Кад гром оба пребије му крила,
Као кад јој попуцају жице
Клоне с гуслам у рукама вила.

Ну заносом да се залијеће
И просипа пјесме из њедара,
Треба пјесник да под чаром стоји
Какве силе која га очара.

И докле год та усхитна сила
Њиме влада и свјежа опстоји,
Свјеж је и сам, бујан, неисцрпљив,
Св'јет обл'јеће, сања, ствара, поји;

Не осјећа године што бјеже,
Нит м' од туге моћи духа трпе,
Паче као да бујнију снагу
Из времена и туге он црпе,

Те из врукта богатог му душе
Величанствен свагда вал отиче,
Ко и ријека у коју се вода
Непресушних поточића стиче.

Па и трошно кад му клоне т'јело
Ка западу, гдје је стан покоја,
Он о отуд викнуће свијету:
Вјечна младост својина је моја.

Људи који без усхита живу
И заносе пјесника не знају,
Робови су земне, тљене пути,
Па му живот и не поимају.

Ти нагоном л'јепе душе, мила,
У њ проницеш, и нагињеш к мени,
Ти си м' извор чустава и мисли,
Прољетни ми цвијет у јесени.

<...>

АЛ'

Небо, земља, месец, сунце сјајно,
Песнику је све под област дано;
Над свима је цар његова душа,
Све на свету њега мирно слуша:
Сунце с' мрачи, пако се отвара,
Земља с' тресе, камен проговара;
Кад му треба и бог му се јави,
Ал' без пара — он је просјак прави.

1847.

ПЕСНИК И ПЕРО

Перо моје, перо мало!
Што си тако отежало,
Као да си олово?
Те у мојој руци сада,
Ниси лако ко свакада,
Перо моје орлово.

Ја ти нисам ништа криво,
Што ти чувство није живо,
О песниче, што пишеш.
Ја ни у чем нисам теже,
Ал' се твоја рука веже.
Када брижан уздишеш."

Перо моје, перо мило.
Ти си мени свагда било,
Најмилији уздисај.
Ја те могу заборавит'
Ал' те нећу ја оставит,
Ни ти мене не издај.

„Верно сам те ја служило,
И с тобом је мени мило
Да се свагда забављам;
Али кад се заборавиш
И за земним стварма грамзиш
Ја те онда остављам."

Ах, кром тебе, перо моје,
Јоште љубим само двоје,
Само двоје на свету.
Желиш знати? перо мило,
То је — папир и мастило,
Што ми радост сву плету.

„Ал' све троје кад с' дружимо
Једној мисли ми служимо,
Но заједно са тобом,
Без те мисли свет је ништа,
Одатле ти сунце блиста,
Које зађе за гробом."

Доста, доста! ви све троје
Познајете тајне моје,
Тајне моје скривене.
То је љубав младих лета,
То царица целог света:
Ту су жеље сливене.

СМРТ СРПСКОГ ПЕСНИКА
Посвећено спомену Ј. С. Поповића - † – 1856.

Скривено небо облаком тамним
Прориче жалост, задаје страх;
Сунце са ледним сузама самим
Залази за брег, оставља мрак.
Свећа већ гори, замукли људи,
Тешко је стегнута свачија груд;
С постеље смртне песник се буди
Очи отвара последњи пут:
„Чујте све жеље живота мога
У овом часу када се мре:
Аманет Српству љубав и слога,
Несрећни раздор дуго га тре.
Слога и воља опет ће дићи
На бојном пољу срушени храм;
Српство ће друге народе стићи,
Неће трпети никакав срам.
Нек сваки ради са своје стране
‘Нолико, колко даде му бог,
Нек сваки лечи косовске ране,
Нек љуби напредак рода свог.
Та није ваљда промислѐ божи
Вечној несрећи бацио нас ;
Нека се сваки на добро сложи, —
Песници, на то управ’те глас!
Гледајте само народну срећу,
Рушите ропство и глупу ноћ;
Божанство за то дало је већу
У ваше руке снагу и моћ.
Остав’те другим народ’ма нека
Певају женску лепоту, сласт;
Ви песмом Српству тражите лека,
Гњавите сваку себичну страст.
Не бојте с’ нигда казат’ истину
За добро и срећу народа свог,
Правди предајте вашу судбину, —
Не бојте с’, — песнике брани бог.
Скупо и страшно плаћају они
Ко вређа к добру усхићен глас;

Кроз сав свет њега проклетство гони,
Песник над чувством имаде власт
Узмите пример народне певце:
Јесу ли гусле ласкале ком?
Поштеним, добрим, плетите венце,
Себичним, злима, будите гром!
Сад сбогом! — веће осећам ево
Последњи мени избија час:
Сбогом, о Срби! — вама сам певô, —
Тужан ал' искрен беше мој глас".
— Свећа с' воштана сломи на двоје,
Ветар потресе ужасно све,
А српске виле снужене стоје, —
Српскога народа песник мре.
На тужно Српство и усред зиме
Паде из неба страховит гром,
И преби лиру, — ал' оста име
На вечни понос народу свом.

СВОЈИМ ПЕСМАМА

Песме моје, мој животе цели!
Ајде пођ'те у тај свијет бели.
Многи ће вас у свету видети,
Немојте се ни од ког стидети.
Немојте се ни чим поносити,
Приправ'те се укорѣ сносити.
Ко вас прими, не траж'те му хлеба,
Ко вас неће, тај вас и не треба;
Ко вас хвали не каж'те му хвала,
Не љутите с' кад вам нађу мана.
Свако око све друкчије гледа;
Људско срце препуно је леда.
Та све прође за мало година,
Животи су таштине таштина.
Ви нећете дуга века бити,
Заједно ће земља нас покрити.
Песме моје, различна имена,
Различита чувства и времена,
И ако сте плод многа пролећа,
Ипак мало међ' вама је цвећа.
Ви сте само спомен ђаковања,
И по туђем свету путовања;
Ви сте спомен оних мојих часа,
Када певах ил' тужих из гласа;
Када гледах валовито море,
Ил' како се двије војске боре.
За то хајте нек вас ветар носи,
И где с' пева, и где с' суза роси;
Где се игра, где се вино пије,
Где с' почива, и где с' битка бије;
Од свачега, макар и малена,
У вама је шара уплетена
Ја ни од вас већ ништа не тражим;
Хајте збогом, ни за вас не марим.
Та све сте ми — све сте ви однеле,
А нисте ми ништа ви донеле.

3. J. ЈОВАНОВИЋУ

Ни једна те вила натпевати неће,
Ни узбрати цветак као твоје цвеће!
Та стотине твојих дивотних песама
Надмећу се само са сјајним звездама.
То је низ бисера из дубине груди,
— И до сад нам српски језик слadak беше,
Ал' твоје га песме међ' звезде пренеше;
И до сад смо знали да је песма дика,
Али нисмо знали за таквог песника.
Не стидимо с' више на Парнас изаћи,
Јер ту ћемо твоју певанију наћи.
Певанија твоја — понос пијерида — *)
Од камења драгог нова пирамида.
Тако тежак посô — цину немогући —
Ти си извршио, лако, певајући.
*) Музе, виле на брегу Парнасу.

(1882)

Та зашто си твоје гусле
Удесио тако
Те певају горки чемер,
Судбину и пакô ?
Гуде тужно о самоћи
И друштву неверном,
А спомињу зла по свету
Црном и небелом.
Без несреће и невоље
Рашта сузе лити?
У младости ведрој зашто
Брижан старац бити?
Твоју благу душу, ваљда,
Тешка жалост пече,
Што истина — и с њом правда —
Кривуда кад тече.
Ил' се љутиш на род људски
Што анђели нису,
И што стоје јоште тако
Тигровима близу.
Та остави ти Бајрона,
Не слушај шта каже;
То су људи што не знају
Шта хоће, шта траже.
Сваке ствари, са наличја,
Друкчије се гледе;
Злопоглеђа види свуда
Само црне беде
Свет изгледа сваком накав
Какав га ко слика;
Оно срце себе цепа
Из ког јечи вика.
Та све твоје лепе песме
Препуне су чувства,
Ал' замедљај неке мало
Горка су нам уста.
Поезија твоја нек је
— Ма била и туга —
Као, после мутне буре,

На ведрини дуга.
Ако твоје нежно срце
Дирне каква пакост,
Осетиће оно већма
Где је права радост;
Осетиће да без буре
Човек живи с чамом,
Пренуће се и створиће
Рај у себи самом.
Ако те је оставила
Драга коју љубиш,
То је само сан о срећи,
А за сном што тужиш?
Ако су ти светски јади
Твоју душу смели,
Скини црне наочари
Па се сав свет бели.
Свет је такав од како је,
Нит' ће бити друкчи';
Природа је чудна мајка
Што и гује учи.
Ако видиш српску пропаст
Ти са свију страна,
Штеди твоје топле сузе
Биће горих дана.

Маја 1887.

СВЕ И СВУДА.

Чује се једна песма,
Чује се вечито;
Слуша је свака звезда
И море несито;
Слуша је срце земље,
Чује и глува ноћ,
Слуша је свака слабост,
Слуша је свака моћ.
Њу чује камен станац
Када се орони,
Њу чује вита јела
Па јој се поклони.
Тој песми нема краја
Нит' има почетка,
Само се она чује
Од века до века.
Како се зове песма
И где је тај њен глас?
Покрет њено је име,
Сав свет је њена власт.

(1889)

ЛАЗИ КОСТИЋУ
(Писмо из Ваљева на Цетиње 1888. год.)
(одломак)

Кад сам у животу хоћу да ти с' јавим:
Здраво да си, Лазо, под Ловћеном славним!
У тим планинама заједно смо оба
У друштву провели оно ратно доба
Гледали бојеве од Зете до Лима.
Славили победе – слава нек је свима!
Дим пушчани беше од Пиве до Бара,
Крвава је текла Бојана и Тара.
Дивисмо се диву – малој Црној Гори –
Каква чуда чини и како се бори.
Сећасмо се Троје, Косова и Спарте –
То су ретки дани и за ме и за те.
Колико си пута – памтиш успомене –
У по тамне ноћи пробудио мене
С радосним ускликом, с депешом у руци;
„Победа, победа, свуда беже Турци!
Код Бара и Ниша, и око Балкана
Свуда свиће зора, зора срећног дана.
Руси се примакли близу Цариграда,
Нема више раје, слобода свуд влада.“
Е тако је, Лазо, врло често било
С Русима до зоре рујно с' вино пило
Звонила су звона, пушке се мећале,
Химне црногорске и српске певале;
Под сваким чадором и на свакој страни,
Орила се песма: боже цара храни.
Ал' било је доста и претешких дана,
Кад сретасмо војску бесног Сулејмана.
Кроз сву Црну Гору пролетеше звуци
„Ко је Црногорац! Ево мрки вуци!“
Иза сваке стене оживеше чете,
Сва се Црна Гора слеже око Зете.
Сећаш ли се, Лазо, сећаш ли се, бане,
Како соколови своје гнездо бране.
Четерес хиљада кад на Острог груну,
Десетина гони по стотину пуну.
Оне тврде стене крај Зете ломе се,

И светом Васиљу ђивот се потресе.
Гледали смо ране, када бој замукну,
Ал' не чусмо нигда да когод јаукну.
Данас свуда мир је, нема нигде војне,
Обешене о клин вису пушке бојне.
Свршила се борба са победом славном.
А ти, Лазо, опет на Цетињу равном.
Високе планине привлаче песнике
Свију догађаја најбоље веснике;
Што певају прошлост, будућност проричу,
Угњетеном свету слободу обричу.
Године су прошле видели се нисмо;
Нити један другом написасмо писмо:
Ал' сам ти желео, па ћу ти и рећи:
Да нам дуго живиш у здрављу и срећи!
Поздрави ми прво – ал' ко ће да броји!
Сви сте мени први и сви сте ми своји.
Кад си сада тамо, у том чудном створу,
Поздрави ми целу, целу Црну Гору.

ЈЕДНА НОЋ
(Мозаик посвећен старом другу Јови Илићу)
(одломак)

О ти, мало перо куда ћеш? што ти је?
Једна црна капља грдно те опије;
Свесно си без свести, хитро се одуздаш
Па као манито трчиш и кривудаш,
Нема оне ствари од које ти стрепиш,
Траг ти се свуд види, ти црнилом светлиш;
Пронашли те људи да чудеса твориш,
И кад они умру да за њих говориш.

(1889)

ПУТЕМ, ЖДРАЛЕ

Ено их, ено их као низ бисера,
Лете они на југ са хладна севера;
Прелазе равнице, брегове и реке,
Из далека иду у земље далеке.
Они знају кад се приближује зима,
Њима је познато где је топла клима?
Познају путове, језера и горе,
Без компаса плове то ваздушно море,
А Срби им вичу: путем, путем, ждрале!
Вама срећа на пут, а Србима здравље!
Ено их, ено их, сад се лепо виде,
Све један за другим као војска иде;
Ни облак ни ветар не могу да смету
Њиховој намери, њиховоме лету.
Путују, хитају још за топлих дана
Да долете тамо где не пада слана.
Јесен их кренула на те даљне путе
Гдено цвеће цвати а неранце жуте.
Ми их поздрављамо: путем, путем, ждрале!
Пут нек вам је срећан, а Србима здравље!
Ено их, чују се, гракћу са висине.
То је путна песма њихове дружине,
Са снежног севера иду у топлоту
Радују се они новоме животу.
Хиљаде година они с' тако селе,
Одважно крећу се за оним што желе.
Тако ће летети, гледа ће их људи,
Док буде пролећа и јесење студи.
Ми их поздрављамо: путем, путем, ждрале!
Пут нек вам је срећан, а Србима здравље!
О путници мили, путници крилати,
Ја знам она места где ће те ви стати;
Та и ја сам негда путовао тамо,
Враћао се отуд у пролеће само.
Поздравите редом све топле обале,
Само су ми многе милине остале.
Ви идите где су вечити цветови,
А мене ће овде затрпат' снегови.
Дан се крају клони – путем, путем, ждрале.
И вама и Српству слога, срећа, здравље!

ПОСЛЕДЊА ПЕСМА

Ходи ми, ходи, стара лиро моја,
Ходи ми, песмо, — има л' вас још која?
Не тражим да ме, старца забавите,
Не тражим да ми живот наставите.
Од све вечности један минут мали
Богови с неба и нама су дали;
Мада је прошô ипак нам је мио;
Најлепше ми смо провести га знали:
Ми смо певали.

Ходи ми, лиро, и сам не знам зашто
Ал' се ужелим да те видим кашто;
Да се у стару прошлост ја покренем
И младих дана да се опоменем;
Да твоје жице ја прстима дирнем.
Кад ватре нема, да у пепô пирнем.
Хладно је срце где огњиште беше.
И откле прве песмице почеше:
Ми смо га дуго загревати знали:
Ми смо певали

Ходи ми, лиро, ходи ми сад амо.
Последњу песму да ми отпевамо;
Последњи гласак — ма не био бајни —
Нек чују наши познаници даљни;
Па онда да те крај постеље спустим,
Лаку ноћ свете да тихо изустим.
Са ове земље да се ми склонимо,
Без сваке туге да очи склопимо.
Свега смо сити! Живети смо знали —
Ми смо певали.

Ходи ми, ходи, стара лиро моја.
Ходи ми, песмо, има л' вас још која?
Нећу хвалити лепоту и сласти,
Нећу спомињат' слободу и власти;
Нећу да славим старинске јунаке.
Нит' ћу да певам ловћенске горштаке.
И такве песме имају свог доба,
Дигне их увис љубав или борба.
И њима ми смо одужит се знали —
Ми смо певали.

Ах, цела прошлост сада ми се јавља
Радо се сећам младости и здравља;
Сва земља беше засађена цвећем
Мислима сад се по том рају шећем.
Године дуге од пролећа самог,

На небу нигде ни облака малог;
Срце нам беше пресрећно у грудма,
Ни на чем нисмо завидили људма.
Горчину ми смо засладити знали —
Ми смо певали.

Ходи ми, лиро, у последње дане.
Нису ти жице још све покидане,
Свака ми јоште као нова сјаје,
Гласове исте као и пре даје.
Све је већ старо, али мисли младе
Последње часе греју нам и сладе;
Напредак ума што корача данас,
Сваки му корак познат је и за нас;
Ми смо га свагда сустизати знали —
Ми смо певали.

Атоми мали међ' собом се боре,
Светове руше да светове створе,
Мењају с' људи ка и сваке ствари,
Долазе млади а одлазе стари
Другови наши на живот се љуте
Па хитро иду на вечите путе;
Један за другим они сви помреше;
Лепе спомене за собом однеше.
Ми смо их многе ожалити знали —
Ми смо певали.

Ходи ми, лиро, познанице стара,
Видим те добро и без наочара,
Осећам жице под прстима мојим,
Живот се гаси, али опет појим
Било је време и младости наше.
Било веселја, љубави и чаше.
Сад, лиро, ходи да се опростимо,
Последњом сузом да се оросимо
Целог живота нисмо за смрт знали —
Ми смо певали.

Ко стара воћка кад венути стане,
Грана за граном осуши с' и пане;
Спрема с' да пође са овога света
Без једнога листа, без ни једног цвета:
Без страха чека и на ветрић мали,
Спокојно да се доле у гроб свали.
Што је год могла то је она дала,
Не тражи да јој когод рекне: хвала!
Тако смо и ми проживети знали —
Ми смо певали.

(У Ваљеву 13. септ. 1890)

У СПОМЕНИЦУ ВОЈИСЛАВУ ИЛИЋУ

За песником сузе не роните,
Он је певô и ви му певајте;
Са песама венац му створите,
У песми се њега сећајте

Није умро, нити ће умрети,
Чије песме живе међу нама;
Ни смрт сама не може узети
Лепи живот бесмртним песмама.

1894.

ЂОРЂУ МАЛЕТИЋУ

Ти што лепо Српству певаш
Спомињући тужан век –
Твог се гласа јасно ори
По долинам` звучни јек.

Где су Царства развалине
И негдашње владе гроб;
Где су опет снажни Срби
Нове владе дигли стуб;

Над том земљом Гени лебди
Музе чеда позивље,
Да му они с` ума зраци
Српско небо разведе.

И да српску браћу сложе
Целини једној оброте
Једнодушно сви да с` труде
Роду тражит` просвете.

И ти мудри Малетићу!
Том позиву следујеш
И милом ти роду српском
Љубав, слогу уливаш.

Ценити нас боље учиш
Родољупца сваког труд
Да са већим жаром пламти
За такове наша груд.

С лепим хвалним умом твојим
Ти књижеству дајеш моћ;
И са трудом непрекидним
Хиташ слабом у помоћ.

За све ове труде твоје
Захвалан ће т` бити род,
У спомену ти ћеш живет
То је красан труда плод.

ИЗ ДНЕВНИКА

36.

Перо моје, перце мало,
Зашт' ме тако свак због тебе коре?
Та ниси ти ништа криво
А залуд се с срцем боре.-

Јер кад ти кроз сузе на лепи свет гледиш
Ко тамом увито изгледа свуд; –
А какви гласи из твог срца иду,
Онако ти се ехо одзива свуд.

42.

Ја јутрос обећа' моме перу малом
Да ћу данас бити с њиме за асталом;
Ал' кад пођох соби, гди ми перце лежи,
Умакоше очи где с' зелене брези.
За очима поћи зажели и срце,
Па ја заборави' на самотно перце.
Ја се тако врати' мојој јединици
Јошт у пупку лепој руменој ужици.
И рекох јој, сејо! Ајдемо сад куд,
Красотом нас чека околина свуда.
А она се сети „Шумадинке“ листа;
Из њег да читамо „Путничка писма.“
Читали смо „писма“ под Врушком, у ладу,
У босиљку сличном нашем винограду,
Пред очима ума језера Швајцерске, –
А пред нама лепи брегови од Фрушке! –
О! То полак дана, далеко од света,
Који сваком чувству благородном смета, –
Протекло је тако, ко дасу анђели
Те часове с неба за мене донели.

Али кога вила певати научи,
 Тај се с` својом главом за дуго не мучи,
 Јер му песме слазе са неба висока,
 Слуша их у жубору извора дубока.
 Пјесне му пробуди румена зорица,
 Пјесне му разбије зелена горица,
 Пјесне му донесе зелено пролеће,
 Остави му пјесне и када одлеће,
 Тај у грудма наде пјесну за Косовом, –
 Облеће га вила будућности зором. –
 Па шта тако људи пакосно да вичу?
 Ком је пјесна дата, том пјесне свуд ничу,
 Ко кад треснеш воћку, а плод доле груне,
 Тако пјесне оном, ком да вила струне.

Песмама мојим судбе разне, –
 С одзивом твојим оцену даде,
 Ти пјевче врстни, кога име
 Данаске Србин свуда знаде. –
 О ја се дичим одзивом твојим
 На песме моје што чувств пише,
 И још ма докле да певам роду,
 Не доби венац лепши више.

Али што рече песми твојој
 Да јесу наше ладне груди,
 Веруј ми то је грешна скромност,
 Кад лиру твоју свако љуби.
 Певај нам тако, дуго, много,
 О певај докле имаш света!
 Столеће често не рађа пјевца;
 А сада теби срећа цвета.

ЈЕДНОЈ СРПКИЊИ СА КЊИГОМ Ј. ПОПОВИЋА СТЕРИЈЕ

Читај те врсте, у њима светли
Искра небесна једнога духа
Уздигнута висином сјајном,
Одкуда зраке по српству спушта.

У њима светли плам једног срца
Које је срце љубило с жаром,
Дух се тај вино с овога света,
А срце труне у гробу ладном.

1857.

ПЕСНИКУ „КРЕСНИЦАХ“

Нежне песме, духа пуне,
Дар песников данас прими,
На једном је листу песма
О походу певца к „вили“.

Али није она била
У тренутку оном „вила“
Већ сирота што је свога
Родитеља изгубила.

У црном је руву тада
Иза „стене“ лила сузе
Што јој судба мајку-оца
Са овога света узе!

Тад песника приказаше,
Док се прибра да га прими,
Нежну руку донесоше
Што је шаље песник врли.

То је зашто „невидице“
Поздрав твој се прима тада,
И не двоји кô песме ти
Да и тебе примам рада.

1856. год. на цветну недељу.

НА ЛИПАРУ

Јесте ли ми род?... сирочићи мали!
Ил' су и вас, можда, јади отровали,
Или вас је, слабе, прогонио свет?
Па дођосте само — да, кад људе знамо,
Да се и ми мало боље упознамо,
У двопеву тужном певајући сет?...

Ми смо мале,
Ал' смо знале
Да нас неће
Нико хтети,
Нико смети
Тако волети,
Као ти,
— Ћију ћи!

Моје тице лепе, једини другари,
У новоме стану познаници стари,
Срце вам је добро, песма вам је мед;
Али моје срце, али моје груди
Леденом су злбом разбијали људи,
Па се, место срца, ухватио лед.

С белом булом,
Са зумбулом,
Шарен-рајем,
Рајским мајем,
Цвећем, миром,
Са лепиром,
Летимо ти ми
Срца топити ,
— Ћију ћи!

Моје тице мале, јадни сиротани!
Прошли су ме давно моји леи дани,
Увело је цвеће, одбего ме мај;
А на души оста, кô скрхана биљка,
Ил' кô тужан мирис увела босиљка,
Једна тешка рана, тежак уздисај.

На Липару, 1866.г.

. . Петао пева.
 Трећи је већ пут песму отпево.
 Ал' да му није дала природа
 Глас будилника гора самоћних,
 Крештећим грлом би ли икада
 Ведрио таму мрке поноћи,
 Слободећ срце усамљенога?
 Не би никала! . . . Не би ни знао! . . .
 У овом лугу није имао
 Шарене својте брата старијег,
 Да му искуства умом дозрелим
 Времена ноћног тачне рокове
 Подели вешто по минутима —
 Самоуче је, сам се учио . . .

Кад са искуства горком течношћу
 Ожучен живот хтеде пропасти,
 Скупивши духа снагу последњу,
 Уморан падох у овај луг.
 Дању ми оро кликом храпавим,
 Прокидајући махом дивијем
 Облака црних густе сводове,
 Подиже души узвишен лет —
 И, водећи ме журно за собом,
 Нуди ме. силан оним престолом
 Са којег је некад Јупитер,
 Боговске воље муњом огњеном
 Селене горде пуну утробу
 Раздирућ гневно, шибао свет. —

Па, ко још не би блатом нискости
 Обешчастио душе светињу,
 На силно крило орла дивијег
 Ослонив снаге људску честицу,
 А надземаљским ношен мислима,
 На престо ступа, ко бивши бог —
 И узев муње давно почившег,
 На ону грудуг поглед управља,
 Што те створитељева немилост —
 Од оног праха што је звездама
 Са светих ногу прљав отпадо —

У злокобноме часу створила,
А да свршенства своје свемоћи
С несавршенством света доконча,
Од оног праха влажне прашине
Показа сунцу прљави створ.
Човек!
Промиле црв . . .
Подмукло умље — пакосна крв! . . .

(1866)

КНЕЗУ СРПСКОМ МИЛАНУ М. ОБРЕНОВИЋУ IV
(одломак)

И ову књигу живота бурног –
У тренутима дивље узбуне
Што је поета бојом драстичном
Цртежима можда храпавим
Са болном душом дрско писао –
Благодарност ти вечна подноси
И у њој можда листак понеки
О родољубљу жарком говори;
Каткада грми тешком осветом,
А после сјајном ножа оштрицом
Показујући чете дивије
У крвав зове бој.
А некад љубав платонску сања,
Другдаш је пуна немог кајања. –

(1874)

ЈОШ ЈЕДНА УБОЈНА...

Није да висам певао —
Пево сам песме дост',
И казао сам: Србине!
Крвав ти иде гост! . . .
Пушто сам муње, громове,
Пуштао песме јед —
Не би' л' у ваше домове
Увео бојни ред;
Не би' л' са песме пламеном
Разрејо вечни лед? . . .
Ал' кам је осто каменом,
И Србин оста лед . . .

Као што вихар хуји планином,
потресајући старе грмове,
Узалуд дере јеле, борове,
Узалуд троши своје громове,
Швигар се његов онде раздоби,
Где се са мртвом стеном сукоби . . .
Где крви нема — може л' планути?
Где душе нема — може л' да'нути?
Је л' мого икад неки Цицero
Са ума свога речи меденом
Потрести душу мрцу леденом?
Да л' би Канова стари умео
Са длета свога бритком оштрицом
У кам ужљебит кипа дивотног
И жеље људске, страсти, болове? . . .
Удри га бичем . . . неће скакати!
А од топуза... неће плакати!
Гладак ће мермер — мермер и бити:
Неће мрзити — неће љубити!...
«...Браћа ти гину!...»
Песника твојих реч је летила,
Са крви својом реч се лепила,
На бледо лице танке `артије —
Али у твоје груди студене
Ниједног словца оштра цртица
Никад заронит није умела,
Нити се икад онде успела

Слободи српској олтар створити...
Па ту су залуд сéла, зборови,
Залуд младића жарке беседе,
Којима браћу зове у помоћ,
Показујући руком слабачком
На часовника црне бројеве:
– Дванаест` је сат!
у крви пада брат:
У рат, у рат!
У крвав хајде бој!
Кад Србин ћути – о, боже мој!

(1876)

ЛЕГИТИМАЦИОНА КАРТА
(Уместо предговора)

А шта ће нам ово чудо?
Куд си пошла, стара лудо?
Беспосљаче, хајд' отале,
Зар је свету сад до шале! –
Што се пали тај Стармали!
Ми смо збиљу изабрали.
Сui bono такво звоно
Кад је народ духом клонô! – итд.

Доста, доста, мудри брате,
Нашто да се речи трате,
Ми тражимо друге свате,
Да нам неву нашу прате,
А незвани нек се врате,
Ниси за нас – нисмо за те!
Наћи ћемо друге људе,
А ти с' мршти наш мргуде.

Ти се мршти наш мргуде, -
Али смеј је баш за људе;
Смејањем се људи ресе,
Животиња не смеје се.
Сове, вране, жабе, јарци,
Коњи, воли и магарци
Могу ласно смешни стати,
Ал с' не знају насмејати.
Ено и сам мајмун браца
(Унук наших праотаца)
Зна се клибит као луд
Ал' nevetni õ sem tud.
А ми вични горој шали,
Што се не би „неветали“.
Нека псује ко би псовô,
Смејање је човеково.
Смејање је право наше,
И тирани с' тога плаше.
Нек се смеје и ко страда,

Док се смеје, дотле ј' нада.
Човеку се боли блаже
Кад сме зубе да покаже.

И за шалом има збиље!
Збиља шалу напред шиље, -
Акô коме буде јада,
Нека страда авангарда.
У шале је муња лака,
Што удара без облака.
Ако не мож' да стровали,
Ал' бркове бар опали.
И од гесе прави ћосе, -
Па ко не би насмејо се.

Где је шале, нема плача,
Шала крепи, шала јача,
Шала буди, шала спаја,
Измирује, па осваја.
Она броди, она плива
И по мору коректива;
Шала скаче скоком лафа
Прекô разних параграфа;
А падне ли близу циља,
Пала ј' шала, није збиља.

Шала ј', брате, за човека
Слатка љуска горка лека;
Зине на њу два три пута,
Насмеје се, па прогута.
Уме шала бити смела,
Зна имати и начела;
Подиже се лака шала,
И на висе од морала;
Отуд сеје клице стварне
Без придике сухопарне.

Шала хлади, шала греје,
Разведри те и насмеје.
Муку згњечи, бригу свали,
Одмори те и разгали.
Од ње беже хладне змије
Србин никад без ње није,
Њом је досад јаде скидô,
Њом је многе ране видô.

Није шала ни без бола,
У њој само јади неме,
Да не продру гласи мола
У неместо, у невреме,
Она крпи ране, крпи –
Да се живот лакше трпи.

Зато прим'те у закриље,
Ведру сестру мутне збиље,
(Једнога су оца кћери
– Разни пути – једни смери –)
Док се бољи ње не лати,
Стармали ће да је прати,
Отвор'те им братска стана
Барем сваких петнêст дана!

ПЕСМА О ПЕСМИ

Кад се оно с прва греха
Небо наоблачи,
Те мораше људи
Из раја изаћи, –
Ко кад сиви соко сломи
Своје десно крило,
Тако им је горко,
Тако тешко било.

Један другог болно гледа;
„Овако се живет не да!
Та ми канда нисмо људи;
– Празна срца, празне груди,
У празнини муке с' јате,
Зар нас клетве дотле прате?
Ил' ће очај да нас страти
Или ћемо подивљати!“
На тај вапај, на те гласе
Творац света смилова се:
„Ја досудих вашем греху
Тежак део,
Ал' да тако тежак буде,
Нисам хтео,
Сиђи доле, кћери моја
Најмилија!“
А кћи сиђе, – то је била
Поезија.

И на земљи ко да ново
Сунце сину,
Те разведри празну тмину,
Пустолину.

Где је бола, где је јада,
– Песма блажи;
Где се клоне, где се пада,
– Песма снажи;
Где су људи добре ћуди,
– Песма с' ори;
Што не можеш друкче рећи,
– Песма збори;

Где утехе нема друге,
– Песма стиже;
А где сумња све обора,
– Песма диже.

Ено мајке код колевке
Чеда тиха,
Чедо спава, а мајка га
Песмом њиха.
Песма мири лепше него
Цвеће мајско,
А што песма чеду жели,
То је – рајско.

Ено цркве, божја храма,
Пун је света;
Верни поју, песма с' диже
Кроз кубета.
Где год цркве, свуд се таки
Глас разлеже,
То појање слабе створе
С Богом веже.

Над мртвацем песма плаче:
„Свјати Боже!“,
А из гроба нади ничу
Па се множе.
Та и гроб је тек колевка
Бољег дања,
– И звона су само песме
Поуздања.

Ево свати, опет песме
– Дивни дани!
Песма с' пева младој неви,
„Бисер-граница“.
Песма тресе пред младенце
Росно цвеће,
Доварава, дочарава
Рајске среће.

Ено ратар с тешким трудом
Оре радо;
Но пастир у самоћи
Јави стадо;

Ено моба сложно прегла,
Сложно ради; –
Труде, патње и самоћу
Песма слади.

Сузна мајка сина чека
Издајека;
А и синак о њој снева
Па попева.
Песма иде кроз свет цео,
Не мори се::
„Мила мати, Бог ће дати,
Надај ми се!“

Под столетним храстом седи
Гуслар стари,
Прошлост враћа, душе крепи,
Срца жари,
Хај, што Србин још се држи
Крај свих зала, –
Песма га је одржала,
Њојзи хвала!

Где је бола, где је јада,
– Песма блажи;
Где се клоне, где се пада,
– Песма снажи;
Где су људи добре ћуди,
– Песма с' ори;
Што не можеш друкче рећи,
– Песма збори;
Где утехе нема друге,
– Песма стиже;
А где сумња све обора,
– Песма диже.
Јер у песми нема мржње,
Љубав влада,
У песми је цветак вере,
Мелем нада.
Ко не схвати песма шта је,
Шта ли може,
За њега си заман ћерку
Посло, Боже!

Док о рајској срећи снева
Душа живља,
Он ће, клетник, да се следи
Ил' подивља.

Негуј песму, њом ћеш скротит
Љута тигра, –
Али песма не сме бити
Пуста игра.
Песма мора бити света,
Бити чиста,
Баш ко звезда у висини
Што се блиста,
Мора бити богодана,
Племенита,
Мора бити обасјана,
Истинита,
Мора тећи из дубине
Срца здрава, –
Таква песма све осваја,
Покорава.

Такву песму гаји, негуј
Док те траје!
Не скрвни је лажном душом,
– Светиња је!
Прогоните л' такве песме,
Чисте, свете, ‘
Збогом, срећо, – збогом, наде, –
Збогом, свете!

ПЕСНИК И ПЕСМЕ

Песник

Песме моје, што варате свет,
Певајући срећу и милину,
Певајући љубави и вину –
Песме моје што варате свет?

Песме

Што ће нама да варамо свет!
Ми варамо тебе сиротана,
Да ти срце не свисне од рана –
Шта ће нама да варамо свет!

Песник

А хоћете-л варати ме верно,
Не ћете-л ме оставити када
У невољи међ хиљаду јада –
Хоћете ли варати ме верно?

Песме

Устај, живи, бори се, не клони!
Ми смо никле у колевци с тобом, –
А над твојим нестаће нас гробом, –
Устај, живи, бори се не клони.

НА ГРОБУ МУШИЦКОВОМ

Дух је његов на истини,
На милости и на правди,
Тамо за род светим трудом,
Молитвама и сад ради.

Дела су му доле жива,
И биће нам увек дика –
У њим' Србинштује, љуби,
Свог владику, свог песника.

Спомен му је по свом Српству –
Расте већи сваког дана; –
А овде су само кости
Митроносца Лукијана.

ХИМНА ПАНЧЕВАЧКОГ СРПСКОГ ЦРКВЕНОГ ПЕВАЧКОГ ДРУШТВА

Појмо богу! њему поје
Небо, земља, звездокрузи,
Водопади, огњедуси,
И громови и славуји,
И вечност му славу бруји,
Нек се грле песме
С дола, са висина,
Што и' воде гласи
Светог Дамаскина.
Нек се слави спас!
А кроз оте хармоније
Нек се плете, нек се вије
И србински глас!

Појмо роду! род је тужан
Векови су пуни туга,
Што га тиште, раздиру га,
У песмама мелем врије,
Да га теши, да га грије
Нек се песма ори
О јунаци стари,
Нек соколе нове
Одгоји, разжари,
Све за народ свој!
Нек се чује о слободи,
Што народе срећи води
И србински пој!

Појмо срећи ведра часа,
На песме се небо смеши,
Где се пева ту с' не греши,
Где је песма нема јада,
Ведра душа све савлада.
Певаћемо, браћо,
Мили су нам дани,
Нек не пева тужан
Коме душу врани
Саможивља жиг.
Ко зна шта му сутра снује?
Док се може нек се чује
И весеља клик.

МОЈ ПОЗИВ

Ја падох на ту земљу
Слаб, мален, остављен;
А мален често буде
Гњечен и погажен.
Почех се жалит' богу,
Да ми је врло зло,
А бог ми рече: Певај,
Ти земска слабото!

Кочије златне јуре
Прскајућ' блато на м';
Ох, шта ја и шта патим,
Од како себе знам!
Зашто се мени крати,
Што има макар ко?
А бог ми рече: Певај,
Ти земска слабото!

Празан ми трбух шапну:
Брини, се море, брин',
Пак и ја пођох тражит'
Малешан какав чин.
– Слободо, ја те љубим,
Ал' само дај ми што!
А бог ми рече: Певај,
Ти земска слабото!

Љубав је мени многи
Измелемала јад;
Ал' то је било негда –
Љубави, где си сад?
У старо моје доба,
Ко ће ме тешит', ко?
А бог ми рече: Певај,
Ти земска слабото!

Са неба и од бога
Послан је мени пој,
А кога њим веселим,
Сваки је пријан мој;
Па за то, песмо, гласно,
Несташно, весело, –
Бог ми је рекô: Певај,
Ти земска слабото!

СВЕТЛИ ГРОБОВИ

(Декламовано на селу, које су приредили ђаци више гимназије
београдске 25. јануара о. г. у корист породици пок. Ђуре
Јакшића.)

Бејасте ли, браћо моја млада,
Да л' бејасте ви на гробљу када,
Ај на гробљу, на голему?
– Та увек смо ми на њему,
Гробље ј' земља кѡм се ходи;
Гробље ј' вода, к ѡм се броди;
Гробље врти и градине;
Гробље брда и долине,
Свака стопа:
Гроб до гроба.
Гробље ј' спомен доба свију;
Гробље књиге, што се штију;
Повесница свих земаља,
Староставник царâ, краља
И читуља виших слика,
Избраника, мученика,
Од почетка памтивека,
Све ј' то гробље –
Ал' је и колевка.

Нема броја ни имена
У висини звездам' свима,
Камо л' броја и спомена
У земљици гробовима!
Милионе прогутала ј' тама,
Црна тама многих тисућлећа,
Нико их се више и не сећа,
– Но по деком увек гори свећа.
Ил је свећа, ил је име светло,
Ил су дела која се не гасе,
Па редове недогледног гробља
Својом зраком красе.
Ти гробови,
Стари, нови,
Они сјају
Сваком нараштају. –

Кад се умље у прошлост удуби
У тамнини да се не изгуби;
Кад се пустиш у давнине свете
У давнине и свете и клете
Да ти мис-о пута не помете.
То су ватре догласнице
Пружајућ се из даљних еона
У поворци оној дугој –
Досветљујућ' једна другој
Струјом, која напред лети
Тежећ' само једној мети, –
Па се тако светли млази –
Па се виде светли трази
Једног духа разних доба,
Духа, коме нема гроба.
– У гроб само сруши кости,
Стресе пепô, кој' му смета
Бржем бују виша лета
К узвишеној будућности.

Ко с' осврне да погледи
Бистрим оком и погледом
На гробове оне светле,
Повеснице дугим редом,
Мора чути како ј' живо
Кроз векове, кроз маглину,
Дед унуку, отац сину,
Борац борцу довикивô:
„Де ја стадох – ти ћеш поћи!“
„Што не могох – ти ћеш моћи!“
„Куд ја нисам – ти ћеш доћи!“
„Што ја почех – ти продужи!“
„Још смо дужни –ти одужи!“ –
То су збори, то су гласи,
Којима се прошлост краси,
Што продиру кроз свет мрачни
Са гробова они зрачни
Спајајући громким јеком
И божанском силом неком,
Спајајући век са веком
И човека са човеком.

Око сваког светлог гроба,
(Баш ка' горе око звезда)
Повесница прича ово:
Хватало се неко коло,
Коло младо, коло ново,
Нове клице стара нада,
Ново цвеће стабла стара,
Душе чисте, срца млада,
Наследници света жара; –
Ту се слегô живот млади
Да се с гробом разговара.
И ти паде, драги брате!
„Нисам, децо, вас док траје!“
Је л' ти борба била тешка?
„Покушајте, милина је!“
Шта си хтео? – куд си пошô?
„Тамо куд се стићи мора!“
Зар је вера тако јака?
„Увек јача од злотвора!“
Мало нас је кој' би смели –
„Ал вас јака сила креће!“
Зар ко може стићи цели?
„Ко посумња никад неће!“
А ко беху они диви,
Који су те напред звали
Који су те ојачали
Који су ти крила дали?
„То беху идеали!
Без њих нема виша лета
Над облаком мрака густа,
Без њих би се малаксало,
Без њих би се брзо пало,
Свет би био гроб без цвета,
Живот празан – младост пуста!“

Око сваког светлог гроба
Прикупљô се живот нови,
Наследници света жара,
Купили се соколови,
Пијућ душом светле зраке. –
Јест', тако је, браћо драга,
Ти гробови нису раке
Већ колевке нових снага!

И нама је, јаој, пао
Стегоноша дичног стега, —
Ал је синô гробак нови, —
Ви стојите око њега.
Ту погледа брат на брата,
П' онда горе, п' онда у се;
Груди дркћу, уста ћуте,
Али душе разуму се.
Да л' то снага ниче нова? —
— Даруј, боже благослова,
Да вас здружи братска слога,
Заветнике, који с' купе
Око гроба Ћ у р и н о г а!

ЈА И СМРТ

Ја

Ао моји претплатници,
Са десна и лева,
У мал' што вас не оштетих
С некол'ко бројева.
Већ ме била загрлила
(Ху, ала је ледна!)
Па ме поче запиткиват
Болана и бедна.

Она

„Доста беше змајевања,
Сатире и шале, —
Јеси л' сад већ за пут спреман
Господару Змале!“

Ја

Та зар немаш сеђих глава,
Моја госпо стара,
И зрелијих сапутника,
Већих господара?
Мени с' нешто не путује,
Сад ти нисам оран,
А спреман сам сад и увек
Ако ј' баш да морам.

Она

Све залуду, — него сад се
Исповеди лепо,
Је л' ти жао што си шибô
И младе и старе,
И кумове и пријане,
И старе другаре,
И „светлости“ и „свјатости“
И високе муже,
Који својим идолима
Покорњејше служе.
Па ако се кајеш, Змале,
Да ти дадем дана,
Да поправиш грешна дела,
Очистиш се мана.

Ја

Бог и вера, на умору
Истина се збори,
Не кајем се ни рад чега,
Ништа ме не мори,
Већ још жалим, што сам много
Делио пардона,
Гледајући безакоња,
Тол'ко милиона.
Жао ми је што ћу сада,
Да оставим света,
Кад се дижу са свих страна
Триста сијасета.
Жао ми је да не видим
Како с' коло мења,
Да не видим обећана
Мађарска поштења.

Она

Кад је тако, мој Змајане,
А ја дижем руке,
Идем даље да потражим
Грешније хајдуке,
Који неће тако смело
Гледнут ми у лице,
Јер ја волим кад преда мном
Дркћу кукавице.
Теби дајем јоште рока
(Било кол'ко било)
Нек ти сада, баш кад треба,
Оснажи се крило.
А ти шибај где год нађеш
Зарђане мане,
Пали, жежи, где год стигнеш,
Пусте готоване;
Где год нађеш трчилажа,
И смрдљивих буба,
Улизица, издајица,
Бесних гвоздензуба,
Нештедице чисти, треби,
Како си већ знао,

Па кад дођем још једаред,
Да ти није жао.
Да ми опет можеш смело
Погледат у лице, –
А сад збогом, аревоа,
Мој драги амице!
Буди чио, буди лаган,
Буди весô, оран –

Ја

Можеш проћи, хладна госпо,
Слуга сам покоран!

ЈА БИХ БИО

Ја бих био песник мира
– Мрска ми је бојна труба –
Био б' мекши од лептира,
Голубији од голуба.

То би било моје доба,
Кад би мржња у гроб пала,
А из њена црна гроба
Братска љубав процветала.

Ја бих био песник мира,
Јер то души мојој прија,
Песник слоге, песник среће
И идилских хармонија.

Брао б' цвеће општег мира,
Па бих грдан венац сплео,
Тим бих венцем овенчао
Цело српство – не, свет цео.

Да су људи братске ћуди,
Да су ћуди робље људи,
Да нам љубав срећу бира,
Ја бих био песник мира.

Ја се грозим туђих суза,
Ја се грозим туђе крви, –
Кад се свестан створ позвери,
Подивљачи и острви.

Да од сваког срца пође
К сваком срцу једна жица,
Једна жица рајска гласа,
Света жица – помирница.

Тад би било моје доба,
То би била моја лира,
Ја бих био весник среће,
Ја бих био песник мира.

Време братства, време мира,
Кад с' човештвом прси грију,
То би била моја срећа,
Јер би била срећа свију.

Ја бих био песник мира,—
Ал' насиље мира неће,
Насиље је пресилило,
Кад пресили, камен креће.

Већи гњечи, јачи тлачи,
И неправда јањце гања,
У јањцима жуч се буди,
А жуч горка маче сања.

И ја морам, клетво моја!
Желет мача, желет крви,
Морам желет грозна боја,
— Ох, да барем паднем први!

НЕ ПЕВА ЛАБУД

Не пева лабуд кад му се крај ближи, –
То нико није чуо.
То ј' наша машта што измишља свашта,
Ил' је ко уснуо.

Многима, можда, на крају свог века
Дође нешто жао:
Та ја сам свету имô доста рећи, –
Што нисам певао?

И песнику неком, што је певô много,
Исто буде жао:
Та на мом срцу јоште много лежи, –
Што све нисам дао?

И жалећ' тако изгубљене дане,
Жалост га очара,
Па на свом крају, као лека ради,
Ону бајку ствара.

ЋУЛИЋИ

XI

„Ај, пусти ме да одлетим –
Мио ми је лет, –
Да обиђем, да посетим
Твој румени цвет.

Да ја видим око цвета
Како трепће мај.“
Тако ми је прошаптао
Један уздисај.

Иди, иди, ја му рекох,
Слободна је ноћ,
Та задржат не могу те,
Слаба ми је моћ.

Само сакри јаду трага,
Та сакри нам вај,
Немој да те позна драга
Да си уздисај.

„Не брини се, неће знати
Да сам мученик,
Кад обучем свил'но руво,
Приденем му слик.

Створићу се малом песмом,
Ево 'вако, глај...
Сад сам песма... ко би рекô
Да сам уздисај!“

XV

Теби, цвете, теби певам,
Та ја досад нисам певô.
Ти си мене распевала,
Што је твоје, теби ево.

И досад сам волô сунце,
Што ме истом сад огрева;
Волело ми срце славља,
Кога сад тек разумева.

Волео сам српство мило,
Већма него сама себе,
Ал' сад ми је стомилије,
Јер у њима нађох тебе.

Све, што год сам досад волô,
Тим сам само тебе сневô.
Теби, цвете, теби певам, —
Та ја досад нисам певô.

XVII

Кажи ми, кажи,
Како да те зовем,
Кажи ми какво
Име да ти дам, –
Хоћу ли рећи:
Дико, или снаго,
Или ћу: лане,
Или: моје благо,
Хоћу ли: душо,
Или: моје драго –
Кажи ми какво
Име да ти дам!

Све су то мила
Имена и лепа,
Којима Србин
Своме злату тепа.
Ал' ја бих провео
Читав један век
Тражећи лепше,
Милије и слађе –
Дичније име,
Што још не чу свет,
Да њим назовем
Мој румени цвет.

XXIV

Љуби мене, љубованко,
Нећеш се кајати,
Јер ће моја силна љубав
Вечно трајати.
Љубићу те, све овако
– Бог ми срца дао –
Као голуб, ил' кô соко,
Кад би љубит знао.
Певаћу ти нежне песме,
Да се топи цвет,
Ил' ако ћеш песме тужне,
Да задршће свет.
Певаћу ти о слободи
Српски и јуначки,
Певаћу ти збиљу, шалу –
Певаћу ти бачки.

Надсијаћу златном вољом
Оно сунце јарко;
Ако хоћеш, показ'ћу ти
Како ј' пио Марко,
А севне ли и замагли
И загрми бој,
Показ'ћу ти да сам и ту
Соко, бранич твој.
Љуби мене, љубованко,
Нек нам срећа сја,
Ако не знаш шта је љубав,
Учићу те ја.

XXVI

Да ти ниси српска мома,
Притегô бих друге жице,
Певао бих твоје очи,
Твоје груди, твоје лице.

Да ти ниси српска мома,
Ја бих теби хвале вио,
Ја бих тепô ситно, лепо,
Не би л' ти се умилио.

Ал' шта зборим, куд заиђох!
Да ти ниси српска мома,
Сав големи свет би био
Међу нама двома.

XXVII

Свет ће читат песме моје,
Што у овом низу стоје,
А ти, благо,
Чедо драго,
Ако имаш кад,
Ако имаш за њих воље, —
Јер за тебе имам боље,
Имам лепше и чистије,
Мирисније, руменије,
Провидније и светлије,
Имам слађе и нежније,
Што им не знам име дати,
Нит их могу песмом звати,
Што ће ноћи
У самоћи
Да их душа души прати, —
Те с' не даду испевати.

XXXIV

Имам песме, ако немам злата
Песме бисер драгој око врата,
Ситне, мале, нек јој боље личе,
Нек их више, нек се више диче.
Савиће се бисер око злата,
Савиће се трипут око врата,
Што претече, нек у недра тече,
Што остане, нек у недра пане...
Мој је бисер, а на мом је цвећу, –
Завидећу, – ал' замерит нећу.

XXXVII

Празан је листак овај,
Не пише ништ' на њему, –
Ал' сад ће песма бити,
Осећам то по свему.

Ах, преварио сам се,
Сагрешио сам Богу;
Хтео сам све исказ'ти, –
Па ево ништ' не могу.

Излити цело срце
Није у нашој власти; –
Нагађај, љубо моја,
То што сам хтео каз'ти!

XXXVIII

Нагиздаћу те, душо,
Руменим песмама,
А опасаћу тврдо
Најслађим жељама;
И сву ћу своју наду
За груд' ти задести,
А вилу ћу замолит,
Да ти је намести;
Па ако вила не зна
Да лепо постави
Допусти мојој руци
Да она поправи.

XXXIX

Накићени твоји свати,
Тебе кити твоја мати, –
А шта ће ти војно дати?

Просуо бих песме своје,
Што ми срце сада поје,
У недарце твоје.

Ал' су песме слаби гласи,
Тебе нешто лепше краси,
Што те краси: Српкиња си.

XLI

А нашто моје песме,
Зар оне требају,
Кад око мене сами
Пољупци певају!

Кад тако мало створче,
Пољубац, певат зна,
А како ћу да ћутим,
Зар могу ћутат ја?

XLVII

Песмо моја, закирти се цветом,
Песмо моја, замириши светом;
Још сва срца охладнела нису, –
Познаће те, песмо, по мирису!

Познаће те, да си чедо миља,
Да ти ј' љубав мајка и дадиља.
Да си рада певати о сласти,
Разумеће, што не умеш каз'ти.

Песмо моја, већ си на полету,
Позрави ми све на овом свету,
Поздрави ми славље и голубе,
И сва срца што се силно љубе.

LIII

Ђулићи, Ђулићи,
Слабији и јачи, –
Пољупци, пољупци,
Сад дужи, сад краћи!

Пољупци се боје,
Да их ко не чује, –
Ја својима не дам,
Да брзо прохује.

Драго моје, драго,
Нема смрти лека, –
Пољупци су врели, –
Ал' смрт хладна чека;

Кад нас једном зграби,
Па у ништа маши,
Пољупци ће живет
У Ђулићи наши.

LXVII

Овај лептир златокрили,
Што с' на пехар крина наже,
Он је срећан и пресрећан, –
Ал' не уме да искаже.

Видиш, драга, а славујак,
Њему пева срце, душа;
Ох, да дивне мелодије, –
А лептир га слуша, слуша.

Занела га дивна песма,
Занеле га сласти њене,
И он мисли: „Певај, птицо,
Певај, певај и за мене!“

Тако и ја своје песме,
Осећаје срца свога,
Певам за те, певам за се, –
А можда и за другога.

LXXIII

Питаћеш ме, моје чедо,
Кад сам ове песме писô, –
Просуо их један часак,
Један тренут, једна мисô.

Срце ми је лисно дрво,
А песме га цветом ресе;
Један поглед, један осмех
Увек који цветак стресе.

Ја и не знам шта је било
У тренутку том –
Тек осетим да је нешто
Лакше срцу мом.

ЂУЛИЋИ УВЕОЦИ

I

Све што даље време хити,
Све се већма прошлост грли,
Све се већма моји мртви
Мени чине неумрли.

Све их већа светлост хвата,
И рајске их зраке љубе;
Нестаје им сенке с лица,
С облика се црте губе.

Све што дубље у њих гледим,
Примајућ' им светлост у се,
Све то већма, све то јаче,
Душе њине сливају се.

Махом дође мом погледу,
Па не могу разазнати
Које ли је моја љуба,
Које ли је моја мати!

Тражим слику оца свога, –
Јест, она је, – ал' је нова –
Проплетена ј' сликом мојих
Пријатеља и другова.

Тражим лица своје деце
Што су рано у гроб пала, –
Спојила се, – а кроза њих
Смеша с' сестра моја мала.

Кликнем: Оче, мајко, љубо,
Друзи, децо, сејо моја!
И сузе се моје суше
На светлости тога споја.

Кроз смрт само ваља проћи,
Па ћу с' и ја с њима слити,
Ако л' тамо нема ништа?!
– И тад ћемо једно бити.

Ево венца тужна цвећа
Кој' сам теби почô вिति,
А венац се шире сплео,
Све вас може загрлити!

Не могу га у вис бацит, –
Па нек стоји иза свега
Међ' Србима као спомен
Мог живота и вашег.

VIII

Мртво небо, мртва земља,
Не мичу се магле сиве;
Мртви дани, мртве ноћи,
– Само боли јоште живе.

Тоне, пада, мртва нада
У наруче мртвом Богу
Изумрло што је могло,
Само боли још не могу.

Навикла се суза оку,
Издахнути ту је рада;
Ал' се с мртва ока враћа,
Па на мртво срце пада.

Мртво срце суза буди,
Падајући на њ с виса,
Из њег' ничу ове песме,
Мртво цвеће без мириса.

XVII

Што ме људи гледе тако,
Што ме тако прате свуде?
Та пред њима нисам плакô, –
Па шта ми се тако чуде?

Ја им нисам приповедô
Моје боле, моје јаде, –
А лице је моје бледо,
Бледо било одвајкаде.

Ја пред њима нисам клекô,
Нисам прса своја био;
Ја им нисам ништа рекô,
Ја сам хладна стена био.

Ха – осмејак тај ме сећа,
Шта је чудно овим људ'ма –
То је ова кита цвећа,
Што ј'на мојим виде груд'ма.

Ох опрос'те страни људи,
Опрости ми, ледно доба,
Ево скидам с мојих груди
Росно цвеће – с њена гроба.

Ја се нећу китит цвећем,
Већ га кидам на оделке,
У књигу га, ево, мећем,
Те ђулиће – те увелке.

XVIII

Преврћући прашне књиге,
Прашне књиге и хартије,
Нађох песму забачену,
Што је нико читô није.

Та је песма излив срца,
Излив душе срећних дана,
У њојзи је моја срећа,
Љубав моја опевана.

У њојзи је одзив раја
На усклике жића млада,
Са највишег негда виса,
Са врхунца мојих нада.

Али ко би данас смео
Сећати ме срећних дана!
– Не смем ни ја да те читам,
Песмо моја нечитана.

Поред мене свећа дршће,
Кâ да б'песму читат хтела,
Ја је дадох њеном пламу –
Хартија је изгорела.

Хартија је изгорела,
Ал' осташе слова бела,
Песма моја нечитана
Још се види са пепела.

И ја читам своју песму,
Одисаје срца врела,
Читам цветак своје среће,
Све то читам са пепела.

Ох, зар тако љубав света
И по смрти јоште траје!
Ох, зар тако пепô чува
Моје свете осећаје!

Зар је пепô тако страшан,
Па не пушта миље своје!
– Аој песмо, туго моја!
Ој пепеле, добро моје!

XXVIII

Благо оном који уме
Да без речи бол изрази,
Било складом гласовирним,
Било фруле меки гласи;

Ил' превлаком преко струна
Уздисајне оне силе,
Ил' трепетом харфе свете,
Ил' јецањем китре миле.

Тај је синак вишег духа,
Коме речи дао није, –
Само звуке, само складе,
Само чисте мелодије.

Музика је чиста суза,
Коју носе крила рајска;
– А речи су здраво земске,
Кад је туга надземаљска.

XXXI

Од муке се песме вију;
Рад лека се сузе лију,
Ал' ко пита за те ноћи,
За авети њене црне,
Кад под клетвом њине моћи
Очи, срце, све претрне.
Нигде звезде, свуда тама,
– Па ни суза, ни песама.

XXXIII

И опет ме к вама води
Моја стара, верна мисô, –
– Што миришеш, песмо моја,
Још те нисам ни написô?

Мирно куца срце моје,
Кô у храму свете збиље.
– Што миришеш, песмо моја,
Као тамјан и босиље?

„Не мирише твоја песма,
– То је мирис рајска цвећа,
То ј' близина двеју душа,
Којих-но се синак сећа.

Једно душа твога оца,
– Сушта благост и доброта,
Друго душа мајке твоје,
Хранитељке твог живота.

Оне стоје ту па гледе,
Како вијеш сплет малени
Из дубине душе своје
Њеној светој успомени.

И ако ти с' кашто чини
Да се сузе твоје суше,
Ти се сети откуда је –
То ј' топлота њине душе.

Осетиш ли часак, који
Радној тежњи поља тражи,
Ти се сети ко те крепи,
Ти се сети ко те снажи?

XXXV

Много ли је загонетно
У природи што се стиче,
Кад убију гују љуту
– Још се дуго она миче.

То трзање само трпе,
– Не разуму хладне стене,
Ал' мени се то трзање
Чини, да су – песме њене.

LII

Тетка Мико, уђи и ти
У мој оквир црни,
Одатле ми најдавніје
Спомене разгрни!

Сећам те се као виле
Која стоји сама
На извору најбистријем
Српских нам песама.

Ти си мене запојила
Овим светим пићем, –
Ти си тајно управљала
Мојим целим бићем.

Твој је живот притиснуло
Ратних дана крило, –
Нестало те – нико не зна
Шта је с тобом било.

Неки веле: „Изгорела
Сред оних вијора.“
– Чиј' је живот у песмама,
Тај изгорет мора.

LXVIII

Помисли се, – нису ране
Само теби дане;
На свету је много бола,
Свуда на све стране.

Теци песмо, поточићу
Порушена нада,
Изгуби се у пучини
Општих, вечних јада!

LXIX

Нешто си рећи хтела
Кад више ниси могла;
Уста ти бежу нема,
– Ал' суза ти помогла.

Онда сам сузу збрисо̑,
Сад је разумем тек,
Ти с' чеду нашем, Смиљки,
Видела кратак век.

А сјајак у тој сузи,
И тај разумем сад, –
Твојој је српској души
У д е ц и био над.

И ти си рећи хтела:
„Кад Смиљку отме ноћ“ –
Разумем, ох, разумем! –
Ал', где ми је та моћ?...

И испуни се слутња
Самртног часа твог,
Мезимче моје драго,
И то ми узе Бог.

Сад често у сну чујем
Дечице моје глас:
„Где год је Српче које,
Љуби га ради нас!“

И тог је гласа тако
 Рајски утешна моћ,
Од гласа тог се ведри
 Жалости моје ноћ!

И читав врт се створи,
 У њему цвећа шар, —
И ја по врту ходим
 И берем цвеће, стар.

Па вијући умрлим
 У спомен невен сплет,
Чини ми с' кâ да грлим
 Цео будући свет.

ЈА И ПЕСМА

Ево сад, на пример,
Кад бих ја запево,
И кад бих у стиху
Писати почео
— Шта бих све ту требô?

Прво ваљда дара?
— Ал', Боже, саклони,
Откуда, на пример,
Онда пишу они
— Водени песници?

П' онда ваљда мисли?
— То би било лако:
Бледи месец, руже,
Радости и пакô
— Ил' ма штогод тако?

Можда осећања?
— Неће ни то бити,
Јер се данас песме
Могу набавити
— И за лепе новце.

Народ, идеали?
Ах, забога, ман' те
Зар ви баш још ни то
Наопако не знате?
— То није реално!

А ти шибај мене!
— О! хвала на кажи,
Зар ви још не знате?
Такав у нас важи
— Као и бунција!

Грех је данас рећи
Истину у очи,
Издајник је онај
Што с' за правду бочи,
— — Ал' гле, ипак песма.

МАЧ И ПЕРО

Умукнуо гром топова,
Занемеле убојнице,
По гробови' трава ниче,
Мач је легô у корице.

Да-л' је легô да уздахне
Са неправде наших днева,
Ил уморан да у миру
О победи друкчој снева?!

Камо среће да су увек
Ведри, благи, мирни данци,
Па да нису ни сковани
Ни мачеви – ка– ни ланци!

Место топа, тигра љута,
Место мача и ханџара,
Да духови крче пута,
Да се пером вечност ствара!

Мене гони, – ја бих клео
Мач убојни, мач кржави, –
А перу бих венце плео,
Да се диже, да се слави.

Не може се мач проклети
Док нас наше муке море.
– Нит могосмо перо хтети
Док не сину зрачак зоре.

Мач и перо, – два посланца
Од једнога, силног бога!
– Мач и перо – два братанца,
Беже један од другога.

Та не беже што се мрзе.
Није мржња. – А да шта је?
Они с' клоне што се шују;
Један другом места даје.

Хај, да не би љута мача,
Којим крета виша сила,
Код толико угњетача
Шта би прошлост српска била?

Шта би била?! – То, што-но ће
И будућност, – санак дерни, –
Ако немаш, српски роде,
Соколова, тића перни.

Умукнуо гром топова,
Занемеле убојнице,
По гробови' трава ниче,
Мач је легô у корице.

Да-л је легô да дочека
Кад ће правда свима сјати, –
Или ће га нужда прека
Опет скоро – – – бог ће знати!

Али хвала бритком мачу!
Светлости нам тол'ко стекô
Да се наше мало гњездо
Сад већ види на далеко.

Слободе нам толк'ко донô,
Кол'ко треба да се дише,
Да соколи кликну' могу, –
Данас мање, сутра више.

А сад кад се судба скрива
Рода тол'ко мученога
Догод бритки мач почива
(Бог дô нико не требô га).

Донде, перо, ти се лати
Да прихватиш дар од мача, —
Што је никло да процвати,
Што се стекло да ојача.

Мач је само темељ метô —
Од пера се више иште;
Мач је рекô: Ето, ето
Соколима полетиште!

По прашини зашт' да гмиже
Кога у вис зове вила? —

— Што соколе у вис диже,
То су пера, — то су крила.

ОМЛАДИНИ ЦЕЛОЈ И ЈЕДНОМ ДЕЛУ ЊЕНОМ
(одломак)

VIII

Зашто моје гусле гуде
У узаном кругу? –
Хај, и ја бих с' угледао
На високу дугу,

Која с' диже у висину
Чистим својим сјајем,
Да загрли цело друштво
Једним загрљајем;

Да окрепи што је пало,
Што је малаксало;
Да подсети шта је небо
Људма обећало.

Ох, та то би мојој души
Биле рајске сласти...
Имао бих, имао бих,
Много, много каз'ти.

Па зашто се не угледам
На високу дугу?
Зашто моје гусле гуде
У узаном кругу?

Да ли мене каква страва
Од тог задржава,
Бојим ли се ја власника
И њихова гнева?

Ја се бојим само Бога
И укора свога,
А за друго...а за друго
„Кâ за дора мога“.

Да, бојим се још нечега,
Омладино мила,
Ја се бојим још нечега –
То ми ломи крила.

Ја се бојим нашег духа,
Лако странпутнога.
Ми смо брзи, каткад бржи
Од разума свога.

Заведе нас, занесе нас
Наше срце живо;
Бива у нас и светиња
Да се схвати криво.

Мач који се намњује
Прот клетих грдоба,
Бива код нас да с' на телу
Свом рођеном проба.

Зато ми се у гулама
Најмилија таји,
Само каткад тек пробију
Грки уздисаји.

ГУСЛАРЕВА СМРТ

I

На западу сунце пало
На камено стење,
Пало, пак се распрштало
У драго камење.

Па по небу небројице
Звезде се сјаје
Кâ на земљи што трепећу
Сузе тужне раје.

С кога раја сузе лије
Тако без престанка?
С Топал-паше, што ј' сад легô,
Ал' му нема санка.

Скочи паша, чело таре,
Бес му кида груди:
„Нема Бога, нема правде!
Људи су нељуди!“

„Пролио сам море крви
Те проклете раје, –
Посејô сам у све краје
Горке уздисаје.

Куд год пођем, земља стрепи,
А раја скапава –
Ни мој доро воде неће
Кад није крвава.

Ено блага седам кула,
Још је небројано, –
У харему пуно ј' цура,
Ал' сам их се манô.

Не годи ми, не прија ми,
Празне су ми груди –
Славно име, дично име,
За тим Топал жуди.

Гусле! Гусле! – Рајо! Рајо! –
Проклети хајдуци! –
Зар да с' ваше име пева,
Ви погорски вуци!

Зар да Топал песму слуша,
Што вам вечност спрема,
А тај паша, Топал-паша,
Свог певача нема!

Мрзим благо, мрзим злато,
Та све ми је тавно;
Топал-паша песму хоће,
Хоће име славно!

Зар та раја само гинут
Зна од мога мача!
Зар то робље неће злата, –
Не да ми певача“

Тако паша бесни, риче,
Кидају га жеље...
„Хазурала, Турадијо,
Спремајте весеље!

Довед’те ми старца Мирка –
Зар још није туна!
Довед’те ми тог гуслара –
Ох, да дивних струна!

Нек ми пева, нек ме слави,
Слава је милина....
Јучер сам му погубио
Сва четири сина.“

II

Слепац седи, гусле држи,
Уз груди их стеже!
Турадија пева, кликће,
Све се растолеже.

Турци пију, Топал неће,
Каткад пехар баци:
Мало пође, ал' му дршћу
Мамени кораци.

Слепац седи, гусле држи,
Сузом их полива;
Седа коса доле пала,
Па гусле покрива.

„Нудер, псино! – Не, не тако,
Већ старино драга!
– У чијој су руци гусле,
У тога је снага!

Каква снага! – Ђаур клети...
Откуд њему снаге! –
Не – не слушај – певај, старче,
Од воље ти драге!

Певај дела Топал-паше,
Име му украси;
Ослади му горки живот:
Од смрти га спаси!

Дај да чујем како с' пева
Моја величина, –
Пустићу ти из тамнице
Сва четири сина.

„Пустићеш их!?“ – кликну старац.
„Хоћу, жељо драга,
И даћу ти сребра, злата,
Небројена блага.“

Гуслар ћути, гуслар бледи,
– Ох, да горких мука!
Диже гусле и гудало,
Ал' му дршће рука.

„Певај, старче, ох, та певај,
Ја се славит морам!
Ил' зар не знаш шта те чека,
Ако си упоран!

Твоју срећу, твоју наду,
Твоја четир' сина,
Поломићу, покосићу
Као четир' крина.“

Уздрхта се слепац стари,
Хтеде да загуди –
Ал' му прва, мучна, тешка,
Застаде у груди’.

Сузе капљу, гусле квасе,
А гуслар посрну –
Тресну гусле,, распршта их
О земљицу црну.

„Убојицо, потурицо,
Издајицо клети!
Диндушмане рода свога,
Крвава авети!

Поломи ми срећу моју,
Покоси ми наду,
Али гусле – српске гусле
Лагати не знаду...”

То изрече – више неће –
Клону, па посрну:
Мртав паде крај гусала
На земљицу црну.

Цикну паша. – Ал' му с лица
Несташе облаци:
Десну руку к челу диже –
Крст на себе баци.

Клече поред мртва старца
Да гусле пољуби –
Једно Туре сабљом махну,
Главу му одруби.

ЈЕСИ Л' ГЛЕДÔ

Јеси л' гледô слепца
Кад пева и гуди,
Како диже очи,
Кâ да сунца жуди.

Он не тражи светлост
Да се њоме снажи,
Светлост је у њему:
Он топлоте тражи.

Светлости је дато
Да и кроз мрак сине:
Песничка топлота
Без топлоте гине.

ДРУЖИНА

Једно вече, у пролеће,
Рујно вино мени рече:
„Хајде да се побратимо! –
Да се с водом и са свима
Жалоснима, воденима,
Занавеки завадимо!
Подигнимо нову гарду,
Ружу мет’мо за кокарду!“
Чула руже ове речи,
Диже главу говорећи:
„Ево мене, ја сам ваша!“
Па за мало још из луга
Задобисмо једног друга
У наручја братска наша.

Откако сам – што бих крио! –
С ‘вакима се побратио,
Душа ми се разиграла,
Срећа ми је пропевала;
–Из млађахног срца чесме
Потекоше нове песме;
Па у њима нема сада,
Што се вину не допада,
А са вином што се дружи,
Све царује, ништ’ не служи,
Све је вито, змајевито,
Пламенито и честито!
Зато више моје песме
Покудити нико не сме,
Јер су све из срца пале
И кроз пламен протрчале;
Све их прво ружа чује,
А славуј их реценсује.

ЋУРИ ЈАКШИЋУ

Сећаш ли се доба кад смо
Душе, срца тако слили,
Да смо душом, да смо срцем,
Жељом, нађом једно били?

Што заустиш да ми рекнеш,
То сам напред осећао;
Моје речи ти дочекаш:
То сам, велиш, напред знао.

Сећаш ли се кад смо оно
Једне ноћи једно снили, —
Том се нисмо зачудили,
Ми смо онда једно били.

Сећаш ли се кад се нисмо
Ни питали: како ј', брате?
Доста ј' било да погледаш,
Ти на мене, а ја на те.
Сећаш ли се како ј' сунце
Топло сјало оног дања,
Као да је одсев било
Нашег српског осећања?

Сећаш ли се ноћи што нас
У звездане зваху висе?
Да, ал' ти си давно умро, — —
Ипак питам: сећаш ли се?

СТАРА ПЕСМА

То је било давно, прије
Памтивека;
А сада вам ето шапћем
Ради лека.

Ветар с горе духнѐ песму
О слободи;
А ту песму чуше људи,
И народи.

Чули су је и министри
Вел'ки, мали,
А цареви и краљеви
Уздрхтали.

Ту су песму и мачеви
Стари чули,
Чули су је па кроз рђу
Просинули.

Диже с' хајка да ухвати
Ветар с горе,
Да га вежу и окују
И затворе.

Оде ветар, – кад се најпре
Насмејао;
Ал' остаде песма што је
Посејао:

Та је песма више него
Уздисаји;
Ал' каткад се и затиша,
И притаји.

Не чује се понекада
Више лета,
Ал' угаснут никад неће
Док је света.

Стара песма што се пева
Ради лека, –
Зар ће само песма остат
До крај века!

ЗБОГОМ!

Јоште један број!
П' онда роде мој,
Један те је терет минô,
Један ти се порез скинô;
Један корак напред ногом;
Опет једно ново: „Збогом!“

Наш је живот био ништа,
Он је био само „шала“, –
И публика схватила нас,
Па се тако одазвала.
Одзив бруји нашом слогом:
Збогом! збогом!

Али ништа, – ми смо наши,
И при чаши и при флаши;
Куцнимо се, згода ј' вајна! –
Шта ј' у чаши, – наша ј' тајна.

Ништа, ништа, ми се знамо.
Амо срце, руку амо,
Да с' у смеју и у шали
Читаоци и „Стармали“
(Што морамо то бар смемо)
Растанемо, – растанемо.
Збогом даклем свиколици
Наши драги претплатници,
Предбројници наши вредни,
И почасни и ванредни.

Збогом и ви луде теме!
(Да-л за навек, или за време?!)
Збогом Пего иза пласта!
Збогом вило прапораста!
Збогом бриго општих дера!
Збогом грижо гушчи'х пера!
Мир пепелу наше кесе!
Збогом марке и адресе!
Збогом наши драги ками:
Протокули и раками!
Почивајте мирно, тијо!
– Збогом и ти, вересијо!

Збогом и ви топли, врели
Снови наши дрски смели,
Снови наши светла лика
О хиљади претплатника!

Збогом села, збогом двори!
Збогом чуда и покори!
Збогом хале, збогом вране
У светињу замотане!
Збогом смуци и медузе!
Збогом чизме и мамузе!
Збогом трути и мамути!
Збогом бели братоједи!
Збогом зверке фела разни,
– Не бојте се (абу)казни!

Збогом Ћиро, збогом Спиро!
Ваш је говор многе дирô.
– Реко Коста да је доста. –
Ал ви Косту зврц по челу,
Па идите свуд по селу,
Па говор’те живом речи:
„Не дај ником да те гњечи!“

Запита ли врабац с крова:
„А куд оде чика Јова?“
Песмо наша ти му реци:
„Чика Јова от’шо деци“.

ПОБРИ СТЕВИ В. КАЋАНСКОМ

Држ' се сад добро, мили мој побро,
Јер сам окренô дебели крај; –
Је л' теби за то певање дато,
Да певаш сину: буји ми, пај!
Кад волиш ћутат', што нам показа
Да ти је 'нако умиљат пој;
То нит' је право, нити је лепо:
Крив си нам свима, побрате мој!
Ако ти с' срећа сада не смеши,
А ти се њојзи у очи смеј!
Зебу л' ти груди код хладних људи,
Певај, па себе, нас и њих греј!

Зар код вас јоште пролећа није,
Ил' још у Фрушку не стиже мај?
Зар сте све вино попили зимус,
Ил' вам отеше пољупца рај!
Зар Србин нема прошлости красне,
За којом песник уздисат' сме,
Уздисај лити у миле песме,
Па тешит' тужне у црне дне!
А Црна Гора зар те не тишти,
Не боли раје босанске плач!–
Ту пламен-песму певати треба,
Знаш да с' у пламу окива мач!
Бранко нам трухне у туђој земљи;
Гроб – што је нама свакоме свет,
Зар можеш махнут' без једног цвета,
Ти кој' би знао сплести му сплет.

Ал' шта ја зборим! Зар сам кад могô,
Наручит' звездам' друкчији сјај!
Зар сам кад ружи могао рећи:
Де, ружо, 'ваки мирис ми дај!
Ко зна шта ј' срце песничких груди,
Шта ј' младе крви слобода,
Не сме му казат': Де навиј срце,
Нек свирне жица та или та!
Зато ћу ћутат' и донде бират'
Из твоје красне „Ноћнице“ сласт,

Док нам не пошљеш насладу нову,
Новог пролећа нов самораст.
Био то листак с бојнога поља,
Румен од крви, од праха црн;
Била то ружа љубави бујне,
Ил' био светске невоље трн.

Што рекох, рекох; сад буди здраво!
Па само јаду не пуштај мах!
Јади су, брале, страшљиве тице,
Нико их не зна боље нег' ја:
Шта с' и шта бије о моје груди,
Шта и шта пада на живот мој,
Па кад већ мислим сад ћу подлећи,
Младост ми шапне: јуначки стој!
Па она рана... (и ти је трпиш)...
— Где љубав чекам, бије ме кам;
А ко би са мношћем делио срце,
Кô да га нема... тамнује сам.
Ал' ту на земљи, међ' тол'ко јада
Имаде доста и мелема;
Јади су, брале, страшљиве тице,
Ал' ко их плаши боље нег' ја?

Ја да сам плакô колкô сам могô,
Давно бих, млађан, пошао слеп;
Ал' док су очи, казат ћу моћи:
Ој ружни свете, опет си леп!
Лепо је вече, славуј и песма,
Вино и мома, звезда и цвет, —
Тим се ја сладим, око тог радим,
— И тако скоро пропада свет.

ПОБРИ СТЕВИ КАЋАНСКОМ
(Опет, после тридесет и толико година)

Хе, давно је то било, када ти певах млад;
Оседело нас време и још нас кињи јад.
Своме смо јаду вични, он је већ испеван,
Ал' ране српског рода тиште нас сваки дан.
И кад се анђо среће насмеши на наш род
Одмах и демон раздора у цвету гуши плод.

Шта ли сам и шта пута гледао салик твој,
Питао ветар јужни: шта ради Стеван мој?
И што сам чуо беше срцу ми утеха
И желео сам раду твоме успеха.
Чуо сам да си кренô најлепших жеља лист
И да је здрав и снажан и светао и чист, –
Добацит' га не мога ти пред ока мога вид,
Јер висок ли је, брале, хинески овај зид.

Па шта си сада почô, чуо сам, и то смеш:
Стао си међу браћу да раздор жигошеш.
С кима те веза веже, тима си рекô љут:
Овако с' даље не сме, то није српски пут!
Збориш им коме шкоди страначке страсти зор,
Показујеш куд води захукан неразбор.
Лековито се хори твој мушки српски глас,
На твоја уста збори Србије драге спас.

И то ме к теби вуче из мога злобола, –
И ја би чисто хтео соколит' сокола.

Јест', има нека авет што на нас наводи,
Јер је од себе гурају свеснији народи,
И та нам ноге пута и руке везује
И Српству уши глуши да разбор не чује.
Док заглух овај траје, не вајде савети, –
И ти се, побро, бориш са овом авети.
Бори се, побро, бори се, ти ћеш то умети, –
Србија ј' самосвојна, можда ћеш успети;
Упућуј страсне гласе у једног духа склоп,
Прибирај слабе клâсе у један јаки сноп.

Србија ј' самосвојна, подесна ј' њива та,
И твоја реч ће можда истребит' семе зла, –
Ал' шта ћу, болан, овде, како ћу, шта ћу ја!...

Мало ти, побро, рекох, ал' задовољи с' тим,
Више ћу рећи немо, када те загрлим.

БРАНКОВИМ ПЕСМАМА

Ој ви, песме, дико наша,
Каква вам је вера ваша?
Каква мера? Какав рок?
– Љубав нам је наша вера,
Више звезда наша мера,
А вечитост наш је рок.

ПОБРИ СТЕВАНУ КАЋАНСКОМ ТУЖНА И ПОСЛЕДЊА

Чујем, вило, која си нам
Побратимству кумовала;
Знам зашто си тако бледа
И што си се уздрхтала:
Смрт је стигла недостига,
Оковала неоковца,
Оборила необорје,
Покосила покосовца.
Сузе моје, бледа вило,
На гусле ми рониш старе;
Што залеваш незалеве,
Што ли будиш понеаре? –
Смрт да кунем, смрт да псујем,
Кад се с њоме измирујем?

Ја те, побро, могу тражит',
Знам где ћу те скоро наћи,
Ал' ко ће ти празно место
Да испуни, изјуначи?
У свима нам срце бије
Које српска мисо креће,
Ал' Стевана Каћанскога
Мајка родит' скоро неће.
Куд си мачем наперио
Туд си пером надмачио,
Сведок ти је живот цео,
Сведочи нам што си хтео, –
Хтети бива и заного,
Ти си могô и помагô.

Мој Стеване, наш соколе,
Сећам ти се младих струја:
Соко ј' постô од голуба,
Од голуба и славуја.
А сад соко у гроб паде,
А наша се крила ломе, –
Косовска је пустолина
Сад у срцу моме.
Хеј, ка'но што црна нојца
Уздише за белим даном,

Пет сролећа кроз груди ми
Уздахују за Стеваном, –
 Која вајда од уздаха,
 Над могилом твога праха?

Јесте вајда од уздаха,
Ако није ветар само,
Ако српским уздасима
Твој аманет усисамо;
Ако сузе рода твога
Буду роса сложне свести,
Први цветак из твог гроба
Биће цветак благовести;
Ако тугу, јадницу нам,
Твоја мисо̄ очеличи,
Заточници твога духа
Призрену ће скоро стићи,
И на пољу косовскоме
Дигнут' спомен Барду своме.

Широка је 'вака туга,
С многима је ја сад делим,
Са Србином где год којим,
Са Србинством, са васцелим.
Али има друга жица
Што бејаше наша само,
Жица пуче, пук јауче:
Ми се, побро, растављамо!
– Ако има надзвездија,
Где вечита зора свити,
Наше душе, мили друже,
Онде ће се заглити, –
 Ал' ми црним словом пише:
 Ту, на земљи, никад више!

ПРВА ПРИЈАТЕЉСКА СУЗА НА ГЛАС О СМРТИ МИТЕ
ПОПОВИЋА

У првOME пренеразу
Стегнуле ми грло гује...
Ал' ти сада већ разумеш
Што се реч'ма не казује.

Речима се не казује
Како тебе грља вила;
Речима се не казује
Што је твоја душа снила.

Речима се не казује
Како си нам мио био;
Речима се не казује
Како си нас уцвेलiо.

Речима се не казују
Јади, које носиш собом...
Да л' бар кажу сузе наше
Над прераним твојим гробом?

Збогом, тиче милопојно!
Збогом, гонце узорито!
Збогом, српски врли сине,
Збогом, Мито!
Ја мнидијах: ти ћеш мени
Оно крајње „Збогом“ рећи,
Ал' ти, бржи, брзо сврши,
Остави нас худој срећи.

Худој срећи? – Јест, тако је,
Ал' ти шаљеш порук с неба:
„Остављам вас худој срећи
Са којом се борит' треба!“

И кад овај порук чујем,
Дреше ми се с грла гује:
Тако ћемо!...то ти пријан
До небеса довикује.

ПЕТРУ ПРЕРАДОВИЋУ
о преношењу мошти му из Беча у Загреб

Гробу твоме лете
Венци с десна, с лева;
Ево, прими један
Из српских крајева.
Кад је једна дика,
Нек је једна туга,
Туга за славујем
Општега нам луга.
А тај венац нека
Један усклик прати:
Да те љубе Срби
Као и Хрвати.
Туђе земље груди
Мртва те не жеже;
Твоје кости, ево.
Међ својима леже;
Домаћи се бршљан
Око крста вије, –
То ј' пепелу доста,
– Ал души ти није.
Њојзи нема мира,
Догод с рајских врата
Не угледа слогу
Срба и Хрвата...

НА ГРОБУ ФИЛИПА ВИШЊИЋА О ПОДИЗАЊУ СПОМЕНИКА МУ

На овом гробљу седела ј' вила
Четрест пуних, дугих година;
Није нам рекла: ходите амо,
Чекала ј' да га сами познамо.
(Можда још и сад у пола знамо
Под овом травом кога имамо.)

Дуго је вила овдена чала
Крај гробна крста дрвена, мала,
И кад већ дрво трулеж заплени,
Долази камен да га замени:
Кад већ и нама црвоточ прети,
Тада се Србин Вишњића сети.

Још није касно црве сатрести,
Још каткад стижу лековне вести,
Овде ће данас браћа се срести,
Ту нек' се грешност тихо причести,
Нек' се причести –
Светињом свести.

Ко је тај Вишњић, ком на гроб гремо?
Њиме се свету похвалит' смемо.
У ропско доба мајка га роди –
Али га роди српској слободи.
На муке пође без стра и стрѣпа,
Мука га створи омирски слепа.

Тад' се не могло дизати школа:
Једина школа – осећај бола.
Откуда књига под стегом мрака?...
Учитељ – спомен старих јунака,
И тај би спомен сломила хала,
Ал' није дала струна гусала.

Хај, да је ширих пута ил' стаза
Међ народима разног порекла!
Хај, да је мисô просветна сродства
У Еуроџи примене стекла.
Еј, да не буја што томе смета
А ми да нисмо пасторак света:
Данас би овде, кô плачни дружи
Стајали Немци, Англи, Французи,
И Арпад послô б' унуке своје
Уз све Словене ту да постоје.
И свак би ћутиô да га облеће
Рајска топлота духа голема,
Празнô б' да Срби имају нешто
Што нико други нема.
Постојмо дуго над гробом овим
И вратимо се с уздањем новим!

Мален је камен, – баш према срећи:
Срећније Српство шат дигне већи.

ПОЗДРАВ НИКОЛИ ТЕСЛИ ПРИ ДОЛАСКУ МУ У БЕОГРАД
1893.

Не знам шта је, је л' суштина.
Ил' то чини само мисџ –
Чим смо чули: долазиш нам,
Одмах си нас електрисџ.

На што жице спроводнице!
Електрика јури широм,
Ваздухом ће бити споја
(После можда и етиром).

Стоји стабло, стоји Српство,
Мајка сваком листу-сину;
Најсвежији лист му трепну
Па одлете у даљину.

Ти нам, Тесла, ти врличе,
Оде летом јаче струје
У далеку Колумбију
Да ти умље колумбује.

И ти, Тесла, у коме се
Исполинске мисли роје,
Тебе враћа неодоље
Да пољубиш стабло своје.

Љубни стабло, Дојчине му,
Сисни дојку, сине врли:
Свака грана српског стабла
Тесли тепа, Теслу грли.

Београд је данас срећан,
Рукујућ' се српском диком,
И открива срце своје
Пред Србином велебником.

Ну ти мораш опет натраг
– Састанак нам кратко траја –
Ал' топлоту носи собом
Братинскога загрљаја.

Оставрена ј' мисô твоја,
Мисô дивна и голема:
Међу нама биће везе,
А даљине нема, нема.

Разумеће листак свежи
Сваку жилу својег стабла,
Спајаће нас електрика
– Електрика наших срца –
И без жице и без кабла.

ПРОБЕ ПЕРА
XXXVII ИЗ НИШТА – НЕШТО

Кад ја што надрљам,
Нек се не замера;
Јер, забога, то су
Само пробе пера.

Сада ми баш ништа
На ум пало није, –
Па гле, и из тога
Створих строфе двије.

Кад то тако иде,
То је моја срећа, –
А из тог се створи
И строфица трећа.

Хоћете л' још једну?
Изволите: ето ј' –
(Па можда ћу штогод
Замислит у петој).

Не долазе мисли
Ма да с' чело гњечи, –
Но где нема мисли
Може бити речи.

Али кад ја малоглав
Писац, још се не дам,
Већ без мисли, ево,
Створих строфа седам,

Помислите, кол'ко б' могли
Други да саставе
Из велике своје
Још празније главе.

LXXXVI КУБУРА С ПЕРОМ

Хтео бих песму писат,
Ал' ми с' перо ћуди...
А да се молимо –
Нисмо тако луди.

Најбоље ј' не писат,
Кад ти перо неће...
Та се песма зове
Негативно цвеће.

ОДА ОНОМЕ КОЈИ БИ ОВЕ ГОДИНЕ (1877) ЗНАО НАПИСАТИ
ШАЉИВУ ОДУ

Та ево ти пера, које ваздан гризем,
(Ко ме види, мисли, хоћу да га изем)
А ја, ситна створка, одација један,
Нит' сам перја гладан, ни мастила жедан,
Већ сам сео вршит' обичај од беде,
И то срцем, које кудељу не преде;
(И кад би је прело, шат би знао за кога)
Та ево ти пера и мастила мога,
Та ево ти стола, што је тако миран,
Мислећ' да је јоште и сад политиран, –
Столицу ти пружам, ево ти папира,
И ножића оног, којим се радира.

Теби, теби кажем – брате непознати,
Ако те је до сад већ родила мати, –
Теби, који б' знао наставити моду,
Па написо данас обичајну оду;
Оду шалоставну, ма те стало мука,
Ал' којој би реко: беаферим, Бука;
Оду бар ко лане, све у шали мекој,
Која се разлила у „Чутури“ некој,
Коју ј' таки Панта оберучке шчепо,
Коју ј' Глас народа дочекао лепо,
Или бар ко ону из преклањске торбе,
Што се духом дигла до „Киселе чорбе“, –
До „киселе чорбе“, која прса загрева,
Коју браца Сан... и данас погрева.

Та ево ти пера од најлуђе гуске,
Ево пегаз чека, боцни га мамуске.
А да боље кипи, попи једну соду,
Само данас створи какву луду оду.
Та обичај иште, ваља му с' одужит' –
Ако немаш теме, и њом ћу те служит',
Јер наслов је прво, што песнику треба.
Ево ти и наслов: „Мартин из Загреба“.
Или певај просто „Пацованом зецу“;
Могло би се певат' и „Зеленом кецу“;
А шта велиш: „Ода гуски очупаној“! –
„Патци оседланој“! – „Штуци упецаној“!!!
– Хај, та има доста наслова и теме,
Само да је доба, само да је време!...

Па камо га, море, кам' тај вешти браца,
Који би ме данас извукô из паца?
Помозите, људи, вид'те како грцам,
Како се праћакам, како се копрцам.
Што је рекô Ричерд, сад ми се тек поња:
Краљевину даћу за једнога коња!
У такој сам нужди ево и ја овде –
Цариград би дао за комадић оде.

Ал' одзива немам, сви од мене беже,
Сваки ми се чуди, ил' рамена слеже:
Ником сад не прија бити одација.
Кад не може нико, баш не могу ни ја,
Што ћу да у гајде пробушене свирам?! –
Предајем се лепо и капитулирам.

МОЈЕ ПЕСНЕ

Знаш како су песне моје?
Кад човека сети једу
Па је таман у погледу,
У грудма му огањ гори,
А он ништа не говори;
На челу му глуво доба.
На уснама бусен с гроба,
Сам умире, када плане,
Грб задане, кад уздане –
Е тако су песне моје!

Кад изгуби отац чедо,
Што га као сунце гледо,
Па с' отпади у ајдуке
Јер с крвничке пало руке;
Јад јадује, гњев му рана,
И гони га гором слепа,
А кад згледа свог душмана:
Од погледа с' земља цепа –
Е тако су песне моје!

Па је с' видео цуру белу,
Умиљату и веселу,
Што на челу небо носи,
На уснама мед је роси,
По грлу јој миље плива,
На грудима рај почива,
А пољубац кад је кане:
На лицу јој зора сване –
Е тако су песне моје!

(1860)

ПИТАЧ И СЛЕПАЦ

Питач

Де ми кажи, шта је лепше
Од млађане моме?
Де ми кажи, шта је слађе,
нег' љубит' се с њоме?

Слепац

А ја не знам шта је лепше
Јер видео несам;
А ја не знам, шта је слађе,
Јер љубио несам; —
А ја не знам ништа лепше,
Од мојих гусала;
А ја не знам ништа слађе,
Од мојих песама. —

КОРНЕЛИЈУ СТАНКОВИЋУ

Преко тамбур-душе
песмицом превуци,
питај, шта ти кажу
из тамбуре звуци.
Из тамбуре бије,
из тамбуре сева:
ко пева за српство,
српство му отпева.
Слушај звуке, слушај,
што их тамбур' носи,
при'вати их живо,
кô и досад што си.
Нек осети српство,
нек позна Европа,
да је српска песма
вечитога доба.
Кад осети српство
шта има у теби,
вратиће ти песму –
ох, та како не би!
Та тамбура бије,
та тамбура сева: –
ко пева за српство,
српство му отпева.

НАД КОРНЕЛИЈЕМ СТАНКОВИЋЕМ

И нађосте се испратити га,
опколисте га колом упопним,
рођаци, својте, знанци, другови!
На крилима од уздисаја вам
одлетеће му душе скорије
у херувима звучни загрљај.
Ал' ја вам кажем да је неко ту
што ближе беше срцу његовом
од свију вас: а то је жена та
над главом што му немо тугује.
Зар не видите? То је љуба му,
удовица му, српска вила је.
Огрнула се мраком поноћним,
звезданим оком гледа у зремљу,
у левој гусле разбијене јој
и сломљено у десној гудило.
Сећа се вила да је неки муж
од успавани' сила подземни'
опчинљиве му свирке заносом
покојне своје љубе изнô сен.
Ал' она, тужна, чим повратити
Орфеја свога нестанули дух
кад њега нема да јој удеси
прижељкујућа грла тугопој.
Невидљив лик тек душом видим ја;
ал' ону живу, црну четицу,
мајушну ту, сићушну сирочад,
и ваш ће ласно опазити вид,
опевајући чусте им већ глас:
та ситна чеда што их велеум
са љубом својом, вилом, изроди,
јединцата су му то дечица,
писмена гудна, дела су му то.
Опоколила је мајку сирочад,
по лествицама петопречажним
над оца свог надвирује се лик.
Ал' оца нашег нема, дечице,
посинио га отац небесни.
Па хајд' за њиме! За њим у полет!

Анђелски кад вас гудничује свет,
гласова ваши' удешен строј
пред Богом нек се с вама братими,
нек од вас учи свети, стари пој,
анђелски тужни пој „Со свјатими“!

ЉУБОМИРУ П. НЕНАДОВИЋУ

Срб' умниче и песниче,
књижевниче миљениче,
неумрли незлобниче,
наша дико, наша славо,
сретно, здраво!

Нови Сад, 8. I 1893.

СРПСКИ ПОЈ

На чили кад се дигне крили
слободе свест,
тад посестрими носи вили
небесну вест,
а свете жеље прођу груди
на мушки бој.
Слобода кад се с бојем љуби,
то ј' српски пој!

Умукну песма, шала пређе,
умукне пир,
умукну жице, клоне цвеће,
малакше мир,
а место песме топ затруби
на мушки бој.
Слобода кад се с бојем љуби,
то ј' српски пој!

Уместо пара Србин бира
крвничку крв,
уместо жица срце дира
зрневља врв,
уместо цвећа главе руби
јуначки бој.
Слобода кад се с бојем љуби,
то ј' српски пој!

МЕЋУ ЗВЕЗДАМА
(Вилованка)

У по ноћи превеселје,
са нетренке теревенке,
загрејан се дигох дома.
На улици нема света,
само што по снегу шета
једна мома.
Одело је снежно, бело,
на брежне јој пало груди,
снег од једа чисто студи;
узалуд му Месечина
светло чело живо љуби,
он шкрипуће бели зуби,
гледајући како струком,
како белом, меком руком,
како малом, лаком ногом,
а камоли лицем, оком,
та поноћна дивна јав
Месечину надасјава.
Кад снег шкрипи зубма белим,
а да шта ћу ја да велим,
у по ноћи превеселје,
са нетренке теревенке?
„Госпођице, добро вече!“
Жеља моја цури рече:
„На тој зими, леле мени,
Тако лако одевени!
Ево моје шубе црне,
да вас мало заогрне!“ —
Дотакнух се, загрлих је,
манито ми срце бије,
у жестини и заносу
већ осећам бујну косу,
што се по мом лицу просу,
мириси ми обасуше
свак’ задисак жељне душе.
Загрли ме, дах ми стесни;
ал’ очију поглед њез’ни’
нагон узда, занос трезни;

из њега ми мисо сине:
„Мајко!“ – „Сине!“
одзову се уста њена,
а из белих из рамена
поникоше бела крила:
то је била – моја вила. –
Лепирица као бела
кад би собом цвет понела,
да га виса спасе веља
од земљина од увеља:
тако вила поне мене
у просторе васељене;
те небесном лик лепиру
лети с цветом по свемиру,
по свеширу, по етиру.

*

Васијона пукла пуста.
Већ у мени душа сушта,
а срце ми силно бије,
у главу ми крвца лије,
ал ‘ ми вила лице мије
хладом свога крила мека,
и још нека блага река,
нека струја из далека:
свети мирис памтивека.
Нада мном се звезде роје,
намигују зраком бледом,
згледају се чудним гледом,
једна другу пита редом:
„Од куд овде ово двоје?“
Па познавши с бледа лика
незнаного познаника
опет једна другу пита:
Да л’ да приме из дубина
хладне земље врелог сина? –
Ил’ то можда, нису звезде?
То су, је ли, оне честе
изниклице срца мога,
расцветаног, широкога?
А ти зраци нису зраци,
грановити то су траци,

што о њима мирно висе
срца мога изниклице.
А око те дивне круне,
неокрунке, светле, пуне,
прозорна се румен пружа; –
То је, то је свецка ружа.
Свецка ружо, васељенко,
сиротанко, незеленко,
саморанко, светла сенко,
а камо ти твог славуја? –
У то неки звук забруја.
Је л' олуја?
Ил' бујица
огњевитих репатица,
ти' небесних блудних гуја?
Ни олуја, ни бујица,
то је цвркут рајских тица; –
ил ' је разлег од песама
из највишег оног храма
над звездама?
По тихотној васељени
разлежу се звуци њени
смртном уву нечувени;
а у мени? –
Кô тамјана плави прамак
полетив са жртвеника
у наручју зефирову
када се сретне на висина'
с ваздусима виши сила,
те се стану отимати,
наваљују, реване се,
ко ће да га пре однесе,
да звездану кади ногу
његовом и њином богу: –
Тако мене звуци ломе
у живоме срцу моме,
из недара да га носе,
једни маме, други просе,
једни прете, други туже; –
„Ој, давори, јадни слуше,
бела вило, ој давори,
од куд звуци, збори, збори!“

Очима ме вила кори:
 „У тебе су очи, руке,
 звезда има зраке, звуке;
 ти су звуци, мили друже,
 од славуја свецке руже,
 реч начелна свију вера
 први прозор неразмера,
 рајски кротник дивљег звера, —
 Армонија сфера“.
 Тако зборе вилске очи,
 а у мени свирка точи,
 свирка лепа мени тепа:
 „Скочи доле, скочи, скочи!
 Да те носе наша крила
 где је врело сваког миља.
 Да ти душа свирку пије,
 светлост да ти лице мије
 пламен да ти срце грије,
 дивотама жиће слади,
 а побратим месец млади
 да те хлади!
 Не дај се од виле смести,
 вештица је, зле је свести,
 Бог би знао, куда језди!“
 Као смели морепловац
 древних прича и времена,
 што је, везан за катарку,
 у безумљу слатку, жарку,
 слушао песме од Сирена,
 дивних, мамних морских жена: —
 тако мене звуци вуку,
 у стоструком зборе гуку:
 Један вели: — Оди мени!
 одвешћу те светлој сени,
 златној звезди стар-Омира! —
 — Мене шаље зрак Шекспира! —
 —Мени свира вечна лира
 Пиндара, Анакреона —
 — и Милтона — и Бирона —
 — Шилер — Гета и Тењира —
 Данта — Таса —
 — Калидаса — —

Тако мене звуци гоне,
а за сваким речи звоне:
„Не дај се од виле смести,
вештица је, зле је свести,
Бог би знао, куда језди!“
Ал’ мануше бела крила,
проговори моја вила:
„Куда језди? – Нашој звезди!“ –
Реч се ори по простори,
по звезданом ведром вису,
звуци били – па и нису. –
У тишини, по висини
носи вила даље сина.
Око мене звезде бледе,
све се већма губе, реде,
а вила ми прстом каже
једну малу светлуцаљку,
оку моме самртном
на дну видног домашаја.
Зрака јој се муком бори,
час угине, а час гори,
час тињавог слика гара,
час је буктац од пожара,
час је бледа, модра, плава,
час румена, па крвава.
– Бледа звездо, јадна селе,
какве су те силе смеле,
те си тако јадна, тужна,
мученица, бож’ја сужна,
какав бол у теби сјаје,
ко у теби вечност траје,
ко се каје? –
Крваво се звезда смеши,
из крвавог тог смејутка
неки шапат ко да јеца,
чини ми се, да ме кара,
да ми звезда одговара.
Ал’ не чујем оног звука,
звонке јеке, мамна гука,
што у светлиј’ њених друга:
Гласи мука и покаја,
шапат јада, сузни бризи,
неодољних уздисаја

бројанички, свети низи:
старе славе сетна хвала,
а скороњих срамних зала
осветница, — јека од гусала.

*
* *

Иза сна се тешког прену,
Мрак је. Где сам? — ал' на трему
муклим тутњом одговара
шеталица глухог доба,
навила је кивна злоба,
те се никад не одмара:
Корачање мог стражара.
Ал' ме љуто боли глава —
после оних светлих снова,
оних дивних витезова,
оних слика, оних слава —
ова јава!

Немојте ме питат' саде,
да вам причам старе јаде,
старе јаде, нове наде,
што их наша звезда знаде;
већ пођите од јавора,
побратима оног бора,
што га стужи и сасуши
неисказом вељих мука
Косовкина бела рука,
те је њему рука мала
грдне јаде завештала;
а кад гуслар по њим гуди,
из јавора јаде буди,
из тамнице јади лете
да се браћа јада сете,
да се сете, да их свете! —

Ја вам не знам рећи више,
до што књига ова пише,
док не прође ова јава,
што ми сада додијава,
те се мојих снова сетим,
ил' док опет — не полетим.

У пештанској тамници, 1872.

ИЗА СНА

Гуслар-момче санак снило
у тишини горског луга,
канда му се у сан слило
што му срце носи туга.

Чини му се по планини
глува поноћ превалила,
а у тихој у тавнини
вила коло заводиола.

Ох! да му се нагледати
тога ока видовита,
ох! да му се наљубити
тога лица виловита!

Па да му се наслушати
тих песама неслушани',
како срце дивно пати,
а како се дивно брани.

О дивоти миловања,
кад уз милост злобе није,
о светињи умирања,
кад слободе друкче није.

О јадима што од давна
тешким тиском срца тиште,
о јадима оних гора
де је њено игралиште.

Свита зора, неста кола,
а кад слушаш чудно ти је,
око брега око дола,
канда јоште песма бије.

Глас се вилин разлегао
по шимшири' и јавори',
а јавор му гусле дао
те у њима још ромори.

Глас се момку разлегао
и по срцу и по души,
а кад с' од сна разабрао,
још га веља суза гуши.

У руци му мирно ћуте
старе гусле разбијене,
разбиле их бесне руке,
крвљу раје осилјене.

Оћеш, брале, нове гусле?
Аој, брале, среће уде!
Та и те ће да разбију,
зар ће те да друкче гуде?

Вељи јади срце стисли,
срце гуди о освети,
што то једно срце мисли,
сто ће срца учинити.

ВИЛЕ

Еј, у гори силна вило,
да ми дадеш срце твоје,
све би пуно вере било,
јер горштаци тамо стоје.

Еј, у биљу мирна вило,
кад би мени срце дала,
све би пуно лека било,
душа би ми мирисала.

Еј, у води бистра вило,
кад би мени срце дала,
моје б' срце море било,
ти б' у море утицала.

Еј, у зраку сјајна вило,
да ми дадеш срце твоје,
све би пуно песме било,
та у зраку тица поје.

Душо, вило мога века,
ти си ми га дала сама,
пуно вере, пуно лека,
пуно миља и песама.

СРПКИЊА

Српкиња је моја дика,
српски се понаша,
српске душе, српсјка лика,
вилинскога стаса.

Српски јој је осмех бајни
српски шкрипи зуби,
српски воли, српски грли,
српски зна да љуби.

Српкиња је по погледу,
речи и уздику
и срце јој живо куца –
по народном стиху.

*
* *

(Одломак)

На слемену, на књигама,
под прашином, паучином,
леже једне гусле старе,
а поред њих згурило се
и гудало савијено;
жица га је стегла јако,
шћућурено мирно лежи,
као да се миром теши;
то гудало прилика је
сапућене тужне раје,
па од јада шта би, веља,
ил' да гуди, ил' да стрелја?
Као да звече беочузи,
гудало се канда буди,
и њега су нашли дуси,
па га дижу да загуди.
Дуг је санак боравило
поред своје верне моме,
давно није песме вило
у пољупцу жичаноме,

па давно је, давно није
притиснуо тако страсно,
а и она давно није
уздахнула тако јасно:
Болови су то големи,
кад се песма рађа болна,
из утробе јаворове
грдна, тешка, неодољна;
болови су то големи,
кад од крви небо руди,
кад се крвљу зарумени,
а из крви на крв слуги,
па кад песма грешно пита:
зар још има небо стида?
Болови су то големи,
кад се од њих камен њиха,
кад отвори уста света
глава сиња Текелиј'на.
кад се сиђе самртнице,
да прориче смрт ил' жиће, –
болови су то големи,
кад и онда – реч онеми.
Младој зори још је зима,
још је мрзи јорган дићи,
црни јорган облачина,
још је мрзи оставити
постељицу жарку, рујну.
Зазвонило звоно мало,
глас му мраком одјекује,
облачине бије лење,
звоно зове на јутрење;
у одаји међ књигама
засела је тешка тама,
продире је звоно само:
чини ти се кô да слушаш,
како после славе веље,
помрчином робовања,
тужна једна песма бруји,
како белу зору буди,
па уздишућ' сетно гуди,
нову славу сањајући.

СНОВЕ СНИВАМ...

Снове снивам, снујем снове,
снујем снове бисерове,
у сну живим, у сну дишем,
ал' не могу ситне снове,
не могу их да напишем.

Снове снивам, снове снујем,
у слике бих да их кујем,
ал' су санци полетанци,
не могу их да прикујем
срцу моме лаганоме.

Ал' наслони на те снове
твоје груди бисерове,
две ледене бисер капи:
та би студен смрзла снове,
све те слике следила би.

ПОГРЕБ

Разболела се љубав
у твоје драгану,
разболела се часком
и часком изда'ну.

Да виде како ми је
у тузи великој,
повешћу сјајан погреб,
умрлој јединој.

У љубавна ћу писма
обавити је сву,
да чува тајна тајну
и клетва заклетву.

Положићу јој тело
на чудна носила,
од покиданих жица
и старих гусала.

За носили' ће ићи
родбина њена сва:
лепота, мати њена,
и Вера, сестрица.

А крај ње ће да иду
све ситна сирочад,
скорашњих пољубаца
љубавни пород млад.

Пред носили' ће ићи
по реду попови,
у одежама црним
са свети крстови.

Ти попови су стари,
све вечни болови,
све уздисаји црни,
ти црни попови.

Пред попови' ће бити
ђачића који ред,
да поју „свјати Боже!“
да буде погреб свет.

Ти ђачићи су песме,
што за њом уздишу,
што теше душу њену
и богу уздижу.

Стихари им се светле
на младих рамени',
а барјаци се вију
с чираци' пламени'.

Над гробом су јој дали
опело попви,
„со свјатими“ се ори
над млади' гробови.

„Со свјатими“ се ори
кô припев из раја,
на послетку још ђаци
отпоју „вјечнаја“.

Поскакала је за њом
родбина њена сва;
и њојзи моји ђаци
отпоју „вјечнаја“.

Још и сад кô да чујем
то свето „вјечнаја“.
а као да ћу га слушаг'
животу до краја.

И синоћ баш га чујем,
већ доцкан пред зору,
а неко кô да куцну
на тамном прозору.

Заблиста месечина
са бледа покова: —
љубавни вампир то је
и пратња његова.

РАЈО, ТУЖНА РАЈО...

Рајо, тужна рајо, кад се тебе сетим,
не бих да ти певам, већ бих да те светим.

Да те светим, света горо, облистана
од увела, бледа, турска ђулистана.

Што му вене ружа већ под гором црном,
па опет кукавну земљу копа трном.

Из туђег је света, престала да руди,
па би да се шкroppи из крвавих груди.

Еј, а де је сунце, да се њиме суше,
те кржаве капље са увеле руже?

Да осуши капље, да ружу изгори,
да остане за њом тек мирис у гори.

Из тога мириса песма да заори,
кад се јарко сунце за навек разгори.

Еј, а де је сунце? питам српске горе,
а оне ми веле: и у теби, море!

Рајо, тужна рајо, кад се тога сетим,
не бих да ти певам, већ бих да те светим.

МЕЋУ ЈАВОМ И МЕД СНОМ

Срце моје самохрано,
ко те дозва у мој дом?
неуморна плетисанко,
што плетиво плетеш танко
међу јавом и мед сном.

Срце моје, срце лудо,
шта ти мислиш с плетивом?
кô плетиља она стара,
дан што плете, ноћ опара,
међу јавом и мед сном.

Срце моје, срце кивно,
убио те живи гром!
што се не даш мени живу
разабрати у плетиву
међу јавом и мед сном!

ПОСТАНАК ПЕСМЕ

Сунашца на залазу
кроз прозор пада жар,
оданде на твој адиђар,
са њега на дувар.

Разишô се у млазу,
па шара бледи зид,
плаветан као небни вид,
па румен као стид.

Запали срце моје,
из њега сину зрак,
кроз ока твога камен драг
просинуо је благ.

Па и он је у боје
разишао се цео,
још лепши шар је разапео
на листак овај бео.

И нестаће му сунца,
ал' трајаће тај цвет,
јер то је онај неповред,
што песмом зове свет.

Мрцину стару векова нових,
што јој бог рече: светом се зови!
спућену путем старости ропске,
прскану блатом клетве потописке,
што је пода се ђаво упрегô,
шибô је бичем Евине змије
јабуку њену дао јој да ије,
па јој већ и тај гризутак узео –
ти си је усео.

Да отпочину уморна крила,
што те понеше песничких вила,
да скупиш мало расуту снагу –
спао си на таку уморну рагу!
Па виловитим занесен летом,
вилинским летом, друкчијим светом,
мислиш, пегаза уседе свога,
пегаза свога тимаренога,
на леђи', мислиш, свога жерава,
развијаш клупче срца крвава,
крваво клупче вечитих сила,
што га је вила снови навила,
снови навила, вером замела,
па га у твоје груди унела.

Ти плетеш од тог вилинског дара
поругљивога основ швигара,
дизгене плетеш и златне узе,
а бичаље узе
јавора грану
открхану.

Плетицом нежним, што га тек живље,
нежније срце довољно поња,
њиме ти шибаш пожиље дивље,
огрезле ране паклена коња; –
али не преза од удрца бична
мрцина вична.

Мрцина пакла
још се ни корак није одмакла,
а већ се сићи, већем се трза,
погана уста о жвале крза.

Искрзаће ти плетиво цело,
све твоје клупче о вично тело,
у руци ће ти остати само
голо бичаље, сухо, крваво –
јавора грана
открхана.

Ал' не снуј клупчета, а бич подвежи,
у своме пламу оструге жежи,
челик у ребра раги забоди,
нека побесни паклена скоти,
нека посукти крвца јој жива!
а с гудала крива
у ланчић плаети беочуге мале,
стегни јој жвале,
нек се запенуша –
онда ће да слуша!

НА ПАРАСТОСУ ВУКА СТ. КАРАЦИЋА

Парастос опет: вера, љубав, смрт.
Од неко доба виле српске глас
парастоса се не напараси.
Парастос Вуку, умро нам је Вук.
Па шта? па ко је самртник нам тај!
Је л' оно чело бледо, брижано,
боровито што борачки му ум
у бледицу сад крије вечитом?
На столу нове српске просвете
у прочељу је чело било то,
ал' још то чело, још то није Вук.
Ил' уста она можда медена
што толики испричаше нам плам?
Кроз уста та је прошо пољубац,
што старе своје њиме целује
поштовалачки млади нараштај:
ал' та уста, још то није Вук.
Ил' онај ваљ' да штаколазни крок,
живота радна верни пратилац?
Зелено дрво штака нам је та,
јаворика из њега проклија,
прамалетње нам песме хранећ' гуд.
Уписаће се на дрвету том:
Ко за свог века не посрну хром,
похрамаће за њиме векови. —
Вековито је дрво штака та,
ал' још то дрво, још то није Вук.
Са свим је други, други то је Вук;
ал' о том Вуку, што га мислим ја,
не приличи ми овде причати,
јер Вук тај, тај покојник је жив,
а живима парастос не бива,
Да, још је жив! У грудма нам је жив,
из речи наших и он говори,
уз песме наше припев нам је он;
и да му није духа мед нама,
помолили би молитвом се том
покојних душа цару задушном,
нек вољан прими нашу старину,
нек дарује предусретан му дар,

од небескога гусле јавора.
И саслуша л' нас тако Господ Бог,
понестаће из раја јавора,
потесаће га дуси на гусле,
за тили часак српски биће рај!
Ал' какве смо на земљи срећице,
отеће нам још и тај завичај.

О ШЕКСПИРОВОЈ ТРИСТАГОДИШЊИЦИ

Вештака вечног творилачка свест
умарала се мучних дана шест
док створи свет:

светлине зрак у ноћни врже мрак,
висине кршне одби од мора,
славуја ружи, гуји даде зуб,
магарцу уши а голуби љуб,
и стварајући све без одмора
кад шесту зору рад му дочека,
и своју слику створи, човека,
створења цвет.

И по томе – не беше потвора.
Зар тако диван човек беше створ,
зар тако тежак човек беше мор,
да Бог за њиме треба одмора?
Ох, не верујте! после рада тог
оправљао се Бог.

Увиђо је, увиђо бесмртник,
на човеку да само беше лик,
што вредан беше створитеља свог,
а друго све слабостиња и јад;
ох, не верујте! после рада тог
оправљао се Бог.

На особит оправљао се рад:
у једном лику, једном животу,
створења сву да смести дивоту,
светлост и мрак да стопи, ноћ и дан,
анђелску сласт и пакленички плам,
непроникнута бисер-језера
уз недогледна виса урнебес,
славуја глас, сикута гујског бес,
сред летњег жара зимогрозан јез,
уз ружин мирис отрован задај;
и све то чудо, сав тај комешај,
у један лик да сложи, један лог,
и учини, – Шекспира створи Бог.

Високи душе, незаборављен,
поздравље наше прими у спомен,
не реци да ти дође изненад!
та над је све што народ има млад,
у наду том и твоја нам је сен.
Паклених страсти рајски царе ти,
разреди страсти голем комешај,
у народу што малом овом ври:
с висине своје мирне, самотне,
навада ниских сломи раздешај,
разметљивих шпрљоћудника крик!
свевидећ му изнеси на видик
срамоте славне, славе срамотне!
А што је славно, што је вечно у њ,
ни ти му, круно слава, не окрун'!

Ал' де ће наћи молитва те та?
У рају зар? За цело тамо, да!
И опет не: та дела твојих крас
пренашô је и сваког тамо нас;
за тебе мора бољи бити стан,
незамишљен још, неслућен, незнан.
А није ли божанствен судијо
у подземалски пакô послô те,
земаљски што се роб усудио
у надземаљске дират' послове?
И с паклом би се вољан борио
толику ко је страст покорио:
ал' жешћи за те мора бити стан,
незамишљен још, неслућен, незнан:
Тај стан ти је у твојим делима;
у томе царству владалац си сам,
окружен седиш светитељима,
јунацима бесмртних својих драм.
У теби творац читав створи свет;
небеског оца захвалан си син,
не мога свет у теби живу мрет:
кô терет срца изврже га сињ.
ти светове из груди погуби,
ал' свет нам овај тиме здвогуби,
У срца твога свет тај извргнут
бесмртна душа узеде ти пут;

у томе свету, твојим делима,
у царству томе владалац си сам,
окружен седиш светитељима,
јунацима бесмртних твојих драм.

И ту ће наћи наше речи те,
наш поздрав ту ће бити саслушан,
а придворнике твоје вечите
умолићемо да ти зборе за њ:
Однеси поздрав господару свом,
великомучениче Хамлете!
не пусти сумње да те салете,
у духове пренеси смртну вест,
пренес' је пре нег' оно што си знао
свог рдитељског духа заповест
у сумњичарску, смртну своју свест!
Однес' му и ти поздрава нам глас,
у поздравима дишућ сваки час,
славуја жељна мирис-ђулијо,
Ромеа свога верна Јулијо,
ти мученицо свете љубави!
Та светитељке нема милије
од тебе, вило нашег Вилије!
са Ромеом у вечит загрљај,
однес' те поздрав творцу своме тај!
И ти, ругобе јеже одабран,
глостерски кнеже, данас одигран,
владару свом принеси поздраве;
— јер чудан светац Вилија је наш
у рају свом и паклен трпи враж! —
утишај часком наваде ти жас,
разреди слашћу жеље стростраве,
приклон' се смерно хромим коленом,
приступи му, толико мољеном,
изручи му и наше поздраве!

Из ваших уста саслушаће бар
и наше гласе песнички вам цар;
ал' не ће ли му мали бити дар?
Ни Србин, боме, није народ лош,
од вере му је глава тврђа тек,
а осећај му ка' и образ мек,
промотривост му бритка као нож!

Ал' британски је Шекспир био бард
пред њиме бриткиј лебди халебард.
Пред киме клечи Британија сва,
за киме листом запад ликује,
шта мари тај, шта тај распитује
за једно племе више или два? –

Сиротиња смо; гинућ за благом
земаљска блата ријемо још низ,
још нисмо вични продирати вис
за благом небним. Ти науч' нас том!
Ал' ако мислиш, силних слава сит,
да, лакоми на блага твога миг,
изневеримо драго име Срб,
у онај народ да се прелије
ливена тол' ко душанова крв,
што теби може зборит' смелије,
угледније што те је славит' знао, –
мислиш ли тако, онда нам је жао:
до страшног суда још претрпи се
а не верујеш ли, – посрби се!

ПЕВАЧКА ИМНА ЈОВАНУ ДАМАСКИНУ ЗА СРПСКО
ПЕВАЧКО ДРУШТВО ПАНЧЕВАЧКО

Богу зефира, богу олуја,
господу сфера звучнога ма,
Богу славуја и богу гуја,
господу тутња громовима:
Ти, клетво земне омане,
ти, песмо небних снова,
однес' му, свети Јоване,
и гласе наших бола!

Богу целива блажена цика,
пакленом страшћу што пише рај,
господу вриска очајника,
рушећи вечним надама трај:
ти, клетво земне омане,
ти, песмо небних снова,
однес' му, свети Јоване,
и гласе наших бола!

Богу тишине живого гробља,
богу поретка вечнога сна,
богу госпode, господу робља,
немоме Богу муклого стра,
ти, клетво земне омане,
ти, песмо небних снова,
однес' му, свети Јоване,
и гласе наших бола!

Господу сева бритких мачева,
кад се поведе последњи бој,
Богу што звуком скрханих негва
припевне гусли победопој:
ти, клетво земне омане,
ти, песмо небних снова,
однес' му, свети Јоване,
и гласе наших бола!

Богу зефира, богу олуја,
господу сфера звучнога ма,
богу славуја и богу гуја
господу тутња громовима:
ти, клетво земне омане,
ти, песмо небних снова,
однес' му, свети Јоване,
и гласе наших бола!

БЕСЕДА
IV Клетни благослов

И настало је царство клетвино.
У раскалашном, бесном раскошу
обавио је ружик источни
укопнуо, малаксџ, српски бор.
Дубоким трњем испребаџ га,
из бора српског живи тече сок,
а турски ђул се њим потхрањује,
те забада се живље, дубље још,
све силније мирише ода њ зрак.
Сахранише се под њим векови,
од како ђуле гуши српски бор;
док убојити жртву коље трн,
мирисним дахом ђул је заноси,
заваркује је песмом источном,
животом смртни сладећи јој час.
А ја, прогнана вила борова
из харемских стаклених дворова,
у колибама души тражим спас;
те да ме не би гњевним поносом
простакова неоскврњена свест,
срамоте моје грех кад опази,
са светог прага протерала свог,
прерушујем се рухом глумачким:
Кад стегне зима ледом немилим,
у коледе се бацам божићне;
преосталу да храним сирочад,
од малог бога зимни просим смок.
Прижеже л' опет летња припека
те ропску земљу паклен оспе жар,
голоту тела цвећем окитим,
прикривам се у росне додоле;
домаћице ме шкропе задушне
испирајућ' окорели ми грех.
А нестане л' ми наде последње,
у ропству кад се робље надмеће,
поругљивост замењује ми бол:
повијам се свиленим крпама,
чоханом дизгом и клободаном,

прерушујем се у прпоруше.
Заопуца л' најжешћи гонивек,
господарска кад разуздана ћуд
најсветијег се маша робовог,
о живо срце пашмаг отирућ',
кад презрена, незнана српска кћи
и харемској већ ропски завиди:
у краљице се хватам онда ја,
те појавама глумним, господским,
заваркујем очајном роду свом
робовања му тешки неотрп.
Те тако мутне будим видове
из погаништва древног спомена,
да поганичком тим одолим злу.
А хришћански напустио ме Бог,
па местоп славе својих храмова
гаришта црна оставио је,
кô црне ране што их зададе
љуistine божје свеспаљиви гром.
По увалама Старе Планине,
по цветиштима руже небране,
с божанствима се грчким састајем,
де прогнани из легла суседна
одавно крију невиђени век;
па храмова кад осетише жар,
помолише се, полакомише,
да л' опет није њину царству ред?
Ал' паликућу кад су спазили,
поганијег од погаништва им,
јаучући се натраг сурвају
да и даље прогнанаства врше коб.
Ал' пожарених поглед светишта
помирио их јадам узајмним
са гонитељем старе славе им,
са спаситељем новог завета;
у посестринским састанцима нам,
напојише и мене врелом тим,
помирљивости благом уздајом.
Тој истини да апостолишем
заишла сам по српских крајевих:
Под симолом од бадњег „вертепа“,
тумачећ' мисô спаситељеву,

богова старих пазила сам вид;
вертепашким оделом глумачким
у песнички разносила сам род
јеванђелија свете истине.
Те чувидом закривајући лик,
с висине да ме несвест не сруши,
шалећи тако обиграла сам
стрмени црне грдну провалу,
што тешком клетвом ископа нам грех.
Стрмац је тај већ скоро обигран,
са спасовскога брега свиће дан,
већ верној ћери руке шири род,
сачувала сам просвете му плод:
прихват' га роде, окуси га, на!
Старинска што је за те намена,
подарак сад је постô теби нов;
на умору што негда Душану
гоleme тежње крајњи беше сан,
са цариградских кула што су му
старине грчке сенке вестиле,
Еврипиде, Софокле, Есхиле, –
тај сан већ вила шести сања век,
а сад на јави сан ти нуди леп,
прихват' га, роде, ево ти га, на!
п о з о р и ш т е је, чим те нудим ја!

СПОМЕН ЈОВАНУ АНДРЕЈЕВИЋУ

Не суди мени, пресуђена сени,
не суди ми занесен покушај,
из оних светова благословени'
у стари те домамит' завичај!

Ал' чим да те мамим? чим да те зовем?
чим да ти тепам, да ти говем?
кад сваки слатке милости глас
у очајни се пресеца врисак,
од срдашца мека челичан стисак,
од љубави чини ужас
милог спомена овај жалосни час.

Покојниче драги! сенко ил' душе!
пријане, побро, Србине, друже!
Ил' гробни низу! ил' рајски вису!
увели цвете! однет мирису! –
Мирису, да: – та беше нам липа,
славуја српским у лишћу лег,
а из цветова мирисе сипа,
патничком свету богодан лек.

Песмом се пита, свет да захрани,
свет да захрани – да се сахрани,
Чућеш нам гласе, ти си их свикô,
Самрћу својом ти жива слико
Кивне нам судбе!
Беше нам слична гудалу жица
цедилу сухом извора гудбе,
што глади чело вилиних гуслица –
вилински беше са жице звук:
Милионом звука вила се бела
силно занела,
замахну лук,
луком је гусле бесно превукла –
жица је пукла.

Кад такве жице пуцају роду,
је л' чудо што гласови странпутицом оду?
је л' чудо, што и нас, жичине друге,
нескладне туге
обузе склад,
зовемо сенку, гонимо над?

А кога зову, кога ли маме
синови таме?
зар оног, ком је, жив док је дисô,
кроз оба света летела мисô,
пасала смело невиђен свет?
зар томе мора нас тек да слуша
обестељена, слободна душа?
зар није њоме свако обузет?

Коме је мисô у чистој души,
с отим се душа Јовина дружи,
весела с њиме, с њиме и тужи,
крилима маше, сузе му суши.

Ал' склопи крила, суза нам не носи,
спомен је цветак, што га суза роси!
А мирис, што се по души проли,
То су боли.

Не гони боле, не гони Јоле!
Болу ти беше посвећен век —
Телу си знао видати боље,
Ал' коме се душа са болом коље,
јадан је томе кољиво лек.

СПОМЕН НА РУВАРЦА

У очи нове године је било,
наканџ сам се дома подоцкан
од вечере из друштва весела;
са ближње цркве куцнуло је триред,
под кључем кад ми шкрину капија;
на дванаест као да беше.

Тишина је;
ал' не тишина блаженог санка,
већ као тишина око боника тешког;
подухује ветар, као
испрекидано грчевито
дискање болесниково.
Двориште тамно, само тек
уз опали прикућак као да се миче
нешто бело;
помислим да је неспокојни дух
покојна каква гласа,
што се у Матици породи некад,
предлажућ' да се пустош оправи,
па блуди сад, очекујући плод.
Притрп' се мало, душе,
у топлој чим се нађем одаји,
уздахнућу једаред за тобом,
та имам кад – јер ја сам матичар,
а ти ћеш, као што видим, бити
за трагичан моменат натичар. –
Топлота блага, наложена пећ,
у њојзи тиња пањ,
кџ старог лета мртво тело испуцано црно,
што спаљују, да вампир не буде. –
То старо лето, стара година!
Каква је страшна била у животу,
да каква би тек била, жалостан,
да још једаред устане из гроба,
да се повампири!
Страхота! ратос таких мисли!
Разузурим се, окренем пећи леђа
и мислим, шта да читам,
да растерам те мутне видове

о оживелим гробовима
и умрлим животима?
Јеванђелије ми на столу,
најбоље такој беди тешило.
Бадава! свака врста, свака сећа реч,
на онога јунака јагњастог,
што умртви свој живот бесмртни,
да њим оживи гроб.
Преврнем лист, преврнем и други,
пред очима ми главе пролазе,
кô лубање коштане мртвачке;
сад ево већ „откровенију“ ред.
Писмена се по листовима муте,
начинише се црна страшила,
што о њима проричућ' причају;
а јеванђелске свете истине
озбиљнијом тек чине опсену.
Јест', ено је, те грдне блуднице
откровеније што је открило,
показује ми откривену блуд,
превија се умучном напону, –
ил' умире ил' рађа?
А уз њу се прикучила аждаха,
седмоглави змај,
на првој глави глава мртвачка,
из вилица јој модри плам
полагано по црном диму лиже,
кô да нешто пише, –
у млазових прочитам сричући:
Руварац! Шта, Руварац? је ли, звери?
Ха! по том сам те познô, блудна кћери:
Ти жено, ти си стара година;
а ти, аждахо ти си душа јој,
издахнула те умирући сад,
па, блуднице, у часу последњем
још има каде да се породи! –
Ал' стани, шта то јекће?
Кô напрег од кашља, заптивен сух.
На умору је л' ропац године?
На мојим вратма куцну неко,
збиља: куц, куц, куц!
Ја нехотице дахнух: улази!

Отворише се врата нечујно,
 нечујно ступи једна бела сенка –
 не, није сенка, мртвац; мисли л' зар
 грозовито откровеније то,
 сва чуда своја ређат' преда мном,
 погибије, васкрсенија сва?
 „Добар вече!“ авет ме поздрави;
 познајем глас:
 кô поноћнога ветра пирук,
 кад иње стреса с врба надгробних;
 познајем глас, тако је предисô
 у часовима својим последњим
 Руварац Коста.
 „Добар вече!“ и испод покрова
 коштаницу ми пружи у поздрав;
 прихватим је и стисак леден јој
 свег укоченог опрости ме стрâ.
 Добар вече! отпоздравим му ја,
 и да ме види, да се не плашим,
 бајаги станем шалити се с њим:
 Па откуд тако доцкан, бога ти,
 зар и ти ноћник, и ти бекрија?
 Ал' то је ваљ' да твоја трагичност?
 Што за живота хтеде прозрети,
 осудили те на то по смрти!
 Насмеши се поругљиво: „Та да,
 већ знам, шта мислиш; мислиш умро сам?
 Бадава, што је земна површност!
 Па ти да појмиш позив човечји?
 Ни основе му ниси назро још!
 Планета ова, земља, земља је;
 па како позив свој да постигнеш,
 у њојзи, слепче, ил' на њојзи зар?
 Је л' боље срце, или љуштика?
 Схваташ ли, површнице?“ Ја бих знао
 иначе на то одговорити,
 ал' не ћу да га једим, редак ми је гост;
 размишљајућ' бајаги ћутао сам.
 „Па шта то читаш?“ запита ме гост.
 Јеванђелије, рекох.
 „Окани га се, додијало ми,
 тај курс већ слушам целу годину,

па за то имам рекрацију сад
 до прва кукурика.“ –
 Е гле! па лепо, мило ми је баш,
 па кад је тако, знаћеш јамачно,
 имали Ренан право или не?
 „Званичне тајне,“ рећ’е коштаник,
 „не казују се површницима.
 Ал’ сад окрен’мо други разговор!
 Приповедај ми штогод о њојзи!“
 Посади се и жаром питљивим
 успламтеше шупљине очне му;
 запитô је о својој љубави.
 Казивô сам му, да се сећа на њ,
 и да ће њега памтит’ вечито,
 јер сећа га се, то за цело знам,
 кад год се поје „памјат вјечнаја“.
 Душевна свест јој сва је његова,
 а несвест тела даће другоме.
 Кад видим, да му годди приповест,
 употребим трнутак угодан:
 Па кад смо се већ такосастали
 позајми ми од знања свога што!
 позајми ми од – гост ме прекине:
 „Опет позајми! море, докле ћеш?
 у Преходнице новци су ми сви!“ –
 Позајми ми од своје науке,
 освети мене, шта да верујем
 о јамачности општег ускрса?
 Ил’ хтеде сад угодљив загладит’,
 у прве што ми зајам одби мој,
 ил’ извештајем дирнут љубавним,
 тек он се диже, исправи се дуг,
 у чело упре прстом десничним,
 а шувачним у голе кукове,
 заори глас кô подземалъски гром:
 „Алфа и Омега!“
 И збиља беше луањи му вид
 (у продужењу с плећним костима)
 кô мало алфа, а под шуваком
 савијаху се бледи кукови
 кô велико омега. „Разумеш?
 објаснићу ти стихом у књизи!

Отвори књигу!“ Ја је отворим.
Ја преврћем, ал’ и он пажљиво
у главама уплетен вреба стих.
„Ха, ево га! гле! ја сам алфа и –
окренем се, ал’ – нема госта мог.
Гле проклетника! преварио ме!
Обазрем се, гленем у књигу,
и гле – почетак страсти Христове,
издајство Петра, петлов кукурик:
зацело је те речи прочито
па, у бризи, да час не пропусти,
по закону асоцијације
идеја сродних помислио је,
да кукурикну пето заиста,
и за то тако изневери ме,
Ал’ ништа за то, хвала, госте мој,
навеки хвала! Реко си ми дост’. –
Алфа и омега!
О мудра смрти, о самртничка,
жива мудрости!
Алфа је глава, алфа то је ум,
почетак свега, душин неимар,
што у њој зида будућности сјај;
а омега, јест, омега је кук,
срамота, трбух, лакомот и блуд,
зидара умног вечни рушитруд –
то омега је свему, свему крај.

МОЈА ДАНГУБА

I

Камо ноћи, камо дани,
прозборени, пропевани,
братовани, друговани,
камо ноћи, камо дани?

Румене се чаше љубе,
лију им се кипом душе,
здравица им срце дубе,
уста им се љубом суше!

Камо ноћи, камо дани,
пољупци проуздисани,
клетвама прозаклињани,
камо ноћи, камо дани?

Седи љубав, пије вина
из очију пуних наши',
што га више љубав пије,
више га је свакој чаши.

А песама јато плаво
срцима се куца: Здраво!
– Песме, лакше! – Махни, ма'ни! –
Камо ноћи, камо дани?

А кад оду браћа дома,
кад је доста слатких снова,
кад се сместе занос-песме
у постеље од стихова: –

II

Разиђе се поноћ небу
у сећању будне душе,
те тамнином памтивека
из даљина осунчаних
долазе ми силне чете,
што их сунце зраком плете,
а поноћ' их подуплеће,
старе чете нових слика
непознатих познаника:
Час ми весте стару славу
крви моје прарођачке,
те варљивим заносима
раздражену душу моју
душанским совма љубе; —
час охладне и побледе,
те из мога загрљаја
кô притајне клизну гује,
облачним се крију скутом,
муњевити сукћу греси,
а за њима узастопце
са стеновља суда небна
погрмљују громне клетве;
кô да ми се злобни пакô,
успевши се до небеса,
блаженичку руга санку,
те ужасом чини живим,
да се душа, милована
обљубима рајских слика,
стиди своје славе младе.
Видови ме тако гоне
у часових сновиђења,
а кад и њих зора стопи,
на моме се виде листу
ситни ретци црних слова,
свете мошти мученичких снова.

Камо ноћи, камо дани,
просањани, промаштани,
пронадани, пројадани,
камо ноћи, камо дани?

III

И сада ми привиђења
разбуђују поноћ' сновну,
бледи реди од образа,
ближње душе, драге сени,
оживеле успомени
изумрлих пријатеља.
Ама нису јавилици
од подоба древна доба,
не нуде се души мојој
мирисима босиочким
из давнине мученичке:
Већ ми дисак загушују
јучерањим задасима
животова разилаза,
та бесамрт вида свога
споменима зачињући
самртничке ништавости,
исту судбу ко да кажу
ужаснутом посматрачу.
Небне мисли земни борци,
душиноме сваком зраку,
сваком људском жртвењаку
узаstopце у поворци;
у поноћи хладне грозде
гомилина нехајања
занесеном душом носе
сановање светлиј' дана,
да просветле светску тмину;
ал' у место севљу њи'ну
да утече светски мрак;
муњско умље како сину,
те обасја приокоље,
још су само вид'ли боље
вековити непрозрак. —
Угинуше; — сенке ове,
што ведрије гоне снове,
исту весте немит-судњу
моме сневљу, моме будњу.

IV

У призраку тога вида
и ти ми се кажеш, душо;
сред крвава твога стида
венац те је обакружô
мученичка обасјава;
у њему се кајно мори
лице твоје, санче крсни,
из очију твојих гасни'
проснивана негда јава
прекорима просијава.
У прекори' кô да збори:
Камо ноћи, камо дани,
просањани, прожељкани?
Од јаве си ковô снове,
сад од снова јаву вези!
Страсти моје плам-отрове,
јаве моје будне беси –
ти их снови потамани! –
Камо ноћи, камо дани?
Ал' што си се, слико сива,
ти међ ове слике смела,
што им земља крије тела,
кад те знадем, да си жива?
Ти си жива, ти си чила,
ти си лепа, ти си врла,
ал', твога ми прва грла,
да си давно већ умрла,
много би ми живља била.

V

Удиљ ми се тако мења
 спомен земна пролажења;
 те од мрачна ликомета,
 што их чини сива магла
 мојих боних уздисаја,
 како ли ће наћи реда
 она чета што је нагла
 из давнине векотраја,
 прадедовских трази снова,
 да негдашњу славу слади
 невиђених витезова
 незахвалној унучади?
 Снови, славо, витезови,
 опростите мом нехају!
 Не би било вашем сјају
 у прсију краја ови'
 не би било отпочина,
 тек да није жешћих чина,
 уздисајних облачина
 окужљиве самртности!
 Ал' овако, вило, прости!
 Каткад само још ме пусти
 док часова траје пусти',
 да попевам натенани:
 Камо ноћи, камо дани?
 Ал' у очи новом данку;
 кад већ буду на пресанку
 они санци уздисанци,
 они мрачни тугозванци,
 кад се слегну црне сени,
 онда, вило, ходи мени!
 Од облака, што у воље
 оставише стари греси,
 одбијаће, вило, боље
 твоји светли, дански вези.

ДОН КИХОТУ

Кад зареде нове беде,
кад се смркну бели дани,
кад потамне и побледе
зраци надом изасјани,
непогода невидовна
кад ми сломи крила пловна,
па, док с нова не узлетим,
хоћу мало заветрине,
тад се навек тебе сетим,
будаљине Саведрине*.

Кад ме лепо чедо мамне,
те за њоме свест заблуди,
мрежом густом косе прамне
заклони ми поглед људи,
мраком светлим очи тамне
ужгу сунце ми у груди';
па кад махом сунце зађе,
а с очију мрежа сађе,
у облаку мојих јада
једна ми је паведрина:
знадем како и ти страда,
будаљино Саведрина!

У скупштини кад се граја
дигне на глас мудре речи,
мора да се ум притаја
кад се лудост пред њим пачи,
у жестини окршаја
ветрењача многа звачи,
кад је глави друго место,
а трбух се за свебрине:
сећам те се врло често,
будаљине Саведрине.

*

Мигел де Севантес Саведра зове се писац Дон Кихота.

Кад се после дуге ноћи
јаве зраци нове зоре,
те помислим, сад ће доћи,
слобода на наше горе,
да ће хтети, ко ће моћи,
дићи народ Богу горе,
те ће бити један, срећан,
не ће бити Саве, Дрине,
и опет се тебе сећам,
будалине Саведрине!

Ал' кад видим паметаре
где с' клањају шупљој сили;
кад јунаке видим старе
где их скотска наслад гњили,
те сад оно пале, жаре,
чем' су били борци чили;
да желуцу није сметње
мач отпашу са бедрине: –
таке слике нису вредне
будалине Саведрине.

„ПРЕРАНО!“

Тако ти треба! Жељан си неба
Похитô тамо, веле, „прерано“,
а ниси чекô мирно, смерано,
бројећи овде часове горке,
да лепо сазреш, кô грозд за чворке;
ил' док те снага не прође мушка,
да с гране паднеш, кô гњила крушка,
па да те дерлад ногама ћушка!
Каква красота, каква дивота!
Ал' ти се „прерано“ лиши живота.

Но свака друга да ти је проста,
ал' какво Српство за тобом оста!
– И ако мислим, кол'ко сам те читô,
да се баш ниси за њега кидô,
ипак му ниси био ни студан, –
тек што си очи склопио трудан,
синуше роду срећини зраци,
несташе распре последњи трази,
ускрсну Српство у пуној снази,
ускрсну Српство у „шупљој фрази“!^{*}
Штета што ниси видео ни то,
ал' што ћеш, кад си сувише хитô.
„Прерано!“ цвили сва ова књига,^{**}
ал' то је теби девета брига.
„прерано“ нама, ал' теби „стига“.
ти си преболô све људке страсти,
ти си прегорô земаљске сласти,
бол и милину, јунаштво, страву,
љубав и вино и српску славу,
дољубакô си, допивничео,
докосовао, досливничео,
над нама летиш диван и чио,
није ти стало, сенко нам драга,
што те славимо – за врућа трага.

У Крушедолу, на Усекованије 1894.

* Види београдске “Мале Новине” бр. од....и – gut Ding braucht Weile – ауторов исправак у главној скупштини „Друштва св. Саве“ у Београду.

** Тј. Споменица Војиславу Ј. Илићу којој су горњи стихови били намењени, али не суђени. Види о томе писмо песниково уреднику „Дела“ у књ. VIII-ој год. 1895-е стр. 25-30.

ПРОЛОГ ЗА „ГОРСКИ ВИЈЕНАЦ“

На Ловћен гледах, у сну, с Цетиња
пун зазора, ка' негда, дјетиња.
Испитљив, ал' у смјерној молитви,
прозборих оној светој колиби:
„Пјесниче, друже, душе, шта ти би
те тамо попе свог тијела прах,
у громове, олује, град и страх?
Нијеси л' зар свог праха био сит
опростивши се земне трпије,
но, попут праха оца Србије,
у душе своје уплете га нит?
Зар праху да се душа поклони
у самртни у час напокони,
те да га дигне собом узгори
да опроштају час не ускори?
Ил' тајне те што покрива твој хум
разумјет' не ће никада наш ум?
Да л' за то прах свој попе на тај ком,
да с њега гледаш душом жалосном,
гдје племе твоје спава мртвим сном?
Па реци, нагов'јести, дај ми знак,
што видиш отуд, свјетлост или мрак?
Видиш ли врага, оног старог, твог?
Једва га видиш, сломио га Бог.
Бињиши су му сад крпетине,
а мач и круна подсм'јех свјетине.
Ал' многи други створио се враг,
час ту, час тамо, свуд му видиш траг.
Има их грдних, има виђених,
има их голих, има кићених,
час мислиш није никакав им број,
час навале к'а љутих зоља рој.
Ал, који је, у врашком сјемену,
најжешћи крвник твоје племену?

На ловћен-капи заагли се храм,
облачак над њим, црни један прам,
сијевну муња по том прамену,
ка' да су слова у том пламену,
лијепо читам што ми пише плам:
„Док на ту земљу ови стоји кам,
најцрњи враг је Србин себи сам!“

У Сомбору, јануара 1902.

SANTA MARIA DELLA SALUTE

Опрости, мајко света, опрости,
што наших гора пожалих бор,
на ком се, устук свакоје злости,
блаженој теби подиже двор;
презри, небеснице, врело милости,
што ти земаљски сагреши створ:
Кајан ти љубим пречисте скуте,
Santa Maria della Salute.

Зар није лепше носит' лепоту,
сводова твојих постати стуб,
него грејући светску грехоту
у пепô спалит' срце и луб;
тонут' о броду, трунут' у плоту,
ђаволу јелу а врагу дуб?
Зар није лепше вековат' у те,
Santa Maria della Salute?

Опрости, мајко, много сам страдô,
многе сам грехе покајô ја;
све што је срце снивало младо,
све је то јаве сломио ма',
за чим сам чезнô, чему се надô,
све је то давно пепô и пра',
на угод живу пакости жуте,
Santa Maria della Salute.

Тровало ме је подмукло, гњило,
ал' ипак нећу никога клет';
штогод је муке на мене било,
да никог за то не криви свет:
Јер, што је души ломило крило,
те јој у јеку душило лет,
све је то с ове главе са луде,
Santa Maria della Salute.

Тад моја вила преда ме грану,
лепше је овај не виде вид;
из црног мрака дивна ми свану,
кô песма славља у зорин свит,
сваку ми махом залечи рану,
ал' тежој рани настаде брид:
Што ћу од миља, од муке љуте,
Santa Maria della Salute.

Она ме гледну. У душу свесну
никад још такав не сину глед;
тим би, што из тог погледа кресну,
свих васиона стопила лед,
све ми то нуди за чим год чезну',
јаде па сладе, чемер па мед,
сву своју душу, све своје жуде,
— сву вечност за те, дивни тренуте! —
Santa Maria della Salute.

Зар мени јадном сва та дивота?
Зар мени благо толико све?
Зар мени старом, на дну живота,
та златна воћка што сад тек зре?
Ох, слатка воћко танталска рода,
што ниси мени сазрела пре?
Опрости моје грешне залуте,
Santa Maria della Salute.

Две се у мени побише силе,
мозак и срце, памет и сласт,
Дуго су бојак страховит биле,
кô бесни олуј и стари храст:
Напокон силе сусташе миле,
вијугав мозак одржа власт,
разлог и запон памети худе,
Santa Maria della Salute.

Памет ме стегну, ја срце стисну',
утекох мудро од среће, луд,
утекох од ње — а она свисну.
Помрча сунце, вечита студ,
гаснуше звезде, рај у плач бризну,
смак света наста и страшни суд —
О, светски сломе, о страшни суде,
Santa Maria della Salute.

У срцу сломљен, збуњен у глави,
спомен је њезин свети ми храм.
Тад ми се она од онуд јави,
кô да се Бог ми појави сам:
У души бола лед ми се крави,
кроз њу сад видим, од ње све знам,
за што се мудрачки мозгови муте,
Santa Maria della Salute.

Дође ми у сну. Не кад је зое
силних ми жеља наврели рој,
она ми дође кад њојзи гове,
тајне су силе слушкиње њој.
Навек су са њом појаве нове,
земних милина небески крој.
Тако ми до ње простре путе,
Santa Maria della Salute.

У нас је све кô у мужа и жене,
само што није брига и рад,
све су милине, ал' нежежене,
страст нам се блажи у рајски хлад;
старија она сад је од мене,
тамо ћу бити доста јој млад.
где свих времена разлике ћуте,
Santa Maria della Salute.

А наша деца песме су моје,
тих састанака вечити траг;
то се не пише, то се не поје,
само што душом пробије зрак.
То разумемо само нас двоје,
то је и рају приновак драг,
то тек у заносу пророци слуте,
Santa Maria della Salute.

А кад ми дође да прсен глава
о тог живота хридовит крај,
најлепши сан ми постаће јава,
мој ропец њено: „Ево ме, нај!“
Из ништавила у славу слâвâ,
из безњенице у рај, у рај!
У рај, у рај, у њезин загрљај!
Све ће се жеље ту да пробуде,
душине жице све да прогуде,
зативићемо светске колуте,
богове силне, камо ли људе,
звездама ћемо померит' путе,
сунцима засут' сељенске студе,
да у све куте зоре заруде,
да од милине дуси полуде,
Santa Maria della Salute.

МАЛА ЈЕ ИЗБА...

Мала је изба моја,
У изби ево седим,
И с моја четир зида
Весело ја беседим.
У челу видим пушку
Где куња крај ханцара,
оружје хладно мене
Ватрено разговара.
А свуда наоколо
Расуте моје књиге,
Дубоко ћуте, мисле,
препуне сваке бриге.
Из књига тихо, лако
Краду се беле виле,
Около мене коло
Дивно су ухватиле.
Познајем ја озбиљну
И сјајну руску неву,
И видим пуну огња
Јуначку пољску деву.
Познајем ено вредну
И топлу ја Чехињу,
И крај ље Лужичанку
И младу Словакињу.
Једна ме рука згрли!
Хрватску познах вилу,
И с благом Словенкињом
Бугарку здравља милоу...
Љубазно виле шапљу,
С лица им зора зори,
Јуначки ханцар љубе,
А ханцар пламти, гори.
О виле, сеје, прије,
Другови, браћо, знанци,
Нисмо ми више слуге!
Нисмо ми више самци!
Нема тог мрака, што би

С очију вас ми стерô,
У руци мојој држим
Из крила ваших перо.
Мала је изба моја,
У изби ево седим,
И с мојим вилским пером
Весело ја беседим!

ХАЈ!

Рекао нам бог богова:
У бој, децо, против мрака!
Не питајте ко вас гледи,
Ја вас гледим из облака!

Ведро чело, рука чила,
Срце пуно, хај!
Ко слободу свету љуби,
Руку руци дај!

Слатка песма нас испраћа,
Слатка уста моле бога,
Да нам срцу даде сунца,
А у руке грома свога!

Дружинице, браћо драга,
Хај, на ноге, хај!
Далеки су пути наши,
Устани, устај!

Ко ће братски: брат смо њему!
Ко душмански: душман смо му!
Нека стеже црни ланац –
Пустиће га нашем грому!

Барјактару, барјак дижи,
Хајде право, хај,
Оклен чујеш понајдубљи
Ропски уздисај!

ЈЕДНУ ЧАШУ...

Једну чашу, једну песму,
Једну мому рујну –
Тако терам хладне ноћи,
Непогоду бујну...

Па док мома песму пева
Чаша сузи, ћути,
Песма прође... чаша суха
Нове сузе слуги.

Место суза мома пружа
Грло да пољубим –
Натраг, момо, никог више,
Никог ја не љубим!

СРЦЕ

Преда мноме грдна плоча стоји,
Ништа на њој, ништа пода њоме,
Аох, ништа, чудо од чудеса,
Свуда ли си по свету беломе!

Пророк стену – код толико воде –
Прутом дира, те бризгају струје,
Гледа пиће избрани народ,
Чудо пева, жеђцу загашује...

Па да л' и ја за стену да дирнем,
Да потресе струју од песама,
Да напоји по гдекоје цвеће.
Што без жеђи гори у жеђцама?

Шта поточић пророку поможе,
Жеђи нешта, а зар метеж преста?
Та све ништа, свуда, све је ништа,
Крај да дође – па свег опет нешта!

Да спим дакле? кад знам да ћу дуго,
Дуго мртав без воље спавати?
Ал' шта питам! хоћу л' мравак мали,
Хоћу л' спати... или ћу певати?...

Хеј! зна л' когод чудо од владара,
Је л' са срцем ко бојак подео?
Кад загрми – а ти слушаш, ропче,
Ћутиш... певаш... хтео ил' не хтео!

ВИЛА У ЛАНЦУ

Лете чеда, да их недром дојим,
Ланац шкрипне – недро ми се стеже.

Лете чеда, да их руком грлим,
Ланац шкрипне – рука ми се веже.

Почнем јадна да их песмом скупљам,
Ланац шкрипне – чеда беже, беже...

ЈА ВОЛИМ САМ...

Ја волим сам да идем
У тихој вечери,
Ја тражим звезду моју –
Да л' звезда трепери?

Идући тако занет
ја станем често сам –
Отшкринут видим улаз,
У нутри пукца плам.

Около плама чујем
Гусала чарни гуд,
А мени глава пала,
Пала на тешку груд.

О мрзим тад самоћу,
И гледам у округ,
Не ће ли откуд какав
Помолит' ми се друг.

Да руком руку стиснем,
Да с' наслоним на груд
И слушаам, слушаам, слушаам
Вилински, дивни гуд!

ЗАМИСЛИМ СЕ...

Замислим се врло често,
У мисли ми сине
Српкињица, сјајна вила
Моје домовине.

Па ми збори: је ли, сине,
Ти се дичиш, је ли.
С мојим збором, с мојом песмом,
С моји славни дели?

Ал' кад бих те запитала,
Би ли сине, дао,
Би ли мени ти слободу
Вечну жртвовао?...

Српкињице! вило сјајна,
Све бих дао, све бих,
И живот бих дао за те,
Ал' слободу.... не бих....

НА СИЊЕМ МОРУ

Тиха ноћи, бродарева селе,
Сјајан драги на грло ти пао,
Кроз косицу зрачак задрхтао,
Зрачна ноћи, бродарева селе!

Ој, звучно ли песма се разлеже:
Збогом, збогом, модрикасти бреже!
Али тише... на те звуке дичне
Можда нису ове капље вичне?...
Кô да чујем лагано бунцање?
Нису људи, нит је горско грање,
Морска вила талашљива, бледа
Кан' да лађи тајне приповеда...

Један валић устане, провири,
За њиме се цео венац ниже,
Један валић обле руке шири,
Један валић недро златно диже,
Један валић бујну песму кује,
Један валић ситно појецкује,
Један валић притаји се, стане,
Погледи ме, па тужно узда'не,
Један валић ка' да небо куне,
Сене лицем сјајнијим од сунца,
Један валић раскалашно груне,
Распршти се, заигра, забунца,
Забелуца по мекој провали –
Ох, знадем вас, таласићи мали!
Та Србинов крсташ барјак чили
Некада сте овако пратили –
Смешила се провалија хучна,
Орила се песма милозвучна.
Вилска чеда, што свет икад знао,
Истоку их запад поклањао!
Змај истока с олујем се бије,
Свијет чува дивље пустошије,
Соко земља, а соколи људи,
Огањ живи у срцу и груди –
Запад мирно на узглављу дрема,
Па отвара дворишта голема,
У сред злата и кадиве меке

Хладовина што одгоји цвеће
Чека змаја из земље далеке,
Е да л' које севдисати не ће....
И уздрхти хиљаду весала,
И ускликће хиљаду гусала,
И успламти песма у сватова –
Зору љуби ћерка западова!

Стан'те! стан'те, таласићи бели,
Гроб су данас ти часи весели!
По том гробу шеће моја нога,
Идем, лутам, сироче у бога.
У ме није злато ни бисерје,
Да вам бело обасипљем перје,
Ил'... ви можда нисте жељни тога?
Шта ће вама злата жеженога,
Кад у вама силно злато труне!
Шта ће вама бисера дробнога,
Кад бисера груди су вам пуне!
Ви тражите руку без ланаца
Што вам чило на недро се баца!
Ви сте жељни слободнога ока,
Што му једно: пучина дубока,
Или ведро углачано лице!
Ви сте жудни јуначке песмице,
Бујном руком да вас грли мала
Кô што вас је некад миловала – -

Али гле'те... тамо у даљини
Кô да исток тајне чини чини,
Тиња румен, тиња румен лака
У сред мрака, по среди облака!
Ох, да л' и вам, таласићи бели,
Да л' и вама срце тајно вели:
Е још душа утрнула није,
Е још над њом вечна правда бдије,
Е ће опет некадање сунце
Искочити на оне врхунце,
Обасјати дивну браћу своју,
Опет слатке песме да запоју!
Јездим, певам, гледим, мислим, сневам,
Јецам, зборим, уздишем, попевам:
Ој светлости, ој даљино тија,
Чини ми се, све си руменија!

А таласи мишице пружили,
Мишцама се слатко загрлили,
Са мноm зборе, певају, шале се,
Извирују, бунцају, грле се
Игрукају, скакућу, јагме се
Ко ће брата слађе да понесе....

ШТО ТИ ТАКО...

Што ти тако много певаш?
Питаш мене, злато моје:
Што сви јади овог света
На срдашцу моме стоје.

Са песмицом сваком мојом
Што из срца лети мога,
Сињи терет пане доле
Са срца ми пламеног.

Кад ни бола ни терета
Нећу више осећати –
Онда, душо, онда, дико,
нећу више ни певати.

ПЕСМА МИ ЈЕ...

Песма ми је лака шајка,
На њој платно крила душе,
А ветар је јад и туга,
Што у платно душе.
Љубавно је бурно море
По којем ми шајка плови,
А у шајци силно благо:
Нада, вера, снови.

Млада песма, лака шајка
Теби жуди да одброди,
Ал не може, нема звезде
Твога ока, да је води.

Памет, што сам на крмилу
Дао шајци да крмани:
У бездно је весло вргла
Вала узрујани`.

Море бесни – страшни холоуј
Све силније, злато, душе...
Тај ће вихар да раскида
Платно моје душе.

ВИЛО МОЈА..

Вило моја, вило мила,
Зашто си ме оставила?
Та ја сам ти веран био,
Дању, ноћу с тобом бдио,
С тобом сам се разговарô,
Кад сам своје песме стваро
О љубљави племенитој,
И девојци, ружи витој,
О делима наших стари,
О бојеви и ханџари.

Ма сети се, сети само,
Од када се веће знамо!
Још од оног старог доба,
Кад је моја ђачка соба
У ширини пола хвата,
Расклиманих старих врата,
Без украса и ћилима
Пуна била густа дима,
Ал` из луле, не из пећи –
Што не треба ваљда рећи.

Поред празних, крњих боца,
Поред мала кандиюца,
Јадоморан више пути
Примао сам посету ти.
Кад ми дође, а ја сео,
Ни сам не знам куд се део,
Већ болан крај ладне пећи,
О лепој сам пево срећи.

Згрчена ми беше рука,
Али зато ни по мука,
Весело сам песме писô,
Цвет ми беше свака мисô;
Од свећа сам венце вио,
Венце теби окитио,
Па ти онда прошаптао,
На срцу ти места дао,
На цветови да почиваш,
И вилинске снове сниваш.

Златно доба далеко је!
Узорано чело моје,
Потрвени леи нади,
Одлетели снови млади;
Око мене развалине,
Само кашто из даљине
Што се јоште по гдекоја
Стара песма чује моја.

Ал шта ми је сад до наде
Благо што ми све покраде?!
Ол шта ми је од санова,
Сред грмљаве од топова?
Шта ми је до старих дана
Када сабља окована
Пише књиге место пера?
Ил шта ће ми моја вера?
Шта ће вера, боже прости,
Сред ове неизвесности?!

Нека иде све дубином!
Нека сам међ развалинам,
Гди с` утине ноћне деру
Старој кули на пенџеру,
Гдено гнусна змија сиче
И љиљаци гадни циче:
Само, само, мила селе,
Ти буд` са мном и одселе,
Ти ме теши, ти ме снажи
И пута ми ти покажи!

ПОЕЗИЈИ

Да наставим песме раскинуто узо —
Ево ме преда те, познаницо музо,
На светлост те дижем из прашњава кута,
Надахнута јутром, зраком обасута!
Давна ти божанској обрнусмо лица
Тражећи по свету лепших гиздавица.
Ил' демонска струја, ил' грешна жудња.
Хитну нас далеко у лавиринт блудња.
Обилазећ твоје чаролијске граде,
Истрошисмо, често, силе бадаваде:
Тражили смо вире где је вода плитка
И песама бујних без нектар-напитка;
Јер живот без тебе одломак је само,
Без наручја твога просто тумарамо,
Без задаха твога срца су од кама —
Та свет је ужасан у нагим сликама!
Без твог танког вела страха га плати,
Тешко му је дражи и топлине дати;
Није машта, богињо, служић твојој моћи.
Нико неће празнорук из твог храма поћи;
Тебе дворе небеску сви анђелски лици;
Сви су људски родови твоји поклоници.
Сиромасом кропила с' окорело тесто;
Владаоцем горачни милила си престо:
Старостима уливаш младалачке бује,
Младостима развејеш жестоке олује;
Равнотежу повраћаш где се људство клати
А поплаву присилиш да с' кориту врати.
Отпадници развратни, што те дању руже,
У тишини свагда те најверније служе.
Свак из тебе усише неког тајног чара,
У самоћи с' најслађе с тобом разговара.
Па допусти, небесна, да ти видим лика,
Ја, најмањи из реда твојих свештеника.
Да преда те разастрем молитвене саге,
Из уста ти сишем дах и осмехе благе.
И жртвицу принесем, не од згарног плама,
Већ на главу венчић свеж од нових песама!

ХВАЛИШ МИ ПЕСМУ

Хвалиш ми песму, лепа,
Да ј' жива, невина, творна;
Хвалиш је, а не знаш, хај!
Да је и љубоморна.
За смехом њеним вири
Од туге невен-цвет,
Пева, а копни, лепа,
Што ј' слуша цео свет.

Песме су боли, лепа,
Из живих рана лазе,
Казују нежних жеља
Обмане и поразе.
Та свет је тако хладан,
Он само себе зна,
Без тебе глух и таман —
Сав живот опсена!

А ко б' и певô широм?
У свету мало смерних,
У вери нашој само
Нас двоје правоверних:
Зато би песма хтела,
Да шапне уху твојом
Беседом, теби знаном,
А свету — скривеном.

(1883)

УКРАДЕНИМ ПЕСМАМА

Где ли вам је гробак,
Драге песме моје? —
Ваш убица мучки,
Кажите ми, ко је?
Вас, недужна чеда,
Покрила је тама;
Ја вас заман тражим
Са мојим сузама.

С вама ми узеше,
Хај, те руке холе:
Надање и чежњу,
Радости и боле.
Тај безбожник мора
Да је демон био,
Који свога века
Није сузу лио,
Ни љубио.

(1883)

ВЕЧНА ПЕСМА

Дух раздраган, па у борбу прне,
Напред граби, никад да се врне,
Љуби, пева, сваки нектар пије,
Снове брати, куми маштаније;
Тек кад клоне, тражи тренут мира
За нов живот да моћи прибира.

Дан за даном крши те и коси, —
Задовољства, уживања носи.
Ту је срце, али љубав где је?
Снег старости већ лагано веје;
Отима се твоја душа жива,
Ал' је, најзад, бео плашт покрива.

Повучеш се у усамљен угô,
Седиш, ћутиш и размишљаш дуго;
Пред тобом се цео живот створи,
Питах себе: зар се за то борих?
Цео живот шарена ти шала,
Драма, што се брзо одиграла.

Све кумире своје видиш мале,
Не разумеш страсти истутњале;
Ништ` у теби што под небо леће,
Нит те љубав, ни мржња покреће:
Мутне мисли, без духа и мари,
Још једини немили другари.

(1890)

СТРАНИМ ПЕСНИЦИМА

Јест, имаде, мање више, сваки народ овог света
Своје шуме и планине и ливаде пуне цвета,
Поточиће, реке, мора, ил' језера бистра, плава,
Па их љуби жарким срцем и песмом их обожава.
Али има једна гора, свим народом вазда мила.
У којих се срца нису удом срећом угасила,
Где све нежне, чисте душе на етирним крил'ма плове;
То ј' планина свима знана, та се гора Парнас зове.

По том вису божанскоме слободно се живи, хода,
Ту се стичу топле душе свих предела, свих народа.
Рукују се, зближују се ни са зебњом, ни са страхом,
Усхићени једним пламом, задахнути једним дахом;
Трептећ свето у глорији незаходног рујног сјања –
А сви зборећ језик исти, језик чистих осећања;
Језик, којим род човечји исказује милост, ваје
Откако је осетио прве срца откуцаје;
Језик звучни, којег ће земља, небо слуша гласе,
Док сва грла не умукну, сва се срца не угасе;

Језик, којем равна није, језик чисте поезије.
У вечерњој у тишини и пурпурној раној зори
Узлетасмо заједнички миомирној Парнас-гори.
У блаженству свечаноме са вама се срећан шетах.
Ви, песници увенчани, из широка бела света.
Слушао сам песме ваше, клик умилни, слатки, стојни,
Од вас учаш покликнути и ја, песник недостојни.
Мелодичан звук лавор'ма украшених ваших лира
Потресо је душу моју, унео је у њу мира,
Дух божански кој' раздраган, често душом слатко пирне
И у њојзи замирише као воња од измирне.

Кад с Парнаса доле сиђох, прибрао сам слабе силе
И запевах роду своме ваше песме драге, миле.
Певао сам песме ваше, из далека моји друзи,
Гласом јасним, гласом којим разлежу се српски лузи;
Бирах речи милозвучне и сликове складно слите —
Кô што би ви запевали да ми српски говорите.
Ако гдегде и погреших, прошћавајте браћо мила,
Времена су тешка била па ми жице раздесио;
Свуда борбе и судари, жестоко се боре пуци:

У том лому посустаху моје лире слаби звуци.
Ал' и ако лира моја често беше нема, сетна,
У скривеном своме куту погружена, бесполетна,
Опет жара, што га беше, издашно сам вама давô,
Кад сам лепе песме ваше у свој језик препевавô.
И пружајућ' омладини ваше песме сад у руке,
Спокојни смо; познаће вас и кроз моје слабе звуке.
А где жица не одлеже (Опростите тога биће)
Хармонијом младе душе, својим жаром попуниће;
Благо њојзи! још имаде душу врелу, душу здраву:
Она ће вас разумети и пронети вашу славу.

Не бојте се, што сте амо у витешку земљу дошли!
Омладини српској ви сте као роса добро дошли;
Ви сте њени мили гости, буд'те харни, добре воље:
Свака стопа ове земље то је једно бојно поље,
Свуда, свуда где станете мученика једног скрива,
Својом крвљу залио је, леже у њу да почива.

Не тражите у нас блага, ни палаче златне, сјајне,
Наша земља споменик је борбе дуге и очајне,
Гости драги, који тако запевати лепо знате,
Весел'те се у Србији, ко у своме дому да сте!
Земља српска госте воли, а још више ко ви што сте;
Радује се када може да подвори миле госте.

(1895?)

ПЛАМЕНОВИ III
(Одломак)

Ал' реците, мисли чисте,
Ал' шаните, срца здрава,
Мења ли се воља *тако*
И у оног што у болу
О слободи текар *снева*
И златали мишљу отом
Прежалосне груди згрева;
И у оног што у тами
Уздишући вене, чами,
Оног што у бледој ноћи
И не мисли о помоћи,
Што не чека бела дана,
Што не види себе никад
Златним сунцем обасјана, —
Доноси ли срећа лепа
Мила дара
И за слепа,
-За гуслара?

Па како ли крвца врије,
Па како ли срце бије
Њему што о тузи збори,
Што спомиње судбу лава
Коме с чела понос, слава
Једном сјаше,
Кога знаше
Гује наше
Што у срамној, у низоти
Под ноге му попадале
Као нико! ...
Реците ми, срца здрава,
Како ли се гуслар свикô
На стихије преголеме
Што му срце растрзају
На комаде?
Како знаде
Слепо око
Предубоко

Да загледа у дубине
Црне тмине, црне сене
И страхоте невиђене?

Да л' и њему суза сјајна –
Аох, суза дуготрајна! –
Разведрити нојцу може,
Што га грли 'нако вајна
За живота? ...

И његова мисо смела,
Што ко бура бурно сукне,
Са набрана сетна чела,
Да л' и она као муња
Само сукне, па умукне? ...
И његова суза да ли
За тренутак само жали,
Или кане

Да му шане:
„Силна сила гониће те,
Бесна бура ломиће те
Док те траје;
У срце ће да ти сјаје
Крвав ханцар!
А у нојци душе твоје
Громови ће да се роје,
Све док грло не испоје
И животни плам,
Док у пламу не изгориш
И ти, море, сам! ...“

Дете беја' ...
Не познавах јоште јаде...
У срдашцу ништа друго
Не имаде
До – осмеја! ...
Водише ме манастиру,
У планину српског нада,
Да ми плане душа млада
Што почива тад у миру,
И да видим, и да чујем
Што и сада пламноштујем:
Ох, гуслара, нојцу слепу,
Што нам збори прошлост лепу
Од вајкаде,
Што нам ређа нове јаде,

Суво лишће многе наде,
Бадаваде!... бадаваде!...
Гледô сам га, слушô сам га,
Гледао сам струну танку
Како дрхти убрзано,
Како пишти раздрагано
Кано срце слепа старца
У терету отештано.
Хватао сам речцу сваку
Што му с усне бледе слети,
И не питах да ли ћу је
У прсима чуват' смети.
Ал' се питах дуго, дуго,
Да ли муња, да ли гROME,
Што му бедно срце ломе,
Увек тако силно бију,
Да л' му груди – гневно море –
Увек тако силно врију?...
Питô сам се како знаде;
Ал' кад стаде
Слеп-гусларе
Да приноси крвне даре
Неверама српског рода
С којих паде сјај-слобода,
И кад клетву на њих просу
Црну, вељу, нечувену,
Плакао сам у заносу...
Дрхтао сам као прутак...
Из големе клетве оте
Тек дознадох за грехоте
Што их грешник грешит' може,
И осетих текар тада
Оне тешке српске ране
Што нас тиште још и сада,
Ал' их донде нисам знао...
Тога дана, српска срећо,
Први пут сам у животу
За тобome уздисао...
Па и сада, ретке ове,
Уздисајне пламенове,
Прати уздах 'нако силан;
Ал' утисак преумилан
Остануће све до гроба!...

ПЕСНИКОВА СРЕЋА

Што ме, брате, одговараш
Да не певам певак мио?
Та песме сам умиљате
Још кô дете посестрио! ...
Па кадгод се срцу прохте
Милогласно да запоје,
А ја зивљем песме лаке:
Загрл'те ме, сестре моје!
У тренутку томе, брате,
Јављају се сестре миле;
На срце ми младо лију
Чаровите своје силе;
А у сили чаровитој
Шапућу ми поздрав мио:
Хвала теби, добар брате,
Што 'но си нас посестрио!...
И теше ме умиљато...
По челу ме тихо гладе...
Са ока ми сузу тару,
А са срца гоне јаде...
Час ми једна усне љубне,
Па ми дахе прислушкује;
Час ми *друга* гласно пева:
Да је добро братац чује;
А час опет *скупа* моле:
„Величке смо, браца, веће!
Де, пусти нас на недара,
Да кушамо своје среће!“
.
.
Ох, па ја вас пуштам, ево ...
Полетите српском крају:
Гдегод јаде застанете,
Ту нек јади понестају!
А ја ћу вас спомињати,
Кô *најдраже* знанце своје;
Та и пред смрт запеваћу:
Загрл'те ме, сестре моје!

МОЗАИК

*Дар пријатељу моме, а песнику нашем
Лази Костићу*

Камен и камен;
Немају *правог* места, ни *реда*,
Ал' брижном руком
И слатком муком
Ја ћу их тако сложит',
Положит',
Да буду вредни твога погледа!

Углађен камен тек видиш сада;
Ал' чекај тада:
Мртав ће камен
Букнут' у пламен!
А слика она
Која се сада твојој оку скрила
Биће ти мила...

1875.

IX ЛАСТЕ

Кад прво јато ластва
У предел наш се креће,
Из груди мојих песма
На сусрет њима леће.
А јесен када дође,
И цвеће кад прецвати,
Тад песма моја ласте
Чак преко мора прати.

X ПОСЛЕ КИШЕ

Бујна је киша пала,
Још малко тек што сипи.
Свежине груд ми пуна,
Од миља да прекипи.
По зраку шева леће,
А дуга небо шара.
Ја росно берем цвеће,
А груд ми песму ствара.

XXIX ОДЛОЖЕНА ПЕСМА

Да л' јоште песму *ону*?
Ал' глуво већ је доба!
Из руке перо клону,
Уморна ока оба.
Дремовно свећа пуцка.
Хвата ме тајно санак.
Лаку вам ноћу желим!
А сутра: *срећан данак!*

МОЗАИК
(Друга група)

I
У ГОРИ

Кад у гори чујем
Срећних птица гласе,
Знам, природа с њима
тада поздравља се.
И ја тада гласно
Кликнем певак мио, –
Па тако сам, браћо,
Певат' научио.

У БОЛЕСТИ

Надо моја – рашчупани венче!
Заман певац тебе плести заче;
У срцу му тајно песма плаче,
Ка' у гори рањено јеленче.

Срећо моја – саломљена грано!
Куд се скрilo твоје зеленило?
Гле, и лица мога руменило
Исто тако губи с' полагаано ...

Вило моја – звездо за облаком!
И ти зар се кријеш од менека?!
Светла си ми била свагда сека,
О, па што се сад обвијаш мраком?...

1875.

МОЈЕ ПЕСМЕ

Нестаће те, као да ми с поља
Тајни гласак у шапату збори ;
Ој! живићеш! понова се чује
Ал' са срца где се громко хори.
Та два гласа једнако ми звоне
Час на ухо, час са срца врела;
Та два гласа једнако ме прате
У сред ноћи у сред дана бела.

*
* * *

Шта је збиља, шта варљива нада?
Од тог двога, шта ће да завлада?
Моје мисли док се о том ломе
Та два гласа звоне нада мноме:
Нестаћете — краткога си века,
Љуби, певај! — живићеш довека!

Шабач 1882. год.

СУДБА

На раскрсници људскога живота
Збуњен сам стао:
Преда мном река што се живот зове,
А по њој срећа и несрећа плове,
И тајна туга обузе ми груди:
У бурној реци гледах живот људи.
И таласи се ломљаху о стење,
Један је пао а други се пење !
Некоме мирно пут живота тече,
Другима стење путовању прече;
Ћудљиву игру гледао сам вала
—А пода мном се ронила обала —
И Божје име спомињо сам тада:
„Ти што ме створи ! што дарујеш нада,
Теби се молим, укажи ми путе,
У овој борби међ таласе љуте;
Од страшне сумње ти ме сад избави“. —
И Бог се јави !
У руци мач му блистао се друзи :
Ево ти — рече — друга на услузи !
Народе њим ћеш покорити многе,
Робови нек ти целивају ноге ;
Уз моју слику правиће ти место,
И ти ћеш сести на крвави престо ;
И кроз векове славиће ти дела! —
А моја душа тад је узаврела:
Зар људском крвљу свој живот да сладим ?
На туђем јадy будућност да градим?
О, вечни оче ! те ме судбе спаси! —
Па добро — он ће — желиш богат да си ?
Ево ти злата колико ти воља,
И благом купуј, куће, брда, поља;
Закупљен народ тебе ће да двори —
Ах, ни то нећу! Господе, не збори !
Зар вечна правда што је дала свима,
Са шаком злата да отимам њима?
И док ја живим они да се пате,
И место хвале клетве да ме прате.
Да гледам браћу, гладни где умиру —

„Е, онда – Бог ће – прими ову лиру!
Па мирно путуј с њоме међу људе...
И њени звонки звуци нек се шире
И разбраћену нека браћу мире;
Причај им доба и законе друге,
Где неће бити ни робља ни слуге;
Где неће бити невоље и јада,
Са овом лиром крени на пут сада –
Грмнувши тако с’ облаком се диже
И lika Божјег неста пут свемира;
А ја сам збуњен на том месту стајо
У руци мојој оста звонка лира!

23. фебруара 1888. год.
Прокупље.

ЂЕНИЈЕ

И он се јави у срећи и слави
 И плескајући за њим свет је стао,
Бесмртни венац на младићској глави
 Славом му сјао!
И место каквог земаљскога блага,
 Свет му је друге подносио даре:
 Неко невоље, неко јаде старе –
 Смешећ се он ће рећи: браћо драга !
Ваше сам патње и невоље знао,
 Уз звонку лиру и њих опевао,
 Уздаси ваши оре се пламени;
 Ал' шта ти дајеш? рећ ће тио мени.
За руку љубав узео сам своју,
Ја ништа немам осим љубав моју !
И њу ти радо, ево, дајем, рекох,
А с њоме и све што сам до сад стеко !
Невољу, патње и големе јаде,
Примаш ли љубав, примаш и њих саде;
 И звуци с твоје лире одабране,
 Нек блаже муке и кржаве ране !
И он је лиру дохватио свету
 И с ње се чуше звуци лакокрили;
А уз њу он је опево свету
 И тајну љубав и састанак мили,
И цветну младост што нам срећу дели
 И први пољуб са усана врели –
Народ је силни, стојећи у миру,
 Божанству лица окренуо своја;
И ја сам слушао где уз туђу лиру
 Ори се дивно прва љубав моја.

Из горскога света, из шумскога хлада,
 На крилима снажним подиже се сада,
 Цар перната света да облаком шета,
 Па озго са своје висине звездане
 Хтео би, за часак, над градом да стане.
 Од кад је из гњезда излетео свога,
 Осим шумског света не виде никога.
 Свуд около само планине, богази –
 А хтео би да се мало изобрази.
 Душа бујна, млада, сваком добру рада,
 „Стани ! “ – облак рече – гледај доле сада!
 Орао умуче, у око се створи:
 „Видиш штогод? “ „Видим! “ – оро одговори.
 „Видим сјајне зграде а и људе многе,
 Оковане руке, оковане ноге;
 Не знам ко сакупи све те сиротане?“ –
 А облак ће на то : „то су све апсане! “
 „Ту имаде страшних, нечувених јада,
 Многи патник можда и невино страда,
 „Много има.“ – „Доста!“ оро се усуди –
 „Нисам знао сами да се гоне људи,
 Измеђ себе један другога да гања,
 Да немају за се братског осећања.
 Та звери у шуми – ал не могу више!
 Свест ми нешто мркну, душа тешко дише!
 Пред очима црни пако извио се....
 Место ветра сад те уздисаји носе,
 Уздисаји оних, облак даље рече,
 Што им закон живот међ људма одрече.
 Што на правди божјој у окови стењу,
 Њини уздисаји сад се небу пењу,
 Пред престолом оног што над светом влада.“ –
 А оро уздахну: „И то људи кажу?
 Просвета, наука! Ох тешко си њима!
 Просвете хоћеш ли? У гори је има!
 Боље кô што видим него међу људма,“
 Тако оро рече и крилима ману,
 И прелете много брдо и пољану;
 У гору слободан гњезду свом долети,
 Да се никад више на варош не сети.

*
* * *

Песмо моја, моји некадањи јади!
На моћним крилима, као оро млади,
Над светом си била у небо лазурно,
Гледала си озго комешање бурно,
Људски те је живот опио, занео;
Јаде ниси знала – ко би их видео! –
Ал' кад доле сиђе, престрављена стаде,
На душу ти туга као облак паде,
Нигде станка ниси нашла весела;
У мрачној колеби ко сред двора бела,
Тебе, ето, тешки савлађују јади;
Зато разви крила, па ко оро млади,
У горскоме зраку у слободи бајној,
Летни с краја на крај, у одећи сјајној,
Што природа, мати, сваком створу даје
Заборави на свет и његове ваје,
Ту запевај љубав, глас ће ти се чути,
И свет ће се занет, из санка пренутти ;
Природи, матери, када пружи руке,
Разумеће срећу, чуће твоје звуке !

Београд 1887. год. јануара

СУЂАЈЕ

Ноћ је тиха, месечина сјала,
Дрва, цвеће, поље обасјала.

На сред поља – као виле беле –
Њих три седе и судбину деле.

Ветрови им косе таласају,
А очи им чудновато сјају.

Сјајем од ког душа, срце гори,
Од њих троје једна проговори :

Све свршисмо! Ал' шта ћемо с њиме?
Прва рече: „Ја му дајем – име.

Нек се име то по свету чује
Нек се хвали, слави и поштује.

По заслужи и вечитом праву –
Друга рече : Ја му дајем – славу.

Нек му слава по свету пролеће,
Нек је прати столећу столеће.

Трећа ћути, с мислима се бори,
Док и она тихо проговори:

Кад га таквим обасусте цвећем
На главу му трнов венац мећем!

СТИХОДЕЉАЦ

У јутру пре ране зоре – не знадох чега ради –
Узбуђен дође мени, Јан, стиходељац млади.

Ах! брате, – радостан рече – још и сад
душа ми слави !

На сну баш ноћас ми се Зевс громовржац јави,
С пламеном муњом, громом у страшној и
силној руци,

Над главом весник му беше орао ширококрили
На ноге, младићу – рече – с Олимпа ево ме,
где смо

О теби говорили !

И свршено је! ти ћеш од сада Атлант бити !

Ах! силни боже, – реч сам његову ја пресекô –
Зар ја на слабир плећ'ма одјако свет да
држим ? –

Не, ја то нисам рекô !

На души носићеш својој, ал' ипак не брини се –
Па шта? – упитах њега . – Он рече: своје
списе!“

ПРУТ

*Поноћ је била,
А мени вила
Донела крила.
— И већ сам хтео...*

Хтедох да пр'нем сред ноћи неме,
Да ми у души боља се срази,
Ох хтедох тамо, где ветрић благи
Милује лишће, љуљка и мази.
Где поток пршти низ стење голо,
П' онда бих даље, п' онда бих волô
Да се устремим ко сури оро
Изнад облака у те висоте,
Да видим красне, дивне страоте...
И још бих даље у ноћној тами,
Чак до звездица да допрем сами,
Па ту да видим самртник груби
Како се звезда са звездом љуби.

Маших се крила... Ал' шта сам стао?

То канда беше
Патничко: „јао»...

Душа се трезни, осећај буди:
Та око мене бораве људи.
Па сваког од њих понешто гризе,
Порок с висине, порок из низе:
Ту један греши што леба нема
И што му душа у мраку дрема,
А други греши, раскошник бледи,
Његово што је, куд год погледи;
Један је нејак ко црвић мали,
Други се својом свемоћи хвали;
Једни су горе а други доле
И сваког нешто тишти и боле:
Један развраћен зато што влада,
А други зато што под њим страда,

Једни су бесни и бес их слама
А друге мори и глад и тама —
И свуд је нужна истина света,
И свуд су нужни огњени мачи,
Да светле оном, ком тама смета
И бију оног ко слабе тлачи.
*Па зар да зато очију немам,
Од браће своје окрећем главе
И о звездама онде да сневам
Где човек нема слободе праве!!*

До беса, вило;
Не треба м крило,
— Дајте ми прут.
Јест прут ми дајте ево без тајне,
Шибом бих њиме песнике вајне,
Што чују само ветар кад јада,
И виде само звезду кад пада,
И знају само славуј кад страда
И који плачу — е није шала —
За крином када уздише лала.
А уздисаји толиких груди
Патничке сузе толиких људи,
Сред овог подлог, тиранског пира,
За њих су ништа, њих то не дира.
Та њих не боле кад други страда,
Осећај њихов тако је крут,
Да би тек онда појмили бољу
Кад им по леђ'ма проигра прут.

(1879)

ПЕСНИКУ

Ко путник гоњен ветрима бесним
Оази љупкој тражећи пут
Пешчаним морем све даље блуди,
Уморним оком прелеће свуди,
Склоништа свога да нађе кут.

И силном жељом обузет тако,
Он види својим тежњама крај:
Долина лепа тамо се стире,
Кроз њу се бистри потоци шире,
Пред њим се диже зелени гај.

А тужни путник живахне снова,
Гледајућ шуме мамљиви хлад,
И не зна да га препуна чара
Лажљива машта одводи, вара,
У пропаст дубљу, у већи јад.

Таква је судба, песниче, твоја
И она верно над тобом бди,
Ко призрак лажни мами те, зове,
За надом наде носи ти нове,
На сусрет њојзи путујеш ти!

Час љубав милу ено ти нуди,
Ти шириш руке идолу свом
И жељно хиташ на њене груди,
Ал залуд, залуд, сви твоји труди
То призрак беше на путу твој!

Ил други идол ено се диже:
Слобода, твога живота чар,
Ти летиш њојзи све ближе, ближе,
А звучна лира химне јој диже
Слободу славећ божански дар.

И смерно ступаш божанском лику,
На олтар жртву приносиш њој, –
Ти ближе, ал тог идола камо?
И то је варка тек била само
Где мишља да је идеал твој!

Па докле други љубављу милом
Окићен ходи по свету том,
Ти залуд шириш уморне руке,
Узаман лире извијаш звуке
Утехе нема животу твој.

И докле други слободу грли,
Ти који жртву приносиш њој,
Далеко од ње у вечном мраку
Залуд се надаш њезином зраку,
Не чује нико уздисај твој.

Така је судба, песниче, твоја,
Живота твога буран је ход,
Ко путник по сред пустаре неме
Ком жељно очи оази стреме,
Ко по сред буре бачени брод!

ХИМНА СЛОБОДИ

Богињо дивна, шта да певам сада?
Да л' страшну славу величине оне,
Што вечном силом световима влада,
Пред којом слава самртнога тоне?
Ил сумор ових натуштених гора
Јутарње сунце што им чело краси,
Ширећи зраке преко сињег мора,
Са кликом орла нови данак гласи?
Ил звуке лире у тишини ноћи,
Када се санак кроз лугове краде,
Да певам оне поносите очи,
И с нова будим утишане јаде?
Не, нек се гора поносито диже,
Мирисно цвеће нека другом цвета,
О, дај ми крила орловскога лета,
И снагу вихра што се небу диже.
Богињо дивна! Испред сјајних зрака
Буктиње твоје слобода се вије,
И тамни вео поноћњега мрака
Ја видим где се у поноре крије.
О, хајдмо тамо, у окриљу твоме
Избраног сина ти ме врла води!
Озари путе жељном духу моме
На хучном мору где слобода броди!

СВОЈОЈ МУЗИ

Згажен и презрен, без варљиве наде,
Под скуте твоје ти ме прими, мила,
Ти једна само у јаду и болу
Верно си вазда нада мноме бдила.
Срушену љубав дизала си снова,
Очајан кад ти под криоца дођох,
Божанским миром снажила си мене
И снова весо међу људе пођох.

Под твоје крило и сад ступам боно,
Рањено срце доносим ти, ево;
Ја немам моћи, да повратим снова
Ту љубав милу, о којој сам сневô.
У праху лежи све што беше мило,
И они које љубљах тако радо,
С презрењем сад ме исмевају, гоне,
И на крст срце разапињу младо.

Згажен и презрен, без варљиве наде,
Под скуте твоје ти ме прими, мила,
Ти једна само у јаду и болу
Верно си вазда нада мноме бдила.

(1887)

ПЕСМИ

Песмо моја, узвитлана
Болом и сузама,
Песмо моја, запојена
Срчаним ранама!
Песмо моја, запојена
Надом и очајем,
Песмо моја, одојена
Горким уздисајем!
Куда си ми полетнула,
Моја песмо мила,
Куда си се размахнула,
Неуморна, чила?
Зар у свету срца има
Као што је моје,
Што би радо саслушало
Бол и сузе твоје?
Ко ће тебе да пригрли
На братинске груди?
„Беспослице, дангубице!“
Узвикнуће људи.
Прогнаће те уморену
Испред прага свога;
Ој, а како топло беше
Крај огњишта мога!
Прогнаће те на улицу
Ко просјаче худо –
Но нађе л' се да те когод
Прими себи жудно,
Повиј крила и закуцај
На његове груди;
Отвори ли срце своје,
Ти му мелем буди!
Заплаче ли, плачи с њиме
Као са мном што си,
Иште л' наде, утри сузе,
Утехе му носи!
Као мајка над колевком
Кад се чеду свија,
Нек из тебе љубав сама

Жељну душу нија!
Не нађеш ли таквог срца,
Немој уздисати;
Та инако од колевке
Прогонство нас прати!

Песмо моја, узвитлана
Болом и сузама,
Песмо моја, замаштана
Срчаним ранама...

(1908)

ТИБУЛО

Пред хладни Венусов кип, под сенком питоме ноћи,
Тибуло, квирит млад, зачуђен, застаде немо,
И чудни гледаше лик. На крилу одмора свога
Ромула вечни град спокојно, тихо је дремô,
 А квирит стоји млад,
И с чудне статуе те сањиве не своди очи,
 И гледа бајни рад. –
И зора сину већ, а он је стојао будан;
И снова тавна ноћ распусти чаробне власи,
А он је сневао сан – и прекор из сна га трже,
Кроз бурни, цели град, што тајни збораху гласи,
 И он је чуо сам:
Несрећни Тибуло наш, богови нека га штите!
 Он љуби хладни кам.

8. март 1883.

МОМЕ ГАРИКУ

Гариче, мани занос драг,
Силази с твога трона,
Нек дрвен скиптар носи враг
И круну од картона!
Под скромном сенком дома мог
Спокојство леност пружа,
Где мирно дрема мали бог
У жбуну мајских ружа.
Ту бурних жеља силна моћ
Не мори људске груди –
Спокојно овди пада ноћ,
Спокојно зора руди.

И ја, кô мирни, добри ђак
Жуковског и Пушкина,
Чим тихи, тајни падне мрак,
Спремићу доста вина.
И с мудрим збором, драги мој, –
Обичај то је стари –
Изменићемо поглед свој
На многе важне ствари.
И ако мудри овај збор
Неслоге дигне старе,
Утопићемо братски спор
У вино, у пехаре!

Ал' ти се ломиш? Поглед твој
Талију само тражи;
Ти цели живот дајеш њој,
И њен те немар дражи.
Ах, то је, збиља, живот лош,
Јер оркан често дува,
И то ме само теши још,
Наш Ментор што је чува.
Он музу пази као кћер
И њојзи даћу спрема;
Тај човек има добар смер,
Штета што мозга нема!

Поклоник музе, ради ње
Мамона који кади,
Све што је скромно гони, све,
Кресиду од ње гради.
И тако чува Ментор луд,
Теолог с важним видом,
Талије српске ведру ћуд
Развратним својим зидом.
И једног дана вила та,
Невино ово дете,
Презреће редом блага сва
За канкан и балете.

И круна твоја с чела твог
Талијом, драги, самом
Презрена биће дана тог,
Заједно с нашом драмом.
А њена мила, гола груд,
С барјаком срамне страсти,
Позваће к себи занос луд
За роба своје власти.
Јер прво поглед, после наџ,
Затим се пољуб даје –
А најзад... драги, то је јад,
Најзад се све продаје.

16. март 1883.

Немати нимало мира — та то је доиста псећи!
 Лало, затвори врата, па слушај што ћу ти рећи:
 Дође ли познаник какав, да моју маленкост тражи,
 А ти га учтиво прими, па онда овако кажи:
 „Господин на дому није, и тек ће увече стићи,
 Па, да вам не буде дуго — можете слободно ићи.“
 Да, то је доиста мучно! Ко сваког с радощћу прима,
 Тај с тешком досадом, најзад, и леђа окрене свима,
 Јер љупка спољашност тада пред нама изгуби цену,
 Кад човек обману позна и пустош осети њену.

Синоћ сам дошао доцкан. (Зашто бих истину крио!)
 Са неким одличним људма до беле зоре сам био.
 То беху личности важне, идоли јавнога мњења,
 Чувари свакога добра, и части, и поштења.
 Слепчевић, чувени песник, цело је зборио вече,
 И најзад, промуклим гласом, са сузним очима рече:
 „Истина то је јасна, кô сунце с ведрога неба,
 Да младом народу нашем озбиљно помоћи треба.“
 И чувши беседу ову, и појмив дубину јада,
 Сви смо му за право дали, и сви смо плъескали тада.
 Редактор једнога листа, с довољно нервозном мином,
 Промумла кроз зубе нешто, држећи боцу са вином;
 И одмах после тога, за доказ сопствене свести,
 Уврсти пијанку нашу под наслов: пријатне вести.

Ал' каж'те, богови силни, ви заштитиници мира!
 Зашто ме ова хука немило мучи и дира?
 Зашто овакав занос, са којим многи се дичи,
 Мени, најмањем створу, на подлост и порок личи?
 Зар жарке беседе оне, што жељно преслушах тамо,
 Не беху ништа друго до празни прапорци само?

Мој бледи парнаски сабрат, што самом љубављу дише,
 У зноју лица свога што своје стихове пише,
 Већ ми је постао мрзак са свога плачевног вида,
 Јер ова жалосна луда ни Бога нема, ни стида:
 Где год ме увреба само, а он се жалосно смеје,
 Па мирно из џепа вади дактиле и хореје,
 А да л' га слушати желим — од шале барем да пита,
 Већ узев стихове своје с безбожним ачењем чита.
 Њему је досадан живот, (бар тако у песми каже),

И критичари, вели, својом га глупошћу драже.
„Како да казним људе?“ искô је мишљење моје,
А ја га светујем лепо: – „Штампајте стихове своје“.

Дрскост и страшна збиља у бурном вртлогу своме
Све већма обалу плаве, и слабе уставе ломе,
И човек с препашћу гледа прљавих таласа хуку,
Што здрав и чисти смисô далеко у неман вуку.

Сећам се једнога дана, – опет је при чаши било,
И ту се прилично јело, ал' много више пило –
Сваки је зборио гласно о ствари којом се бави,
Док се од свега тога не створи урнебес прави!
Редактор с нервозним лицем страшно је кезио зубе
И гневно млатећи руком речи је сипао грубе:
„Ја појмим лојалност, – вели, – и ко је преда мном вређа
Нек добро унапред смисли куда ће склонити леђа!
Јер честит и поштен назор за мене светиња то је,
И ја их, господо, имам – и чујте назоре моје:
Дужност је Србина сваког да своме народу служи,
Па живот устреба л' само – и живот нека му пружи!“

Међ нама сеђаше деран, невина некаква душа:
По целом изгледу срећан, што важне личности слуша;
Груди му дисаху бурно, а очи беху му влажне,
И он је занесен слушаô беседе крупне и важне.

„Пријане, – рекох му најзад, – и ја ћу с изјавом прићи:
За вас ће најбоље бити одавде што пре отићи,
И то је најпреча дужност, од које користи има,
Што ће у своје време користи донети свима:
Јер цела галама ова (из горког искуства знамо!)
Ништа и није друго но бесна оргија само.“

Да ли сам имао право, ви, добри богови, знате!
Зато вас искрено молим да мира тихог ми дате.
И кад ме нагони живот да к њима узморам поћи,
А ви ми у срце онда улијте божанске моћи:
Како бих презрео подлост, што шири шарена крила,
И лажне јевтине сузе свирепих крокодила.

Ал' ко то долази амо? Шта очи пред собом виде!?
Какав је оно човек, што к мени у кућу иде?
Богови, Слеччевић то је... Но, то је већ дошло доведе:
Лало, затвори врата, па кажи да нисам овде.

25. мај 1884.

ПЕСНИКУ

Мој парнаски драги брате!
Ако ти је ведро душа,
Као што је ведро лице,
Нека грме твоје жице
Као громка, света звона,
У весељу и радости,
И у тузи и жалости
Понижених милиона.

Твоје речи, увек смеле,
Нек пламене буду стреле,
Које порок бију широм,
Па ма био заогрнут
И ритама и порфиром!

А кад спазиш у колеби
На умору мајку стару –
Да је очај сатро не би –
Ти је теши слатком надом;
Али њеном сину младом
Пламенога подај мача,
И покажи руком својом
На гомиле угњетача.

4. март 1887.

АНЂЕО ТУГЕ

Са распуштеном косом, под венцем од љубичица,
Спустивши блеђану главу на звучну, сребрну лиру,
Ја видим небеску слику. Са покиданих жица

Последњи акорд звони.

Божанска нека туга светли се са њеног лица

И она сузе рони.

Анђео то је туге. По дубравама тавним

Њезина чудна песма болно и слатко јечи;

У њојзи очајник тражи утешне и миле речи,

И њима тугу гони –

Она га у небо диже, дајућ' му криоца своја...

Музо, хајдемо њојзи, јер то је сестрица твоја.

31. март 1888.

ИЗ БЕЛЕЖНИКА

1.

Слободна земља, по којој се крећем,
Славићу тебе увек, кô и сада,
И твоја поља, окићена цвећем,
Где пасу твоја свилоруна стада.
У теби влада ред и благостање,
Па и твој народ нарави је ретке:
Забава му је — коло и певање,
А занимање — сточарство и сплетке.
Он се у томе извежбô толико,
Да га под сунцем не надмаша нико.

2.

По теби реке беласкају хладне,
(Једна се од њих Чемерница зове)
По њима лети, када сумрак падне,
Брђани дођу и пастрмке лове
По сву ноћ драгу... Сребрни таласи
Суморно бију о обале мирне,
И трска шуми и трепере гласи,
Поноћни лахор кад је крилом дирне;
А чамац лети и таласе реже,
И једнолика песма се разлеже.

3.

Ах, шта сам пута у јулијске ноћи
Блудио самац крај пустих обала,
И слушô песме по тавној самоћи,
И шум и жубор разиграних вала...
Плаво Дунаво, сећаш ли се мене,
И да ли чујеш познаника стара,
И ви, обале, цвећем покривене,
И ви, колибе убогих рибара?
Давно сам ваше напустио вале
За друго цвеће и друге обале.

4.

Судба је хтела да се страшно шали,
И оборила је громове на мене;
И моји дани, као бурни вали,
Разбијаху се о гранитске стене.
Несрећна љубав беше свему весник!
Истина, од тад даде ми се згода,
Те политичар постадох и песник,
Велики песник свога малог рода;
Сад благостању не надам се вишем,
С успехом вексле и стихове пишем.

5.

Тамо, где Дрина кроз питоме стране
Са бурним током орошава цвеће,
Жалосна врба где савија гране,
И бео лелек на спрудове слеће –
Потражих мира. Слушајући вале
Ја сам, суморан, забављо се с тиме;
И с виком теро преплашене ждрале,
И њено слатко спомињао име,
И дан за даном терао у лову,
И пево песму отприлике ову:

6.

„О крива Дрино! Ти си красна река
(Ниси ни бурна ни луда, да речеш).
Ал' какав бол те гони издалека,
Те тако криво са тутњавом течеш?
Несрећна љубав да л' и тебе гони,
Те плавиш поља и обале росне?
Твој бурни талас твоје међе рони
Измеђ Србије и јуначке Босне.
Шуми, ах шуми, с благословом Бога
Нека нам уши оглуну од тога.“

7.

Обуци, музо, свечано одело,
 Свечана ј' песма, коју ћу почети;
 Суморан глас ће бити кô опело,
 Ил' као уздах, што из груди лети.
 Сутоп је пао... Дан и сунце оде,
 Ал' душа с тугом светлости се сећа.
 Упалићемо буктињу слободе
 Место лојаних новинарских свећа –
 А њезин пламен није тако мали,
 Он може, музо, небо да запали!

8.

Тугу ћу своју поклонити роду
 И гробовима отаџбине своје,
 Да силно јекне усклик за слободу
 С усана твојих и са лире твоје.
 Безумно, страшно, са смехом и плачем,
 А оружани мржњом на тирани,
 С буктињом, лиром и са бритким мачем,
 Прославићемо осветничке дане –
 И као звона грмићемо тада
 Са равних поља и са барикада.

април 1888.

ЈЕДАН МОНОЛОГ МЛАДОГ СЛЕПЧЕВИЋА

„...Кратка смо вида“.

Кошутић.

Подне је. Млади Слеччевић седи у својој соби и баш се озбиљно дао у мисли. Косу је ђенијално растурио, а за ушима има држаље и перо.

Страшна јулска жега и мори и пали,
Снуждио се листак, не жуборе вали,
И кад ветрић пирне кроз ту жегу љуту,
Врео прах се диже по равноте путу –
Па се вије, кружи и све шири бива,
И кô лаки вихор у небо се скрива.

Боже! Шта да чиним да себе разгалим?
Хајде једну лулу прво да запалим,
После ћу да шарам, да дувам и бришем
И јуначке песме о слободи пишем.
Замислићу Туре и почећу потом,
Што ћу бесно Туре да сравним са скотом.
Потом ћу да викнем, нек се небо стреса:
„Крви, само крви, и још више меса!“
Та то није тешко то је барем лако,
Намрштићу чело, почећу овако:

Зграби перо иза ушију, глади косу, мрда уснама и пише, но брзо оставља перо.

Аја, то не иде. Врло добро знадем,
Привикаће људи да Јакшића крадем.
Аја, то не иде... Познато је ово,
Треба штогод страшно, ужасно и ново.
Треба збиљских мисли и стихова груби',
Треба песма моја „да зашкрипи зуби“,
Читаоцу да се усколеба душа,
Па ил' да се стресе, или да се – згнуша.

Узме понова перо, оставља га и сасвим се озбиљно преда мислима.

Мора мислен човек јако да се чуди,
Какво је то доба, какви су то људи?
Чудан неки укус завладао њима,
Свуд се новост тражи и одмах се прима.
Старо храшће пало и шибље се диже,
Али једва храшћу врх корена стиже.
Читам песме наше. Краљеви се руже,
Попови се куде, а судије туже;
Боли људске душе певају се свуда,
Атланти, титани и остала чуда.
Куд се ово жури, куда ово лети?
Каквој вишој цели или вишој мети?

Кад народом српским само мржња влада:
Зар славити братство, мир и „љубав“ тада?
То се данас иште, то се данас чита,
А за грешне Турке нико и не пита!
Ил’ ако се песма и захори стара,
То је против Шваба и против Маџара.
Сви чекају само да затутње звона
И топовске паљбе са Неве и Дона.
Па дневни журнаלי... Чега нема туна!
И народна права, потребе и буна.
Па порез, па прирез, па различне трице,
Да ти срце плаче и црвени лице.
Мој амице слатки! Ходи к мени амо,
Са тобом се данас ја разумем само.
У загрљај теби с нестрпљењем хитам,
И данас и вечно тебе ћу да читам.

Узима песме Угарци, завали се у столицу, чита их и заспи.

*

Старо, срећно доба, тебе многи жале,
Либералне твоје битке и скандале,
Кад је песник српски дар божански каљô
И нализан често под столом се ваљô –
Кад врлина беше не мислити много,
Кад се и Слепчевић прославити могô!

Госпођинци, 21. јули 1888.

ДВА ПЕСНИКА

Два песника сретеше се на дверима Божјег раја,
И како се сусретоше, подиже се силна граја,
Свадили се око тога и хтели се чак и тући:
Ко је од ког заслужнији и ко треба први ући?
Бог је чуо њину вику, па не знајућ шта је тамо,
Он дозивље светог Петра: „Оче Петре, ходи амо,
Неки тутањ чујем оздо и паклену неку грају,
Кô да врази целог пакла на царство ми јуришају.
Мора да је страшно нешто, кад и мени бруји глава;
Иди, Петре, па разгледај, јер то није забадава.“
Свети Петар журно сиђе, одакле се чује вика,
И застаде разјарена два сабрата, два песника.
Како су се дохватили за чупаве своје косе!
Па како ли изгребани један другог бурно носе!
Проговара први песник: „Заслужујем боље место,
Ја сам певô о слободи и страдао за њу често.
Ударима моје лире будио сам бедног роба,
И слободу васкршавô из мрачнога њена гроба.
Мојом песмом невољници васкрсење своје славе,
Од те песме осветничке крунисане стрепе главе.
У њеноме они такту чују звекет из даљине
И топовску страшну паљбу и шкрипање гиљотине.
Пусти, дакле, мене првог, да заузем боље место,
Јер сам певô о слободи и страдао за њу често.“
Други песник проговара: „Заслуге су веће моје,
Моје песме вечном правдом и милошћу срца поје.
Као тамјан што се диже са олтара у висине,
Моја тужна, чудна песма хорила се из даљине,
Хорила се тако болно, молила се тако чедно,
Да је често умекшала победничко срце ледно.
Ах, колико сирочади над мојим се гробом моле,
Којима је моја песма ублажила тешке боле!
Ја сам видô сузе њине и плакао с њима често,
Мени, дакле, и припада праведничко прво место.“
Светом Петру мучна беше ова вика, ова граја,
Обојицу пусти с миром у пределе вечног маја.
„Али знајте, рече Петар, не пуштам вас због стихова,
Него зато, што је Богу додијала ларма ова.“

Госпођинци, 25. август 1888.

ОВИДИЈЕ

На суром далеком Понту, где борје столетно краси
Томитске пределе мрачне, у земљи магле и снега,
Публије замишљен седи. На харфу, поред њега,
Седе му пале власи.

Вали суморно брује. Над седом његовом главом
Орао одважно кличе, шѹми и шири лѣт;
А кроз урвине снежне, гонећи страшнога вепра,
Јуначки звижди Гет.

И небо, земља и море, све се у магли скрива...
И ветар, што с мора дѹше, уздише тихо с њим;
А сѣди прогнаник, занет, тибарске обале снива,
И с њима горди Рим.

Сунце се у магли гаси. А ветар звижди и тоне,
И мразним крилима својим лелуја седу влас,
И тихо дотиче струне, и струне суморно звоне,
Кô умирући глас.

*

О горди, развратни Риме! Ти сузе видô му ниси,
Но зато он вечно живи, а вечна мумија ти си.
Царице векова тавних, где му је гробница света?
Под мрачним, суморним небом варварских и дивљих Гета.

15. децембар 1888.

ДАНИЈЕЛ

Кад су огњена слова пред силним Валтазаром, Писана
божанском руком, планула огњеним жаром – Пред
троном силнога цара збуњени стојаху старци,
И горди сатрапи с њима, и волхва, и мудраци,
И група Араба црних. Јехова, што светом влада,
Речи је писао ове.

Из мрачне тавнице тада Валтазар
изведе ропче, отрока Данијела.
И он подиже очи и цару прочита смисѓ
Речи, што их је руком Јехова пред њиме писѓ.
А већ у зору Перзи јурнуше с поамном силом,
И мрачни анђео смрти зашуме широким крилом
Над главом силнога цара. Валтазар у бици паде,
И тако пропашћу својом потврду пророштву даде.

Ја стресам са ове приче прашину заборава,
И вас на гробље водим, у коме Валтазар спава:
О браћо, о друзи врли! Дигнимо високо чело,
Да Валтазару сваком истину кажемо смело,
А ког је Јехова избрѓ, том реч нек грми смела
Кѓ жарке, пророчке речи отрока Данијела.

22. децембар 1888.

Напомена: Песма се први пут појавила без наслова, под натписом

* * *

ПЕСНИК

Избраник свештених муза, он тамјан мирисан пали
У храму чистоте чедне. Љубави опште крас
Он слави на лири својој, и с ње се не диже нигда
Ниједан лажан глас.

Као свештеник смерни светлога Крониона,
Он проповеда правду и за њу гине он;
Кô вихар, с божанске ризе и песма његово шуми
У страшан дан и час.

Умреће истине људске, и море stoleћа тавни'
Покриће гробове њине. Ал' светли живи Крон,
И с њиме, крај зрачног трона, у чистој, небесној правди,
Живеће вечно он.

27. март 1889.

ПРИЈАТЕЉУ

1.

Да суморне мисли и тугу одстраним,
Хоћу, драги друже, с тобом да диваним.
Згода ми се дала да те, путем овим,
Као дивљу зверку или зеца ловим.
Бадава се молиш... са песмама својим...
Рашчупан и страшан ја пред тобом стојим.

2.

Већ је прошла зима и пролеће влада,
На престолу седи плавоока Лада –
Природа се бујна из мртвила буди
И зеленим плаштом заогрће груди.
Ал' тај млади живот, који сваког снажи,
Немило ме дира и душу ми дражи.

3.

Шта се мене тиче Ладино весеље,
Или чија радост или чије жеље?
Кô суморни путник на празнику туђем,
Зар са сумњом својом да међ госте уђем?
Зар да буним радост што им тако личи,
И са којом штедро пролеће се дичи?

4.

Ето ту је агент што заљубљен ходи,
Углађен и спреман по последњој моди,
Одмерено, с пажњом, чак и руке шири,
Да у свему буду правилни манири,
Све је „феш“ на њему, све чисто мирише,
И салонским тактом и топлином дише.

5.

Ето ту је мати са две своје кћери,
За којима јуре градски кавалери:
Ема је тек зимус клостер оставила,
А Олга јој сестра несравњено мила;
Рукавице носе до лаката обе,
Читају романе и спремају собе.

6.

Ето ту је песник са дугачком косом,
С избијеним оком и руменим носом.
Имање и морал шћердао је давно.
Ал' је барем име заслужио славно.
Ласкао је подло у песмама роду,
И кô бесно псето мрзио је воду.

7.

Ето ту је Нестор, наш грађанин славни,
Имућан и виђен чиновник државни.
Он је просед човек, али свеж и чио,
Са врлина својих на коњу би био –
Али шта: на коњу? – на доброне хату,
Кад би се врлине цениле по врату.

8.

Ето ту су деца нашег бурног века,
Почевши од момка до зрела човека.
И сва она група, што тумара сада,
Радује се нешто и нечем се нада.
Свак за себе ради, сви за себе живе,
Само се за пропаст узајамно криве.

9.

Па шта ме се тиче њихово весеље,
Или њине наде или њине жеље?
Кô суморни путник на празнику туђем,
Зар са мрачним челом да међу њих уђем?
Зар да кварим радост, што им тако личи,
И са којом штедро пролеће се дичи?

10.

Ја нећу да певам... У најдубљем миру
Покидаћу жице и разбићу лиру.
И када их чујем на каквоме већу,
Слушаћу их хладно, ал' спорити нећу:
Гадићу се само у срцу и души,
И звиждаћу тако – да им звоне уши!

Београд, 5. мај 1889.

МРАМОРНИ УБИЦА

За време Анцела славног живљаше у древном Риму
Силвије, убоги вајар. Под кровом нужде и јада
Он је трајао дане, непознат и презрен често,
Смрт гладну гонећи мучно заслугом скромнога рада.
Међу светила римска, запојен насладом таштом,
Силвије ступао није са својим издртим плаштом
И својом анђелском тугом. По какав пропали племић,
Ил' бекрија свирач, са шпадом и гитаром,
Друштво је његово било. Јер он је волео песме,
А њих је скитница свирач певао с љубавним жаром
Бијући у гитару. Тако је, у друштву с њима,
Пјанчио покадшто сву ноћ по крајњим крчмама Рима,
Забачен од целог света.

Сунце се гасило јасно,
Када се Силвије једном од куће подиже касно.
Вече је пролетње било. Под небом црне се ждрали,
О пусте обале реке ломе се румени вали,
И магла увија равни... У топлој његовој души
Звук тајне, нејасне среће зазвони болно и драго,
И вајар, несвесно чисто, у стару капелу уђе,
Из које молитва бруји уз пратњу оргуља благо.

Било је вечерње свето. У тами и тишини
Трептаху небесни звуци божанског Палестрини,
Кô усклик његове душе. Пред самим олтаром светим,
Са црним дугачким велом, клечаше некаква жена.
Плаве и сузне очи она је подигла горе,
Кô бледи анђео туге. Свилена одећа њена
У складним борама својим падаше по поду доле,
А њене скрштене руке бејаху до пола голе.

За киме плакаше тако? И ко је управо она?
То бедни, убоги, вајар није ни знати могô,
Но он је дрхтао чисто. Од ове вечери чудне
Протече вечери доста и дана протече много –
А од ње ни трага више. Но туга, што здравље руши,
Учини од тада преврат у болној његовој души.
Силвије од ове ноћи сто пута осети јаче
Сву пустош живота бедног и ништавила свога;
Одсад је банчио чешће, кашто се по крчми тукô,
Хулећи одвратном псовком и људе и самог Бога.

Тако једаред пијан дохвати челично длето,
И поче резати мрамор, без мисли и без плана,
За неком несвесном тежњом. И слика чудесне жене
Из хладне, мраморне грудве искрсну једнога дана.
Силвије замишљен стаде. У помраченоме уму
Он је будио слике од ране младости своје,
Он се је сећао лица, што давно некада виде,
Ал' није дознати могô откуда то? и ко је?
Скрстивши уморне руке, он дуго стојаше тако,
Тако га и тавна поноћ пред ликом каменим нађе.
Напољу мртвачка тама... Силвије безумно викну,
Кад страшна, чудесна слика с мраморног подножја сађе,
И тихо приступи њему.

„Чудиш се!“ ускликну она,
Слазећи нечујно чиста са свога мраморног трона.
„Па ипак, давно се знамо. Од прве младости твоје
Ја живљах у души твојој, и лице небесно моје,
Твој вечни идеал, ево, оваплоћен је сада,
Идеал, што бићем твојим без твога пристанка влада.
Поносит пред целим светом ропски си служио мене
Кô слику чистоте рајске и вечно млађане жене –
Ал' ме видео ниси. Зато сам, пред олтаром,
Изашла преда те једном са светим, небесним жаром,
Кô сузна Ниобеја. Заклоњен, у тишини,
Твој светли духовни поглед отад је дражи ми био.
Твој живот рад мени беше. И ти ћеш умрети сада,
Јер ја сам чаробни лептир, а ти си чаура био.
Јест, ти ћеш умрети сада... Сав позив живота твога
Свршен је с рађањем мојим, по вољи самога Бога;
Али ће Римљани сутра с дивљењем гледати мене
Кô образ врлине чедне, кô узор најлепше жене.“

И страшна, мраморна жена рашири камене руке
И притиште га силно. На усне његове младе
Она ледене усне приљуби безумно, страшно,
И душу његову испи. Силвије на земљу паде,
И рука суморне смрти дотаче његове веђе,
А дивна статуа мирно на своје подножје пређе.

29. март 1890.

МОЈОЈ МУЗИ

С небесне висине своје, кô светли ђеније мира,
Ти си ми пружила лиру. И колебљиви дух
Прèну се од гласа твога, и гордо потресе лира
Мој очарани слух.

И препорођен тако, под заставом слободе
Мој дух се глупости смејô на њеном шареном трону
И грубој сокачкој луди, и робу салонске моде,
Нарцису фанфарону.

Векови минуше тако. Древни се идоли скрише,
А разврат једнако живи и груба сила с њим,
Ја се колебам снôва, и ја се не смејем више
Над смрадним гробом тим.

Спустивши клонулу главу на своје уморне руке,
На развалинама духа ја нађох изворе туге:
Но глуви за речи твоје, не чуше небесне звуке
Ни власници, ни слуге.

И сад не тужим више. Застор је подигнут свети,
И кип Саиса древног обнажен сад је тек:
Живот је оргија гнусна, над којом без трага лети
За веком мрачни век.

1. август 1890.

(ДОСАДА, МАГЛА И ТАМА...НА СЛАБА КОЛЕНА СВОЈА)

Досада, магла и тама... На слаба колена своја
Ја звучну узимљем лиру, и својом уморном руком
Додирнух сребрне жице. И лира загрми моја
Очајним и страшним звуком—
И ја се препадох силно. Шта значи јецање боно?
И онај суморни усклик и слатки онај над,
Што у акорду једном, кô тајно некакво звоно,
И сумњи и вери мојој изрази даје сад?
Ја гневно потресох лиром. И светла васкрсну младост,
И с њоме пропала вера у борби и у злу,
И жице пукоше јасно — и нека очајна сладост
Душу ми прожме сву.

15. новембар 1890.

(ПОД ПОКРОВОМ СНЕЖНИМ ПРИРОДА ПОЧИВА)

Под покровом снежним природа почива,
И суморно сунце у таму се скрива,
Не трепери зрак.

Не хори се песма из даљине степне,
Само узвик јекне или бронза клепне
Кроз вечерњи мрак.

И светило дана у таму се скрива,
Под покровом снежним природа почива
Мртви тешки сан.

Тако вече пада, тако зора стиже
И тако се страшно, као мртвац, диже
Омрачени дан.

Али песма моја под тежином јада
Још пролеће чека, весељу се нада
И развија лет—

Као жива клица под лавином снежном,
Што лаганџ клија са стабљиком нежном
И постаје цвет.

3. марта 1891.

РЕАЛИСТА

Познавô сам стихотворца у сећању мом далеком,
И та бедна амфибија волела се с праљом неком.
С њом је суви хлебац јео, а суботом шому пио,
А тајно је за комшиком неутешне сузе лио.

Ових дана удар стиже несрећнога стихотворца,
Идол му се испросио за некаквог богословца.
И анђеол његов тако пападија одсад биће,
Јешће с попом поскурице и рађаће поповчиће.

А наш бедни стихотворац? Још ће даље шому пити,
Нападаће љубав јавно, а тајну ће љубав крити.
А када га самрт стигне, кô ледена сува проза,
Склопиће му тавне очи каква Јулчи или Роза.

15. октобар 1891.

КЛЕОН И ЊЕГОВ УЧЕНИК

Ученик

Честити Клеоне, кренимо се даље!
Сваки жбун ме себи, сваки цветак мами,
И поточић бистри што нам жубор шаље,
И вис Филопапе у јутарњој тами.
Страшан у самоћи, као света гора,
На древни ме Олимп у осами сећа,
Ја слутим, верујем: ту је драга Флора,
Флора, нежни симбол младости и цвећа.

Клеон

Све је само симбол што ти види око,
Све што душу твоју и ведри и мрачи.
Симбол је и земља, и небо високо,
А суштина оно, што он собом значи.
Тавни вео ноћи или светлост Феба,
Звук који се хори из празне даљине,
Одсев је истине, којој наћи треба
Правога имена, потпуне целине.
Јер што поглед види спрам светлости сјајне,
И све што се косне нашег будног слуха,
То је спољни додир ове вечне тајне,
И општење њено и људскога духа.
Није главно, дакле, оно што ме гони
Да плачем ил' певам у часима лепим,
Но суштина тога. Главно је: што стрепим,
Кад барбитон тугу или радост звони.
Пред том вечном тајном ми стојимо немо,
Кô саиски мудрац пред Истине ликом;
Вео с лица њеног дићи не умемо,
Јер Истина цела не даје се ником.
Век за тавним веком у вечност ће саћи,
А разум ће људски по мраку да лута;
Одговора неће на питање наћи
Ни Истини целој пролаза и пута.—
И слугиће вечно.

Ученик

На овоме пољу
Нек слобода моја сахрањена спава,
Јер Истина твоја потчини ми вољу,
А душу ми, ево, страхом испуњава.
Каква мрачна мисо: спавати у ноћи,
И знати да неко поред одра стоји,
Кога не познајем. И дух, у самоћи,
Кô плашљиво лане да се вечно боји,
Да слути и чека. Само једну мисо,
Само слутњу своју налазити свуда,
Зато, да би онде, где си вером дисо,
Под теретом сумње пролазио туда!
Каква страшна мисо: све што видим, чујем,
Сматрати за симбол, који друго значи:
Нагонити разум да вечно тумачи,
Те да кратки живот загонетком трујем.
Ах, погледај доле: од капије Рони
Одморни се људи с буктињама крећу,
Заљубљени пастир своје стадо гони,
Као млади фаон по росноме цвећу;
С Акропола тврдог узвици се хоре,
И јутарња стража кличе у даљини;
Даљни исток пламти као рујно море,
Да позлати главу царици, Атини.
Све радошћу дише. И, у чистој вери
На посао дневни покрећу се они,
На храму су давно отворене двери,
И у храму кимвал тајанствено звони.

Т.-Северин,
15. фебруар 1892.

(ЗАРОБЉЕН ПРОМЕТЕЈ СРПСКИ)

Заробљен Прометеј српски трајаше суморне дане
Прикован за хладну стену. Ал' страшни куцну час:
Из мрачних долина српских са струна гусала јасних
Зазвони силан глас.

И прилив титанске снаге напрегну његове руке
Кô жиле немејског лафа, јер гусле слободу звуче!
И Титан размахну плећа и тврди, огњени челик
Са страшном грмљавом пуче

А дух се под небо диже... Тама је владала јоште
А месец сипаше светлост са чела божански бледог;
И Титан, дохватив месец, кô награду га баци
Испред гуслара седог.

Фебруар 1892.

НИОБА

У хладу жалосних врба, где вале поточић броји,
Сливена од хладног туча Ниоба очајна стоји,
Са беспомоћном тугом руке је клонуле свила
На своја уморна крила.

Трепери жалосно грање над главом Ниобе плачне,
Што тупо преда се гледа, без искре надежде зрачне,
И самрт суморну кличе—

И онда, кад хладни север опусти зелену гору,
И онда кад славуј пева и мајску поздравља зору,
И плави поменак ниче.

Ах, ја разумем смисл жалосне јелинске бајке
И њену бескрајну тугу несрећне и болне мајке,
Над травним дечијим гробом.

Ал' ова свечана туга мисао буди ми другу:
Ко беше уметник отац што своју опева тугу,
И туч оживе собом?

А грање трепери мирно... Ја снове чудесне снујем
И тешко јецање неко у врту далеко чујем.
О плачи, статуо тучна! Јер он је у теби гледô
Последње, можда, чедо.

1. октобар 1892.

ПЕСНИК

(Посвећено пријатељу Илији Вукићевићу)

Лица:

Камоенс, знаменити португалски песник; *Санчо*, имућан човек;
Хуан, његов син. Дешава се у болници, у Лисабону.

*Одаја у болници лисабонској. Залази сунце. Камоенс стоји крај
отворена прозора.*

I

Камоенс

Сунце се гаси за брда далека,
Вечерњих звона разлеже се јека.
Спокојно, равно одјекују она...
О сетни звуци вечерњег звона!
Тама се свија... Уз ударе гласне,
Светило дана полагаано гасне,
Кô свечан погреб прослављена мужа,
Последња почаст тиме му се пружа.
Сунце се гаси... У сутону бледом
И звук и сунце потонуће редом;
И мртва поноћ оковаће миром
Море и земљу и небеса широм.
Ах, шта сам пута гледао га тако,
Па весео певô или тужан плакô.
Живот је текô у песми и смеху,
Сузе и песма утеха му беху. –
Док мрачна збиља полагаано узе
Најпрво песму а најпосле сузе.
Хладан и ћутљив сад не ширим руке
Западу тавном. И погребне звуке
Душа ми прати без жалости знака
У крило смрти, у пучину мрака.
Па ипак, дан је, у освитку своме,
Драг био души, драг и срцу моме –
И онај ваздух, што сам пио тада,
И ово сунце, које тоне сада.

У саму зору, што кô санак прође,
Чудноват путник у дворе ми дође,
Кô скромни анђô. Њено лице красно
Радошћу чедном сијало је јасно.
На челу израз небеснога мира,
У оку пламен, у рукама лира,
Витице бујне њене плаве косе
Посуе беху капљицама росе.
И ја се кретох, у заносу своме,
Да век проведем лутајући с њоме.
Она је моје научила руке,
Са златних жица да извијам звуке
Хорова рајских. И, несвесно често,
Тумарах за њом из места у место.
Одаје школске и скамије прашне
Замених тада за пољане страшне,
Где храбри Хуан Османлије смрви,
У вале огња, пучине и крви.

А јутро прође, па и подне стиже,
И сунце моје на зреник се диже,
И ја сам даљне прегазио горе,
И тихе равни и дубоко море
У часу буре... И уморан сада,
Ја, ево, гледам како вече пада.
А где је она, то небесно чедо,
Да руку спусти на чело ми бледо?
Да сморен путник и пратилац верни
Награду прими за бол неизмерни?
Ње нема више... Сунце моје тоне,
Ја самац слушах како звона звоне.
Звуци се ломе и разлежу сетно
Сахрањујући моје доба цветно,
И вече зимско мом животу стиже,
Сунце се гаси и месец се диже.

II

Куцање споља на вратима. Улази Санчо осврћући се. Хуан.
Камоенс.

Санчо

Број девет – то је. Његова је соба.
Извин'те, молим, што у ово доба...
Ал' нужда, знате...

Хуану, који сметен стоји на уласку.

Хајд унутра само,
Дозвол'те, молим, да се упознамо.
Деран је плашљив а и сметен здраво,
Иначе прави туњавац и ђаво.

Уздише и разгледа по одаји, а затим седне на столицу.

Молим вас лепо, изволите сести.
Газда сам човек и војник од чести –
Помало, то јест. Вама раван, стога
Ево сам сина довео вам свога.
Ви би му могли један савет дати,
А какав савет, одмах ћете знати.

Тридест лета, а биће и јаче,
Од кад ме судба даривати заче
Различитим благом. Стања врло бедна,
Имање моје беше мазга једна;
Живећи с њоме у бризи и јаду,
Вукô сам воду по целоме граду,
Док, у то доба, под заставе свете
Дон Хуан војску савезничку крете,
Те и ја с мазгом и са нешто јада,
По логору сам пазаривô тада.
Једино добит имајућ' на уму,
Скрпарим, боме, поприличну суму:
Те флота наша кад отплови затим,
И ја се, с новцем, у Лисабон вратим
И оженим се... А зашто бих крио?
Грошичар, знате, ал' заљубљен био.
Ал' од то доба, трудећи се вазда,
Дотерах дотле, да сам данас газда:
Пашњаке, њиве и ливаде моје
Потоци бистри и речице поје,
По њима ратар дар Божији сеје,
Говеда ричу и јагањци блеје.

Ал' срећу моју, изволите чути,
Јединче моје, моје дете мути.
Лен и тврдоглав, он за ове ствари,
Нит штогод чује, нит хоће да мари,
Газдинство моје не весели њега,
Рачуне мрзи а од посла бега.
По вас дан тако, без посла и пута,
Кô грешна душа, тумара и лута.
Збуњен је, сметен, од људи се крије,
Ни за шта, лепо, ах, ни за шта није.
И светујем га и бијем кô вола –
Не прима савет, не плаши се бола,
И све то зашто? Ни рећи се не сме!

Камоенс

Не пије ваљда?

Санчо

Сачињава песме.

Скаче очајно са столице. Хуан живо коракне напред, али збуњен
стане. Камоенс га гледа питајући.

Хуан

Ах, оче...

Санчо

Ћути! Дошао сам стога,
Светујте и ви неваљалца мога.
До сад је било и тако и тако,
Ал' с њим је данас невоља и пакô.
Од кад му мати оде с овог света,
По гробљу самац уздише и шета
И пише песме. Због слабости ове,
И друштво већ га луди Хуан зове.
Јер он им прича тако чудне ствари,
Од стида образ да ми се зажари.
Отац сам, знате, па и није чудо,
Криво ми здраво, што је дете лудо.

Разумем бригу. О несрећно дете!
Мучна је стаза, на коју се крете.
Путника нежног, који њоме ходи,
На крају своме у провалу води.

Срећан још онај, који њом корача,
Ако га сила упућује јача,
Од славољубља. С љубављу у души,
Истина, с трудом, но препоне руши.
Позиву своме несвесни је слуга,
Њему је слатка и његова туга.
У самом себи он награде тражи,
Немарност људска на посђ га дражи.
Он, горд и ћудљив, само себе чује;
А да л' га когод презире ил' штује
Све једно њему. Ко себичњак прави,
Он пева себи и тиме се слави.
Он често плаче, кад се смеју други,
Смеје се онда, кад су сви у туги.
Ал' осмех његов у тузи нас крепи,
А боли ови чаробно су лепи –
Кђ рајски санак, као звуци они,
Којима Еол тајанствено звони.
И, макар да га не разуму често,
Хвалом му својом утврђују престо.
Он, убог често, по свету се вије,
Увреде слуша, али сузе крије. –
Безазлен, збуњен, као свако дете,
Но горд, да га се ни таћи не смете.

Такав је песник. С њим се слава роди,
Са њиме живи, и у гроб га води. –
И ако песник тражио је није,
Она га љуби, и гроб кад га скрије.

Ал' тешко оном, кога ташта слава
Заведе с дома и са пута права!
Живот је његов мучење ужасно,
И он се каје – ал' се каје касно.
Он пева зато, да му песме хвале;
Он плаче зато, да га само жале.

Дух његов ситни по праху се вије,
Небесним огњем јер прекаљен није.
Он нема цели у сопственој души –
Очаран њоме, само њој да служи.
И пуста маса прописује њему:
Кад ће да пева, зашто, и о чему...
Песник је владар, који њоме влада;
Сујетник пред њом на колена пада.
Он милост тражи, он моли за славу,
Пепелом срамно посипајућ' главу.
Он лиром својом и ласка и лаже,
Он пева оно, што од њега траже;
Пред тираном се кукавички склања,
Суровој маси до прашине клања.
Надничар духа, он много не мари,
Ако га кадшто ко и ошамари, –
Нек речју добром само се извини,
Што свако, после, с драге воље чини.

Сјај, име, раскош њега очарава,
По целе ноћи блуди и не спава
Као мученик. Дави се и зноји,
Две сличне речи да у стиху споји.
И задовољан, ако речи свлада,
Измучен тешко у постељу пада –
Да луди занат ујутру продужи,
Славећи оног, коме подло служи.
Онај је први царски орô тамо –
А овај други во у јарму само.
Докле облаке онај крилом туче,
Свој срамни јарам овај доле вуче;
Док с криком онај под небом се нија,
За рику овај батине добија;
Док оног старост ил' оружје свлада,
Сто пута овај по прашини пада.
Сујетник то је...Да не зборим дуго –
Ти мора да си једно или друго.
Размисли, дакле, и запитај себе,
Шта гони: слава или срце, тебе,
да ступаш стази, што води по стењу,
Поштенем гробу или понижењу?

Санчо

Дон Камоенсе, велика вам хвала!
И смишљен живот пун је сваких зала –
А живот људи, што живе бадава,
У болници се обично свршава.

Шири зловољно руке, показујући болничку одају.

Стихови! Песме!

Хуан

О премили снови!
Вас, вас се тичу разговори ови.
Вас, светле зоре и звездане ноћи,
Кад занет вама блудим по самоћи.
И тебе, земљо, незнана и тајна;
И тебе, сиња пучино бескрајна –
Вас, вас се тичу, за које ме спаја
Незнана љубав, што душу осваја..
Очаран вама, у гору и поље
Ја занет блудим преко своје воље,
Где слух не буну, ни сну чини квара
Сурова вика сеоских мазгара,
Певајућ песме, док све живо спава,
Анђео мира што ми дошаптава.
О колике сам престојао сате,
Пучино тајна, гледајући на те!
А мисо моја шири крило своје
У мрачну пропаст, у дубине твоје –
Где рујни корал подножије скрива,
Кристална гора јасно се прелива
Стакленим сјајем. И где морска чуда
Играју, вриште и прелећу свуда,
Тамо у шкољке дувају Тритони,
И седи Нептун своје белце гони –
Док с бурним гневом, до самога неба,
Утробу мора силно усколеба;
Да страшно јурне из својих обала
И грмне рјиком узбуњених вџла.
На влажном песку високих обала
Колебе стоје убогих рибара.
Око њих дуге разастрте мреже,
И старе барке изваљене леже.
Покрај њих често, у вечери касне,

И смех и песме разлежу се гласне.
А ветрић свежи са мора ћарлија,
И бледи месец над пучином сија...

Небо и земља и пучина плава
Величанством ми душу испуњава.
И онда вали страсне душе моје
Прекипе, теку преко међе своје
У звучном складу... Но то нису речи,
То није песма, што с усана јечи,
Но усклик среће, што из душе стиже,
Вихор, што мисо међу звезде диже,
Заношљив јаук болова и среће,
Шум, што се бурно са дна душе креће!

Узмите небу онај азур плави,
И мирис цвећу и свежину трави;
Склоните тајне из морских дубина,
И бледи месец с његових висина;
И тајну ноћи, кад све живо спава,
И дах Господњи, што све оживљава –
И ја ћу онда глув и миран бити,
Певати нећу, нит ћу сузе лити.
Но, дотле – морам... Кад у тихо вече,
Шуштећи вода по камењу тече,
Ја сањам тада... не, ја певам тада,
Тајни ме занос лепотама свлада –
И речи теку и шуме и тоне
У звучне строфе, што чаробно звоне
Смехом и плачем...

Покрије лице рукама, тихо јеца и грозничаво се смеје.

О несрећни дане
Болова мојих...

Санчо

Хуане, Хуане!

Гледа очајно на Камоенса и скида руке Хуану с очију.

Камоенс

Несрећни Санчо! Шта ти судба спрема?
Твој син је песник – и лека му нема!

4. јануара 1893.

(ХТЕДОХ ДА ПЕВАМ КАДМА И ДЕЛА АТРИДА МУЖА)

Хтедох да певам Кадма и дела Атрида мужа
У песми и у свирки
Но звуци јекнуше јасно премилу и њежну химну
Јероту и Китирки.
Ја звучну измених лиру... И с мојих усана тада
Оживе о њима прича.
Јерот се на прсте пропе и шану с осмехом мени:
„Не ваља, љубезни чича“.

Београд, 16. априла 1893.

(КАД СЕ УГАСИ СУНЦЕ...)

Кад се угаси сунце и тама на земљу сађе
И велом звезданим својим покрије бурни град,
И поља, и доље, горе; кад лахор ћарлија слађе
Кроз опустели сâд –

Ја сиђем усамљен у ноћ. И речи тајанствене
Са усана мојих тада одгоне сан и смрт;
Духне ненадни вихор и све се иза сна прене,
Оживи цео врт.

И старо, столетно храшће зашушти монотono
Старинску некакву песму, старински неки јад;
Бели се занија цветак, кô мало сребрно звоно
Запева цео сâд.

Из мрака, из неба, земље, извиру чудесне приче,
Гласова све јаче бива и ваздух чисто ври...
Један се перека лудо, а један очајно кличе,
Као духови зли.

Но ја их разумем лепо. То нису нечисте сени,
Но моје немирне душе неопевани јад.
Они се отимљу бурно и сву ноћ певају мени
Кроз опустели сад.

(У другој половини 1893. године)

Не, никада неће моја лира
Зазвонити у славу кумира;
Коме годи да га клетва прати,
На част њему, нек се с ропством брати; –
Мрачне душе истине се боје,
А ја мрзим подле славопоје.

Још некада, кад сам свету хтео,
Слети анђо кроз облака вео,
Скиде тмину са очију моји
И засија у пурпурној боји,
Па ми рече: «Ја ти савест дајем,
Пази где ћеш. Не за лажним сјајем!»

И ја пођох. И у првом лету
Сусрео сам патника у свету,
Облак бора покрио му чело,
Дршће рука, а дршће и тело.
Хтедох даље, ал' ми савест збори:
«Крај патника, ту се с јадом бори!» –

Не, никада неће моја лира
Зазвонити у славу кумира;
Коме годи да га клетва прати,
На част њему, нек се с ропством брати; –
Мрачне душе истине се боје,
А ја мрзим подле славопоје.

ПЕСНИК

Маните ме моме миру, не рушите рајске снове,
Та сујета што вас креће, не прија ми и не гове.
Ја не тражим од вас ништа. У поднебљу мога света
Боље мислим, слађе сневам, и свака ми срећа цвета.

Свуд звездано небо јасно, сањалачка поноћ тија,
А под небом у даљини језеро се плаво нија;
Крај језера анђо стоји и пролеће вечно дели,
А весело на валима лелуја се лабуд бели.

Ту ја живим. Душа моја час узлеће небу горе,
Ил' с лабудом мирно плови са осмејком рујне зоре;
Ил' долети до анђела, па га грли, љуби, гине,
Ил' се спусти међу вале и ту слуша песме њине.

Маните ме моме миру, не рушите рајске снове,
Та сујета што вас креће, не прија ми и не гове.
Ја не тражим од вас ништа. А тај кикот што ми хити,
На вратима гроба мога некада ће јаук бити.

НЕНАПИСАНА ПЕСМА

Она је никла о поноћи немој,
У часумираи тишине свете,
И ја је певах раздраган и срећан,
Ко тица горскаил` ко мало дете.

Њу нико није ни слуш ни чуо,
Њу ми је душа сама себи плела,
Кликташе срце из рањених груди,
И мрачне боре нестајаху с чела.

Да, ја се бејох измирио с тугом,
Са патњом мојом и са јадом иним,
И песма моја звездама се вила
И губила се у зрацима њиним.

И ја јој хтедох да похватам звуке,
Ал` заста рука што их безброј списа,
То беше песма љубави бескрајне,
Незнана земљи, сан небеског виса.

ТРУБАДУР

I

Одјекни, песмо моја, подобно гласу буре,
Подобно страсти мојој, која ме вечно гони;
Ил' јекни тужним звуком, ко живот кад се гаси;
И самрт види страшну и горке сузе рони.
Стокрратно пута јекни... И виј се миром ноћи.
Потреси мирис нежни и ваздух овај плави.
И чуће песму моју царица срца мога
И звонку лиру моју, што њене чари слави.
Занеће душу нежну, шкрипнуће прозор тада,
И чуће речи хвале из слатких уста њени';
И док се буде вила последња песма моја,
Лаворов венац с двора бациће она мени.

II

О, венче славе моје, што сада презрен лежиш,
Тебе сам само сањо у доба снова рани',
И тада сренан бејах и јекну песма моја,
Ко песма младе тице, кад мајски сину дани.
Пево сам песме цвећу, звездама, љупкој зори,
Пево сам живот мили и младост, раја део;
И чу се име моје и сама слава стиже,
И ја сам напред хито, ко небу оро смео.
Ал' кад пред тебе ступих, да певам песме, драга,
Задрхта душа моја, а срце плану јаче;
И док сам збуњен стајо, занесен чаром неба,
Из руку лира паде и јекну, ко да плаче.

III

И ја сам бего после. Бего сам у свет даљни,
Пред срцем бегах својим, да нађем само мира,
Ал' све је заман било. Ти беше са мношћу свуда,
И само чари твоје слављаше моја лира.
У сјају дана рујна тебе сам, драга, гледо,
О теби снове вио, кад ноћи земљу крише;
Из срца чупам стрелу, а рана јаче боли.
Од тебе бегам даље, а срце цвили више.
А кад се песми предам, да певам љубав своју,
И јекне верна лира од буре мојих јада,
Од свуда плесак грми, и мени венци лете,
А ја се горко смешим и суза тихо пада.

IV

И презрех љубав своју и бацих лиру драгу,
И прогнах жуди смртне и варку пусте маште;
И покри риза црна песника твога, драга,
И покри јаде моје и моје снове таште.
Наслоњен на стуб храма топле сам молбе вио,
И душом Богу предан тражио срцу моћи;
И поче прошлост моја да пада и да бледи,
Ко светлост лепих зрака у крилу тамне ноћи.
Ал' срце опет плану. И нестa вере моје
И збацих ризу црну, која ме савни с гробом,
И узех лиру драгу и снова у свет одох,
И дођох теби, драга, да умрем ту пред тобом.

V

Властелко, душо моја, укажи лице дивно
И слушај песму страсну по ноћи, што се губи.
Последња песма то је. Ал' не мре она само,
Са њоме мре и пада и срце што те љуби.
Маших се звезде сјајне, што није моја била,
И срушен падам доле ко оро слеп од сјаја,
И слеће анђо смрти, и кида жице с лире,
И мене тамо зове у мирну таму краја.
И када зора сине и распе руже рујне,
И светлост дана крене, да просја ноћни вео,
Тада ме неће бити, и на дну мора сиња
Лежаћу блед и хладан, ко љиљан што је свео.

ВЕСЕЛО ЈЕ

Весело је младо јутро,
Птице дижу грају,
Шума листа, трава гори
У сунчаном сјају.

На мом крилу започета
Тужна песма стоји,
С белог листа гледају ме
Црни јади моји.

Нада мном се ветрић нагô,
Па у строфу вири —
„Веселије!“, шапну, духну
Па листак отпири...

ПЕСНИК И ПЕСМА

Не копкај силом пером по срцу!
Нема ли цвета – није му време —
Храни заматак брижно у грудма
Кô добра земља пшенично семе.
Ако је твој Бог хтео да будеш
Земаљски цветник рајских цветова,
Унео ти је небеску прегршт
У врело срце пре свих векова,
Треба л' да рађаш, зашто се бринеш?
Он ће послати Духа с далека,
Да цвет потера – травка не ниче
У зимње време, већ сунце чека.
Па кад врх тебе Геније слети,
И златним крилом крај тебе дуне,
И положи ти чаробну руку
На пуно срце и груди пуне —
Пупа ће пући!... Не копкај, чекај!
Немирно дете
У пупи цветне лиске размеће:
Па ено цветак у врту куња —
Лептир га неће, *пчела* га неће!

СЕОСКИ ПЕСНИК

Шта ће мени суво злато,
Кад ме цело село храни –
Ризнице су моје празне,
Цепови ми подерани.
Кроз капу ми кика вири,
Капут ми је сама дѣра –
Ал' то мени лепо стоји,
То се мени не замера,
Јер су славна моја дела,
Ја сам песник целог села!

Је ли свадба ил' свечарство
Или избор или даћа,
Без песника не мож' проћи,
Свуд ме зову добра браћа;
Гутнем само две чашице,
Надахнуће тад ме шчепа.
Онда бацам... не знам ни сам...
Стих за стихом, кô из цепа –
Та славна су моја дела,
Ја сам песник целог села!

Ја сам савест мога села,
Која никог баш не штеди,
Крпим сваког, ко год скриви
Па и себе (то баш вреди!).
Свак је за то према мени
Тако љубак тако мио –
Јер иначе: пуче песма,
Та одмах би спеван био!
Еј, славна су моја дела,
Ја сам песник целог села!

Ви појете по градови',
Који с даром ко без дара,
Ви стрепите дању, ноћу
Од лукавих критичара –
Ајд на село! Ман'те славу,
На селу вас свакоштује,
И храни вас и поји вас
Нит вас кадгод критикује –
Зато су ми славна дела,
Ја сам песник целог села!

Шта је Парнас и Хеликон!
Кад маџарац почне сећи –
Ја беспослен извалим се
На подножје моје пећи.
Мислим тако, мисли светле
Кô креснице летње ноћи,
Пушим лулу и уживам
Задовољан у самоћи:
Како су ми славна дела,
Јер сам песник свога села.

САВЕТ МУЗИ

Смрт може мене снаћи једног дана...
Не плачи, јер је глупо сузе лити
Због оног што ће неминовно бити:
Смрт ће ме, велим, једног дана снаћи.
Теби ће доћи и опет голаћи,
Појете какве, да те после мене
Ишту, – њима требају тако храбре жене
Што без роптања и без приговора
Гладују кад се гладовати мора...
Јер њим је живот псећа каријера,
А славан – пуста, лажљива химера.
Ту јадну славу само они цене
Који не знају за горчине њене
Нит је плаћају убошким животом –
Али доста о том...
Једно ти кажем: појетâ се прођи –
Дође л' трговац – за трговца пођи.

РЂАВИ ТРЕНУЦИ

Сиромашан враћам се из шетње,
Пошао сам да идеја просим –
Природа је данас шкрта била:
Скуњен идем, празно срце носим.

Студен ћух је пирио с истока,
Жуто сунце сур је облак скривô,
Посукнуло поље је ћутало –
Нико ми се није одазивô.

Суморна је дремала природа:
Другдаш вољна, много разговорна,
Ћутљиво се повукла у себе,
Злобној зими понизна, покорна.

А кад је из мутна облака
Кап гдекоја почела да зврца,
Покорно се и ја вратих кући
без песама, скуњен – празна срца.

БЕЗ ПОСЛА

Мрзовољан сам, све ми је на сметњи,
Од неко доба; више ни у шетњи
Већ не уживам: губим сасвим вољу
Да беспослено врљам по том пољу...
Па ипак, ево, чепам стазом истом
По мекој трави, на ваздуху чистом.
Крај мене жито вретени се, класа,
Као пучина поље се таласа
Под мајским сунцем што одозго пече –
Природин живот старим током тече:
Лепоте њене вечне су и сталне
Зато су ваљда и тако баналне –
Куд год погледим, све то па то свуда...
Ах, та да ми је утећи ма куда,
Да се откинем кô са ланца псето
И не дочекам опет овде лето,
Да се уклоним од жетвене јаре –
Ал како? С чиме? У џепу ни паре!
Пет сам месеца већ без занимања
И без зараде – баш ме судба гања!
Па кажу: певај, лепоти се диви ...
Ах, та од лире се врло танко живи.
Ипак су згодна поља, њиве ове,
За вагабунде и друге празнове:
Јер осим поља, пространих ливада,
Има ту шума, дубокога хлада,
Па кад сунце стане јаче пећи,
Склониш се тамо, имаш где прилећи.
Од памтивека, незнаних времена,
Гавана једног ово је домена,
Земљом је богат тај господин седи –
Ја од те земље немам баш ни педи.
Додуше ипак не бих рећи смео
Да у њој немам и ја неки део,
У неком смислу ту сам газда и ја:
Гле, када сунце топлије засија,
Снегови оду и воде нарасту
А југ догони чапљу, роду, ласту;
Кад уоколо поље озелени,

И младим, новим лишћем одевени
Шумарци стоје и врбе крај бара,
А раздрагане од пролетња жара,
По ритовима закрећећу жабе –
Ја суверено право имам цабе
Да у његову спахилуку бивам,
Да у природи раскошној уживам
И да ваздуха дишем колко хоћу,
Да у шумама потражим самоћу
Па о пролећу, срећи, медитирам,
Да сав песнички приход себи збирам
(Тај је уговор међу нама сталан,
Ја сам му за то веома захвалан.
И он, коректан кô што је у свему,
За део који не припада њему,
Боже сачувај да се кад год маши:
Од појезије он се чак и плаши
А камо л' да ми у мотиве дира –
Спази л' идеју – бежи без обзира ...)

Еле, кад мојој жетви приспе време,
Када за песме дозревају теме,
Ја онда лутам, трчим или стојим,
По целе дане трудим се и знојим...
Ал' док се тако по пољима клатим
Да мотив који, идеју ухватим;
Докле крвнички на посô прилежем
Да цвет појетски у китице вежем,
Док росу хватам, чар природе скидам, –
Кад појезију у строфе узидам –
Тек онда видим шта ми мука вреди:
На трговима нико и не гледи
На мој артикл – свако ми се смеје:
Хе!... појезија... утисци... идеје! –
Ах, од песама што их песник пева
Боље пролази и његова плева.

СТАРИМ ПУТЕМ

Музо, крајње је време да почнемо
У компанији опет занат стари,
Три је године почивања доста
А и у свету друкче стоје ствари:
Наш критичар је, — то ти је познато —
Умро и лепо ћути у свом гробу;
Он, кажу, није могао поднети
Литературе данашње ругобу;
Најзад, кукавац, реши се да умре,
Зато му наша књига на ум паде,
И, прочитав је, као смртном цевљу
Погођен, одмах Богу душу даде. —
И, ето, због тог несретног случаја,
Три сам године био у жалости,
Ал' као и свака и та жалост прође —
Ја сам жив и здрав — њега Бог да прости!

Но, када су ми мртви на ум пали, —
Пре него што се на пут стари кренем —
Са захвалношћу, са жалошћу тихом
Још један сада гроб ћу да споменем
И да походим. Он није далеко:
У старом гробљу, одмах иза села,
Смерно се диже крст мали на њему,
Око њега се дивља трава сплела;
Скромна ограда око гроба стоји,
Да од гажења, тлачења га спасе,
Од људске стопе, од стада оваца
Што небрађено по гробови' пасе:
Јер разграђено стоји бедно гробље
А млада трава у пролеће рано
Нађика јако, њој прија то место
Од памтивека сузама капано...

Пролази време, лета и јесени,
Суморне зиме, дан за даном бежи,
И ево, ту су три године како
Друг наш искрени у том гробу лежи. –
Већ трећа јесен! На вишњи крај гроба
Трећи пут лишће почиње да жути
И птица једна, мислећи о смрти,
На црној грани невесело ћути; –
Како да певам у животу овом
Где песми мојој он се не одзива?..
Ја не знам где је она тајна снага
Што диже малој птици слаба крила –
Његова душа, део моје душе,
Крепост је мојој младој песми била...

Гле, сутон пада. А вечерњи ветар
По гробовима блуди, лута, тражи,
И чини ми се да се моје душе
Његова косну да ми бол ублажи;
И ја осећам... и као да чујем
Речи утехе моме слуху јасне
У овом часу, када мрак покрива
Далека поља. На запад што гасне
Излази једна звезда и трепери
Као да ми позив из вечности шаље
Да храбро ступам стазом свог живота
С тобом до смрти... Друже, ајдмо даље!

ЧУВАРИ ПАРНАСА

Наместивши се да Парнас брани
Од насртљиваца непозвани' –
Он га је ревносно чувô;
И кад сам, не знам шта, погрешио,
А он се накострешо
И узô ме за уво;
Па срдит, љут од свега,
Мене отера с њега...

Овог је после други чувар сменô,
И кад се горе на стражу кренô,
За уво ме ухвати,
Да ме на старо место врати,
И опет, не знам чега ради,
На Парнас ме посади.
Хм! рекох, колико људи –
Толико ћуди!
Нит знам за што ме овај диже
А онај руши – Ал' било тако ил' онако,
То једно знам да свакојако
Страдају моје уши.

МОЈА ДОСЕТКА

Утврђујући ранг-листу песника,
Критика ти се опет канда свети;
Рачуна да си четврти ил' пети,
Ех, кад се она једанпут острви!
Нег' из тог списка ја ћу се отети,
Усамићу се, па ћу бити први.

АНТИКВИРИРАН

Песме су твоје, кажу, збирка старих клишеја,
У њима ничега ново, зато их много куде;
Но! Но! стрпљиво само, па ће већ доћи време
Када ће старо – ново, а ново – старо да буде.

Напомена о приређивању

У овом одјелку дају се мали чланци о пјесницима, које су написали аутори избора из њихових опуса за хрестоматију. Уз чланке су дати и основни библиографски подаци о изворима. Пјеснички текстови потичу из различитих епоха и различитих језичко-правописних традиција. Колико је било могуће, приређени су према формалним нормама савременог српског правописа, уз настојање да се језик оригинала сачува у изворном фонетском лику. То значи да је грађанска (преддуковска) ћирилица пренесена у савремено писмо, да су проведена једначења сугласника и сродне језичке појаве; сачувани су истовремено извјесни морфолошки уочљиви чиниоци језика Доситејевог доба (нпр. *сердце* > *серце*); слово *јат* (^{тм}) је транскрибовано словима *је*, *е*, *ије* (у контакту слова *јат* са словом *л* и *н*: *ље*, *ње*), гдје смо сматрали да то највјероватније одговара језику пјесника или оновременим конвенцијама. Нису свођени ијекавски облици на правописну норму, већ је поштовано стање у изворима (*ије/је/е*).

Тумачење мање познатих ријечи, нарочито из најстаријег периода српске поезије, пренесено је у рјечник.

КИПРИЈАН РАЧАНИН (друга пол. 17. и почетак 18. в.); јеромонах, преписивач-илуминатор; један од калуђера избјеглих с патријархом Чарнојевићем из манастира Раче поред Дрине. Стихологију, химнографски зборник с почетка XVIII вијека, завршава записом „в старости глбоцеј”, прожетим патосом личне судбине: Перо се поби, ум изнеможе, лист с'нетева (опада), старост достиже. У тој су реченици очите ритмичко-силабичке константе у другом и посљедњем члану (' - - ' - / ' - ' - - / ' ' - - / ' - ' - -), укрштене повремено римом. Лист који с'нетева у овом запису навјешћује један од великих мотива модерне лирике. То је и лист природе и лист поезије, симбол сазријевања, старости и знак смрти! Порука опште оријентације (однос према смрти) индивидуализује се и организује у посебну смисаоно-ритмичку цјелину (дискретна рима, слика – лист с'нетева, лична судбина). Ти искази се тичу околности настајања пјесме (текста), положаја или расположења њеног творца, што ће опсједати српску поезију од Орфелина и Лукијана Мушицког до данас, у оквирима одређеног тематског склопа (пјесник у свијету, пјесник и свијет, пјесник и његово дјело, пјесник и други пјесник).

Стихологија Кипријана Рачанина, Н. Сад, 1996, запис на стр. 120а.

Д. Иванић

ЗАХАРИЈА ОРФЕЛИН (Вуковар, 1726 – Нови Сад, 1785), пјесник, издавач, уредник, аутор популарнонаучних и приручних књига, цртач, бакрорезац, коректор, историчар. Писао је на рускословенском и на народном језику (популарна дјела, један дио пјесама). Дјело му прожимају идеје претпросвјетитељства. Осим родољубиве тужбалице Плач Србији (1762/63), средњоевропских пасторалних мотива (Мелодија к пролећу), панегиричких пригодница (Привјетствије – Поздрав – Мојсеју Путнику, 1857), отвара се и према интимистичкој лирици, покривајући (прикривајући) биографско ја ликом ученога младога човјека: пјесма алудира на личну ситуацију и утолико се може уврстити у српску аутопетичку традицију, без обзира на степен оригиналности (објављена као превод с руског).

ИЗВОРИ

Сјетованије наученога младога човјека (Млеци, 1764; фототипски, Н. Сад, 1950; Лесковац, 1972: 338-340).

Д. Иванић

ДОСИТЕЈ ОБРАДОВИЋ (Чаково, 1739? – Београд, 1811), утемељио епоху нововјековне српске културе Писмом Харалампију и Животом и прикљученијима (1783). Превасходно прозаик, оставио је и неколико пјесама (стихова) у којима је исказао и однос према поезији. Запис из далматинског манастира Драговић утолико је аутопоетички што садржи елементе стиха (метар, рима) и поруку о важности књиге.. Стихови Г. Трлајићу, одговарајући на Трлајићево пјесничко дјело, говоре и о Доситејевом укусу; трећи прилог је саопштен као Доситејев шаљив одговор на питање „докле ће се са стихови забављати“.

Д. Иванић

ИЗВОРИ

Сабрана дела, 3, прир. Б. Маринковић, Бд 1961.

(Стихови на једном псалтиру манастира Драговића), 1961, 3: 7 (Григорију Трлајићу), 1961, 3: 16 (Дотле ћу се са стихови играти, и с Омиром), 1961, 3: 26.

АЛЕКСИЈЕ ВЕЗИЛИЋ (Змајево, Бачка, 1753 – Н. Сад, 1792), аутор прве збирке пјесама у српској књижевности (Краткоје написаније о спокојној жизни, 1788). Оставио је траг у поезији Л. Мушицког и Ј. С. Поповића, дидактичким ставом, родољубљем и облицима строфе (сафијска строфа). У изабраној пјесми је први отворени дијалог пјесника са сопственом (само)свијешћу, не као самосвијешћу о поезији, већ о односу према искушењима гријеха, стању душе опсједнуте сјетом или печали: „серце очајано <...> скорбно тресе се и тужи безнадежно“. Тако се срце, с хришћанским и психолошким атрибутима, усељава у српску лирику, поставши једно од средишта емотивности, љубави, јунаштва, инспирације. Пјеснику је излаз у вјери, у порукама и поукама старозавјетних списа о спасавању грешника (псалм 49: 15; Језекиљ, 18: 21-23).

ИЗВОРИ

Краткоје написаније о спокојној жизни, Беч, 1788.

Краткоје написаније о спокојној жизни, прир. М. Д. Стефановић, 2011.

Утјешеније печалнија души (одломци), 1788, стр. 120-125.

Д. Иванић

ЈОВАН ДОШЕНОВИЋ (Почитељ, Лика, 1781 – Будим, 1813), аутор прве српске пјесничке збирке у XIX в. (Лирическа пјенија, Будим, 1809). Махом преведена са италијанског или посрбљена, садржи предговор, који се узима као први оглед о пјесничкој умјетности у српској књижевности. Расправља о питањима језика, стиха (унутарње хармоније, «свагда речи све согласно спојити», да се ријечи „вежу слаткогласно“), риме (зове је ставка), жанра (оријентација на лирику осјећања) и тематског опсега поезије. У двема пјесмама из заоставштине (или цензура није дозволила да их објави) полемише са својом дотадашњом поезијом: док је у првој («Мој пролаз») Бог створио пјесника «да одрешен сваки брига» пјева њему, љубави и природи, у другој («Моје покајаније»), у малој пјесничкој приповиједи, са уводним оквиром, води се дијалог између Музе и пјесника. Муза прекоријева пјесника што је заборавио да пјева «за род мили», те се у завршном дијелу дијалога формулише поетика ослободилачке, националне буднице као новог жанра и новог почетка. Аутопоетички искази су непосредно повезани са садржином Дошеновићеве књиге и са савременим историјским приликама.

ИЗВОРИ

Сабране песме (факсимил првог издања и приређени текст), прир. Д. Иванић, Београд, 2005.

Мој пролаз, 2005, 243.

Моје покајаније, 2005, 244-249.

И Ирене бесамртни песник – Италијански песник Ј. А. Виторели (1749-1835), аутор љубавне, анакреонтске лирике посвећене Ирени.

Д. Иванић

ПАВЛЕ СОЛАРИЋ (Велика Писаница код Бјеловара, 1779 – Венеција, 1821), песник, географ, преводилац, лингвиста, историчар, коректор у штампарији. Школовао се у Крижевцима, Загребу и Сремским Карловцима. Знатан део живота проводи у Венецији и Трсту, где се бави поезијом и просветитељским активностима (преводи географских и филозофских дела) у кругу српских трговачких породица. Сарађује са Доситејем Обрадовићем, Вуком Караџићем, Јернејем Копитаром, Герасимом Зелићем и др. Значајан је по Новом грађанском земљеописанију (превод дела немачког географа Адама Христијана Гаспарија) и Кључићу у моје земљеописаније, првим географским књигама код Срба, штампаним 1804. године у Венецији. Ведар, духовит, врцав

песнички глас „небогога Павла“, љубак и разигран, неретко склон меланхолији и контемплацији. У поезији је отворен варирању, синонимији и хомонимији, песничким кованицама. Пореклом из Мославине у којој се спајају западни утицаји и италијанско-венецијанска песничка традиција, школован у Карловачкој гимназији која га је изучила класицистичком шаблону и античким топосима, Соларић је истовремено ослушкивао усмену лирску традицију Срема и све више се ка њој отварао. Сложено хеклан песнички вез Павла Соларића, испреплетан језичким нитима рускословенског, црквенословенског, руског, славеносерпског и народног језика. Анакреонт и гозбар, јогунасти песник свестан популарности и потреба публике, одриче се с једне стране мртвих и овешталих мотива ученог песништва (*poeta doctus* иде ка поети генију унутрашњег чувства), али и епске усмене традиције, давши предност тршчаној свирали над јаворовим гуслама. Древне музе, олимписки кланци и Пиндаров Хеликон повлаче се пред лепотом српске виле и девојака у амбијенту српског села. Кратковечни човек, у радошћу за животом, иште песму ведру, слободну, топлу. Песничка потреба да свако пева по свом нахођењу, основно је песничко „вјерују“ Павла Соларића, кога у тематско-мотивском погледу можемо схватити као претечу Бранка Радичевића и Петра Петровића Његоша.

ИЗВОРИ

- Гозба: сабране пјесме, приредио З. Крстановић, Београд, 1999.
 Моја самвика //ЛМС, 1827/9, 58; 1999, 41.
 Нек се Пиндар по стрмоме виси Хеликону// <без наслова>ЛМС, 1827/9, 39-40; 1999, 42-43.
 Ковчежић небогога Павла// ЛМС, 1833/35, 58-59; 1999, 47.
 Посланица Михаилу Витковићу //ГНЧ, 1905, 146-147; 1999, 57.
 Који звезде прстом врти (одломак)//<без наслова>ЛМС, 1833/35, 54-56; 1999, 23-25.
 Пјесна о гозби 1807 (одломак)//ЛМС, 1833/34, 58-64; 1999, 17-22.
 Пјесна на гозби (одломак)//ЛМС, 1826/6, 81-84; 1999, 37-39.
 Ко што воли нека пјева//<без наслова>ЛМС, 1833/35, 52-54; 1999, 26-27.
 О љубови пјесне нигда остарити неће// ЛМС, 1833/33, 55-57; 1999, 61-62.
 Весна (одломак)//<без наслова>ЛМС, 1833/32, 46-58; 1999, 104.

Н. Кљајић

ЕУСТАХИЈА АРСИЋ (Ириг, 1776 – Арад, 1843), прва списатељица нове српске књижевности, прва жена сарадник Летописа Матице српске. Образована у духу просветитељства, кроз њено дело провејава космополитски дух 18. века. (Била је мецена Јоакима Вујића, који јој је посветио своје Животоописаније.) Прву књигу, под називом *Совјет матерњи предрагој обојего пола јуности сербској и валахијској*, објавила је 1814. године у Будиму, при чему се њено име налази испод једне од две песме додате на крају књиге. Наредну књигу, *Полезнаја размишленија о четирех годишних временах* објављује две године касније. Из ње, песму „Слово надгробноје“, Младен Лесковац уврстио је у *Антологију старије српске поезије*. Текстови у обе књиге писани су и у прози и у стиху. Поједине песме испеване су чистијим народним језиком него проза – у псеудокласичном обрасцу и народној метрици. Из невеликог броја песама, уметнутих у прозна дела, са честом пасторалном тематиком, извире аутопоетичка свест, испољена кроз мотиве муза и Духа Творическог, са уважавањем читаоца.

ИЗВОРИ

Совет матерњи предрагој обојего пола јуности сербској и валахијској, Будим, 1814.

Полезнаја размишленија о четирех годишних временах, Будим, 1816.

Песн позиванија, 1814, 6-8.

Песн, 1814, 12-13.

Лето, 1816, 36-37.

Јесен, 1816, 54.

Зима, 1816, 71-72.

М. Слобода

ЛУКИЈАН (ЛУКА) МУШИЦКИ (Темерин, Бачка, 1777– Плашки, код Карловца, 1837). Иако је почео писати под утуцајем грађанске лирике и сентиментализма (мотиви поезије и музике, пјесмеи љубави), афирмисао је класицистички правац у српској поезији, поставши славан по одама узвишеног стила и пригодне, поучне и националне тематике (*Глас народољуица*, *Глас арфе шишатовачке*), у класичном размјеру (образац му је Хорације). Утицао је на млађе генерације пјесника, нарочито на Јована Хацића, али и на П. П. Његоша и друге. У одама аутобиографске садржине приближио се модернијим струјама, индивидуализујући пјесничку судбину

(„Григорију Гершићу“, „Ода самоме себи“), док је у програмским пјесмама најавио националне теме романтизма („Вуку Карацићу“). С Мушицким је поезија први пут постала јавна чињеница српске културе и добила интернационални одјек (међу славистима). Он је први од српских пјесника пјеснички позив осјетио као прст судбине, а писање пјесама изједначио са смислом свог постојања. Готово да све класичне, опште теме „пјесникау пјесми“ могу наћи у поезији Лукијана Мушицког (пјесник и пјесма, пјеснички позив, улога поезије, поезија и живот).

ИЗВОРИ

Вук Стеф. Карацић: Народна србска пјеснарица, у Виени, 1815 (Сабрана дела ВК, 1, 1965: 247).

Сочиненија, 1-4, 1833 – 1847.

Одабрани стихови, приредио В. Стајић, Београд, 1939.

Песме, прир. М. Д. Стефановић, СКЗ: Београд, 2005.

При подношенију стихова дјевојци Хлоји, 1815: 247

При подношенију пјесана двјема дјевојкама, 1815: 247.

Пријатељем, Песме, 2005, Стихотворенија, IV.

Андреју Волному (Volny), Стихотворенија, IV, 14-15.

Волни је био директор сремскокарловачке гимназије; Јаков Гершић и Јован Живковић, професори гимназије; Мушицки им је читао своје стихове у класичном, римском метру (ходом Римке), а на српском (убором Српкиње).

Утјешеније моје, Стихотворенија, IV, 126-127.

У напмени уз пјесму Мушицки додаје како су на славу манастира Крушедол позвани сви, а пјесника оставили самог.

Везиличу, ЛМС, 1825, 1: 122;; Стихотворенија, 2, 1840: 59.

Пјесма је посвећена Алексију Везилићу, аутору прве српске пјесничке збирке (Краткоје написаније о спокојној жизни, 1788; отуда – „пјевче спокојнија жизни“). Мушицки издваја мотиве који су карактеристични и за његове пјесме.

Сочиненија Державина у Шишатовцу, Песме, 2005, 47-48.

Повод пјесми је приспјеће дјела Г. Романовича Державина (1745-1816) у манастирску библиотеку. У помињању Хорација и Пиндара препознају се заједнички обрасци и теме руског и српског пјесника, те слава српске народне поезије у Виени (Бечу) и Каселу, тј. у рецензијама Ј. Копитара и Ј. Грима.

Љубитељима серпске лире, Стихотворенија, I, 88-89; Песме, 2005, 85-86, 182.

– Мото (њем.): Ништа није национално и индивидуално као задовољство уха. Хердер. Пјесма је дјелимично полемика с

позивима Михаила Витковића Мушицком да пише на српском.
 К самом себи, Стихотворенија, 1: 54; Песме, 2005, 62, нап. 175-176.
 * Муза пријатељ суморност и страву
 Предат ћу бурним ветровма да носе
 У море кретско. (У преводу М. С. Атанасијевића, К. Хорације
 Флак, Целокупна дела, 1, Крагујевац, 2005, 52.)
 К лире мојеј, Сочиненија, 2: 91-92.
 Глас арфе шишатовачке (одломак), објављено као сепарат Новина
 сербских (Беч, 1821), додатак уз бр. 103; Песме, 2005.
 Ода, Песме, 2005, 114.
 Песма, Стихотворенија, IV, 137.
 Напомена Георгија Мушицког: „Ову је пјесну поета препра-
 вљајућима се за богословију ученицима у Плашком г. 1826. на
 тај конач сачинио да би у младим њивим срцима родољубије
 победио.“

Ж. Војновић, Д. Иванић

САВА МРКАЉ (Сјеничак, Кордун, 1782/3? – Беч, 1833).
 Филолог и пјесник. Знаменитом расправом Сало дебелог јера
 либо Азбукопротрес (Будим, 1810) утемељио је Вукову реформу
 српске ћирилице. Његов пјеснички опус (25 пјесама оригиналних
 и преведених) уводи овога филолога у прве редове српског
 пјесништва предбранковске епохе: мисаоност прожимају
 сентименталистичка расположења и предромантичарска осјећа-
 јност, досежући ритмичко-метричке распоне зреле, високе рома-
 нтике (Јакшић, Костић). Мркаљеве сабране списе приредио је
 Ж. Ружић, Топуско, 1994. Аутопоетички елементи у изабраној
 пјесми (мадригал треба узети у смислу свечане, поздравне пјесме)
 препознају се у обраћању вили, у истицању напора да се узлети
 „к небу“ и да се пјесма изведе. Ткање или вез остаје трајан мотив
 или трајна слика у српској књижевности.

ИЗВОРИ

Песме и списи, Топуско, приредио Ж. Ружић, 1994.

Мадригал за Нову годину

Први пут, из аутографа, В. Недић, „Необјављене песме Саве
 Мркаља“, Зборник Филозофског факултета, IV-2, 422; Ж. Ружић,
 1994: 44, 257. У аутографу Мркаљ напомиње да пјесма садржи
 алузију (Anspielung) на двије оде Л. Мушицког: „У оди на
 професора Шафарика вели г. Мушицки да га је Шедијус учинио
 поетом; а једну оду у Летопису почиње речима „Деснице моја“.

По Недићу, Мадригал се односи на 1829. годину. По Ружићу, ријеч извести је у аутографу обиљежена акцентом (извѣсти), од вез. Капела је планина на граници Лике и Кордуна; Пјесма алудира на постављање Л. Мушицког за горњокарловачког епископа (1828), отуда се помиње митра.

Д. Иванић

ЈОВАН ПАЧИЋ (Баја, 1871 – Будим, 1849), аустријски официр, акварелист, преводилац. Сматра се да је испрва писао на славенском, а од 1805. године на славеносрпском. Добро образован (полиглот), свестраних интересовања, у лирици је ишао трагом српске грађанске поезије и петраркистичке традиције. У аутопоетичким пјесмама више говори о односу према српским пјесницима (које поставља високо изнад себе) него о својој поезији. Ипак, идеја о једноставности исказа, о «сељанском цвећу» потврђује несумњив отклон од класицистичке поетике, док га истицање музике, гласа, звучности, везује за романтику, а посебно апологија љубави и осјећања као извора за пјесму.

ИЗВОРИ

Сочиненија пјеснословска, Будим, 1827. – Сочињенија песнословска, прир. Наташа Барбулов и Сава Дамјанов, Београд, 2010.

Претпјеније, 1827: III-V.

Всујно дело, 1827: 19.

Музики, 1827: 234-235.

Пјеније, 1827: 239-240.

Повест песне, 1827: 285-286.

Д. Иванић

СИМА МИЛУТИНОВИЋ САРАЈЛИЈА (Сарајево, 1791– Београд, 1848). Први пјесник устаничке Србије. Изишао је на глас Србијанком (1826), циклусом епских пјесама о Првом и Другом српском устанку. У посебним издањима објављује лирске и епске пјесме (Неколике пјеснице, Лајпциг, 1826; Зорица, Будим, 1827), драмска дјела (Трагедија Обилић и Дика црногорска, драмска хроника Црне Горе; посмртно Трагедија српскога господара и вожда Карађорђа), збирку народних пјесама Пјеванија црногорска и херцеговачка (1833, 1837). Као учитељ Петра II Петровића Његоша, који му је дао атрибут «небом осигјани», одлучујуће утиче

на његове теме и стил (Луча микрокозма, Горски вијенац). Издаја се као изразит језикотворац у свим врстама својих текстова. Лирика му је интимистичка (љубавна), пригодна, родољубива и космичка, у додиру са барокном традицијом и српским народним пјесмама. Сматра се зачетником романтизма у српској ауторској поезији. Стваралачки чин, пјесничко стање, улога поезије у култури, дивинизација и сакрализација пјесника, пјесме, гусала, велике су новине у српској поезији. За Милутиновића је пјесник изасланик божанске душе, кћерце Господа Бога, од које добија налоге и посебну, тајну улогу («Увјери се да је ретка душа/ У тебе се водворила сретног»). Пјесма је за пјесника-патника средство савладавања невоље („Божју искру тад из себе јави, /Кадно пјесном свлада невољу», Отпјев на Давидово...). Издаја мотив самоће („самосам"), околности примјерене пјесничком чину: поистовјећује пјесничко ја и космичку душу („На питање шта све сам радим, одговор"), сакрализује пјесника и гусле (као домаћи симбол класичне лире, те метонимијски однос писане и усмене поезије), у пјесми „Мазда" (1827). Висок смисао поезије у друштву као да се повезује са класицистичким идејама („Пјеснам' крећу с' позни нараштаји,/ Кано тјема што с' данашњи диче <...>“).

ИЗВОРИ

Лирске песме С. Милутиновића Сарајлије, прир. А. Гавриловић, Београд, 1899.

Сима Милутиновић Сарајлија, приредио Владан Недић, Београд, 1962.

Србијанка, прир. Д. Иванић, Београд, 1993.

Сима Милутиновић Сарајлија, приредио Д. Иванић, Н. Сад, 2016.

Спомен са горскога извора, 1899, 67-68.

Отпјев на Давидово „господ возводит низврженија...", 1899, 34-35.

На питање шта све сам радим, одговор

Расвит самоће први, 1899, 40-45.

Расвит самоће други, 1899, 45-49.

Србијанка, Побуд, 1993, 18-19.

Мазда, 1962, 35-36.

Опомен, 1899, 125-126.

Д. Иванић

ЈОВАН ХАЦИЋ, србизовано МИЛОШ СВЕТИЋ (Сомбор, 1799 – Нови Сад, 1869), истакнута личност српског културног и политичког живота у аустријском царству (међу оснивачима Матице српске и њеног Летописа); заслужан као правник за државно законодавство Србије и за њен књижевни живот (уредник алманаха Голубица, 1839-1844). Као пјесник је изишао из школе Лукијана Мушицког, али је био отворен и према народном стиху и жанровима народне поезије (римовани и неримовани десетерац; балада), те према њемачкој класици. Поезију и природу је узимао као међусобно повезане вриједности, божанско послање, оставши највећим дијелом у класицистичкој реторици и стилу, градећи у пјесми скуп објективизованих исказа о природи поезије и личном стању, а апстрактним појмовима (Муза) неспретно дајући антропоморфна својства, што је изазвало Бранка Радичевића (посебно Хаџићев сукоб с Вуком око правописа) да га у „Путу“ пародира. Његова програмска пјесма, „Српском поети“ има јасне идеје: да српска поезија буде у народном духу. Хаџићу је тај дух остао стран, без лирске супстанце и стилске гипкости. Пјесма „Мојему духу“, под непосредним утицајем Л. Мушицког, говори о поезији у личном одређењу и о поезији уопште.

ИЗВОРИ

Дјела 1, Пјесме изворне, Н. Сад, 1855.

Српском поети (Лукијану Мушицком), Дјела, 1855, 1, 37-40; Ода Србском Поети, ЛМС, 1825, 3/3: 77-80. *Profecto studia nihil prosunt perveniendi aliquo, nisi illud, quod eo, quo intendas, ferat deducatque, cognoris. Cicero de Oratore;*

Моме духу, Дјела, 1, 1855, 5-6; СНЛ, 9/1844, 43: 337, одломак.

Моја Муза, Дјела, 1, 103; СНЛ, 3/1838, 23: 180-181;

Опет моја Муза, Дјела, 1, 120; Магазин за хумор, књижевство и моду, 2/1839, 39: 149.

Зора и поезија, Дјела, 1, 149; Књ. додатак Јужне пчеле, 1852, бр. 6.

Д. Иванић

ЈОВАН ПОПОВИЋ СТЕРИЈА (Вршац, 1806 – 1856), водећи писац свога доба (комедија, историјска драма, трагедија, друштвена драма; романи, есеји, поезија). Почео је на рускословенском, у барокном стиху и облику, постепено прелазећи на класичне обрасце истовремено са обрасцима који су имали предромантичарску подлогу. Збирком Даворје (1854) усредсредио се на трагичан

усуд српског народа и човјека уопште, скептичан према идеалима правде, слободе, једнакости, напретка, евроцентризма. Са осло-
нцем на Хорација и класичне форме, отклања романтичарску
фразу и пише мисаоно разгранате пјесме-трактате. Ангажованог
става, високих етичких и националних идеала, у аутопоетичким
рефлексима изриче циљ своје лирике («Моје је лечити род»),
говори о извору лирског расположења («Мога чувства мила
чеда», «болне груди», «туга», «И са тугом у прсима/ Зачиње се
спев и стих») и о артистичким својствима стихова. Вјеровао је у
дјелотворност пјесме као естетске творевине: „Побер`те с`, речи,
глатке и стројне,/ Сљубите дражест и крас,/ Да Српство, сазнав беде
безбројне, / Ревњиво појми се вас ”; у обраћању читаоцима Даворја
нада се да им његов „цветоплодни рукосад” носи и уживање.
Чешће пародира или травестира пјесничке конвенције (стих,
рима), с јасним односом према злоупотреби или тривијалности тих
конвенција. Пјева о егзистенцијалној ситуацији пјесника у српском
народу или о односу према пјесничкој традицији (у пјесмама
објављеним поткрај живота).

ИЗВОРИ

Даворје, Н. Сад, 1854.

Даворје, приредио М. Матицки, Вршац, 1993.

Даворје, књига друга, приредио М. Матицки, Вршац, 2002.

Целокупна дела, књига четврта, приредио Урош Џонић, Београд,
б. г.

Мојим песмама, 1854: 11-12.

Похвала слику, Световид, 1853, 58: 9; 1854: 125-126.

Српском стихотворцу, Књижевни додатак Јужне пчеле,
1852, 14: 105; 1854: 127-128.

Опроштај с читатељем, Даворје, 1854: 135.

Моја тежња, Седмица, 1855, 43: 329-330; 2002: 22-24.

Миловану Видаковићу, Седмица, 1855, 45: 345; 2002: 39-40.

Надгробје самом себи, Јавор, 17/1891, 7: 111; 2002, 26.

Д. Иванић

НИКОЛА БОРОЈЕВИЋ (Оточац, 1796 – Карловац, 1872); поезију
је почео објављивати у зрелим годинама те се уклопио у тзв.
"трагично покољење" српских пјесника, потиснуто с појавом
Бранка Радичевића. Јавља се у српској периодици од 1838.
године, плодан и идућих деценија, све до сарадње у новосадској
Даници. Захватио га је илирски покрет, од којег се одвојио

сарадњом у српским књижевним листовима. Вршњак раста и зрења романтизма у српској књижевности, у основи је остао близак предромантично-просвјетитељском пјесничком говору. Иако није изричито аутопоетичка, његова пјесма "Славеносрпски језик", раскошне риме у хетеросилабички организованој децими, одској строфи), свједочи о опсједнутости круга пјесника из реда крајишких Срба српским језиком (Мркаљ, Утјешеновић-Острожински, Прерадовић). Језик народне поезије/српски народни језик, схваћен као језик Срба и Хрвата, односно словенских народа Балкана, постаје основна тема и инспирација, уз доста конвенционалну метафорику за пјеснички чин и функцију поезије (виле, гусле, слобода, народ). Поезија се повезује с институцијама, у заједничкој улози облагорађивања укуса и његовања националне културе. Иначе склон хумору и сатири, улазио је у полемику с новим пјесничким генерацијама и кризом поезије, ослањајући се на старе реторичке подлоге.

ИЗВОРИ

Сабрана дела, приредила Иванка Веселинов, САНУ: Београд, 1997.

Глас родољупца, 1997: 45-46.

Славеносрпски језик, 1997: 72-73.

Сјени Мушицког, 1997: 80-81.

Болесни крилаш, 1997: 222.

Д. Иванић

ВАСИЛИЈЕ СУБОТИЋ (Добринци, Срем, 1807 – ?1869), свештеник, пјесник. Пјесме је објављивао од 1834. године у Летопису и у другим гласилима 30-их и 40-их година. Неколико пјесама је посвећено пјесничком стварању („Стихотворцу“, 1838; „Младом поети“, 1840; „Стихотворство“, 1844; „Певац“, 1846; „Поезији“, 1847), стиху и његовим метричким чиниоцима („Химен на добродетел“, 1834), истичући како је стих осјетљив на стопе. „Стихотворство“: идеја о моћи поезије да сачува од труљења личности историје, а небеским тијелима и боговима даде ново, јарче свјетло (Певац, СНЛ, 1846: 47, 369). Да је Суботића ова тематика привлачила, потврђује преводом Шилерове пјесме „Сила песме“.

ИЗВОРИ

Мелпомени, СНЛ, 1839: 8, 57.

Стихотворство, СНЛ, 1844: 7, 49.

Поезији, СНЛ, 1847: 15, 120.

*Граф Хвостов, руски пјесник Д. И. Хвостов (1757-1835).

Д. Иванић

НИКАНОР ГРУЈИЋ (Липова, Барања, 1810 – Пакрац, 1887).

Похађа српске, њемачке, мађарске школе, студира право, филозофију и богословију; замонашио се, доспјевши до положаја администратора Патријаршије. Цијењен је као један од најубједљивијих бесједника свога времена. Поред стотинак пјесама (од краја 30-их година), улазио је у филолошка питања (Примјетве Никанора Грујића на превод Новог завјета Вука Караџића, Земун, 1852), написао еп Свети Сава (1861), посмртно су му изишле Пастирске посланице (1890), Црквене беседе (1892) и Автобиографија (1907). Метрички и тематско-мотивски близак класицистичком пјесништву, еволуирао је према добром народном језику, носећи снажну дискурзивност, интересовање за метафизичко-егзистенцијално у алегоријско-симболичком изразу, до антологијских пјесама импресивне реторике и необичних слика. Пун умјетнички резултат досегао је у мисаоним пјесмама, у пројекцијама романтичног ("Идеалу") или душевног немира ("Сива магло") и клонућа ("Очајање"). Исказ о сопственој лирици је уоквирио класицистичким сликама (муза, кимвал, Олимп), кроз које се пробија проторомантичарски став („Усамљени пјевац“) о усуду пјевања и биједи као рају (за пјесника), упоредо с класичним уздизањем недосегнутог идеала, којега су сјенке тек у поезији.

ИЗВОРИ

Усамљени пјевац, ЛМС, 1841, 54/1, с. 90-91.

Идеалу, СНЛ, 1842, 42: 335.

Мој гроб, Лесковац, 1972: 263; ГНЧ, 1905: 159-160.

Д. Иванић

ПЕТАР II ПЕТРОВИЋ ЊЕГОШ (Његуши, Цетиње, 1813 – 1851), владика и владар Црне Горе, заузео је сам врх српске пјесничке ријечи. Полазећи од образаца народне јуначке пјесме, брзо је усвајао облике савремене поезије, испрва под утицајем класицизма, касније (европског) романтизма. Историја црногорске борбе за слободу у средишту је једног дијела његовог опуса (еп Свободијада), док су у другом мисаоно-космичке теме. Његошев опус је у основи битематски (Ј. Деретић). Једна тема је у космогонијско-религиозном епу Луча микрокозма (1845), с подлогом у библијској традицији, платонизму и новијој европској књижевности (Милтон, Бајрон). Друга у Горском вијенцу (1847). Њиме је епско-историјска грађа (истрага потурица у Црној Гори) добила драмски облик, водећи лик је распет између високе мисли, тешких историјских околности и средине која му није дорасла (владика Данило). Носилац аутопоетичких тема су лирске пјесме, а дјелимично и епови: поезији и пјеснику уписује испрва класицистичке орнаменте и улоге (Свободијада), касније постављајући пјесника у средиште природе (свемира) и историје. Његошево дјело је у процесу напуштања класицистичких пјесничких реквизита и постепеног усвајања романтичарско-фолклорног поетичког круга, кад пјесник постаје „жрец олтара свесвјетија“ (свемира, васионе), „крик смртога с бурнога нашега бријега, ... глас вопијућега у пустињи“ (у писму Франклу). Тврдње („Свемогућство светом тајном шапти/ само души пламена поете“), питања није ли космос шта друго „до општега оца поезија?“, закључни ставови („Званије је свештено поете, /глас је његов неба влијаније,/ луча свјетла руководитељ му, /дијалект му величество творца“), напуштају класицистичке, паганске фигуре (музе, лира, Аполон) и смјењују их хришћанским; пјесма је истовремено и медиј и апологија „величества Творца“. С друге стране, у Лучи се, у више махова, појављују реминисценције на трагове класицистичке поетике („лађица“, „кормило“, „море“, „руковођа“). Поезија као апологија јунаштва (ГВ).

ИЗВОРИ

ЦД: Целокупна дела П. Петровића Његоша, Београд, 1967.

Пјесме, ЦД, 1, приредио Р. Лалић, Београд, 1967.

Горски вијенац. Луча микрокозма, ЦД, 3, приредио В. Латковић, Београд, 1967.

Свободијада (одломак), Свободијада, ЦД, 2, приредио Н. Банашевић, 1967, стр. 9.

Нова пјесна црногорска о војни Русах и Тураках почетој у 1828.

году. – ЦД, 1, 1967: 12; Пјеванија С. М. Сарајлије, Лајпциг, 81. Пјесма се тиче руско-турског рата, 1828-1829.

Мојему друштву на Петровдан, ЦД, 1: 132; Грлица, 1837, 140-141. „Ко је оно на високом брду“, ЦД, 1: 56-57; објавио Д. Вуксан, ПКЛИФ, 6/2 (1926), 218-220.

Вјерни син ноћи пјева похвалу мислима, ЦД, 1: 119-121; Грлица, 1837.

Нелажни знак памети праху народољупца, ЦД, 1: 139-149; ЛМС, књ. 40, 34-35. – Пјесма је настала поводом смрти Лукијана Мушицког, аутора оде „Глас народољупца“ (1819).

Мисао (одломак), ЦД, 1: 158-162 (одломак, стр. 161-162); СНЛ, 1844, бр. 12, 89-90.

«Тројица вас насамом, један другог не гледа», ЦД, 1: 163; Пештанско-будимски скоротеча, 1844, 37. 213-214.

Посвета С. Милутиновићу (одломак), Горски вијенац. Луча микрокозма, ЦД, 3: 140-142; Луча микрокозма, 1845.

Спровод праху С. Милутиновића (одломак); ЦД, 1: 213-214; ПОДУНАВКА, 1848, 15. 61-62.

Из Горског вијенца, ЦД, 3: 990-997

Из Лажног цара Шћепана Малог, ЦД, 5, приредио М. Стевановић, стр. 34-44

Д. Иванић

ЈОВАН СУБОТИЋ (Добринци, Срем 1817 – Земун, 1886), књижевник и политичар. Права је свршио у Пешти, где је 1836. године добио докторат филозофије, а 1840. правних наука. Уредник Летописа Матице српске у периоду 1842-1847, 1850-1853; цензор српских и румунских књига. Писао је песме, драме, приповетке, романе, критике, уџбенике. Песме су под великим утицајем народне поезије. Објавио је две књиге лирских песама – Лири (Пешта, 1837) и Босиље (Будим, 1843), које је потом (1858) сабрао у прву књигу својих Дјела. Управо аутопоетичка свест у његовим песмама најрадикалније га одваја од вуковске оријентације. О томе сведоче већ и наслови појединих песама: „Како песна постаје“, „Суд песнама“, „Срећан пут музама“, „Хексаметар“ и други. Испољава свест о жанровским и метричким појединостима; музе проналази на националном поднебљу, а у појединим песмама препознају се ставови ентузијастичке поетике („Како песна постаје“). Песничка слава му је опала после појаве Бранка Радичевића.

ИЗВОРИ

Јован Суботић: Лира, у Пешти, 1837.

Јован Суботић: Босилџе, у Будиму, 1843.

Дела Јована Суботића, књ. 1, Песне лирске, у Карловци, 1858.

Претпев, Лира, 1837, 3-8.

Песма, Лира, 1837, 93-95.

Поток, Дела Јована Суботића, 1858: 218-219.

Срећан пут музама, Дела Јована Суботића, 1858: 239-241.

Како песна постаје, Дела Јована Суботића, 1858: 316.

Паноћна песма, Дела Јована Суботића, 1858: 317.

Суд песнама, Дела Јована Суботића, 1858: 325.

Цел песана, Дела Јована Суботића, 1858: 327-328.

Сила сонета, Дела Јована Суботића, 1858: 137.

Отац и кћи, Дела Јована Суботића, 1858: 160-161.

Хексаметер, Дела Јована Суботића, 1858: 174.

Политика, Дела Јована Суботића, 1858: 175-176.

М. Слобода

ОГЊЕСЛАВ УТЈЕШЕНОВИЋ ОСТРОЖИНСКИ (Острожин код Вргинмоста, 1817 – Загреб, 1890), крајишки чиновник, доспио је до положаја великог жупана у Вараждину. Близак Јосипу Јелачићу и кругу илираца, био је и један од уредника листа Славенски југ, истичући се идејама о правном преуређењу Хабзбуршке монархије. С поразом илирског покрета 1848. године, окренуо се славјанофиљству и православљу. Пјесничку славу је стекао већ првом политичко-родољубивом пјесмом "Јека од Балкана или Сузе бугарских, херцеговачких и босанских хришћана", одјеком на турске злочине у Херцеговини и у Бугарској (1842, у њемачком листу *Allgemeine Zeitung*, прва пјесма на српском језику). Збирка пјесама Вила Острожинска (Загреб, 1845, с прилогом из естетике, "Мисли о краснијем умјетностима"), појавиће се ћирилицом (Беч, 1871), у знатно проширеном издању, с додатком "Основа естетике". Објавио је еп Недјељко (Беч, 1860, 21888), циклус Псалми Давидови, "попут србскијех народнијех пјесама спјевао их по Светоме писму" (Беч, 1868) и Мисли о важности, правцу и средствима унапређивања књижевности србско-хрватске (Београд, 1869). У његовој поезији чести су мотиви пјесме, пјесника и виле као пјесничке инспирације. Извјестан објективно-дидактичан став, естетичко-филозофска тематика ("Путовање богиње умјетности"), поучност и сатиричност, те повремена класицистичка орнаментика

мијеша се с романтичарским фантазмама, лексиком и фразеологијом народне поезије, гдје се издвајају пјеснички циклуси посвећени пастирима и варијације на мотиве поскочица, искоришћених за шаљиво-сатиричне слике нарави и карактера, али и поезије и пјесника. У његовој алегоријској епопеји Недељко Вила Равијојла је "покретно начело", оличење српског духа и српске народности, синтеза српских народних пјесама и борбе Српства са исламом и западњачким сплеткама, како је говорио сам Утјешеновић.

ИЗВОРИ

Вила острожинска, ситне пјесме и основа естетике. Извео Огњеслав Утјешеновић-Острожински. Друго знатно повећано издање. У Бечу, 1871.

Сретно цвијеће, 1871: 1.

Намјена (к првом издању Виле острожинске), 1871: 2-4.

Виле и умјетници, 1871: 28-32.

Мач и лира, 1871: 56-58.

Попутница року, 1871: 112-114.

Злотворима пјесниковијем (нови псалам), 1871: 152-153.

Припјевке (поскочице), 1871: 185-186.

Д. Иванић

ПЕТАР ПРЕРАДОВИЋ (Грабровница, Подравина у Хрватској, 1818 – Беч, 1872), син српске граничарске официрске породице, отуђио од матерњег језика у војничким школама, а ради официрске каријере морао да пређе и у католичанство. Под утицајем Вукових народних пјесама, Коларових славенофилских идеја, те илирског круга (Иван Кукуљевић) вратио се домаћој књижевности. Почео је писати на матерњем језику буднице, алегоријске слике свога животног пута ("Зора пуца – биће дана", "Путник") и љубавне пјесме. Кад је своју прву збирку објавио латиницом (Првенци, 1846), правдао се Вуку Карацићу што је, "као Србин", није дао ћирилицом, надајући се да ће за то бити прилике. Дјеловао је претежно у хрватском књижевном кругу, али је рачунао на књижевно, језичко и национално јединство двају народа, многим темама и мотивима потврдив везе са српском традицијом ("Браћа", "Хрват или Србин", "Косово Поље", "Цар Душан"). Под утицајем словачког препородитеља Јана Колара био је опсједнут идејама словенског месијанизма, видећи у великом Словенству носиоца обнове клонуле културе Запада. И по томе, и по дидактизму (едукативности) и идеализму, Прерадовић је близак

посткласицистичкој школи тзв. објективне лирике у српском пјесништву. У циклусу сонета "Милим покојником" сјећао се и и српских пјесника (Његоша, Бранка), посредно исказујући и своје мисли о поезији. У писму Вразу, 1845, исповиједа се и жали: "Све што ја пишем, то као да из сна вадим, из сна првих лѐта мога живота, гдје нијесам друге гласе него материне слушао. Превећ су ме туђи обичаји, туђа чувства, туђе мишљење надрасли, за да би ја могао изворни, домородни списатељ постати; ја ћу увијек у сумраку басати међ туђом ноћи и домородним даном." То басање, као компромис, захватило је и Прерадовићев језик, дијелом књишког поријекла, дијелом у тијесној вези с народним пјесмама у Вуковом издању. Његов однос према језику је из политичког (јужнословенског) става прешао у лични, аутопоетички став. И његово осјећање националне историје је у духу романтичарског панпоетизма („Сва је наша повјесница/ Велик само збор пјесама!“), као што је у тој оди језику рода све варијација опште идеје о језику као духовном завичају појединца и народа: свијести о бићу, услову опстанка и сталног подстицаја самосталности, баштини, посебности, пјесничком искону, у спрегу афористичког исказа и сликовитог коментара. С Прерадовићем су ишли и романтичарски топоси (сукоб пјесник/свијет),

ИЗВОРИ

Дјела Петра Прерадовића, I. књига, прво потпуно и критичко издање. Приредио Др. Бранко Водник, Загреб, 1918. (лат.)

Пјесник, 1918, 3-4; Зора далматинска, 1845, бр. 41.

Пјесникова коб, према аутографу, 1849; збирка »Нове пјесме« (1851); 1918, 14-15.

Пјесница, први пут, 1851/52; 1918, 29-30.

Радост и мука пјесникова, аутограф, 1860; објављена 1869; 1918, 40-41.

Роду о језику, Даница, 1860; 1918, 153-156.

Језик рода мога, Наше горе лист, 1862, бр. 2; 1918, 160-162.

Славјанству (Гласоноша, 1865, бр. 18; 1918, 172-173.

Д. Иванић

МАТИЈА БАН (Дубровник, 1818 – Београд, 1903), пјесник, драматичар, дипломата, публициста. Прешао је у Србију 1844, гдје је често био у улози емисара српске владе. Популаран у своје вријеме као драмски писац, у поезији је оставио „слабе стихове, конвенционалне и укочене“ (Скерлић). У неколико аутопоетичких пјесама истиче се спољашњи циљ његове поезије: аутобиографска исповијест о животним циљевима (идеалима: узор) који су остали неостварени: посвећење Богу, љубави, Српству, Словенству („Узори мог живота“, 1892, с. 259-260), што су дијелом и његове пјесничке теме У другим („Извор мојих пјесама“, „Моје гусле“), поетичке мисли су одвећ јасне и тривијалне: љубав стварна претаче се у пјесме љубави; драга је и вила и гусле („Твој је поклон гусле, ти си/ Моја вила.“) Занимљивија је пјесма „Пјесников дух у љубави“, утолико што садржи неку врсту жанровско-емотивне динамике: расположење се мијења, а тако се мијења и пјеснички глас. Такође пјесма „Заноси“, са развијеним описом пјесничких стања и пјесничке судбине, односом поезије (пјесничке ријечи) и живота.

ИЗВОРИ

Различне пјесме, Бг 1892.

Извор мојих пјесама, 1892: 28

Моје гусле (1853: 15), 1892: 29-30.

Заноси, 1892: 82-83.

Д. Иванић

ВАСА ЖИВКОВИЋ (Панчево, 1819 – 1891), песник, свештеник, културни и политички радник. Песнички формиран под утицајем класицизма, народне поезије, сентиментализма и немачког романтизма, без збирке издате за живота. Познат превасходно по љубавној и патриотској поезији. Иако себе није сматрао правим песником, стекао знатну популарност, па су му песме често компоноване и прештамповане по песмарицама и календарима. Често се узима као један од најважнијих претходника главног тока српског романтизма. Песничке мисли о поезији и песницима налазимо пре свега у раним пригодним песмама, посвећеним знаменитим савременицима, С. М. Сарајлији и Ј. Хаџићу, али и необјављеним касним – Ј. Суботићу. Следећи Мушицког, песника види као љубимца муза („Горских вила дивотниче“) и „спроводника Парнаса“ („Ти си сунце које сипа на све стране зраке“), али и као националног делатника, који ствара на корист

рода (класична метафора обрађивања земље и плодносја), и тако стиче и сопствену славу и бесмртност („С наградама дружећ се вечности / венчава се са потомства славом”).

Извори

Песме Васе Живковића, Београд 1907.

Васа Живковић: живот, рад и песништво (прир. Душко М. Ковачевић), Панчево, Београд, Нови Сад 1990. (Други део: Песме, стр.63-292.)

Ода Милошу Светићу, Магазин за уметност, књижевност и моду, 1839, 15: 56; текст према издању 1990, 146-147.

Ж. Војновић

ЉУБОМИР П. НЕНАДОВИЋ (Бранковина, 1826 – Ваљево, 1895), песник, приповедач, путописац; објавио је три збирке песама: Песме 1849, Славенска вила 1849. и Песме 1860. Његова поезија била је изузетно популарна, али окренута старијој песничкој школи, рационална, дидактична, у критици одређена негативно, касније је заборављена. Ненадовић је уверен у дидактичку и естетску делотворност песме: то је основа његове поетике укрштених стилова у распону од сентиментализма и романтизма, школе објективне лирике и бидермајера до позитивизма и реализма. Оваква поетичка променљивост у лирском дискурсу открива његова трагања, жељу да захвати општа питања и одговори на све идеје свог доба и да се истовремено ослони (калеми) на постојећу књижевну и културну традицију. То је видљиво у његовим песничким посланицама где учавамо поетичке везе са другим песницима. Тако у обликованом каталогу тема и мотива Стеријиног Даворја у песми „Смрт српског песника“ Ненадовић указује на својеврсну етику дужности која је одређујућа и за његову иманентну поетику. Песник има божанску моћ и заштићен је кад гледа „само народну срећу“ и „над чувством имаде глас“ (усмерен ка истини, лепоти и добру) и тако завреди вечност. У „Последњој песми“ се опрашта од живота и од своје поезије/ лире; осврћући се на свој тематски каталог тврди да се песмама одужити знао. Ту је као само средиште, извор песничког стварања, представљено огњиште разгорено, срце. То одговара и његовом одређењу поезије из приступне академске беседе (1888. изабран је за члана Српске Краљевске Академије) да представља „неки дух као селенски ум“ који „трепти у целој природи“ и „загрева свако велико срце“. Романтичарски панпоетизам у његовим песмама о песми видљив је у идеји утицаја поезије на човечанство – да окренута идеалима, оном

лепом, добром и узвишеном, омогућује људски напредак уопште. У њима нам открива и поетички механизам стварања, експлициран као живљење сâмо, доведен у везу са облицима снова, новим створеним световима. Песникова душа царује светом/ природом која је мирно слуша и ствара у себи нове светове уплићући/ плетући шаре снова, сећања, живих чувстава. Божанско порекло поезије, њен (романтичарски) космички дух представљен је као вечито кретање (Све и свуда). Трептаји Васељене у њеној власти, дати су преко елемената: вода, земља, ваздух, ватра. Поетички опис стварања означен је као разговор са елементима у кретању и представљен је као жеља за даљинама и сопственим кретањем и стварањем са дефинисаним (сазнајним или дидактичким) циљем, те се тако у песми Путем ждрале песник идентификује са крилатим путницима. Стваралачки процес везује се за материјалност бића и читаве васељене (елементи), као и за потребу за (са)знањем и отуда толико реторских /филозофских питања. Аутопоетичко сагледавање поезије Љубомира П. Ненадовића открива напор да се повежу мишљење и певање, да се допре до суштине и постојања и стварања. Лирско (аутопоетичко) сазнање света је у кретању, вечитом преображају / (ра)стварању елемената и бића и света и песме о песми у настајању.

ИЗВОРИ

ЦД, 1-4 Целокупна дела Љубомира П. Ненадовића, књ. 1-4, треће издање, Књижара Љ. Јоксимовића, Београд, 1912.

Љубомир П. Ненадовић, „Поглед на поезију и њен утицај на човечанство“, Целокупна дела Љубомира П. Ненадовића, приредио Трифун Ђукић, Београд: Народна култура, 1939.

Ал', 1912, 63.

Песник и перо, 2: 193-194.

Смрт српског песника, 3: 125-127.

Својим песмама, 3: 80-81.

3. Ј. Јовановићу, 3: 73.

Влад. М. Јовановићу, 3: 109-111.

Све и свуда, 3: 188-189.

Лази Костићу, 4: 146-149.

Путем, ждрале, 3: 67-68.

Последња песма, 4: 174-177.

Једна ноћ (мозаик посвећен старом другу Јови Илићу) (одломак), 4: 164-174 (166-167).

У споменицу Војиславу Илићу, 4: 190-191.

Д. Николић Ђорђевић

БРАНКО РАДИЧЕВИЋ (Славонски Брод, 1824 – Беч, 1853). Зачетник модерне српске лирике. Заједно са Ђуром Даничићем био је сарадник Вука Ст. Караџића. Године 1847. својом збирком песама на народном језику, објављеном у Бечу, начинио је прелом у српској књижевности. За живота му је објављена још једна књига песама, 1851. године. Трећа се појавила постхумно, једанаест година после друге. Радичевић изражава став да је песма дар од Бога („Молитва“), чиме се прикључује заговорницима ентузијастичке поетике. Поред лирског субјекта који се аутофигурише као песнички, чест је и лирски субјект оличен у путнику који пева у гори. Користи низ метафора за песничко дело: срце, гусле, коло... Често апострофира саму песму. На више нивоа изражава веру у смисао, лепоту, значај и вечну снагу песме, што доприноси свеколикој „распеваности“ поезије овога песника.

ИЗВОРИ

Б. Радичевић: Песме, I, Беч, 1847; Песме, II, Беч, 1851; Песме, III, Темишвар, 1862.

Б. Радичевић: Сабране песме, прир. Душан Иванић, Српска књижевна задруга, Београд, 1999.

„О красна ти певања сјајна висо“, 1999: 185.

Молитва, Сабране песме, 1999: 33-34.

Кад млидија умрети, 1999: 196-197.

Петру Петровићу Његошу, владици црногорском, 1999, 209.

„Певам дању, певам ноћу“, 1999: 206.

Из Гојка (одломак), 1999: 117.

Из Безимене, 1999: 312.

Из Пута, 1999: 79.

М. Слобода

МИЛИЦА СТОЈАДИНОВИЋ СРПКИЊА (Буковац у Срему, 1828 – 1878, Београд), књижевница, сарађивала с Вуком Караџићем на прику-пљању народних умотворина; прва жена ратни репортер код Срба. Одрасла је у Врднику, кћи свештеника, позната под надимком Врдничка вила; сахрањена је у порти манастира Сремска Раваница. Друговала је са Мином Караџић, Бранком Радичевићем, Петром Петровићем Његошем и Љубомиром Ненадовићем. Писала је родољубиву, пригодну и интимистичку лирику. Песништво је доживела као животни идеал, а српство као позив, надахнута Русоовим „Исповестима“ и романтичарским тежњама

за ослобођењем нације. Песникиња је танано биће, окренуто стварању, природи и „хладу горе Фрушке“, надахнута вилама, страствен читач. Њено стваралаштво обележено је смрћу ближњих, али и „тамним облацима“ неизвесног уметничког позива. „Српска певачица Милица“, „песмотворка и списатељка српска“, којој се дивила српска интелектуална елита половине 19. века, умрла је у Београду, у крајњој беди, а тескоба њеног живота дала је снажан печат кроз тамне тонове њене елегичне и „гробљанске“ поезије.

ИЗВОРИ

У Фрушкој гори 1854, 1, Н. Сад, 1861; 2, Земун, 1862.

Песме, Н. Сад, 1850.

Песме, Земун, 1855.

Песме, Београд, 1869.

Песме, прир. П. Зубац, Б. Паланка, 2008.

У Фрушкој гори, прир. П. Зубац, Б. Паланка, 2008.

Ђорђу Малетићу, 1846; 2008: стр. 102 -103)

Из Дневника

36 (Перо моје, перце мало), 2008: 217.

42, 2008: 223.

66, 2008: 240.

80, 2008: 253.

Једној Српкињи са књигом Ј. Поповића Стерије, 1857: 2008: 321.

Песнику „Кресницах“, 2008: 320

Н. Кљајић

ЂУРА ЈАКШИЋ (Српска Црња, Банат, 1832 – Београд, 1878), књижевник, сликар, учитељ. Од средине 50-их година 19. вијека водећа личност романтичарске лирике; касније се потврђује и као приповједач и, нарочито, драмски писац. Аутопоетички ставови у његовој лирици нису чести, мада се могу препознати у сликама и симболима појединих пјесама интимне тематике („Ја сам стена“, „Орао“, „Божији дар“), гдје слике из природе, аналогне стању пјесничког субјекта („Виш како поток, раскидан жури/ Кроз хладну гору, камен и дол;/ Смеје се грому, пркоси бури,/ Па гором мирно проноси бол“), постају симболи. Нешто су изричите пјесме „На Липару“ и „Зора“, исказима који се такође могу узети као аналогија између бића природе (славуји, петао) и пјесникове горке усамљености, која постаје основни однос према свијету стварности. Кад је непосредан, Јакшић је ангажован у

ослободилачкој мисији пјесника и поезије, разочаран у њену моћ и у одјек међу сународницима („Још једна убојна“). У снажним ријечима и сажетим сликама предочио је природу свог лирског говора у уводној пјесми („Кнезу Милану Обреновићу“) збирке пјесама из 1874. године: и пјесничко стање, и стил, и веза са сликарством, и жанровско – тематско расијавање.

ИЗВОРИ

Песме, Београд, 1874.

Песме, Сабрана дела Ђ. Јакшића, 1, приредио Д. Иванић, Београд, 1978.

На Липару, 1878: 95-96.

Зора, 1978: 347-348.

Кнезу српском Милану М. Обреновићу IV, 1978: 169-170.

Још једна убојна, 1978: 119-120.

Д. Иванић

ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ ЗМАЈ (Нови Сад, 1833 – Сремска Каменица, 1904), књижевник, лекар, истакнута јавна и политичка личност (доследан сарадник и одани пријатељ Светозара Милетића, након распада Милетићеве странке близак радикалима). Изузетно даровит сатиричар, хумориста и полемичар, творац српске поезије и прозе за децу, преводилац, аутор песама у прози (тзв. „прозаида“), драматург Народног позоришта у Београду, редовни члан Српске краљевске академије (потоње САНУ) од 1896. године, покретач, уредник и(ли) власник бројних листова, часописа и календара, понајвише хумористичко-сатиричних, али и забавно-поучних, као и оних за децу, аутор панорамских збирки песама лабаве композиције (Све дојакошње песме Змај-Јована Јовановића, Певанија Змај-Јована Јовановића и Друга певанија Змаја Ј. Јовановића), али и дневника у стиху (својеврсног српског Канцонијера), са аутобиографском позадином и строжом композицијом (збирке Ћулићи и Ћулићи увеоци), као и познијих збирки Снохватице и Девесиље. Змај је, као окосницу властите поетике, поставио замисао о озбиљности и „збиљском“ корективном и(ли) катарзичном дејству критике / друштвене сатире / пародије / шале које је доследно развијао и као свој програм истицао у свим уводницима (по правилу, програмским песмама) својих хумористичко-сатиричних часописа и календара, па тако и у уводнику листа Стармали, тј. у песми „Легитимациона карта (Уместо предговора)“. Змајева „шалозбиљна“ (Стармали

ће, тако, овај писац одредити и као лист за „збиљање шале“ и „шалоставна“ (в. „Ода ономе, који би ове године (1877) знао написати шаливу оду“) поезија, било у облику политичке критике или друштвене сатире, ангажована и актуелна, неретко везана за ритам излагања Змајевих периодичних публикација, најчешће је обележена темама које одражавају Змајеве преокупације: проблем очувања српског језика у мултинационалним срединама, проблем однарођавања, критика политичара (в. „Ја и смрт“) и владајуће династије (највише Милана Обреновића), критика свештенства (пре свега, патријарха Германа Анђелића) и нотабилитета, указивање на пороке (нпр. картање), помодарство и (ситније) људске мане, те величање слоге, мира, пријатељства и родољубља (б. „Ја бих био“), као и истицање потребе за националним ослобођењем и уједињењем. Значај песме за национално самоодржање, али и разноврсност ситуација људске свакодневице које прате варијантни модели песме тема је знамените „Песме о песми“, док се оптимизам, витализам, императив непосустајања и (само)одржања, као Змајев егзистенцијални и (по)етички програм, тематизују у остварењу „Песник и песме“. Значај певања, уздање у песму и позвање песника теме су песме „Мој позив“, као што се утешитељска функција поезије истиче у „Химни панчевачког српског црквеног певачког друштва“. Етичко-виталистичка компонента, као кључни елемент Змајевог песништва, основ је чувене посмртнице „Светли гробови“ (али и песме „За Гирфилдом“), као што је Змајева похвала духу и „перу“, повезана са похвалом слободи, у песми „Мач и перо“. Песмама као уздасима, пољупцима, драгиним украсима, цветовима, ђулићима (од „ђул“ – ружа, поигравање именом Змајеве супруге Еуфросине Руже Личанин), у збирци Ђулићи, супротстављају се песме као „мртво цвеће“, „росно цвеће с њена гроба“, посмртни гујини трзаји, у Ђулићима увеоцима. Најинтригантнијим се, са становишта аутопоетике, у Ђулићима, указују остварења која тематизују феномен неизрецивости и недовољности језика да искаже емоције (Ђулићи, „XVII“, „XXVII“, „XXXVII“), док би аутопоетички најрелевантнији и уметнички најуспелији ђулић увелак био увелак „LII“, посвећен Змајевој тетка-Мики, од које је мали Кишјанош слушао српске народне песме, а која је страдала у револуционарном метежу 1848. године, када је спаљен Нови Сад, што Змај подиже на ниво симболичког значења („-Чиј' је живот у песмама, / Тај изгорет мора.“). Змајево програмско окретање певању српској деци повезује ђулић увелак „LXIX“ и песму „Збогом!“, као што је жеља да се песмом обухвати читав свет исказана у одломку „Омладине целе и једног дела

њеног“. Критичко-полемички интониране су и песме о ондашњим песницима и начинима олаког, небрижљивог састављања песама („Два сонета“, „Ја и песма“, LXXXVI Проба пера „Кубура с пером“), док је Змајев став о слози словенских народа на Балкану изнедрио песме „О пренашању костију Људевита Гаја и врлих му другова“ и „Петру Прерадовићу о преношењу мошти му из Беча у Загреб“. Омаж Бранку Радичевићу садржан је у „Бранковим песмама“, као што се аутопоетички елементи могу наћи у песмама посвећеним савременицима, такође писцима (С. В. Каћанском, И. Огњановићу Абуказему, Л. Нанчићу, М. Поповићу...), али и страним књижевницима и државницима (В. Игоу, Ђ. Мацинију). Змајева поезија обилује експлицитним аутопоетичким исказима и метапоетичким разматрањима позвања песника и улоге песништва у људском животу, тако да се у овој хрестоматији доноси само ужи (по естетском квалитету извршен) избор овог типа песничког дискурса.

ИЗВОРИ

1. Све дојакошње песме Змај-Јована Јовановића, I, Оригиначне, Српска народна задружна штампарија, Нови Сад, 1871.
2. Стармали, год 2, бр. 3, у Новоме Саду, Издаје штампарија А. Пајевића, 31. јануара, 1879.
3. Отаџбина, год. 2, књ. 4, св. 13, Државна штампарија, Београд, 1880.
4. Певанија Змај-Јована Јовановића, Одабране целокупне умотворине у песни и прози са опширним животописом Змај-песниковим, Српска штампарија Дра Светозара Милетића, Нови Сад, 1882.
5. Друга певанија Змаја Ј. Јовановића, свеска прва, Државна штампарија краљевине Србије, Београд, 1895.
6. Змај Јован Јовановић, Песме, Сабрана дела Змај Јована Јовановића, књ. 1, приредио Јаша М. Продановић, Издавачка књижарница Геце Кона, Београд, 1933. (Змај 1933)
7. Змај Јован Јовановић, Песме, Сабрана дела Змај Јована Јовановића, књ. 2, приредио Јаша М. Продановић, Издавачка књижарница Геце Кона, Београд, 1933. (Змај 1933б)
8. Змај Јован Јовановић, Песме, Сабрана дела Змај Јована Јовановића, књ. 3, приредио Јаша М. Продановић, Издавачка књижарница Геце Кона, Београд, 1933. (Змај 1933в)
9. Змај Јован Јовановић, Пробе пера и разне краће песме, Сабрана дела Змаја Јована Јовановића, књ. IX, приредио Јаша М. Продановић, Издавачко и књижарско предузеће Геца Кон, Београд, 1934.

10. Јован Јовановић Змај, Мисаоне, родољубиве и шаљиве песме, Одабрана дела Јована Јовановића Змаја, књ. III, приредио Драгиша Живковић, Матица српска, Нови Сад, 1969.

11. Жижа, год. 1, бр. 14, у Панчеву, 10. марта 1872, у: Жижа 1871-1874, фототипско издање, прир. Миодраг Живанов, Народна библиотека Србије, Београд, Народна библиотека „Вељко Влаховић“, Панчево, 1983.

12. Душан Иванић, Стармали Јована Јовановића Змаја, студија, избор текстова, Библиотека града Београда, Београд, 2005.

Легитимациона карта (Уместо предговора), 1933в: 283-286.

Песма о песми, 1969: 37-44.

НАПОМЕНА: Змајева „Песма о песми“ доноси се у хрестоматији према издању из 1969. године (в. ИЗВОРИ), а не у облику у којем је првобитно објављена у листу „Невен“, будући да, као песма намењена деци, не би могла да се укључи у хрестоматију, из које су искључене песме за децу и о деци.

Песник и песме, 1882: 28.

На гробу Мушицковом, 1871: 137-138.

Химна панчевачког српског црквеног певачког друштва, 1871: 247-248.

Мој позив, 1882: 42.

Светли гробови (Декламовано на селу, које су приредили ђаци више гимназије београдске 25. јануара о. г. у корист породици пок. Ђуре Јакшића.), 1879: 17.

(Стармали, год 2, бр. 3, у Новоме Саду, Издаје штампарија А. Пајевића, 31. јануара, 1879, стр. 17.)

Наслов песме „Светли гробови“, са речима „(Декламовано на селу, које су приредили ђаци више гимназије београдске 25. јануара о. г. у корист породици пок. Ђуре Јакшића.)“ доноси се према првобитном облику, из листа „Стармали“, а не према наслову из каснијих издања, нпр. из издања из 1969. године (в. ИЗВОРИ), будући да су у том издању поменуте речи измењене и гласе „Декламовано на селу које су приредили ђаци више гимназије београдске 25. јануара 1879. године у корист породице Ђуре Јакшића).“

Ја и смрт, 1933в: 254-257.

Ја бих био, 1933в: 47-49.

Не пева лабуд, 1933: 258-259.

XI (Ђулићи), 1933: 77-78.

XV (Ђулићи), 1933: 80-81.

XVII (Ђулићи), 1933: 81-82.

XXIV (Ђулићи), 1933: 87-88.

XXVI (Ђулићи), 1933: 89.
 XXVII (Ђулићи), 1933: 89-90.
 XXXIV (Ђулићи), 1933: 93-94.
 XXXVII (Ђулићи), 1933: 95-96.
 XXXVIII (Ђулићи), 1933: 96.
 XXXIX (Ђулићи), 1933: 96-97.
 XLI (Ђулићи), 1933: 97.
 XLVII (Ђулићи), 1933: 102.
 LIII (Ђулићи), 1933: 105.
 LXVII (Ђулићи), 1933: 116.
 LXXIII (Ђулићи), 1933: 121.
 I (Ђулићи увеоци), 1933: 122-123.
 VIII (Ђулићи увеоци), 1933: 130.
 XVII (Ђулићи увеоци), 1933: 137-138.
 XVIII (Ђулићи увеоци), 1933: 138-139.
 XXVIII (Ђулићи увеоци), 1933: 149.
 XXXI (Ђулићи увеоци), 1933: 151.
 XXXIII (Ђулићи увеоци), 1933: 152.153.
 XXXV (Ђулићи увеоци), 1933: 154.
 LI (Ђулићи увеоци), 1933: 165-166.

НАПОМЕНА: Видети и Змајево., „Тетка Мика (Успомена из детињства)“, Бранково коло, бр. 25/26, 1900, стр. 450.

„Тетка Мика била је сестра Змајевог деде по матери, Павла Гаванског из Србобрана. Тамо је и живела, а чешће је долазила у госте Змајевим родитељима. Змај се ње сећа и у Ђулићима увеоцима; песма LI говори о њеном утицају на Змајево духовно формирање у детињству, те о њеној смрти у бурним данима 1848/9.“ (наведено према: Б. Ковачек, „Коментари“, у: Јован Јовановић Змај, Проза, Одабрана дела Јована Јовановића Змаја, књ. VIII, приредио др Б. Ковачек, Нови Сад, 1969, стр. 494.)

LXVIII (Ђулићи увеоци), 1933: 179.
 LXIX (Ђулићи увеоци), 1933: 179-180.
 Ја и песма, 1933в: 142-144.
 Мач и перо, 1880: 1-2.
 Омладини целој и једном делу њеном (Одломак) VIII, 1933б: 37-39
 Гусларева смрт, 1933: 346-352.
 Јеси л' гледô, 1895: 34.
 Дружина, 1933: 276-277.
 Ђури Јакшићу, 1933: 274-275.
 Стара песма, 1933в: 81-82.
 Збогом!, 2005: 133.

Лаза Нанчић, 2005: 311.

Побри Стеви В. Каћанском, 1882: 30.

Стеван Владислав Каћански (1828-1890), родољубиви и политички песник српске романтике („Народни збор“, „Ноћница“...), назван „Стари Бард“, борац за национална права, уредник Српске народности и Велике Србије, једно време изузетно популаран песник, али ипак песник који је од 1850. године прикупљао своје стихове, оглашавао и најављивао своје Србобранке и своје Галебове (након пропалих покушаја да му Н. Новаковић и Д. Хинц издају књигу Спери), да би до збирке песама дошао 1879. године (што ће, у писму А. Хаџићу, пропатити речима „Тако ће дакле једном и те дерне моје песме угледати бела света.“, в. Милан Шевић, „Писмо Стевана Владислава Каћанскога А. Хаџићу“, Летопис Матице српске, књ. 344, св. 1, септ-окт, 1935, стр. 128.), када је његова слава, по речима Милана Шевића, „почела јењати“. Каћански је певао родољубиве песме, о којима је Шевић (нав. текст) оставио коментар „Официри казују да ништа није у прошлим ратовима тако потресало наше војнике ни уздизало клонули дух у њих као звуци Каћански-Маринковићеве убојне песме“.

Побри Стеви Каћанском (Опет, после тридесет и толико година), 1895: 66-67.

Бранковим песама, 1969: 294.

Првобитни наслов ове песме, објављене у листу Седмица за 1852. годину, гласио је „Кад сам први пут Бранкове песме читао“.

Побри Стевану Каћанском тужна и последња, 1895: 68-70.

Прва пријатељска суза на глас о смрти Мите Поповића, 1895: 64-65.

Петру Прерадовићу о преношењу мошти му из Беча у Загреб, 1882: 509-510.

На гробу Филипа Вишњића о подизању споменика му, 1895: 87-88.

Поздрав Николи Тесли при доласку му у Београд 1893, 1895: 148-149.

Пробе пера, XXXVII: Из ништа – нешто, 1934: 24-25.

Пробе пера, LXXXVI: Кубура с пером, 1934: 50-51.

Ода ономе, који би ове године (1877) знао написати шаливу оду, 1882: 266-268.

М. Ћуковић

ЛАЗА КОСТИЋ (Ковиљ, код Н. Сада, 1841 – Беч, 1910), песник, прозни и драмски писац, есејиста, преводилац, уредник листова (Српска независност и Глас Црногорца), новинар, истакнута политичка и јавна личност, критичар, полемичар (О Јовану Јовановићу Змају (Змајови), његову певању, мишљењу и писању, и његову добу), творац метапоетичких естетичко-филозофских расправа. Писац-ерудита, Костић је основ властите поетике, која се може одредити као „дијалектички панкализам“ (Душан Недељковић) или „син(ес)тетичка метафизика“ (Дамир Смиљанић), формулисао рано, 1866. године, у полемички интонираном (Г. Гершићу и А. Хацићу упућеном) Одговору на 'Мњење о Костићевој Беседи', речима „Сваколика вештина, па и песништво, своди се на две дијаметрално ускосне силе, на овапућивање мисли и на овамишљавање пути; слога ти двеју сила зове се форма, облик.“ Замисао о „основном начелу“ („начелу премости“ или „начелу укрштаја“) на којем почива сав органски и неоргански свет, па и све творевине духа (култура, уметности...), Костић је детаљно разрадио у два естетичко-филозофским расправама – Основа лепоте у свету, с особитим освртом на српске народне песме (1880) и Основно начело – критички увод у општу философију (1884), као и у сегментима монографске Књиге о Змају (1902). Живот / љубав и смрт, јава и сан, ирационално и рационално, машта (фантазија) и разум, срце и памет, тело и душа, Исток и Запад, национализам и космополитизам, индукција и дедукција, анализа и синтеза, еволуција и инволуција, књижевност и наука, поезија и философија бинарне су опозиције на којима је засновано Костићево начело укрштаја, тј. „присна узајамица“ и „слога у неслози“ симетрије као „изврнуте, или боље расклопљене хармоније“ и хармоније као „изврнуте или боље склопљене симетрије“, односно хармоније као „синтезе симетрије“ и симетрије као „анализе хармоније“ (Основно начело). Под утицајем грчке предсократовске философије (Питагора, Емпедокле, Анаксагора, понајвише Хераклит), европске научне мисли XIX века (Дарвин, Спенсер...) и српске народне традиције, посебно усмене поезије (при чему су Костићеве „омиљенице“, по Хатици Крњевић, „Косовка дјевојка“ и „Смрт Омера и Мериме“), Костић ствара специфичан укрштај националног предања и наднационалних уметничких / природнонаучних / филозофских вредности, тј. креативну фузију „чисто националног елемента“ и „општечовечанске уметности“ (по Јозефу Карасеку). Поверењем у уметност (песма је за Костића „неповред“, в. „Постанак песме“, а песниково царство „није од овог свијета“, в. „'Србу' (Отпоздрав Љ. П. Ненадовићу)“, као „вршак начела укрштаја“, његов „докон“ и „крајњу меру Дарвиновог intercrossing-а, укрштаја свих укрштаја“

и форму (култ тела у стварности и култ артистичког савршенства у књижевности), али и смелим експериментима у језику, стилу и стиху, Костић је наговестио песничка струјања XX века, као што је у свом обимном опусу сажео генезу српске лирике XIX века, од роматизма, реализма, импресионизма, до парнасо-симболизма и антиципације послератног модернизма. Полазећи од Хераклитових Фрагмената и виђења Бога као јединства свих супротности „Бог је дан – ноћ, зима – лето, рат – мир, ситост – глад“, Костић ствара развијене песничке слике у „Жртви Шејтану“ и „Певачкој имни Јовану Дамаскину“, као и у симболима „алфе“ и „омега“ у „Спомену на Руварца“, док метафору ткања, плетива, веза, *textus*-а, као једну од оксница своје поетике, Костић развија у драмама, есејима, али и поезији („Међу јавом и мед сном“, „Побри Ј. Ј.“). Поред везива, предива, ткања, плетисанке, други важан Костићев поетички лајтмотив била би – вила (која варира од подражавања фолклорне традиције до самосвојног песничког / прозног симбола, в. „Виле“, „Међу звездама (Вилованка)“ / „Чедо вилино“). Уз вилу; гусле јаворове, српски пој (в. „Српски пој“), српска мома којој срце живо куца „по народном стиху“ („Српкиња“), те савет Шекспиру да се посрби („О Шекспировој тристагодишњици“), сведоче о Костићевом снажном националном осећању и националној самосвести, као значајном (над)личном елементу песништва романтике. Једно од кључних обележја Костићеве аутопоетике представља одређење заноса (стања између јаве и сна), надахнућа, инспирације, песничке фантазије „У обичних људи има два главна душевна стања: јавна и сан. У необичних, особито у песника и у уметника, има још једно треће, то је – тако бих га ја назвао – занос, инспирација. То се стање разликује од оних двају обичних највише тим што је чисто душевно, док су она два више живчана, мождана [...] Зато је, у здравог чељадета, и редовна, периодична засобица јаве и сна. А занос, овај здрави, песнички занос, долази изненада, на махове.“ Песнички занос, у којем „не престаје свест, не гаси се воља, само што свест постаје другарица, управо службеница заносу, па га служи и кад је занос престао, тек после нам прича како је било.“ (Књига о Змају), Костић тематизује као стање „међу јавом и мед сном“, у истоименој програмској песми, као што су сан и јавна честе теме у целокупном опусу овог уметника. Костићево стваралаштво, као „крајњи докон“ и „укрштај свих укрштаја“ српског песништва XIX века, представља данас, као што ће то бити и убудуће, непролазни читалачки и херменеутички изазов.

ИЗВОРИ

Лазар Костић, Нови Сад, 1909.

Лаза Костић, Песме, прир. Владимир Отовић, Нови Сад, 1989.

Седмица: лист за забаву и науку, год. VII, бр. 13, 6. април 1858.

Питач и слепац, 1858: 99.

Корнелију Станковићу, 1989: 439.

Над Корнелијем Станковићем, 1989: 441-442.

[Љубомиру П. Ненадовићу], 1989: 467.

Српски пој, 1989: 506.

Међу звездама (Вилованка), 1909: 5-12.

Иза сна, 1909: 64-65.

Виле, 1909: 73.

Српкиња, 1909: 79.

Снове снивам, 1909: 105.

Погреб, 1909: 109-111.

Међу јавом и мед сном, 1909: 151.

Постанак песме, 1909: 157.

На парастосу Вука Ст. Караџића, 1909: 205-206.

О Шекспировој тристагодишњици, 1909: 207-211.

Певачка имна Јовану Дамаскину за српско певачко друштво панчевачко, 1909: 235-236.

Беседа: IV Клетни благослов, 1909: 225-228.

У издању из 1989. године (в. ИЗВОРИ), овај део „Беседе“ објављен је под насловом „Клетвин благослов“. У хрестоматији се доноси према првобитном наслову ауторизоване збирке из 1909. године. О „Беседи“ видети текст самог аутора: Лаза Костић, „Одговор на 'Мњење о Костићевој Беседи' (од Глише Гершића и А. Хаџића)“, у: Лаза Костић, О књижевности. Мемоари I, приредио др Предраг Палавестра, Матица српска, Нови Сад, 1991, стр. 26-31, као и текст Младена Лесковца, „Лазе Костића Беседа“, у: Младен Лесковац, Лаза Костић, огледи и чланци, Матица српска, Нови Сад, 1991, стр. 33-59.

Спомен Јовану Андрејевићу, 1909: 231-232.

Јован Андрејевић Јолес (1833-1864), књижевник, лекар, преводилац (преводио Шекспира са Костићем), писац естетичких расправа („Одломци естетични“ објављени у неколико наставака у Даници, а настали по узору на естетику Фридриха Теодора Фишера, којем ће некролог, у Гласу Црногорца, објавити Лаза Костић), којима је утицао на версификацијска решења Костићеве поезије; пријатељ Лазе Костића, први супруг Јелене Бајић (касније познате као „атентаторка Илка“). Речи у Костићевој песми „Не гони боле, не гони Јоле! / Бољу ти беше посвећен век – / Телу си знао видати

боље,“, итд., односе се на Јолесов лекарски позив, а Костићу су послужили да истакне један од битнијих опозитних парова властите поетике, пар тело : душа.

Спомен на Руварца, 1909: 262-267.

Коста Руварац (1837-1864), писац и књижевни критичар, пријатељ Лазе Костића, брат Илариона, Димитрија и Лазара Руварца.

Моја дангуба, 1909: 272-277.

Дон Кихоту, 1909: 304-305.

'Прерано!', 1909: 409-410.

Пролог за 'Горски вијенац', 1909: 411-412.

Santa Maria della Salute, 1909: 434-438.

М. Ћуковић

МИТА ПОПОВИЋ (Баја, Мађарска, 1841– Будимпешта, 1888), пјесник, писац драмских комада, преводилац. Пјевао у истрошеним врстама и стилу романтичарске лирике, али су му неколике пјесме у компонованом облику биле веома популарне. У двије збирке (1874, 1884) има доста аутопоетичких тема, на трагу Змајевих Ђулића: «Песме и срце» (1874: 201-206) персонификује пјесму и њено уживање у љепотама драге; пјесма је метафора пјесникових жеља, до обраћања пјесника пјесмама као својим кћерима, које су се нашле на лицу драге; позиви пјесми да слети на прозор драгој, «Хајде, песмо...» (245-6); «Песницима» (1884: 129-130): позив на родољубиво учешће у народном животу – «Тешко роду кад песници ћуте»), И у преведеним пјесмама се налазе поетичке теме («Песникова жудња» А. де Мисе; «Песма», В. Иго). У позним пјесмама осјећа се егзистенцијални немир (пјесник је умро у пештанској душевној болници), који улази у срж односа према властитој поезији («Лабудова песма», аутобиографски тон, сјећање и опроштај од живота, «Песник», «Песма ми је...» «Вило моја»).

ИЗВОРИ

Песме, 1874.

Песме, 1884.

Што ти тако..., 1874.

Песма ми је ..., 1884: 230-232.

Вило моја..., 1884: 201.

Д. Иванић/Ж. Војновић

МИЛОРАД П. ШАПЧАНИН (Шабац, 1841/42? – Београд, 1995), приповједач, пјесник, драматичар. Мајка му је с четворо дјеце 1843. протјерана из Шапца, па се школовао у Иригу, Н. Саду и С. Карловцима. Пјесме објављује од 1860. Радио је као учитељ, па писар Министарства просвете и црквених дела у Београду. Једно вријеме је био управник Народног позоришта. Објавио је збирке Песме (1863, 1866) и Жубори и вихори (1883), више збирки приповиједака, спјевове и драмске слике у стиховима. Идући у поезији за Радичевићем и Змајем, у духу романтичара, извор својих пјесма налази у срцу и драгој, истовремено се суочавајући са кризом функције поезије у друштву (што је једна од општијих црта епохе реализма).

Извори

Целокупна дела, I-V, у редакцији У. Џонића, Београд, б. г.

Поезији, I: 210-11.

Хвалиш ми песму, II: 22.

Украденим песмама, II: 40.

Вечна песма, II: 68.

Страним песницима, II: 66-68.

Д. Иванић

МИЛАН КУЈУНЦИЋ АБЕРДАР (Београд, 1842 – 1893), песник, филозоф, приповедач, професор Велике школе, политичар, дипломата. Користећи псеудоним Абердар у поетичком смислу, објавио је две збирке песама: Први јек (1868), Други јек (1870) у Београду, као и један спев у шест певања, Србски патријар или Дежеве на Дунаву (1866) и баладу Невеста хајдукова. Намера је била да песме буду раздељене у три књиге, као три јека Абердара, али трећа није објављена те су песме епског карактера остале расуте по периодици. Из фонда Илије Коларца 1868. награђена је песничка збирка Први јек. У њеном предговору објашњава своје и име збирке: „Абердарем су наши оцеви звали пушку, која глас даје. Абердарем сам ја крстио своје срце док сам још ђаком био. Карактер и облик мог певања потпуно се казује овим именом. Абердар је излетао звук по звук у Даници, Словенци, Летопису, Лицејци, Јавору, Вили. И ево га сада прикупљеног и прираслог, да у потпуној јечи „абер даде на четири стране“, да куцне на врата свуда где има топлог дисаја и где има језика да уме протепати красну реч: слободно је!“ Заступљен је у антологијама српске поезије (Б.

Поповића и М. Павловића), а неке песме су му компоноване: Ј. Стојановић („Србин сам“), Н. Грујић („Чекам, чекам“; „Гледајте огањ“), К. Станковић („Срећан пут“), Д. Јенко („Рекао нам бог богова“; „Спаваш ли, злато моје“) и Р. Толингер („Лабуд се купа“; „Срца куцања драгог уздања“). Поезија му је родољубива, уз нешто љубавних и винских песама, романтичарски неодмерена и бучна, како је критика оценила. У основи и његове поезије и научног (филозофског) и политичког рада су либералне идеје његовог доба (омеђеног 1860. и 1880. годином): грађанска слобода, социјална правда и национално ослобођење и уједињење које ће омогућити свеопшти напредак. Док је у родољубивој поезији, приказујући „свет у коме смо поникли“, износио и обликовао либералне идеје, у љубавним и винским песмама о младости, животу, весељу видљив је Бранков утицај. У аутопоетички исказима о слободи, било националној, било личној и стваралачкој највише користи топос виле. Вилинско коло окупља словенску браћу („Мала је изба“), да би у другим родољубивим песмама будио, позивао у бој („Хај“, „На сињем мору“). Аутопоетички искази показују да настанак, облик песме зависи од беседе са вилским пером и боја са срцем: „Кад загрми – а ти слушаш, ропче,/ Ћутиш... певаш... хтео ил' не хтео!“ („Срце“).

ИЗВОРИ

Милан Кујунџић, Јек / Абердар, Београд, 1868.

Мала је изба..., 1868: 10-11.

Хај! , 1868: 12-13.

Једну чашу... , 1868: 59.

Срце, 1868: 72-73.

Вила у ланцу, 1868: 80.

Ја волим сам..., 1868: 111.

Замислим се..., 1868: 132.

На сињем мору, 1868: 133-136.

Д. Николић Ђорђевић

ЈОВАН ГРЧИЋ МИЛЕНКО (Черевих, Срем, 1846 - Манастир Беочин, Срем, 1875), песник и приповедач, рођен уочи тријумфа српских романтичарских идеала и Вукових идеја. По школовању на немачком језику, студијама медицине и прераној смрти од туберкулозе, подсећа на Бранка Радичевића, који му је био узор. Почиње да пише још као ђак новосадске гимназије (прву песму објављује у седамнаестој години), у Даници, где је током студија у Бечу штампао своје преводе немачких песника (Гетеа, Ленау, Хајнеа). Песме му редовно излазе у Матици, постаје секретар друштва Зора, а прву књигу објављује 1869, у Бечу – сачињену од већ објављиваних и нових песама, подељену у циклусе, са предговором и завршним делом у прози. Међутим, збирка наилази на оштру критику, додуше незнатних критичара (присталица идеја Светозара Марковића), али у Младој Србадији и Даници – те Грчић, упркос охрабрењу пријатеља и позитивној критици Ст. В. Поповића у Летопису, више, до пред смрт, не објављује. У српску поезију унео је нове теме, ритмове, музикалност и осећање природе, нове пределе и мале људе, поступак објективације, али и извесну симболику, а у прозу – реалистичке мотиве из сеоског живота и хумор, због чега се често сматра оснивачем српске модерне прозе. Циклус лирских минијатура Мозаик, посвећен Лази Костићу, наговештава модерну српску поезију: преко јамба и риме, ка звучним фигурама и симболичким сликама, претходећи Војиславу Илићу. У родољубиво-рефлексивним („уздисајним“) Пламеновима исказује дивљење према слепом песнику – гуслару, чија му мудрост отвара очи за дубље поимање прошлости, али и садашњости и будућности српског народа. На трагу Змајеве „Песме о песни“, Грчић у поезији види снагу која крепи и уздиже (у песни „Песникова срећа“: Гдегод јаде застанете, / Ту нек јади понестају!) – у складу са романтичарским осећањем улоге поезије и са сентименталистичким вокабуларом, где су песме – песникове „сестрице“. У предсмртној песни „У болести“ – у елегичном обраћању нади, срећи и вили – концентрише се мотив опраштања, у градацијском низу, од животне снаге и надања, али и песничког надахнућа и моћи.

ИЗВОРИ

Песме, 1869.

ЦД Целокупна дела. За штампу приредио Милан Кашанин, Београд: Народна просвета, Библиотека српских писаца, б. г.

„Пламенови“ (одломак III), „Пламенови I–IV“, Матица, 1867, стр 561, 607, 728–730; 1868, стр. 126; ЦД, 35–40.

„Песникова срећа“, Песме, 1869, стр. 7; ЦД, 61–62.

Мозаик (први део)

IX „Ласте“, Србадија, 1875; ЦД, 250.

XXIX „Одложена песма“, ЦД, 258.

Мозаик (друга група)

I „У гори“, Србадија, 1876, 19; ЦД, 258.

„У болести“, Јавор, 1875, 515–516; ЦД, 263–264.

Ј. Журић

МИЛУТИН ИЛИЋ (Шабац, 1856 – Књажевац, 1892), члан угледне песничке породице Илић, најстарији син песника Јована Илића, брат писаца Драгутина, Војислава и Жарка. За живота у ондашњој периодици објавио око тридесет лирских песама, једну баладу и једну песму у прози, приповетке, комедију Ново доба (1887. у Стражилову и као посебно издање Матице српске) и брошуру (У српској фабрици, 1891). У рукопису је остао велики број песама, проза (приповетке и слике из живота), три комедије и једна историјска драма у стиху (комедију Београд пре бомбардовања објавила је Јелена Шаулић, као додатак студији Милутин Ј. Илић, 1954. године). Збирка песама М. Илића објављена је постхумно, 1893. године. Његови литерарни првенци везују се за 1872. годину, када сарађује у рукописним листовима Хавет и Ђаво, које уређују његова браћа, Војислав и Драгутин. Од 1878. године постаје сарадник најугледнијих листова, у којима објављује махом лирске песме: љубавне, родољубиве, рефлексивне, дескриптивне, а највише талента испољава у хумористичко-сатиричним и сатиричним, друштвено ангажованим песмама, отворено упереним против аустрофилске политике краља Милана Обреновића. „Еминентан дар за хумор и сатиру“ Милутина Илића (о којем је писао Нушић, у предговору Народном посланику) учова се у комедији Ново доба, којом је и утицао на Нушића, као и у хумористичко-сатиричним песмама и поемама (из којих је мотиве преузимао и у своје их приповетке, донекле измењене, транспоновао Домановић). Конфронтација свести о пролазности људског живота и трајности уметничког стваралаштва, те афирмација и идеализација песништва и љубави, садржани су у програмској аутопоетичкој песни Милутина Илића Моје песме, док се позвање песника и судбинска предодређеност за бављење песничком уметношћу тематизују у песмама Судба, Суђаје и Ђеније. Утицају Б. Радичевића, Ј. Ј. Змаја и Ђ. Јакшића, идеализацији природе и персонификацији песништва, из песме

Орао, супротставља се суптилна, (ауто)иронична, Војислављевим песмама помало налик, песма Стиходељац. М. Илић је данас готово заборављен, иако неке његове хумористичко-сатиричне песме, поеме, комедије и приповетке заслужују да постану предмет нових књижевноисторијских и књижевнотеоријских читања.

ИЗВОРИ:

Милутин Илић, Песме (Дела Милутина Ј. Илића), књ. I, „Смиљево“, Штампарија Пере Тодоровића, 1893.

Моје песме, 1893: 5

Судба 1893: 6-7

Ћеније 1893: 24-25

Орао 1893: 36-38

Суђаје 1893: 10-11

Стиходељац 1893: 52

М. Ћуковић

ЈАША ТОМИЋ (Вршац, 1856 – Н. Сад, 1922), новинар, политичар, књижевник (писао пјесме, припо-вијетке, драме, романе). Прихвативши идеје С. Марковића, хтио је и да поезија постане средство политичко-социјалне борбе, пародирајући и иронишући дотадашњу пјесничку праксу. Насловом „Прут“ Томић се уклапа у општи критички смјер социјалистичког покрета 70-их година 19. вијека, свдећи поезију на „измећарку дневних, материјалних питања“ (Д. Илић).

ИЗВОРИ

Прво коло песама, Н. Сад, 1879.

Песме, прир. Н. Грдинић, Н. Сад, 2006.

Прут, Стража, 1879, 2, 256-257; 2006: 28-30.

Д. Иванић

ДРАГУТИН ИЛИЋ (Београд, 1858 – 1926), пјесник, драматичар, приповједач, романсијер, новинар, уредник. Почео да објављује пјесме средином 70-их година; збирку је издао 1884 (Песме), под снажним утицајем романтичара (Змај), а потом и свог брата Војислава. Оријентисао се и на фолклорну традицију Јужне Србије, те му је низ пјесама компонован и до данас остао популаран. Обликује визију пјесничке судбине, која умјесто стварности пјеснику даје само „призраке“ („Песнику“), или персонификује пјесму као заштитницу и утјеху у јадима, или је изједначаје са судбином гоњеног пјесника.

ИЗВОРИ

Песме, Београд, 1884.

Песнику, 1884: 8-10.

Химна слободи, 1884: 153.

Својој музи, Стражилово, 1887, 42: 658.

Песми, ЛМС, 1908, 248/2: 66-67

Д. Иванић

ВОЈИСЛАВ ИЛИЋ (Београд, 1860–1894), син песника Јована Илића. Уз браћу посвећену литератури (Милутина, Драгутина и Жарка), књижевно образовање је стекао у породичном дому. Формирао се под утицајем руских романтичара, нарочито Пушкина, али и других европских (и античких) песника које је читао у руском и српском преводу. Са три објављене књиге песама (1887, 1889, 1892) не само да је био „једини прави песник епохе реализма“ него је отворио и пут модерној српској поезији. Илићева поезија испречила се пред епигонским романтизмом, доносећи реалистичку дескрипцију и објективност, али и високи естетизам: преко обнове класицистичких естетских начела, ка бризи о форми, песничкој слици и стиху, поготову шеснаестерцу. Поред дескриптивних песама, песама са историјском и митолошком тематиком (из прошлости разних народа), родољубивих и сатиричних (достојних Бранка и Змаја) – у Илићевој поезији се, по високој вредности, посебно издвајају елетије и исповедне песме. Иако је његова поезија имала значај песничке школе („војиславизам“), Илић није писао програмске песме, нити је експлицитно у својим текстовима исказивао поетичке и естетичке ставове. Илићеви имплицитни (ауто)поетички искази се, међутим, могу пратити од почетка до краја његовог стваралачког пута. Као најизраженији издвајају се

они који се тичу улоге песника у друштву (политици, историји), сврхе уметности и судбине уметника, као и односа уметника према сопственом делу („Песник“, „Тибуло“, „Мраморни убица“, „Ниоба“, „Мојој музи“, „Химна векова“, „Елегија на развалинама куле Северове“, „Клеон и његов ученик“). Посебно се издвајају Илићеви стихови у којима се он полемички односи према песницима који, без дара, епигонски и извештачено истрајавају у писању друштвено ангазоване поезије – била она романтичарска или реалистичка („Оргије“, „Мојим пријатељима“, „Новост о полуделом песнику“, „Два песника“, „Пријатељу“, „Мојој музи“, „Реалиста“, „Чудно доба“, „Један монолог младога Слепчевића“, „Из бележника“). Тематско-мотивски, Илић ће се кретати од песама које третирају различитост два песничка усмерења до оних које исповедају крајњу индивидуалност и усамљеност („Овидије“, „Данијел“, „Песник“, Заробљен Прометеј српски). То ће се, напослетку, испољити у изразитој субјективизацији песничког израза („Анђео туге“, Досада, магла и тама... на слаба колена своја, Под покровом снежним природа почива, „Запуштени источник“, Кад се угаси сунце и тама на земљу сађе). Не само тематско-мотивски, лексички, версификаторски него и полемички – Илић је тиме започео нову епоху у српској поезији, опомињући је на (не само парнасо-симболистичку) стваралачку самосвест и самопромишљање.

ИЗВОРИ

Војислав Илић: Сабрана дела, књ. 1–4. Приредио Милорад Павић. Београд, 1981.

Тибуло, 1: 159.

Тибуло – Тибул(о) Албије (54–19. пре нове ере), римски лиричар; уз Овидија и Проперција најзначајнији песник елегија; утицао је на многе европске песнике.

Моме Гарику, 1: 160–161.

Гарик – Дејвид Гарик, славни енглески глумац, драматург и управник позоришта из XVIII века, заслужан за обнову Шекспирових комада на сцени. Овде се Илић као Гарику обраћа Милораду Гавриловићу, члану Народног позоришта у Београду.

Ментор – у грчкој митологији, Одисејев мудри пријатељ; професор; код Илића у иронијском, сатиричком контексту: Милорад Шапчанин, ондашњи управник Народног позоришта, на кога се песник љути највероватније због тога што му је одбио

драму Краљ Радослав.

Оргије, 1: 229.

Песнику, 2: 25

Анђео туге, 2: 81

Из бележника, 2: 82–84.

Један монолог младог Слеччевића, 2: 93–95.

Слеччевић – фиктивно име; њиме Илић алудира на песника Радована Кошутића, који је покренуо полемику против вредности Илићеве лирике. Песма има „посвету”–„...Кратка смо вида”, Кошутић – која заправо открива на ког се песника мисли.

* Угарци – сатирички наслов којим Илић означава збирку песама Пламенови Радована Кошутића; у њима се осуђује и „ново поколење” песничко.

Два песника, 2: 98–99.

Овидије, 2: 101

Овидије – Публије Овидије Назон (43. године старе ере – 17. године нове ере), римски песник; поред Хорација и Вергилија, најзначајнији песник тзв. „златног века римске књижевности“ Августовог времена; Август га је прогнао у једно место на Црном мору, где је написао чувене Посланице с Понта (*Epistulae ex Ponto*), у којима описује своју чежњу и патњу за Римом.

Данијел, 2: 102.

Данијел – Данило, старозаветни пророк. Војислив Илић се ослања на предање о Даниловом пророковању: У време цара Валтазара, док је цар на пиру јео и пио са гостима из освећених судова узетих из Јерусалимског храма, невидљива рука написала је на зиду три речи: мани, текел, уфарсин. То су биле Јеховине поруке због греха царевог безбожностиштва. Злокобно значење речи нико није знао да протумачи осим отрока Данила. Те ноћи је цар Валтазар убијен, а Дарије Медијанин, заједно са Киром Персијским, преузео царство. У Старом завјету, међу осталим пророчким књигама, налази се и „Књига пророка Данила”.

Песник, 2: 115.

Пријатељу, 2: 126–128.

Мраморни убица, 2: 169–171.

Силвије, вајар – у основи лика античког вајара је митологемски слој о Пигмалиону, уметнику заљубљеном у дело које је створио.

Мојој музи, 2: 192.

(Досада, магла и тама... на слаба колена своја), 2: 199.

(Под покровом снежним природа почива), 2: 204.

Реалиста, 2: 211.

Клеон и његов ученик, 2: 219–220.

(Заробљен Прометеј српски), 2: 221.

Прометеј – у грчкој митологији, Титан који је украо ватру боговима и дао је људима, те га је за казну Зевс приковао за једну стену на Кавказу, где му је орао сваког дана кљуцао цигерицу – док га није ослободио Херкулес; симбол је човекољубивости, храбрости и слободе (овде симбол српског ослобођења од вишевековног ропства и улоге поезије – гусле – у томе).

Ниоба, 2: 225.

Ниоба – у грчкој митологији, кћи Тантала и тебанског краља Амфиоха; окаменила се од туге кад су јој Аполон и Артемида поубијали све синове и кћери, за казну што је увредила њихову мајку Лету исмевајући је што има мало деце у поређењу с њом.

* * (Хтедох да певам Кадма и дела Атрида мужа), 2: 242.

(Кад се угаси сунце и тама на земљу сиђе), 2: 250.

Песник (посвећено пријатељу Илији Вукићевићу), 3: 190–199.

Ј. Журић

МИЛОРАД МИТРОВИЋ (Београд, 1867–1907), по образовању правник, активан противник режима у Србији, писао је лирске, политичке и сатиричне пјесме, а рачуна се да је најуспјелији у баладама. На подлози романтичарске традиције и поезије Војислава Илића, без јаче оригиналности, и у аутопоетичким идејама је био конвенционалан. Међутим, друштвено-политичко анажовање дало је његовој поезији јасан став: одбијање „подлих славопоја“ и пјесама „у славу кумира“ (тј. идола, објеката обожавања). У интимним пјесмама ближи је лирским темама. „Ненаписана песма“ свједочи о узалудном напору да се досегне пјесма која се чула/наслутила у души, док „Трубадур“ љубавну тему стапа са поетичким мотивима.

ИЗВОРИ

Песме, СКЗ: Београд, 1910.

*** (Уводна песма у књигу), 1910: 3

Песник, 1910: 3

Ненаписана песма, 1910: 25

Трубадур, 1910: 56-58.

Д. Иванић

МИЛЕТА ЈАКШИЋ, псеудоним: ЛЕНСКИЈ (Српска Црња, 29. март 1863 – Београд, 8. новембар 1935). Синовац Ђуре Јакшића, песник и приповедач. Објавио је две збирке песама, Песме, 1899 (В. Кикинда) и Песме, 1922 (Београд, СКЗ) и три збирке приповедака (Приче, 1900; Црно маче, 1921. и Мирна времена, 1935), а за собом је оставио и аутобиографски роман, Роман усамљена човека и драму Урок. Дао је знатан допринос књижевности за децу књигама поезије и прозе (Дечја збирка песама и прозе, 1929; Сунчаница, чаробна игра у три чина, 1929. године и Легенде и приче за децу и одрасле, 1931), приређивањем збирки Змајевих и Илићевих песама (под истим насловом: Дечја збирка песама, 1929) и превођењем прича руских писаца (Славни руски писци за нашу децу. Толстој, Тургеев и Крилов, 1936). Критикован и оспораван за живота, дуго сматран другоразредним песником, данас се сврстава у претече модерног српског песништва.

Са песничким наслеђем романтичара (Змаја, у првом реду), Јакшић је био савременик и Војислава Илића и београдских надреалиста. Данас се не сматра више настављачем Војислава Илића, већ претходником Владислава Петковића Диса. Прву књигу својих песама послао је Дучићу у Женеви, Матошу у Париз и Костићу у Сомбор. Изразито негативна, критика Љубомира Недића поводом те збирке оставила је последице на песников стваралачки рад. Једино се Матош таквом суду супротставља, сматрајући Јакшића генијалним. По мишљењу Драгише Витошевића, био је „весник и жртва“. Јакшић је први српски песник који нема родољубивих песама; окренут мотивима љубави и природе, испевао је стихове изразите једноставности и непосредности, необичних и смелих песничких слика; остварио је успешан слободан стих („Летња ноћ“); у поезију је унео хумор и (ауто)иронију и, за то време, „непесничке“ теме и мотиве; освежио је песнички израз учинивши га живим и неусиљеним. Јакшићеви аутопоетички искази садржани су у стиховима о песми и песничком стварању као исходу надахнућа, и стрпљивог чекања да песма сазри: „Не копкај силом пером по срцу!“ („Песник и песма“, којом се завршава Антологија Богдана Поповића); о песнику као божјем ствараоцу („Весело је“, „Песнику“); о песнику као славују што пева „где су срца тврда“, у средини која га не разуме (песничка параболa „Славуј“, посвећена Војиславу Илићу); (ауто)иронично о свом положају скрајнутог песника, усамљености, сиромаштву и несхватању, и хуморно („Сеоски песник“, „Скитница“, „Елегија гладнога песника“, „Рђави тренуци“, „Савет музи“, „Без посла“, „Старим путем“; епиграми

„Чувари Парнаса“, „Моја досетка“, „Антиквириран“, „Сакрите ове песме“ и, посебно, песма „Метаморфоза“).

ИЗВОРИ

Песме, 1899.

Песме, СКЗ: Београд, 1922.

Песме, изабрао и приредио Б. Петровић, Н. Сад, 1989.

Весело је, 1989: 173.

Песник и песма, 1989: 192.

Сеоски песник, 1922: 48–49

Савет музи, 1922: 144.

Рђави тренуци, 1922: 140.

Без посла, 1922: 142–143.

Старим путем, 1922: 103.

Чувари Парнаса, 1989: 198.

Моја досетка, 1989: 199.

Антиквириран, 1989: 200.

Ј. Журић

РЕЧНИК мање познатих речи, назива и имена*

* Део објашњења је у напоменама уз песме.

Адонис – лепо младић из грчке митологије

адски – паклени

аз – ја

амфибија – водоземац; животиња која живи и у води и на копну

Анђелија – име мајке песника С. Милутиновића Сарајлије

арфа > харфа

Арфа – алузија на песму Лукијана Мушицког, Арфа шишатовачка

Атрид – Атриди, синови Атреја: Агамемнон и Менелај, ликови Илијаде

Ахилес – Ахилеј, јунак Хомерове Илијаде

аште – ако

безјак – будала

бесполезно – бескорисно

бјешити – омамити

блазно – саблазно, неприлично

блист – блесак

бљудети, бљудити – чувати, пазити

брен, брено – пролазан (смртан), пролазно

брјацати – свирати; звонити

бречити – лупати, куцати снажно

броња – оклоп

бујинство – нагlost, непромишљеност

вагабунд – бескућник, луталица, скитница

вадати – давати, деловати

варвит – старогрчки жичани инструмент (сличан лири); симболично – поезија, инспирација

вдохновеније – надахнуће

вексла – меница

Велимир – роман М. Видаковића, Велимир и Босилјка

Венус – Венера (Даница); богиња љубави и лепоте у римској митологији

Вергилиј – римски песник (1. в. пр. н. е.), аутор пева Енеида, збирки Буколике и Георгике

вертоград – врт

весени – пролетњи

вештати – бити, постојати

вешчествен – стваран

взајмно – узајамно

вина – кривица

виспрен – узвишен, уман

вјести – знати

вјештати – навешћивати, јављати

вкус – укус

Влашићи – сазвежђе

вниманије – поимање, пажња

внутрен(и) – унутарњи

внушити – слушати, чути

во – у

возбуждавати – узбуђивати

возвјештати – јављати

воздвигнути – уздићи, повратити у живот

возети (возми) – узети

волновати – узбуђивати

волхви – жреци, чаробњаци

волшебан – чаробан, бајковит

воњ – мирис

вопити – вапити, јављати за нечим, призивати

вопљ – вапај

воспарити – узвисити се

восторг (восторог) – одушевљење, усхићење

вострепетати – устрепетати, звучати

вред – рана, повреда

вселена – васељена, свемир

вселити – уселити

всја – сва

всује – узалудно, ташто, сујетно

вторично – по други пут

Вук Бранковић – у нар. поезији, оличење клеветника и издајника

гаван – богаташ, тврдица и себичан, окрутан човек (према народој причи)

Гети – трачка племена, живела на подручју данашње Румуније и Бугарске, а од 7. века пре нове ере била су у додиру са грчким колонијама на обали Црног мора

глубина – дубина

годити (годил се) – ваљати, вредети (ваљало, вредело)

Гордијев чвор – У античкој митологији, неразмрсив чвор; Александар Велики га је пресекао мачем и отворио пут ка освајању Азије.

Грације > Харите

губац – губитник, паразит

Давид – старојеврејски краљ, победио горостасног Голијата

Дамоклес („Дамоклеса гвозђе“) – Дамоклов мач, из грчке митологије, ставио га сиракушки тиранин Дионисије Дамоклу изнад главе, да покаже како владара стално вреба опасност и смрт.

Данијел – Данило; један од четири старозаветна пророка (Исаија, Јеремија, Језекиљ и Данило)

Державин – руски књижевник, класицист, Гаврила Державин (1743–1816)

Дид(о) – песнички бог љубави (код Словена)

дијадема – круна (царска или друга)

дјејствије – дејство, деловање природе

дружаштиј – другови, који се друже

дубара – превара, подвала

Душан – цар Стефан Душан

Ђорђе Летописац – можда гроф Ђорђе Бранковић (1645-1711), аутор Славено-сербских хроника

Еликон > Хеликон

Еол – у грчкој митологији, бог ветрова

етир – стар, надземаљски слој

жаљан – жалостан, трагичан

жизн – живот

завис(т)ан – од завист, завистан

залац – убод инсекта

згибати – погинути

здје – овде

здјелати – (у)радити

Зевс – врховно божанство у старогрчкој митологији

Зиждитељ – Творац, Господ

зрјати – гледати

идућак – будућност

Ипокрена – Хипокрена, у грчкој митологији, извор песничког надахнућа на Хеликону

искан – тражен

јаже – који

јакоже – као

Јанко – Сибињанин Јанко, јунак народних песама

јарљиво – жестоко

јего – његов

јеја – њен(и)

јелико – колико

јелински – хеленски, грчки

Јерот – Ерот (Ерос), бог љубави у грчкој митологији

Јехова – старозаветно име Бога; Бог у јеврејској религији

Јордан – библијска река

Југовићи – Браћа Југовићи, јунаци народних песама

јуже – већ

јуност – младост

Кадмо – У грчкој митологији, феничански принц, оснивач Тебе; према Херодоту, Грцима пренео вештину писања.

Камоенс – Знаменити португалски песник, Луис де Камоенс (1524/5? – 1580), аутор епа Лузијади.

Капела – планина на североистоку Лике

Касандра – Пророчица (у Троји) којој нико није веровао.

Кастриот – Ђерђ Кастриот Скендербег (15.в.), албански и балкански јунак у борби против Турака.

Катон – Староримски цензор, образац моралне чистоте и строгости.

квирит – пуноправан староримски грађанин

Китирка – Афродита, богиња лепоте, љубави и плодности у грчкој митологији (један од центара њеног култа био је на острву Китера (Китира), отуд Китирка.

Клопшток – Ф. Г. Клопшток (1724–1803), немачки песник, славан као аутор класицистичких ода и пева Месијада.

клостер – манастир, самостан

коснити – каснити

красјати – бојити, украшавати

Крез – Баснословно богати лидијски краљ (6. в. пр. н. е.), симбол богатства.

Кресиди – Лик из Шекспирове драме Троил и Кресиди; тројанска јунакиња.

кресница – свитац

крлетка – кавез

Крон – Хрон, Хронос; бог из грчке митологије, господар света, универзума.

купно – заједно, скупа

Лада – богиња лета, љубави и лепоте у (старо)словенској митологији.

Лаокоон – Тројански свештеник, упозоравао на опасност од грчког поклоне (дрвени коњ); Аполон је послао змије да га удаве.

лавр – ловор, симбол песничтва, лавором су овенчавани победници на песничким такмичењима.

лашње – лакше

лелек – рода

лест – лукавство

лик – хор, акорд

лила – танка поткорица (По библијској легенди, на лили су саопштене Мојсијеве поруке.)

ловка – заседа

лодра – крадљивица

лоно – крило (мајчинско)

лстити – варати, обмањивати

луч – зрака

љес – шума

љубац – пољубац

љубезнаја – драга

Љубомир – роман М. Видаковића Љубомир у Јелисијуму

мазда – награда

мамност – замамност, привлачност

Мамон – Библијски бог злата, богатства и похлепе; златно теле; фиг. материјално богатство за којим човек жуди.

мана – божанска храна

Марко Краљевић – јунак народних песама

маџарац – мађарац; ветар северац, дува из Мађарске

Меркуријус – Меркур, староримски бог трговине и гласова.

мзда > мазда

Милош – Милош Обилић

Милутин – име оца С. М. Сарајлије

мир – свет

Митра – митра, свечана владичанска капа

мја – мене

мнимо – привидно, тобожње

мње – мени, моја

Мојсеј – Мојсије, старојеврејски пророк

молва – метеж, врева, гласина

мрвка – мрвица, мало

мрвке – мрвицу, мало

Муса – Муза, једна од девет богиња уметности и наука у грчкој митологији.

навет – клевета

надвор – напоље

најлучши - најлепши

Нарцис – У грчкој митологији, син речног бога и нимфе, заљубио се у свој одраз у води и утопио, не могавши да се одвоји од сопственог лика.

натјеч – такмичење

натура – природа

Нева – река у Русији

незабвено – незаборавно

немејски лаф (лав) – Створење које је живело у Немеји; убио га је Херкул, што је био први од дванаест његових задатака (подвига).

Нептун – у римској митологији, бог мора и потреса

несташ – несташлук, игра млађих

ниспослати – послати доле

нрав – природа, ћуд

нукати – наговарати, нудити

Нума – Нума Помпилије, праведни и побожни владар у старом Риму.

обаче – али, међутим

обветштати – остарити, похабити се

објетник – обавезник

обличавати – ружити

обоамо – са свих страна

оболксја (<облешти) – обукох се

Одисеј – јунак Хомерове Одисеје

Одисеја – Хомеров спев

ожидајем – очекиван

Олимп – највиша планина у Грчкој; у грчкој митологији: станиште богова

Омир – Хомер

Орације >Хорације

отвраштајет – одвраћати

отдајет – давати, дати

отрасл – грана, огранак

отрећи – одрећи

отрок – (ист.) кмет, слуга; (дијалекатски) дете, дечак.

Палада – атрибут Атине, старогрчке богиње мудрости

Палестрини – Ђовани Пјерлуиђи да Пелестрина, италијански композитор из ране ренесансе, музички иноватор (црквена музика, полифонија).

Парнас – У грчкој митологији, брдо у Фокиди посвећено Аполону и музама; станиште муза, заштитница уметности; царство песничке уметности, станиште песника.

Пегаз – крилати Зевсов коњ у грчкој митологији, надахњивао песнике

пед – педаљ; стара мера за дужину (размак између врхова палца и кажипрста или малог прста шаке)

пет – певати (писати песме)

печалан – тужан, ојађен

пилајет – распламсавати

пијериде – Музе на Парнасу, песничком брду у грчкој митологији.

Пиндар – старогрчки песник, писао свечане песме (оде, химне)

питајући – хранљиви

пића (пћа) – храна

пишта – храна (– храном: пиштеју)

пјеније – песма

пјеснословци – песници

повера – вера, поверење

повнимавши – поверовавши (се), предавши се

помњу (<помнити) – схватих (<схватити)

порочан – грешан

Посејдон – бог мора у грчкој митологији.

поскурица – обредни хлеб у православној литургији; нафора

праска – бука

препаранд – ђак препарандије, учитељске школе

претпријатије – препрека

проказ, проказа – губа, болест

пронрети – продрети

Пушкин – Руски песник А. Сергејевич Пушкин (1799–1837); утемељио епоху нове руске књижевности.

Равијојла – вила, у народној поезији оличава вештину певања

разити – поражавати, побеђивати

Рамлер – Немачки песник К. В. Рамлер (1725–1798), слављен као „немачки Хорације“.

рачити – имати вољу

ревнитељ – трудољубац, радан човек

риза – свештеничка одећа

руб – граница

рубинт – рубин; као рубин

Саис; саиски – Староегипатски град, поред Мемфиса, са скулптуром богиње Неит, стално покривеног лика; недокучив, тајанствен.

самвика – музички инструмент

Сампсон – Самсон, старозаветни јеврејски јунак

сатрап – титула покрајинског намесника у Персији; „краљеве очи и уши”

Сатурнус – Сатурн, староримски бог времена и плодности

својта – родбина

се – овај (ово)

сиј – овај

сирити – назирати, једва видети

сјетованије – жаљење

скамија – школска клупа

склица – варница, искра

скорбан – тужан

слезно – сузно

словес(је) – беседа, говор

смотрити – гледати

снубити – наговарати

сњед – јело

совершати – завршити, окончати

сокровиште – богатство; драгоцености

Соломон – Јеврејски краљ, оличење мудраца; градитељ Јерусалимског храма и аутор „Песме над песмама“.

сочињенија – дела (књижевна и друга)

спешити – журити

сподобит – достојан

спровођајет – проводити

спроћу – према

спучити – спутати

сторишно - стоструко

стужа – зима, хладноћа

судими – суђени, којима се суди

сујетан – ташт, пролазан, невредан

Талија – У грчкој митологији, Зевсова и Мнемосинина кћи, једна од девет муза, богиња музике, плеса и песме, заштитница комедије и буколике, у новије време и позоришта.

Телемах – Одисејев син у грчком миту, јунак романа француског писца Фенелона, у српском преводу Стефана Живковића објављен 1814.

Темпе – У Вергилијевим пастирским песмама (Буколике), долина у митској Аркадији где живи син Сирене и Аполона, Аристеј.

тимпан – бубањ

тимун – компас

тља – трулеж

тљен – тело, телесност (пропадљивост)

тма – мноштво

токмо – само

тољ – толико

торжество – свечаност, слава

Тритон – у грчкој митологији, снажни морски бог, Посејдонов син пола човек а пола риба

трогат(и) – дирати, дотицати

тројц(ј)е – Света тројица, лик Господа у Оцу, Сину и Духу

убор – одећа

узволновати – усталасати, узнемирити

ук – хук

укрепити – ојачати

умолкнути – умукнути

унивати (>унившиј) – малаксавати, губити вољу

унило – тужно

упудити – уплашити

утјешеније – утеха

участ – удео, учешће

Фама – у римској митологији, богиња гласина.

фанфарон – хвалисавац, разметљивац

Фатима – Муслиманка (Туркиња) у коју је био заљубљен С. Милутиновић Сарајлија за време Првог српског устанка.

феш – лепог изгледа, лепе физиономије; наочит, складан, елегантан.

Филопапа – зелено брдо у Атини, поред Акропоља

Флак – велики староримски песник Хорације Флак (1. в. пр. н. е.).

Флора – богиња цвећа и пролећа у римској митологији

Ханријада – Еп француског просветитеља Волтера, Хенријада (1728), посвећен верски толерантном краљу Хенрику Четвртом.

Харите – У грчкој митологији, три сестре, умиљате кћерке бога Зевса (>Гратије, у римској митологији)

Хеликон – у грчкој митологији, планина са боравиштем муза

Хер – Хјер, назив слова х у словенској азбуци; испрва га је Вук (и многи писци) изоставио из своје азбуке, а касније га је уврстио.

хиблејски – Хиблеја, покрајина (и град) на Сицилији, богата медом; медоносни.

химера – Химера, у грчкој митологији, чудовиште, спој више животиња (лав, коза, змија); неостварљива замисао.

Цар Франц – Франц Први (1762-1835), аустријски цар

цен – цена, вредност

често – често

чест – част

чрман – црвен

что – што

Шедијус – Лудвиг Шедијус (1768–1847), немачко-мађарски филолог, професор на универзитету у Пешти.

шествовати – шетати

шома – слаба ракија